

รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต
A MODEL OF THAI SANGHA ADMINISTRATION IN THE FUTURE

พระมหาสัญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

พระมหาสัญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Model of Thai Sangha Administration in the Future

Phramaha Sanya khantidhammo (Treesawat)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุชฎินิพนธ์
เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร)

กรรมการ

(ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์

พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร.
รศ.ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร

ประธานกรรมการ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาสัญญา ขนฺติธมฺโม)

ชื่อคุณูปนิพนธ์	: รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต
ผู้วิจัย	: พระมหาสัญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์)
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมคุณูปนิพนธ์	: พระมหาทวิ มหาปญโญ (ละลง), ผศ.ดร.ป.ธ.๙, พธ.บ.(ปรัชญา), ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา), M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies) : รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ป.ธ.๙, พธ.บ.(ปรัชญา), พธ.ม., (พุทธศาสนา) Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระไตรปิฎก ๒) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทย ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาข้อมูล เอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ในเชิงการพรรณนา เพื่อให้เห็นข้อมูลครอบคลุมอย่างชัดเจน

ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงพยายามแก้ปัญหาสังคมเรื่องวรรณะทรงตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นมีความมุ่งหมายสำหรับผู้ครองชีวิตโดยชอบธรรม สังคมสงฆ์ถือว่าเป็นรูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายเป็นไปเพื่อความขัดเกลากิเลส และมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่ชัดเจนกล่าวคือ มรรคผลนิพพาน รูปแบบการปกครองสงฆ์ส่วนมากปรากฏในคัมภีร์พระวินัยปิฎก ในยุคแรกๆ พระองค์ทรงปกครองด้วยพระองค์เอง พอระยะที่สอง ทรงปกครองเองบ้าง ให้พระสาวกช่วยปกครองบ้าง ครั้นถึงยุคตอนปลาย ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้หมู่พระสงฆ์ การบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้เรียบร้อยดีงาม เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ก็ใช้หลักของอธิกรณ์สมณะเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น และยังมีหลักธรรมที่สนับสนุนส่งเสริมและเกื้อกูลการปกครองสงฆ์ เพื่อให้การปกครองมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่มีความเป็นอยู่ผาสุก

ในประเทศไทย การปกครองสงฆ์ได้มีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การปกครองสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้ ได้ปกครองตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๓๕ และมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาจนถึงปัจจุบันนี้ ยังมีจุดอ่อนที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขอยู่มาก เพราะการปกครองที่รวมศูนย์ที่มหาเถรสมาคมขณะนี้ มีลักษณะที่ปิดแคบและขาดการมีส่วนร่วมไม่มีการกระจายอำนาจ ขาดหลักธรรมาภิบาล ส่วนพระภิกษุก็ประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย เกิดสัทธิธรรมปฏิรูปมีการบิดเบือนแนวคิดใหม่ลงไปคำสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้คณะสงฆ์มีความอ่อนแอ

รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยที่ควรจะเป็นในอนาคต คณะสงฆ์ต้องปฏิรูประบบโครงสร้างการปกครองและมีแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนกิจการพระศาสนา โดยมีพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปฏิบัติ ระบบการปกครองควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมมากขึ้น มหาเถรสมาคมก็ควรมีหน่วยงานที่เป็นระดับรองลงมาตั้งเป็นคณะกรรมการสังฆสภาบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้งานคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีระบบไม่ล่าช้า การแต่งตั้งพระสังฆาธิการระดับต่างๆ ก็ควรให้พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตนั้นๆ ได้มีโอกาสคัดเลือกผู้นำของตนมากขึ้น ควรตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับที่ถาวร การพิจารณาหรือตัดสินอธิกรณ์ของสงฆ์ก็ควรมีหน่วยงานที่มีความแตกฉานพระธรรมวินัยและกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และควรตระหนักถึงแนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาอันจะพึงมีในอนาคตเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

Dissertation Title : A Model of Thai Sangha Administration in the Future

Researcher : Phramaha Sanya khantidhammo (Treesawat)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phramaha Thawee Mahāpañño (Lalong), Asst. Prof. Dr.,
Pali IX, B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies),
M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Assoc. Prof. Dr. Samiddhipol Netnimit, Pali IX,
B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies) ,
Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

Date of Graduation : December 20, 2017

Abstract

This dissertation entitled ‘A Model of Thai Sangha Administration in the Future’ has three objectives: 1) to study the model in governing Sangha in Tipiṭaka, 2) to study the problems and obstacles in governing Thai Sangha, and 3) to propose the model in governing Thai Sangha in the future. This research was a qualitative research with documentary and in-depth interviews with 12 key informants. The data were analyzed in descriptive manner. To clearly see the data.

In the study, it was found that in the Buddha’s times the problem of caste in society had been solved by the Buddha through establishment of Sangha community with a view to provide the certain place wherein one can live the righteous life and such a community is held as the simple way of living life by which one can detach one’s mind from defilement and can seek Summum Bonum, Nibbāna. As far as the Order in Tipiṭaka is concerned, most of models in governing Sangha at earlier period were done by the Buddha Himself and later on He sometimes ruled the Sangha and also passed the works to His disciples. However, when it came to the final period, He established Sangha to act on behalf of Dhamma and Vinaya to control Buddhist monks’ behaviours in the good manners, if there was accusation raised in the Sangha then the settlement of legal procession was used to solve it. In this matter, certain tenets supporting such a government were also

provided so to effectively rule Sangha resulting in giving more wellbeing to the mentioned Sangha community.

In Thailand, the governing of Sangha has been being developed since the past till now. Right now, it was under the Sangha Act, 2505 B.E. and then it was re-amended, 2535 B.E. and after that it was amended many times till the present. It is claimed that many weak points in it need to be amended because the centralization in governing assumed by the supreme council of Sangha has been giving rise to the narrowness and thereby giving non-decentralization to governing body. Consequently, it has brought about non-good governance causing Buddhist monks' misbehaviors in Dhamma and Vinaya. Furthermore, it has been given rise to non-Buddhist teachings distorting the Buddha's words and such phenomena have been weakening Sangha respectively.

In this research, the future model in governing Sangha proposed by this research was shown as follows: the structural system in governing Sangha should be effectively reformed by creating certain strategies to drive Buddhist activities through Dhamma and Vinaya. In reforming it, the decentralization should be made so that Buddhist monks' taking part in higher level could be expected. With respect to this, the supreme council of Sangha should set up the certain sub-unit by appointing them to be committees in the Sangha parliament for Sangha administrations so that the Sangha's activities would be quicken. In the appointment of the Sangha leaders in various positions, Buddhist monks in that region should be taken into account, many permanent departments for the different levels of ecclesiastical regional governors should be established so that the accusation raised in the area could be solved in due time and also those Buddhist monks who are good at Dhamma and Vinaya including various laws in society should be appointed and the awareness of the ways leading to prevent the arising of Buddhist future problems should be made so that Buddhism could be stabilized.

กิตติกรรมประกาศ

ดุซงึนพนธบับนี้ ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระอาจารย์ พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร. และขออนุโมทนาขอบคุณ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร อาจารย์ ที่ปรึกษาดุซงึนพนธบับนี้อย่างสูงที่เมตตาให้คำปรึกษา แนะนำ ข้อคิดเห็นและตรวจสอบคุณภาพของ เนื้อหาทางวิชาการของการวิจัยมาโดยตลอด นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระมหาพรชัย สิริวิโร ดร. ที่ช่วยตรวจสอบแก้ไขบทความเพื่อให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดี (พีร์ สุชาโต) อธิบดีสงฆ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระเถรานุเถระ พระคณาจารย์ทุกๆ ท่าน ในสำนักวัดมหาธาตุ ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาในด้าน ต่างๆ จนงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ หลวงพ่อพระครูอรุณธรรมภาณี ดร. (นพปฎล คุตตวโร) เจ้าอาวาส วัดอู่สำเภา จ.พระนครศรีอยุธยา พระอุปัชฌาย์ผู้ให้ความเมตตาสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาด้วยดี เสมอมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ขอกราบขอบพระคุณ พระอาจารย์ธาดู อธิปัญญา เจ้าอาวาส วัดพระเทพประทาน (อหิพร) จ.จันทบุรี พระอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาสมณะและวิปัสสนา จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขออนุโมทนาเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกรูป/ท่าน ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ และกัลยาณมิตร ปริญาเอก พระพุทธศาสนา รุ่น ๑๓ ทุกรูป/ท่าน ที่ช่วยเป็นกำลังใจให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วง ตลอดจนเอื้อเฟื้อ ข้อมูลในการทำวิจัย ตลอดถึงผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกท่าน ที่ผู้วิจัยนำมา อ้างอิงประการในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณ คุณโยมบุญมา สกลภักดี และครอบครัว คุณโยมณภรณ์ ลวพันธุ์ และครอบครัว คุณโยมสุชาดา เกียรติไพบูลย์ และครอบครัว ที่ได้ถวายเป็นกุศลในการศึกษา ระดับปริญาเอก และญาติโยมทุกท่านที่สนับสนุนในด้านการศึกษา จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอบุญกุศลที่เกิดจากการค้นคว้า จัดทำดุซงึนพนธบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นเครื่อง บรรณาการบูชาสักการะแด่พระรัตนตรัย และบูชาบุญคุณบุพการี ปิยชนคนเป็นที่รัก ที่ยังมีชีวิตอยู่ และที่ได้ลาลับดับจากโลกนี้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้า มีโยมบิดา ปู่ย่าตายาย ครูบาอาจารย์ทุกท่าน และ ท่านที่เป็นเจ้าของผลงานที่ผู้วิจัยได้ใช้ศึกษาค้นคว้าจนประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วยดี

ขอบุญกุศลส่วนนี้ จงบังเกิดเป็นพลปัจจัยเป็นนิสยตามสงฆ์ ขอให้เกิดสติปัญญาญาณ รู้แจ้งแทงตลอดในอรรถธรรม คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเทอญ

พระมหาสัญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์)

ธันวาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญแผนภูมิ	(ณ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ญ)

บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔

บทที่ ๒ รูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระไตรปิฎก	๑๕
๒.๑ ความหมายและความเป็นมาของพระสงฆ์	๑๕
๒.๑.๑ ความหมายของคำว่าสงฆ์	๑๕
๒.๑.๒ ความเป็นมาของพระสงฆ์	๑๙
๒.๒ ความเป็นสมาชิกของพระสงฆ์	๒๑
๒.๒.๑ คุณสมบัติของผู้รับสมาชิกของพระสงฆ์	๒๒
๒.๒.๒ สมาชิกของพระสงฆ์ที่ไม่พึงประสงค์	๒๒
๒.๒.๓ สมาชิกของพระสงฆ์ที่พึงประสงค์	๒๔
๒.๓ รูปแบบการปกครองสงฆ์	๒๗
๒.๓.๑ ปกครองโดยพระพุทธรเจ้า	๒๗

๒.๓.๒ ปกครองโดยพระสาวก	๓๕
๒.๓.๓ ปกครองโดยคณะสงฆ์	๔๐
๒.๔ เครื่องมือในการปกครองสงฆ์	๔๔
๒.๔.๑ การลงโทษพระสงฆ์ผู้กระทำความผิด	๔๕
๒.๔.๒ การระงับอธิกรณ์ในสังคมสงฆ์	๔๙
๒.๔.๓ การลาออกจากสมาชิก	๕๖
๒.๔.๔ หลักธรรมที่สนับสนุนการปกครองสงฆ์	๕๗
๒.๕ บทสรุป	๖๑
บทที่ ๓ ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทย	๖๓
๓.๑ พัฒนาการการปกครองสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย-สมัยกรุงธนบุรี	๖๔
๓.๑.๑ การปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัย	๖๔
๓.๑.๒ การปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา	๖๖
๓.๑.๓ การปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี	๖๙
๓.๒ พัฒนาการการปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๗๐
๓.๒.๑ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ – รัชกาลที่ ๔	๗๐
๓.๒.๒ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ – รัชกาลที่ ๗	๗๓
๓.๒.๓ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๘ – รัชกาลปัจจุบัน	๗๖
๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทยในปัจจุบัน	๘๔
๓.๓.๑ ปัญหาของพระสงฆ์	๘๔
๓.๓.๒ ปัญหาด้านโครงสร้างระบบการปกครอง	๘๙
๓.๓.๓ ปัญหาจากภายนอกองค์กร	๙๖
๓.๔ บทสรุป	๙๘
บทที่ ๔ รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต	๑๐๑
๔.๑ การปฏิรูปพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงภายในองค์กร	๑๐๒
๔.๑.๑ ศึกษาพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง	๑๐๒
๔.๑.๒ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม	๑๐๓
๔.๑.๓ มีระบบการคัดกรองสมาชิกสงฆ์ที่ดี	๑๐๕
๔.๑.๔ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์วัตรกับสัทธินาฬิกวัตร	๑๐๕

๔.๒ ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต	๑๐๗
๔.๒.๑ กระจายอำนาจการปกครองสงฆ์	๑๐๘
๔.๒.๒ แต่งตั้งคณะกรรมการสังฆสภาบริหารกิจการคณะสงฆ์	๑๐๙
๔.๒.๓ แต่งตั้งพระสังฆาธิการ	๑๑๙
๔.๒.๔ ตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองที่ถาวร	๑๒๑
๔.๓ แนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต	๑๒๓
๔.๓.๑ สร้างศาสนทายาท	๑๒๔
๔.๓.๒ มีกฎหมายอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	๑๒๕
๔.๓.๓ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ	๑๒๘
๔.๔ แนวโน้มการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต	๑๓๑
๔.๔.๑ การบริหารองค์กรด้วยหลักธรรมาภิบาล	๑๓๑
๔.๔.๒ ความสัมพันธ์กันในพุทธบริษัท ๔	๑๓๓
๔.๔.๓ การดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา	๑๓๓
๔.๕ บทสรุป	๑๓๔
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๓๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๔๑
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๔๑
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๑๔๑
๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๑๔๒
บรรณานุกรม	๑๔๓
ภาคผนวก	๑๔๙
ประวัติผู้วิจัย	๒๐๗

สารบัญ แผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
แผนภูมิที่ ๑ ขั้นตอนการวิจัย	๑๓
แผนภูมิที่ ๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔
แผนภูมิที่ ๓ โครงสร้างรูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล	๖๒
แผนภูมิที่ ๔ การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย	๖๕
แผนภูมิที่ ๕ การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา	๖๘
แผนภูมิที่ ๖ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ – รัชกาลที่ ๓	๗๒
แผนภูมิที่ ๗ ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร	๗๔
แผนภูมิที่ ๘ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗	๗๖
แผนภูมิที่ ๙ การปกครองคณะสงฆ์ ตามพ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔	๗๘
แผนภูมิที่ ๑๐ โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน	๘๑
แผนภูมิที่ ๑๑ ปัญหาและอุปสรรค/แนวทางแก้ไขการปกครองสงฆ์	๙๘
แผนภูมิที่ ๑๒ แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต	๑๒๙
แผนภูมิที่ ๑๓ โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ไทยในอนาคต	๑๓๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้อักษรย่อคัมภีร์

อักษรย่อในดัชนีฉบับนี้ใช้อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้ :-

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก จุฬหคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จู.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก ปริวารวคค	(ภาษาบาลี)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)

ม.ม.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสก	(ภาษาไทย)
สํ.นิ.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก สํยุตตนิกาย นิทานวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สํ.นิ.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก สํยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี) =	องคฺตตรนิกาย เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคฺตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก องคฺตตรนิกาย จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคฺตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก องคฺตตรนิกาย ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคฺตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตค.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก องคฺตตรนิกาย สตุตคนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.สตุตค.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก อังคฺตตรนิกาย สัตตคนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย) =	สูตรนตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	(บาลี) =	วินยปิฎก สมณตปาสาทิกา ปาราชิกกณฺท-สงฺฆทิสเสสาทิ มหาวคฺคาทิวฏฺจกถา	(ภาษาบาลี)
วิ.อ.	(ไทย) =	วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา ปาราชิกกัณท์-สังฆทิสเสสาทิ มหาวรรคทิวรรณกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

อง.เอกก.อ.	(บาลี) =	องคฺตตรนิกาย มโนรปฺปฐนี เอกกนิปาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.อ.	(ไทย) =	อังคฺตตรนิกาย มโนรปฺปฐนี เอกกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(บาลี) =	ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปทอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย) =	ขุทฺทกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)

๒. การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขย่ออ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.สี.(บาลี) ๙/๓/๓๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรคปาติ เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๓ หน้า ๓๖ ฉบับมหาจุฬาฯตีพิมพ์ ๒๕๐๐.

การใช้หมายเลขย่ออ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่าง เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๗๐ หน้า ๕๖ ฉบับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๙.

การใช้หมายเลขอ้างอิงอรรถกถา โดยจะระบุ ภาค/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.อ. (ไทย) ๑/๑๙/๒๐๖ หมายถึง วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ปาราชิกกัณฑ์-สังฆติเสสาวิมหารรรคาทอรรถกถา ภาค ๑ ข้อที่ ๑๙ หน้า ๒๐๖ ฉบับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๒.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติเกิดขึ้นมาแล้ว ๒,๖๐๕ ปี เริ่มตั้งแต่เจ้าชายสิทธัตถะทรงบำเพ็ญเพียรตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเมื่อพระชนมายุ ๓๕ พรรษา หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วเสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ตรัสธรรมจักกัปปวัตตนสูตร^๑ เป็นปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ เมื่อจบพระธรรมเทศนา ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลีมลทินจึงเกิดขึ้นแก่พระโกณฑัญญะ จนทำให้บรรลुเป็นพระโสดาบัน พระโกณฑัญญะจึงกราบทูลขออุปสมบทในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งนับเป็นพระสงฆ์องค์แรกในโลก และพระรัตนตรัยจึงเกิดขึ้นในโลกเช่นกันในวันนั้น ต่อมา พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมเพื่อโปรดพระปัญจวัคคีย์ที่เหลืออีก ๔ องค์ จนบรรลุเป็นพระโสดาบันทั้งหมด หลังจากพระปัญจวัคคีย์บรรลุเป็นพระโสดาบันหมดแล้ว พระองค์ทรงแสดงธรรมอนัตตลักขณสูตร^๒ ทำให้พระปัญจวัคคีย์บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ต่อจากนั้น พระองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระยสะและพวกอีก ๕๔ ท่าน จนบรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ในครั้งนั้นจึงมีพระอรหันต์รวมทั้งพระองค์ด้วยทั้งสิ้น ๖๑ พระองค์ พระองค์จึงพระดำริให้พระสาวกออกประกาศศาสนา โดยมีพระปฐมวาจาในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ย่อมเลื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม^๓

เมื่อกุลบุตรผู้มีศรัทธาออกบวชเพื่อประพฤติพรหมจรรย์ในพระธรรมวินัยอันบริสุทธิ์ในตอนแรก พระองค์ยังไม่ทรงบัญญัติพระวินัย เพราะผู้บวชมีจำนวนน้อยและเป็นผู้ที่บวชด้วยศรัทธา

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๗.

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

บางครั้งก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนที่จะบวช แต่ต่อมาผู้บวชมีมากขึ้นพระองค์จึงทรงมอบอำนาจให้สงฆ์เป็นใหญ่ในสังฆกรรม โดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นผู้นำเข้าหมู่ ผู้ที่บวชเข้ามาก็มีหลายประเภท คนที่ไม่มีศีรทธาหรือบวชด้วยวัตถุประสงค์อย่างอื่นก็สามารถบวชเข้ามาได้ ซึ่งกลุ่มนี้นั่นเองที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากขึ้นในสงฆ์ เมื่อเป็นดังนี้พระองค์จึงทรงบัญญัติพระวินัยโดยสมควรแก่เหตุนั้นๆ และทรงวางโทษไว้เป็นพุทธอาณัติ ด้วยการปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่โทษแก่ผู้ที่ล่วงละเมิด เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย ตามพุทธประเพณีของการบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อก็คือ จะบัญญัติก็ต่อเมื่อเกิดการทำผิดในหมู่สงฆ์ขึ้น จะไม่มีการกำหนดพระวินัยไว้ล่วงหน้าต้องรอให้เกิดเหตุการณ์หรือผู้กระทำความผิดขึ้นก่อน การปกครองดูแลก็ต้องมีการบัญญัติพระธรรมวินัยไว้เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้น มิใช่เพื่อชำระสงฆ์ให้บริสุทธิ์ มีผลต่ออายุของพระพุทธศาสนา พระวินัยมีไว้เพื่อประโยชน์ในหมู่สงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เราจะบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม
๑๐. เพื่อเอื้อเพื่อวินัย^๔

การปกครองระยะต้นๆ พระพุทธเจ้าทรงปกครองสงฆ์ด้วยพระองค์เองทุกอย่าง พอระยะต่อมาให้พระสาวกช่วยปกครองสงฆ์บ้าง เป็นการแบ่งเบาภาระและฝึกหมู่สาวก เพื่อที่จะรับช่วงงานจากพระองค์ ครั้นต่อมาตอนใกล้ปรินิพพานทรงมอบความเป็นใหญ่ให้หมู่พระสงฆ์สาวกทรงบัญญัติหน้าที่ซึ่งอาจารย์กับศิษย์จะพึงปฏิบัติต่อกัน เรียกว่า “วัตร” มีอุปัชฌายวัตร สัทธินิวัตร วิภังคิวัตร อจายวัตร อเนกวัตร เป็นต้น “เมื่อสังฆะ คือสงฆ์ขยายใหญ่ขึ้นมีพระภิกษุจำนวนมากขึ้นในการปกครองต่อมา พระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติให้พระภิกษุผู้บวชใหม่แต่ละรูปมีอุปัชฌาย์ คือเมื่อจะ

^๔ วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘-๒๙.

บวชต้องมียุขฌาย์”^๕ ต่างฝ่ายต่างเอาเป็นธุระของกันและกัน ไม่ปล่อยปละละเลย ความเจริญงอกงามก็ย่อมเกิดขึ้นก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์พูลถามพระองค์ว่า หลังจากพระองค์ปรินิพพานแล้วพระองค์จะทรงตั้งใครเป็นศาสดาแทน พระพุทธเจ้าตรัสว่า “โย โว อานนท มยา ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺพตโต โส โว มมจฺเจยน สตถา” แปลความว่า อานนท์ ธรรมและวินัยที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย^๖ ภิกษุทั้งหลายในสมัยนั้น ก็ประพฤติและปฏิบัติตามพระดำรัสที่พระองค์ทรงสั่งสอน จึงทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายไปในชมพูทวีปอย่างรวดเร็ว ชาวชมพูทวีปพากันละทิ้งลัทธิเดิมแล้วหันมานับถือเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้นโดยลำดับ

ประเทศไทยได้สืบทอดพระพุทธศาสนามาจากประเทศอินเดียโดยเฉพาะการส่งคายนาคครั้งที่ ๓ เมื่อเสร็จการส่งคายนาคแล้ว ได้มีการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศรวม ๙ สายด้วยกัน และส่งไปสายละ ๕ รูป เพื่อจะได้ให้การอุปสมบทแก่ผู้เลื่อมใสได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ส่วนในสายที่ ๘ พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ พร้อมด้วยคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อท่านมาถึงได้ปราบผีเสื้อสมุทรที่ขอบเขตนครเขมรสุวรรณภูมิ จากนั้นท่านได้แสดงพรหมชาลสูตร^๗ จึงทำให้ชาวสุวรรณภูมิมีความเลื่อมใสศรัทธาหันมานับถือพระพุทธศาสนา “สุวรรณภูมิอันเป็นแหล่งแรกทางพระพุทธศาสนาที่ตั้งมั่นนั้น เข้าใจว่าน่าจะได้แก่บริเวณตั้งแต่ตอนใต้ของพม่าเดี๋ยวนี้ (ซึ่งต่อมาเป็นอาณาจักรมอญ) กินตลอดมาถึงภาคกลางของประเทศไทย มีศูนย์กลางสำคัญอยู่ที่จังหวัดนครปฐม มีพวกมอญละว้าเป็นคนพื้นเมือง”^๘ เป็นที่น่าสังเกตว่า ตอนปราบผีเสื้อสมุทร ท่านได้สวดพระปริตรป้องกันเกาะสุวรรณภูมิไว้ จึงมีคำเรียกว่า สุวรรณภูมิ อีกชื่อหนึ่งว่า สุวรรณทวีป แปลว่า เกาะทอง

ในช่วงระยะเวลาที่พระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมินั้น การปกครองสงฆ์ในสมัยนั้นก็ยังยึดหลักตามพุทธบัญญัติที่พระองค์ทรงแสดงไว้เป็นหลัก ต่อมาพระภิกษุมากขึ้นและต้องมีความสัมพันธ์กับทางฝ่ายบ้านเมืองโดยอาศัยพระราชามหากษัตริย์เป็นฝ่ายอุปถัมภ์ดูแลให้การสนับสนุน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงเกิดมีบทบาทวิถีต่างๆ ที่เพิ่มเติมมาจากพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์ต้องเว้นข้อที่พระองค์ทรงห้ามและทำตามข้อที่พระองค์อนุญาตอยู่แล้ว เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นต้น ที่ต้องอาศัยฝ่ายราชอาณาจักรในการอุปถัมภ์ดูแล การจะนำกฎหมายไปบังคับใช้ในกรณีความขัดแย้งในวงการของศาสนานั้น จะต้องกระทำด้วยความรอบคอบ

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวัยจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘

^๖ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๑๓๔, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๗ วิ.อ. (ไทย) ๑/-/๗๐-๗๑.

^๘ เสถียร โพธิ์นันทะ, พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

และรัดกุมที่สุดเพื่อพิทักษ์ความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัยจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม ความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของประเทศไว้ให้ได้^๙ รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนอกจากจะใช้หลักพระธรรมวินัยในการปกครองแล้ว ยังต้องใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปกครองอีกด้วย นั่นก็คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ นอกจากนี้ยังมีการใช้ กฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของมหาเถรสมาคม

การปกครองสงฆ์ในปัจจุบันนี้ ยังมีจุดบกพร่องอีกหลายประการที่ต้องแก้ไขปฏิรูปให้ดีขึ้น เช่น ปัญหาด้านพระภิกษุประพฤติผิดพระธรรมวินัย ย่อหย่อนในการศึกษาและปฏิบัติภาวนา แกร่งแย่งชิงยศถาสมณศักดิ์ ตั้งลัทธิบิดเบือนคำสอนขององค์สัมมาพระพุทธเจ้า ปัญหาด้านการปกครองในเชิงโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีลักษณะรวบอำนาจ ไม่กระจายอำนาจ และถูกรอบงำด้วยอำนาจรัฐ^{๑๐} ปัญหาจากภายนอกองค์กร คือ ภัยเกิดจากศาสนิกอื่นที่เป็นศัตรูกันด้วยเหตุของชาติพันธุ์ และลัทธิศาสนา^{๑๑} ทั้งหมดนี้เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ฉะนั้นรายละเอียดในประเด็นของรูปแบบการปกครองสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติและหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือในการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาล และพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ในสังคมไทยเป็นเช่นไร ก็เป็นประเด็นที่นักศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระไตรปิฎกว่าเป็นเช่นไร รูปแบบของการปกครองสงฆ์ในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร โครงสร้างการปกครองสงฆ์ไทยมีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัยหรือไม่ และโครงสร้างการปกครองสงฆ์ไทยทำให้เกิดความเจริญหรือความเสื่อมอันจะเกิดขึ้นในอนาคตว่าเป็นอย่างไร ตลอดจนการวิเคราะห์ประเด็นสำคัญอื่นๆ ที่เป็นวัตถุประสงค์ของการเขียนดุชนิพนธ์เล่มนี้เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาและรักษาพุทธพจน์ไว้สืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยาวนาน ยิ่งๆ ขึ้นไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระไตรปิฎก
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

^๙ แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๖๑.

^{๑๐} พระไพศาล วิสาโล, (26 ก.พ. 2558) “ปฏิรูปสงฆ์ไม่ได้ก็อย่าคิดไปปฏิรูปประเทศ”, โพสต์ทูเดย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.visalo.org/column/interview/5802PostToday.html>, [2 พ.ค. 60].

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาการนับถือศาสนาของคน, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยจะศึกษาแนวคิดและรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัย พุทธกาล หลังพุทธกาล และพัฒนาการของการปกครองสงฆ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทย

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ผู้วิจัยจะใช้เอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ของรูปแบบการปกครองสงฆ์ เช่น พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และคัมภีร์เล่มอื่น ที่เกี่ยวข้อง อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์อื่นๆ พร้อมทั้งวิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร บทความ และเอกสารต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับการ ปกครองสงฆ์ไทย เป็นหลักในการพิจารณาและการอธิบายความในมุมมองต่างๆ โดยแสดงผลที่มีความสัมพันธ์กัน ในแต่ละประเด็น

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ทาง พระพุทธศาสนา, ตัวแทนนักวิชาการและพระสงฆ์จำนวน ๑๐-๑๕ รูป/คน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ รูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระไตรปิฎก เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทย เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต (ควรจะเป็นอย่างไร)

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การปกครอง หมายถึง การใช้อำนาจอธิปไตยตามกฎหมายในการบริหารจัดการ การควบคุมดูแล คุ้มครององค์กร การปกครองมีหลายรูปแบบ เช่น การปกครองแบบประชาธิปไตย และการปกครองแบบเผด็จการ นอกจากนี้การปกครองยังมีได้หลายระดับ เช่น การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น

รูปแบบการปกครองสงฆ์ หมายถึง แบบแผนของการปกครองในครั้งพุทธกาลและ สมัยปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบของการปกครองถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมสงฆ์เนื่องจากมีทั้ง กติกาที่กำหนดโครงสร้างทางการปกครองและกฎระเบียบต่างๆ ที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมสงฆ์ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทาง การปกครองเพื่อควบคุม สังคมสงฆ์นั้นให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ธรรมวินัย หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นคำที่ใช้เรียกคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้ามาก่อนที่จะใช้ว่า “พระพุทธศาสนา” ซึ่งถูกนำมาใช้เรียกแทนในภายหลัง พระธรรมวินัย

ถือว่าเป็นหลักเป็นองค์แทนพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายไว้ว่า ธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์หลังจากทรงล่วงลับไป

พระราชบัญญัติ หมายถึง บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นโดยคำแนะนำและคำยินยอมของรัฐสภา

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑^{๑๒} คือ รูปแบบแห่งการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือ การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดโครงสร้างการบริหาร และการจัดการองค์กรไว้อย่างเป็นระบบ นับเป็นครั้งแรกในประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย ที่มีกฎหมายกำหนดระบอบการปกครองคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้เรื่อยมาจนถึง สมัยรัชกาลที่ ๘

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ คือ อำนาจการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ถูกแบ่งเป็น ๓ ฝ่าย เพื่อการถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง อำนาจทั้ง ๓ คือ อำนาจนิติบัญญัติที่เรียกว่า สังฆานัติ อำนาจบริหารการคณะสงฆ์และอำนาจตุลาการหรือที่เรียกว่า อำนาจวินิจัยอธิกรณ์องค์กร ผู้ใช้อำนาจทั้งสามโดยตรง ได้แก่ สังฆสภา คณะสังฆมนตรี คณะวินัยธร

สังฆานัติ หมายถึง กฎข้อบังคับของคณะสงฆ์ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญญัติขึ้นโดยคำแนะนำของสังฆสภา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔, ปัจจุบันเรียกว่า พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

สังฆสภา หมายถึง สภาคณะสงฆ์ สังฆสภาประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นภิกษุล้วน ๔๕ รูป (พ.ร.บ.^{๑๓} คณะสงฆ์ ๒๔๘๔)

สังฆมนตรี หมายถึง ตำแหน่งพระเถระผู้รับผิดชอบในองค์การของคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ เช่น สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง

วินัยธร คือ ศาลของพระสงฆ์ตนเอง มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจัยคดีความหรืออธิกรณ์ ตีความกฎหมาย สังฆานัติและระเบียบคณะสงฆ์ต่างๆ คณะวินัยธรแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ ชั้นฎีกา

สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ หมายถึง สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับสถาปนา ก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาในวันเดียวกันให้ถือว่ารูปที่ได้รับสถาปนาในลำดับก่อน

^{๑๒} ร.ศ. ๑๒๑ คำเต็มคือ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑.

^{๑๓} พ.ร.บ. คำเต็มคือ พระราชบัญญัติ.

มหาเถรสมาคม คือ เป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ทำหน้าที่คล้ายๆ คณะรัฐมนตรี โดยมีสมเด็จพระสังฆราชหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชอาคันตุกะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งไม่เกินสิบสองรูป เป็นกรรมการโดยการแต่งตั้ง

คณะสงฆ์ไทย หมายถึง พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นนิกายเถรวาท คณะสงฆ์ได้แบ่งลักษณะการบริหารออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ๑. มหานิกาย คณะสงฆ์องค์คณะใหญ่ของเถรวาทดั้งเดิม ๒. ธรรมยุติกนิกาย นิกายธรรมยุติกตั้งขึ้น โดยพระวชิรญาณเถระ (เจ้าฟ้ามงกุฎ : รัชกาลที่ ๔)

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสาร

พระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน ” ว่า ในอดีตแม้ว่าพระมหากษัตริย์จะทรงอำนาจสมบูรณ์สิทธิ์ขาดพระองค์เดียว แต่พระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนก็เป็นที่ยกย่องขององค์พระมหากษัตริย์ด้วย บางรูปอาจเป็นครูอาจารย์ของพระมหากษัตริย์มาแต่เดิม พระสงฆ์เหล่านี้จึงมีบทบาทเป็นพระอาจารย์ หรือเป็นที่ปรึกษา หรืออย่างน้อยเป็นที่เคารพนับถือ เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ช่วยยับยั้งการกระทำบางอย่างขององค์พระมหากษัตริย์และผู้มีอำนาจ และเป็นผู้นำเสียงประชาชนเข้าถึงผู้บริหารประเทศ ในขณะเดียวกันฐานะของพระสงฆ์ก็ดำรงอยู่ได้ด้วยดีด้วยความเคารพนับถือของประชาชน ซึ่งอาศัยความบริสุทธิ์และการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง หน้าที่ของพระสงฆ์ก็คือ การให้ธรรม หมายถึงให้ความจริงกับความดีงาม คือเป็นเรื่องของปัญญา และเป็นเรื่องคุณธรรม^{๑๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในผลงานเรื่อง นิติศาสตร์แนวพุทธ ว่า การปกครองในสมัยนี้ของพระสงฆ์ เราจึงเห็นว่าไม่ค่อยได้ผล เพราะได้กลายมาเป็นการปกครองเพื่อการปกครอง คือปกครองแบบใช้อำนาจ พระลูกวัดจะมีความรู้สึกต่อเจ้าอาวาสแบบเป็นปฏิปักษ์อย่างน้อยก็รู้สึกว่าเป็นผู้ขัดขวางผลประโยชน์ที่ต้องการ แล้วใจก็ไม่รับ ความสัมพันธ์ที่ดีก็ไม่มี เพราะฉะนั้น ก็จะมีความรู้สึกในทางที่อยากจะหรือหาทางที่จะละเมิดอยู่เสมอ ถ้าจะเอาระบบที่ถูกต้อง จะต้องรู้ตระหนักในหลักการว่า การศึกษาคือเนื้อหาสาระของชีวิตแห่งความเป็นพระภิกษุ การปกครองเป็นเครื่องมือรับใช้การศึกษา คือ เป็นการจัดระบบความเป็นอยู่ความสัมพันธ์และ

^{๑๔} พระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตโต), *บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน* , (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓.

สภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตให้เข้าถึงความดีงามและประโยชน์สุขที่สูงขึ้นไป เมื่อครูอาจารย์ปกครองลูกศิษย์ ก็เป็นการปกครองด้วยการศึกษา และเพื่อการศึกษา^{๑๕}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วินัยมุข (เล่ม ๑) ว่า พระพุทธบัญญัติและอภิสมถาจารย์ทั้ง ๒ นี้ รวมเรียกว่าพระวินัย พระวินัยนี้ท่านเปรียบเหมือนด้ายร้อยดอกไม้ อันควบคุมดอกไม้ไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย เพราะเหตุรักษาสงฆ์ให้ตั้งอยู่ดี อีกอย่างหนึ่ง คนที่มาบวชเป็นภิกษุจากสกุลต่างๆ สูงบ้าง กลางบ้าง ต่ำบ้าง มีพื้นเพต่างกันมาแต่เดิม มีน้ำใจต่างกัน หากจะไม่มีพระวินัยปกครอง หรือไม่ประพฤติตามพระวินัย จะเป็นหมู่ภิกษุที่เลวทราม ไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาและเลื่อมใส ถ้าต่างรูปประพฤติตามพระวินัยอยู่แล้ว จะเป็นหมู่ภิกษุที่ดี นำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส เหมือนดอกไม้ต่างพรรณ เกือบคละกันมาในภาชนะ แม้บางดอกจะมีสีกลิ่นฐานอันงามมีกลิ่นหอม เพราะโทษที่คละกัน ย่อมเป็นของไม่น่าดูไม่น่าชมเลย ดอกไม้เหล่านั้น อันช่างผู้ฉลาด จัดให้เข้าระเบียบวางไว้ในพานย่อมเป็นของน่าดูน่าชม อย่าว่าแต่ดอกไม้ที่งามเลย แม้แต่ดอกไม้ที่ไม่งาม ก็ยังพลอยเป็นของงามได้ ระเบียบนั้นเองทำให้เป็นของงาม^{๑๖}

ผศ.ดร. สมิตีพล เนตรนิมิตร ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย : วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์” ว่า ด้านบริหารองค์กรของพระสงฆ์มีรูปแบบจัดการที่เอื้อเพื่อต่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกพระสงฆ์ รูปแบบการบริหารมีลักษณะซึ่งเรียกกันว่า ประชาธิปไตย การบริหารจัดการในองค์กรเป็นไปเพื่อประโยชน์ของพระสงฆ์ถือตามมติสมาชิกพระสงฆ์ แม้สมาชิกของพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นครูแต่พระพุทธเจ้าไม่ได้ครองอำนาจเพียงคนเดียว การบริหารองค์กรพระสงฆ์จะต้องตั้งสมาชิกพระสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวม คือ สังฆะ หรือ สงฆ์ การแต่งตั้งสมาชิกสงฆ์ทุกตำแหน่งต้องหาความเห็นชอบจากสมาชิกของพระสงฆ์ด้วยกันทุกครั้ง ถือว่าให้ความสำคัญต่อบทบาทสมาชิกของพระสงฆ์ด้วยกัน ทั้งเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิกพระสงฆ์เอง สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร อำนาจบริหารไม่ขึ้นอยู่กับหัวหน้าเพียงผู้เดียว แม้ยุคแรกๆ สมาชิกมีไม่มาก ต่อมาเมื่อสมาชิกพระสงฆ์เพิ่มจำนวนขึ้น พระพุทธเจ้าทรงมอบอำนาจให้สมาชิกของพระสงฆ์บริหารดูแลกันเอง การไม่รวมอำนาจไว้ที่ผู้นำเพียงคนเดียวให้โอกาสสมาชิกพระสงฆ์ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร วิธีบริหารที่มีรูปแบบต่อต้านการถือครองอำนาจเบ็ดเสร็จ เป็นรูปแบบสอดคล้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตย^{๑๗}

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, หน้า ๕๑ .

^{๑๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข (เล่ม ๑)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๙ .

^{๑๗} สมิตีพล เนตรนิมิตร, “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย: วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์”, **รายงานวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๖.

สิริวัฒน์ คำวันสา ได้กล่าวถึงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ไว้ในหนังสือเรื่อง “ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ตรงกับ ร.ศ. ๑๒๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้การปกครองสงฆ์รัดกุมยิ่งขึ้น จะได้ช่วยส่งเสริมสนับสนุนพระธรรมวินัยอีกส่วนหนึ่งด้วย มีข้อสังเกตเกี่ยวกับ พ.ร.บ. ฉบับนี้อยู่บ้าง คือว่า เวลานั้นคณะธรรมยุติได้ขยายตัวมากขึ้น มีจำนวนมากขึ้นจนตั้งเป็นคณะได้ แต่ พ.ร.บ. นี้ก็ไม่อยากจะให้กระทบกระเทือนต่อคณะใดคณะหนึ่ง ดังนั้นมาตราที่ ๓ แห่ง พ.ร.บ. นี้จึงบัญญัติไว้ว่าไม่เกี่ยวกับนิกายสงฆ์ คณะไหนเคยปฏิบัติมาอย่างไร ก็ให้ปฏิบัติต่อไปอย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลง สรุปโดยส่วนรวมแล้ว การปกครองในรัชกาลนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เปลี่ยนจากระบบเก่ามาเป็นระบบใหม่^{๑๘}

แสวง อุดมศรี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ไทย” ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในการของคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นในยุคใดสมัยใดก็ตาม ถ้าจะอาศัยเพียงลำพังของภิกษุกับภิกษุแก้ปัญหาตนเอง ย่อมเป็นการยากที่จะยุติปัญหาต่างๆ ให้หมดไปได้ หากต่างฝ่ายต่างไม่ยอมกัน และกัน โดยเฉพาะฝ่ายที่มีอำนาจและหน้าที่ในการแก้ปัญหา ถ้าไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักของพระธรรมวินัย จารีตประเพณีอันดีงามของสังคม ตลอดจนกฎหมายของบ้านเมืองแล้ว สภาพแห่งความแตกแยกกันออกเป็นหมู่เป็นคณะก็จักต้องเกิดขึ้นอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ตัวอย่างเหล่านี้มีให้เห็นกันอยู่ทุกยุคทุกสมัยตราบเท่าปัจจุบัน จริงอยู่แม้พระพุทธเจ้าจะได้ตรัสหลักธรรมาจริยาธรรมที่ผู้นำฝ่ายอาณาจักรควรประพฤติปฏิบัติ เช่น จัดการรักษาคัมภีร์อันเป็นธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น แต่ถ้าภิกษุในแต่ละยุคแต่ละสมัยไม่สามารถประกาศหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ผู้นำฝ่ายอาณาจักรเข้าใจและเกิดความเลื่อมใสได้อย่างแท้จริง หรือผู้นำฝ่ายอาณาจักรมีความเคารพเลื่อมใสในหลักธรรมของศาสนาอื่น ซึ่งมีใช้พระพุทธศาสนาแล้วการแก้ปัญหาระหว่างภิกษุกับภิกษุด้วยกันเองก็จะเป็นไปด้วยความยุ่งยากมาก หรืออาจแก้ปัญหาอะไรไม่ได้เลย^{๑๙}

ข. งานวิจัย

พระมหาปัญญา ปญญาสิริ (ลักษณะจันทร์) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์กำเนิดและพัฒนาการของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์” พบว่า กล่าวโดยสรุป ลักษณะที่เหมือนกันและต่างกัน ของพระราชบัญญัติทั้ง ๓ ฉบับ สถานการณ์ วิถีชีวิตของสถาบันสงฆ์จะยังไม่ได้รับการแก้ไขได้ตรงจุดของปัญหาที่แท้จริงเป็นแต่เพียงการเคลื่อนไหว เพื่อปรับกลไกในการบริหารเพื่อหาแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาเก่า ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว กฎหมายคณะสงฆ์จะต้องเป็น

^{๑๘} สิริวัฒน์ คำวันสา, **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๑ .

^{๑๙} แสวง อุดมศรี, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๖๐-๖๑ .

ฐานรองรับให้พระธรรมวินัยให้โดดเด่นขึ้นมา เป็นหลักของพุทธศาสนา ตามหลักไตรสิกขา สามารถสั่งสอนธรรมนำประชาชนให้พัฒนาชีวิต และสังคมประเทศชาติสู่ความเจริญมั่นคง และประโยชน์สุขที่แท้จริงยั่งยืน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้ง ๓ ฉบับ เป็นลักษณะของการนำเอากฎหมายมานำพระธรรมวินัย ซึ่งปัญหาคณะสงฆ์ยังไม่ถูกแก้ไข และมีปัญหาอื่นเกิดขึ้น การดำรงสมณเพศของพระภิกษุ จะไม่เป็นไปเพื่อมรรค ผล นิพพาน แต่จะเป็นไปเพื่อความก้าวหน้าของตำแหน่งการบริหารงานคณะสงฆ์ ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาเก่า แต่จะเพิ่มความรุนแรงขึ้นตามโครงสร้างของพระราชบัญญัติฉบับใหม่^{๒๐}

พระยุพธนา รมณียธมโม (แก้วกันหา) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล” พบว่า การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของคนในสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาล ที่ต้องการแสวงหาแนวทางในการดำเนินชีวิตในรูปแบบใหม่ที่มีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของคนในสังคม หลังจากการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระอริยสาวก จึงทำให้มีบุคคลจากวรรณะต่างๆ เข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก การตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล เป็นการจัดสภาพการณ์ทางสังคมเพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาและพัฒนาตนเองของสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ ให้ได้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดที่เรียกว่า พระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของสังคมพุทธ โดยมีพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองและให้การศึกษาพัฒนาตนเองของภิกษุที่เป็นสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการจัดองค์กรคณะสงฆ์ ด้วยการยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน จึงทำให้การดำเนินการป้องกันและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และหลักการที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ก็ยังคงใช้มาถึงปัจจุบัน^{๒๑}

นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก” พบว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธานุญาตให้พระสงฆ์สาวก เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการปกครอง โดยสามารถตัดสินใจรับบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์ได้ตามที่เห็นสมควรดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไปตามความเหมาะสมของเวลาและสภาพการณ์ต่างๆ โดยมีได้ดั่งใจจะผูกขาดอำนาจทุกประการไว้แต่เพียงพระองค์เดียว แต่กลับทรงผ่อนคลายเป็นไปตามเวลาและสภาพการณ์ต่างๆ

^{๒๐} พระมหาปัญญา ปณฺณาสิริ (ลักษณะจันทร์), “ศึกษาวิเคราะห์กำเนิดและพัฒนาการของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔๗-๑๔๘ .

^{๒๑} พระยุพธนา รมณียธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ .

ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกและความคล่องตัวในการเผยแผ่พระสัทธรรมออกไปให้ได้อย่างกว้างขวาง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้คนจำนวนมากตามวัตถุประสงค์ซึ่งทรงวางไว้ เพราะฉะนั้น พระสงฆ์สาวกที่ออกไปเผยแผ่ยังสถานที่ต่างๆ จึงเป็นกำลังสำคัญทั้งในด้านการเผยแผ่พระสัทธรรมและการปกครองดูแลหมู่คณะให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย^{๒๒}

วุฒินันท์ กันทะเตียน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยในปัจจุบัน” ผลจากการวิจัยได้ข้อสรุปว่า งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย บทบาทที่มีในทางการเมืองทั้งในประวัติศาสตร์และในปัจจุบัน และศึกษาความสอดคล้องและไม่สอดคล้องระหว่างหน้าที่ตามพระธรรมวินัยกับบทบาทที่ได้แสดงออกในทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่า “พระสงฆ์” ได้ทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัย และแนวทางที่มีในพระธรรมวินัยนั่นเองเป็นช่องทางที่ทำให้พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง จากการศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในประวัติศาสตร์ไทย พบว่าพระสงฆ์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองถึงระดับชาติ จากการสัมภาษณ์ถึงแนวคิดและบทบาทของพระเถระส่วนหนึ่งที่เลือกในการศึกษานี้พบว่า พระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองได้ แต่ต้องไม่ผิดพระธรรมวินัย และแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมืองนั้นมีทั้งสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับหน้าที่ตามพระธรรมวินัย ในส่วนที่สอดคล้อง พบว่าพระสงฆ์มีจุดมุ่งหมายในการแสดงแนวคิด และบทบาทในทางการเมืองเพื่อความผาสุกของบ้านเมือง โดยปราศจากอคติ วางตนเป็นกลางไม่ประพฤตินเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แสดงตนอยู่ในฐานะที่ประชาชนรับได้ และไม่ผิดพระธรรมวินัย ในส่วนที่ไม่สอดคล้อง พบว่าพระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาทนั้น ผักไผ่ในอำนาจมุ่งหวังผลประโยชน์จนเกินขอบเขต ซึ่งประชาชนรับไม่ได้และผิดพระธรรมวินัยด้วย^{๒๓}

ไสว จิตเพียร ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะปัญหาทางตุลาการและวิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕” พบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ถือได้ว่าเป็นกฎหมายของคณะสงฆ์ตามกฎหมายของรัฐ ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๕ ทำหน้าที่รัฐสภา ได้ตราขึ้นมอบอำนาจมหาชนให้คณะสงฆ์ เพื่อใช้จัดระเบียบโครงสร้างทางการเมืองปกครองสังคมไทย อนุโลมตามระบอบการปกครองของรัฐไทยยุคนั้น แต่องค์กรสงฆ์ที่ใช้อำนาจตามกฎหมายคณะสงฆ์ดังกล่าวนี้ยังไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลเท่าที่ควรเพราะไม่สอดคล้องต่อพระธรรมวินัย และระบอบการปกครองของไทยปัจจุบัน รัฐไทยปัจจุบันนี้ได้ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยยึดหลักในระบบนิติรัฐ (Legal state) มีการแยกองค์กรของรัฐ เพื่อใช้อำนาจตามภาระกิจหน้าที่ คือ อำนาจนิติบัญญัติเป็น

^{๒๒} นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”, สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๖), หน้า ๓๙.

^{๒๓} วุฒินันท์ กันทะเตียน “พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยในปัจจุบัน” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล , ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

ของรัฐสภา อำนาจบริหารเป็นของคณะรัฐมนตรี และอำนาจ ตุลาการเป็นของศาล ทั้งนี้ เพื่อถ่วงดุลอำนาจของแต่ละองค์กรมิให้ใช้อำนาจอัติโดยเหล่านั้เกินไปกว่าขอบเขตของตนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เมื่อรัฐไทยมีหน้าที่ให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ แต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ได้กำหนดหลักการใช้อำนาจทั้งทางนิติบัญญัติทางบริหาร และทางตุลาการ ด้านการคณะสงฆ์มาไว้ยังองค์กรปกครองสงฆ์สูงสุดเพียงองค์กรเดียวคือ “มหาเถรสมาคม” และให้ใช้อำนาจเหล่านั้แบบสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ จึงไม่สอดคล้องต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทย ตามรัฐธรรมนูญปัจจุบัน^{๒๔}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยมองว่ายังขาดเครื่องมือในการปกครองสงฆ์ที่เป็นหลักธรรมที่จะนำไปใช้ประยุกต์ใช้ในการปกครองสงฆ์ ขาดการวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคของการปกครองสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อให้มองเห็นถึงเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยของบริบทสังคมอย่างชัดเจน และยังขาดการนำเสนอรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยที่ควรจะเป็นในอนาคต ฉะนั้น งานวิจัยของผู้วิจัยจึงต่างจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวตรงที่จะทำการศึกษาวิจัยการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และนำเสนอรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยที่ควรจะเป็นในอนาคต ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ให้ครอบคลุมทั้งรูปแบบและเครื่องมือในการปกครองสงฆ์เพื่อให้ได้ครบทั้งธรรมและวินัยด้วย

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ รูปแบบและขั้นตอนการวิจัย มี ๗ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาเอกสาร จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองสงฆ์

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัย จากวิทยานิพนธ์ หนังสือวารสาร และ เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองสงฆ์ในสังคมไทย

ขั้นตอนที่ ๓ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องการปกครองสงฆ์ไทย

ขั้นตอนที่ ๔ นำข้อมูลในข้อที่ ๑-๓ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดหมวดหมู่ เพื่อให้เห็นแนวคิดทางการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน

^{๒๔}ไสว จิตเพียร, “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย: ศึกษากรณีปัญหาองค์กรทางตุลาการและวิธีพิจารณาความอาชญากรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ .

ขั้นตอนที่ ๕ นำผลการศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากขั้นตอนที่ ๑ และที่ ๒ มาวิเคราะห์และกำหนดไว้เป็นบทตั้ง แล้วจึงนำผลการสัมภาษณ์จากขั้นตอนที่ ๓ มาบูรณาการเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคตว่ามีผลลัพธ์ประการใดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๖ วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อที่ ๑-๕ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เห็นข้อมูลอย่างครอบคลุมชัดเจน

ขั้นตอนที่ ๗ สรุปนำเสนอ วพ./ผลการศึกษา

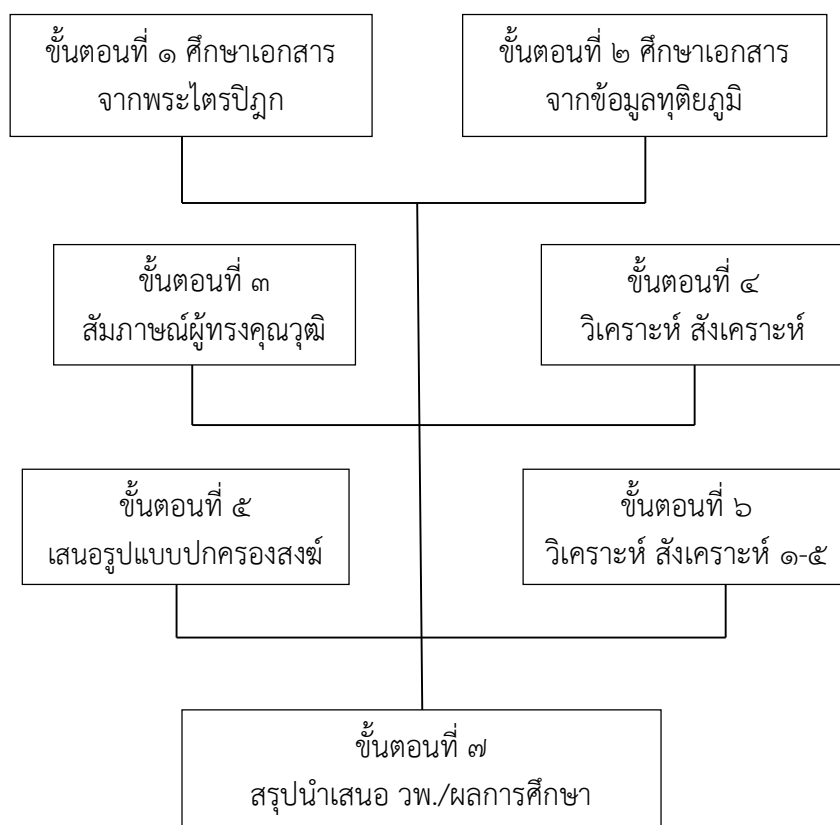
๑.๗.๒ ประชากร / กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐-๑๕ รูป/คน เช่น พระสังฆาธิการ, นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา, ผู้เชี่ยวชาญด้านการปกครองสงฆ์

๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองสงฆ์ไทย

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล ในเชิงการพรรณนา ในเชิงอุปนัย ในเชิงตีความ โดยการโยงแผนภาพให้เห็นข้อมูลอย่างครอบคลุมอย่างชัดเจน

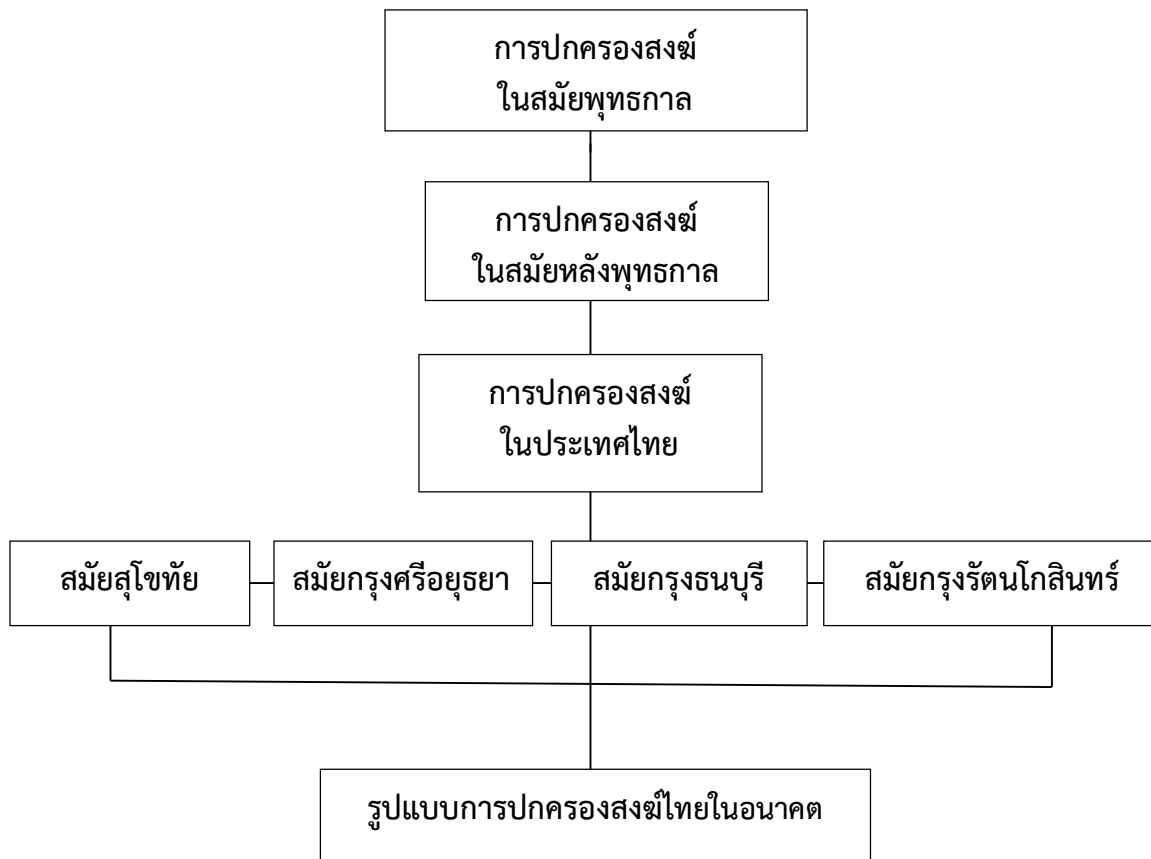
๑.๗.๖ สรุปข้อมูล

แผนภูมิที่ ๑ ขั้นตอนการวิจัย

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการปกครองสงฆ์และแนวทางการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยต่างๆ และการปกครองสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน แล้วนำเสนอรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิด ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่จะได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบรูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระไตรปิฎก
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทย
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

บทที่ ๒

รูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระไตรปิฎก

รูปแบบการปกครองสงฆ์ ถือว่าแบบแผนของการปกครองในครั้งพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบของการปกครองถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมสงฆ์ที่กำหนดโครงสร้างทางการปกครองและกฎระเบียบต่างๆ ที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทาง การปกครองเพื่อควบคุมสังคมนั้นๆ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รูปแบบการปกครองสงฆ์นั้นส่วนมากจะมาในพระวินัยปิฎกที่ประมวลกฎข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติของเหล่าพระสงฆ์ทั้งภิกษุและภิกษุณี ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก พระวินัยปิฎกนั้นมิได้มีแต่กฎข้อบังคับเท่านั้น แต่หากยังมีเนื้อหาสะท้อนถึงประวัติศาสตร์ของอินเดียในสมัยพุทธกาลรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีและประวัติของบุคคลสำคัญบางคนในยุคนั้นๆ ส่วนในเรื่องของหลักธรรมที่สนับสนุนในการปกครองสงฆ์ก็มีอยู่ในพระสูตรตันตปิฎกที่เป็นหลักการปฏิบัติของพระสงฆ์ ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาสาระของความหมายของคำว่าสงฆ์ ความเป็นมาของพระสงฆ์ ความเป็นสมาชิกของพระสงฆ์ รูปแบบการปกครองสงฆ์ เครื่องมือในการปกครองสงฆ์ ตามลำดับ โดยแยกประเด็นไว้ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายและความเป็นมาของพระสงฆ์

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่าสงฆ์

คำว่า สงฆ์ หรือ สังฆะ (สงฺข เป็นคำภาษาบาลี, สัม เป็นคำภาษาสันสกฤต) ในภาษาบาลี แปลว่า สงฆ์, หมู่, กอง, คณะ เช่นในคำว่า ภิกขุสงฺโฆ แปลว่า หมู่ภิกษุ, สามารถวิเคราะห์ศัพท์ได้ดังนี้ สหฺยณเต นิพฺปีเสณ ญายนเต อวยวา เอตถาติ สงฺโฆ หมู่เป็นที่รวมกันแห่งส่วนย่อยโดยไม่แปลกกัน (สํ บทหน้า หน ธาตุ ในความหมายว่า ไป, เป็นไป อ ปัจจย, แปลง หน เป็น ขา, นิคคหิต เป็น ง) ทิฏฺฐิสีลสามญฺเณน สหฺโตติ สงฺโฆ หมู่ที่รวมกันโดยมีความเห็นและศีลเสมอกัน^๑

ผศ.ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ ในอริยวินัย : วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์ ” ว่า

คำว่า สงฆ์ มีใช้อยู่แล้วก่อนสมัยพระพุทธเจ้า พวกลิจฉวีเลือกผู้นำมาบริหารหมู่คณะ ระบบที่ต้องเลือกผู้นำของพวกลิจฉวี ก็คือ สังฆะ เรียกว่า ลิจฉวีสังฆะ พวกลิจฉวีนำวิธีปกครอง

^๑ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ศัพท์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕๐.

แบบสังฆะมาจากชนเผ่าโบราณ ชื่อของพวกลิจฉวีปรากฏในคัมภีร์เก่า ทั้งในมนุส്മิตา ในพระไตรปิฎก และในคัมภีร์ศาสนาเซน อรรถศาสตร์ของเกาฏิลยะแห่งราชสำนักเมารยัน หลังพุทธกาลให้อรรถาธิบายว่า สงฆ์เป็นชื่อระบบการปกครองยุคโบราณ ระบบสงฆ์มีอยู่ ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มของชนชั้นเจ้านายในวรรณกษัตริย์ ได้แก่ พลเมืองในแคว้นกัมโปชะ และแคว้นสุรเสนะ อีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มนักปกครองที่คัดเลือกกันขึ้นมาทำหน้าที่บริหาร มีผู้นำเป็นราชา ได้แก่ พวกลิจฉวี และ พวกมัลละ เป็นต้น^๒

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวไว้ในหนังสือวินัยมุข ว่า คำว่าสงฆ์นั้น ไม่ใช่ภิกษุเฉพาะรูปดังคนสามัญเข้าใจกันอยู่ ภิกษุหลายรูปเข้าประชุมกันเป็นหมู่เพื่อทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง เหมือนประชุมแห่งพวกสมาชิกของสมาคมนั้นๆ ซึ่งมีอำนาจให้สำเร็จกิจธุระของเขา นี้เรียกว่าสงฆ์ สงฆ์นั้นย่อมมีองค์เป็นกำหนดสำหรับกิจนั้นๆ กิจโดยมากต้องการสงฆ์มีภิกษุ ๔ รูป สงฆ์ผู้ทำกิจเช่นนี้ เรียกว่าจตุรรรค แปลว่า มีพวก ๔ แต่กิจบางอย่างต้องการสงฆ์มีภิกษุ ๕ รูปบ้าง ๑๐ รูปบ้าง ๒๐ รูปบ้าง สงฆ์ผู้ทำกิจเหล่านั้น เรียกว่า ปัญจวรรค มีพวก ๕ ทสวรรค มีพวก ๑๐ วิสทวรรค มีพวก ๒๐ เป็นลำดับกัน^๓

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) นิยามคำว่า สงฆ์ ไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ว่า สงฆ์ แปลว่า หมู่, ชุมนุม มี ๒ ความหมาย คือ

๑. หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า เรียกว่า สาวกสงฆ์ ดังคำสวดในสังฆคุณ ประกอบด้วยคฤหัสถ์ ๔ บุรุษบุคคล (รายตัวบุคคล) ๘ เริ่มแต่ท่านผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค จนถึงพระอรหันต์ ต่างจากภิกษุสงฆ์ คือหมู่แห่งภิกษุหรือชุนนุมภิกษุ ต่อมาบางทีเรียก อย่างแรกว่า อริยสงฆ์ อย่างหลังว่า สมมติสงฆ์

๒. ชุมนุมภิกษุหมู่หนึ่งตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ซึ่งสามารถประกอบสังฆกรรมได้ตามกำหนดทางพระวินัย ต่างโดยเป็นสงฆ์จตุรรรคบ้าง ปัญจวรรคบ้าง ทสวรรคบ้าง วิสทวรรคบ้าง, ถ้าเป็นชุนนุมภิกษุ ๒ หรือ ๓ รูป เรียกว่า คณะ ถ้ามีภิกษุรูปเดียว เป็นบุคคล^๔

^๒ Uma Chakravarti, *Social Dimensions of Early Buddhism*, (New delhi : Munshiram Manoharlal, 1996), p. 90. อ้างใน สมิตธิพล เนตรนิมิตร, “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย: วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์”, *รายงานวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๑.

^๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *วินัยมุข (เล่ม ๑)*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๓๙๘.

ปกรณัม มหากันธา^๕ ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเชิงพุทธบูรณาการ สรุปว่า

สงฆ์ มีความหมายสองนัย ได้แก่ ความหมายในเชิงบุคคล หมายถึง พระอริยสงฆ์ตั้งแต่พระโสดาบันเป็นต้นไป และความหมายในเชิงกลุ่มบุคคล (สมมติสงฆ์) หมายถึง บุคคลที่ได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุและมีการรวมตัวกันตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป มีวัตถุประสงค์เพื่อการประกอบพิธีกรรมของสงฆ์ เรียกว่า สังฆกรรม และมีความหมายรวมไปถึงคณะสงฆ์ที่มีการจัดตั้งรวมตัวกันเป็นองค์กร ทั้งในระดับวัด ชุมชน เครือข่ายหรือสังคมขนาดใหญ่ และองค์กรสงฆ์ จะหมายถึงคณะหรือหมู่ของบุคคลที่มาารรวมตัวกันโดยผ่านกระบวนการยอมรับเข้าหมู่ คือพิธีกรรมการบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์และหมายถึงสิ่งที่บุคคล (พระสงฆ์) จะกระทำต่อกันในรูปของกฎระเบียบหรือพระวินัย เรียกว่า สีสสามัญญตา และการมีแนวคิดหรือทัศนคติความคิดเห็นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เรียกว่า ทิฏฐิสามัญญตา รวมไปถึงการจัดระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามระเบียบที่ใช้ตกลงร่วมกัน หรือพระธรรมวินัย

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรตร ธีธมฺโม)^๖ กล่าวไว้ในเรื่อง “สังขาธิปไตย: ระบบการปกครองสงฆ์” ว่า คำว่า สงฆ์ มีความหมาย ๓ ประการ ได้แก่ ความหมายอย่างกว้างชนิดที่เรียกว่าเป็นความหมายระดับองค์กร ความหมายเฉพาะเป็นความหมายที่ใช้เรียกเพื่อให้รู้ถึงขอบเขตการปกครอง และความหมายที่ใช้ในการสังฆกรรม มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ความหมายอย่างกว้าง หมายถึง คณะสงฆ์ทั้งหมดที่รวมกันอยู่เป็นองค์กร หรือเรียกภิกษุทั้งหมดว่า สงฆ์ ส่วนใหญ่จะหมายถึงองค์กรสงฆ์ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นภิกษุสงฆ์ หรือภิกษุณีสงฆ์ หรือสามเณรและสามเณรี เป็นส่วนประกอบของบริษัททั้ง ๔ (พุทธบริษัท ๔ ประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา) ภิกษุเหล่านั้นอาจจะอยู่คนละอาวาสกัน หรืออยู่คนละเมือง หรืออยู่คนละแคว้นกันก็ตาม ตลอดถึงสงฆ์ทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต ย่อมขึ้นอยู่กับองค์กรสงฆ์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขทั้งสิ้น

๒. ความหมายเฉพาะ หมายถึง คณะสงฆ์ที่อยู่เฉพาะถิ่นเฉพาะที่ เช่น คณะสงฆ์อินเดีย คณะสงฆ์ไทย คณะสงฆ์จังหวัด เป็นต้น ความหมายนี้ จะหมายถึงการปกครองเป็นส่วนใหญ่

๓. ความหมายที่ใช้ในสังฆกรรม หมายถึง พระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป รวมตัวกันเป็นสงฆ์ เพื่อทำสังฆกรรมนั้นๆ ให้สำเร็จตามพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเอาไว้ เช่น

^๕ ปกรณัม มหากันธา, “รูปแบบและกระบวนการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕.

^๖ ดูรายละเอียดใน พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรตร ธีธมฺโม), สังขาธิปไตย: ระบบการปกครองสงฆ์, (พะเยา: กองทุนเพื่อเอกสารตำราทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเมืองพะเยา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑-๑๒.

พิธีอุปสมบท ประเทศไทย พิธีอุปสมบทจะมีได้ต้องมีพระภิกษุเป็นองค์ประกอบ มีหมู่พระภิกษุอย่างน้อย ๑๐ รูป ขึ้นไป ภิกษุทั้ง ๑๐ รูป อาจอยู่ต่างอาวาสกันก็ได้ มาประชุมร่วมกัน เฉพาะกิจ พิธีกรรมนั้นก็สำเร็จ ยกเว้นพิธีกรานกฐิน ซึ่งจะต้องอาศัยภิกษุภายในอาวาสนั้นๆ เท่านั้น พิธีกรรมจึงจะสำเร็จ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) นิยามคำว่า คณะ ไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ว่า

คณะ กลุ่มคน, หมู่, พวก; ในพระวินัยโดยเฉพาะในสังฆกรรม มีกำหนดว่า สงฆ์ คือ ชุมนุม ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป คณะ คือ ชุมนุมภิกษุ ๒ หรือ ๓ รูป บุคคล คือ ภิกษุรูปเดียว; เมื่อใช้อย่างทั่วไป แม้แต่ในพระวินัย “คณะ” มีใช้หมายความจำเพาะอย่างนี้ เช่น ในคณโกชน คำว่า ฉนเป็นคณะ หมายถึง ๔ รูปขึ้นไป^๗

นอกจากคำว่า สงฆ์ (สงฆ) ที่ใช้เป็นชื่อระบบการปกครอง มีคำอื่นซึ่งหมายถึงชุมชน ได้แก่ ปุคะ, คณะ, และนิกาย

คำว่า ปุคะ หมายถึง สมาคม เช่น

- สมาคมแห่งหนึ่งในเมืองสาวัตถี เตรียมภัตตาหารพร้อมจีวรไว้ถวายสงฆ์^๘

คำว่า คณะ คือ กลุ่มคน คำนี้เป็นไวพจน์กับคำว่า สังฆะ เช่น

- คณะ คือ คณะต่าง ๆ เช่น คณะเจ้ามัลละ และปุตตคณะ เป็นต้น^๙

คำว่า นิกาย คือ พวก กลุ่ม หรือ คณะ เช่น นิกาย หนึ่ง ๆ

คำว่า เสนิ คือ กลุ่ม หมู่ หรือคณะ เช่น

- ภิกษุณีได้รู้ยังไม่บอกพระราชา สงฆ์ คณะ สมาคม หรือ กลุ่มชนให้ทราบ^{๑๐}

สรุปความว่า คำว่า “สงฆ์” เป็นคำที่ใช้มาแต่ก่อนพุทธกาลสำหรับเรียกระบบการปกครองสมัยโบราณที่ต้องเลือกผู้นำขึ้นบริหารองค์กร การปกครองอินเดียในสมัยโบราณมีคำที่เกี่ยวข้องกับการปกครองอยู่หลายคำด้วยกัน เช่น วรช โคตร จระณะ สังฆะ คณะ และนิกาย องค์กรของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้พัฒนารูปแบบมาจากระบบการปกครองสังฆะของวรรณกษัตริย์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คำว่า (สังฆะ) เป็นชื่อเรียกกลุ่มบุคคลผู้สมัครเข้ามาประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นกลุ่มนักบวชชายเรียกว่า ภิกษุสงฆ์ ถ้าเป็นกลุ่มนักบวชเพศหญิงเรียกว่า ภิกษุณีสงฆ์

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๖.

^๘ วิ.มท. (บาลี) ๒/๖๕๗/๙๙.

^๙ วิ.อ. (บาลี) ๒/๖๘๓/๔๗๔. อ้างใน สมิตธิพล เนตรนิมิตร, “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย: วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์”, หน้า ๕๕.

^{๑๐} วิ.ภิกษุณี. (บาลี) ๓/๖๘๓/๒๒. อ้างใน สมิตธิพล เนตรนิมิตร, “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย: วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์”, หน้า ๕๕.

๒.๑.๒ ความเป็นมาของพระสงฆ์

สังคมอินเดียในสมัยพุทธกาล มีความเจริญในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และศาสนา องค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลเกิดขึ้นในท่ามกลางสังคมที่มีลัทธิศาสนามากมาย แต่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของมหาชนมีอยู่ ๖ ท่านด้วยกัน คือ ปุณณกัสปะ มักขลิโคสาล อจิตเทสกะมัลล ปุฏฐกัจจายนะ สัญชัยเวลัฏฐบุตร และนิครนถนาฏบุตร และการถือชนชั้นวรรณะกันอย่างชัดเจน พระพุทธเจ้าทรงพยายามแก้ปัญหาสังคมในเรื่องระบบวรรณะ ทรงตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นเพื่อเป็นสังคมในอุดมคติเพื่อเป็นชุมชนแบบอย่าง ที่มีหลักการ มีความมุ่งหมายที่กำหนดไว้เฉพาะ ทรงปรารถนาให้กลุ่มสงฆ์เป็นรูปแบบหรือเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ครองชีวิตที่เฝ้าต่อการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือ มรรค ผล พระนิพพาน

ปัญหาสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล ซึ่งกล่าวได้ว่ายืดเยื้อมาถึงปัจจุบัน คือ ค่านิยมเรื่องวรรณะ การถือวรรณะในอินเดียมีลักษณะผิดแปลกจากการถือวรรณะในสังคมประเทศอื่นๆ แบ่งเป็น ๔ วรรณะ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร อาชีพและหน้าที่ก็แตกต่างกันออกไป จึงทำให้คนในสังคมแบ่งแยกกันอย่างชัดเจนและมีความถือมั่นในวรรณะของตนอย่างมาก ถูกเหยียดหยามคนในวรรณะที่ต่ำกว่าตน พวกศูทรถือว่าเป็นคนที่วรรณะต่ำ และจัญทาล คือคนที่เกิดจากพ่อแม่ที่มีวรรณะต่างกัน จะถูกจำกัดสิทธิต่างๆ ในทางสังคมเป็นอย่างมาก พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในท่ามกลางสังคมที่มีทั้งลัทธิศาสนามากมายและการถือชนชั้นวรรณะกันอย่างชัดเจน “พระพุทธเจ้าทรงพยายามแก้ปัญหาสังคมในเรื่องวรรณะ ทรงตั้งสังคมอริยชนหรือสังคมสงฆ์ สงฆ์หรือภิกษุสงฆ์เป็นชุมชนที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นตามหลักการ มีความมุ่งหมายที่กำหนดไว้เฉพาะทรงปรารถนาให้กลุ่มสงฆ์เป็นรูปแบบหรือเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ครองชีวิตโดยชอบธรรม”^{๑๑} การแบ่งวรรณะออกเป็น ๔ วรรณะนั้น ชาวพุทธเห็นว่าเป็นการแบ่งตามหน้าที่เท่านั้น หาใช่เป็นเรื่องที่พระผู้เป็นเจ้าทรงกำหนดให้เป็นไปอย่างนั้นไม่ ตามทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาได้มีกล่าวไว้ในมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ว่า

“บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่
หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่
บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม
หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม”^{๑๒}

พระสงฆ์ถือว่าเป็นสังคมในอุดมคติ ถึงแม้ว่าคนที่เข้ามาบวชจะเป็นคนในวรรณะใดก็ตาม เช่น มหา กษัตริย์ หรือพราหมณ์ เป็นต้น ถ้ามีศรัทธาออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องกับเรือนก็มีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งวรรณะให้เคารพกันตามพรชาผู้ที่บวชก่อนบวชหลัง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “วรรณะ ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกจากเรือนมาบวชในธรรมวินัยที่ตลาดคตประกาศ

^{๑๑} สมิตธิพล เนตรนิมิตร, “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย: วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์”, รายงานวิจัย, หน้า ๑๐๔.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๑.

ย่อมละชื่อและโคตรเดิม รวมเรียกว่า สมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งสิ้น เหมือนมหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรรพ มหิ ไหลลงสู่มหาสมุทรย่อมละชื่อและโคตรเดิม รวมเรียกว่า มหาสมุทรทั้งสิ้น”^{๑๓}

ภายหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเกิดความปริวิตกว่าพระธรรมที่ตรัสรู้นั้นลึกซึ้งยิ่งนัก ยากที่ผู้ใดจะตรัสรู้ตามได้ แต่อาศัยพระมหารัณมาที่จะสั่งสอนเวไนยสัตว์แล้ว ทรงมีพระดำริว่า “เราจะพึงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน”^{๑๔} จึงได้ระลึกถึงอาจารย์ทั้ง ๒ ท่านคือ อาฬารดาบสกาลามโคตรและอุทกดาบสรามบุตร แต่ทรงทราบว่า อาจารย์ทั้งสองท่านได้เสียชีวิตแล้ว จึงได้นึกถึงพวกปัญจวัคคีย์ซึ่งเคยบารุงพระองค์ในสมัยที่ยังบำเพ็ญเพียรอยู่ จากนั้นได้ทราบว่ปัญจวัคคีย์อยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสี พระองค์จึงได้เสด็จจาริกไปยังสถานที่ดังกล่าวเพื่อพบปัญจวัคคีย์เหล่านั้น เมื่อมาถึงที่อยู่ของปัญจวัคคีย์แล้ว พวกเขาได้แสดงอาการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการไม่ไหว ไม่ลุกขึ้นต้อนรับ ไม่รับบาตรจีวร เป็นต้น และไม่เชื่อว่าพระพุทธองค์จะตรัสรู้จริง ในที่สุดพระพุทธองค์จึงตรัสว่า พวกเธอเคยได้ยินเรากล่าวว่า ได้ตรัสรู้แล้วหรือไม่ ปัญจวัคคีย์จึงตอบว่า ไม่เคยได้ยิน ไม่เคยได้ฟังเลยและเชื่อฟังพระพุทธองค์แต่โดยดี จากนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นเทศนาถันท์แรกแก่ปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในวันปณณรสี ขึ้น ๑๕ ค่ำ อาสาฬหมาส มีเนื้อความย่อว่า^{๑๕}

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค ได้รับสั่งกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ อย่างนี้ บรรพชิตไม่พึงเสพ กล่าวคือ

๑. กามสุขัลลิกานุโยคในกามทั้งหลาย (การหมกมุ่นด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย) เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒. อัตตกิลมณานุโยค (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

ภิกษุทั้งหลาย มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ตถาคตได้ตรัสรู้ อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ก็มัชฌิมาปฏิปทาที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพานนั้น เป็นไฉน มัชฌิมาปฏิปทานั้น ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แหละ คือ

๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)

๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)

๔. สัมมากัมมันตะ (การงานชอบ)

๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

^{๑๓} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๕/๒๘๓.

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐/๑๕.

^{๑๕} ดุราลละเหียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ในระหว่างที่พระพุทธองค์แสดงพระธรรมเทศนาอยู่นั้นโกณฑัญญะได้ส่งกระแสจิตไปตามพระธรรมเทศนานั้นและเกิดธรรมจักขุคือดวงตาเห็นธรรมว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา” พระพุทธองค์ทรงทราบวาระจิตของโกณฑัญญะจึงได้เปล่งอุทานว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ” คำว่า “อัญญาโกณฑัญญะ” นี้ จึงได้เป็นชื่อของท่านพระโกณฑัญญะนั้นแลเมื่อท่านพระอัญญาโกณฑัญญะบรรลุธรรมแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้รับการบรรพชาอุปสมบท ในสำนักของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด” แล้วตรัสต่อไปว่า “ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”

เป็นอันว่า พระรัตนตรัย คือ พระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ ได้เกิดขึ้นอย่างบริบูรณ์ ต่อมาพระองค์ทรงให้โอวาทแก่ปัญจวัคคีย์ที่เหลือ คือวัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ^{๑๖} จนได้ดวงตาเห็นธรรมตามลำดับ หลังจากนั้นท่านเหล่านั้นจึงขอบรรพชาอุปสมบทพระองค์จึงทรงให้บรรพชาและอุปสมบทตามลำดับ หลังจากนั้นพระปัญจวัคคีย์ได้ฟังพระธรรมเทศนานั้นตลัถกขณสูตรจากพระพุทธเจ้าแล้วได้พิจารณาตามธรรมก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

ประวัติศาสตร์ของพระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์บริบททางสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาล สังคมอินเดียที่ปรากฏเป็นระบบอย่างเช่นทุกวันนี้ คือ ผลผลิตทางความคิดของปราชญ์อินเดียตั้งแต่สมัยโบราณ ระบบสังคมของอินเดียเป็นแหล่งศูนย์รวมแห่งอารยธรรมต่างๆ ในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และการศาสนา จึงปรากฏว่าสังคมในยุคนี้เป็นการแสวงหาทางด้านสติปัญญา การบำเพ็ญเพียรทรมานตนเพื่อความหลุดพ้น มีการแบ่งชั้นวรรณะกันอย่างมากระหว่างสังคมของอินเดียจึงถือว่าเป็นแหล่งศูนย์รวมแห่งอารยธรรมการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา

๒.๒ ความเป็นสมาชิกของพระสงฆ์

การที่พระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสให้บุคคลที่อยู่ในวรรณะต่างๆ ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองในสังคมสงฆ์ เพื่อให้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา และเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการและระบบคัดกรองบุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของสงฆ์อย่างดีเยี่ยม เพื่อที่จะไม่ให้เป็นปัญหาเกิดขึ้นในภายหลัง บุคคลที่เข้ามาแล้วถือว่าเป็นบุคคลต้นแบบในทางขัดเกลา ทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่บุคคลและประชาชนโดยทั่วไป ในที่นี้ผู้วิจัยจึงขอนำมากล่าวเฉพาะประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

^{๑๖} วิม. (ไทย) ๔/๑๙/๒๖.

๒.๒.๑ คุณสมบัติของผู้รับสมาชิกของพระสงฆ์

คุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่เป็นประธานในการบวชกุลบุตรในพระพุทธศาสนาผู้รับสมาชิกในสังฆมณฑล กำหนดให้ผู้รับสมาชิกของพระสงฆ์ต้องมีคุณสมบัติหลายประการสอดคล้องกับการอบรมดูแลสมาชิก ผู้เป็นหัวหน้าหรือเป็นประธานการรับสมาชิกของพระสงฆ์ได้แก่ พระอุปัชฌาย์ “พระอุปัชฌาย์ “ผู้เพ่งโทษน้อยใหญ่” หมายถึง ผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทในท่ามกลางภิกษุสงฆ์, เป็นทั้งผู้นำเข้าหมู่และเป็นผู้ปกครองคอยดูแลรับผิดชอบ ทำหน้าที่ฝึกสอนอบรมให้การศึกษาต่อไป”^{๑๗}

คุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ที่พึงประสงค์สมควรพึงให้อุปสมบท พึงให้นิสสัย พึงใช้สามเณรอุปฐากได้ กล่าวโดยสรุปมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้^{๑๘}

๑. ประกอบด้วยศีล สมာธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ และชักชวนผู้อื่นในศีล สมာธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติขั้นอันเป็นอเสขะ
๒. เป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย หิริ โอตตัปปะ ปราศจากความเพียร มีสติตั้งมั่น
๓. เป็นผู้ไม่วิบัติในอริสัจ ในอรรถาจารย์ ในอติทฎฐิ เป็นผู้ได้ยินได้ฟังมาก เป็นผู้มีปัญญา
๔. เป็นผู้สามารถพยาบาลด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นพยาบาล ระวังความกระสันบรรเทาความเบื่อง่ายที่เกิดขึ้นของอันตเวทสิกหรือสัทธวิหาริก รู้จักอาบัติและวิธีออกจากอาบัติ
๕. สามารถฝึกปรืออันตเวทสิกสัทธวิหาริกในอภิสมาจาริกาสึกขา อาทิพรหมจาริกาสึกขา แนะนำในอธิธรรม อภิวินัย เปลื้องความเห็นผิดได้
๖. รู้จักอาบัติ อนุาบัติ อาบัติเบา อาบัติหนัก จำปาติโมกข์ทั้งสองโดยพิสดารได้ดีจำแนกได้ดี คล่องแคล่วดี วินิจฉัยโดยสุตตะโดยอนุพยัญชนะได้ดี มีพรรษาคารบ ๑๐ หรือมีพรรษาเกิน ๑๐

สรุปความว่า เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงมีพุทธานุญาตให้มีพระอุปัชฌาย์ พระองค์ยังได้ทรงกำหนดคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ไว้อย่างชัดเจนและเหมาะสมที่สุด ก็เพื่อให้พระอุปัชฌาย์เป็นบุคคลต้นแบบที่มีความรู้ความสามารถในอันที่จะฝึกปรือสัทธวิหาริกในอภิสมาจาริกาสึกขา อาทิพรหมจาริกาสึกขา และปกครองดูแลให้การอบรมสั่งสอนอุปัชฌาย์ค้ำชูสัทธวิหาริกเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพเพื่อเป็นศาสนทายาทของพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๒.๒.๒ สมาชิกของพระสงฆ์ที่ไม่พึงประสงค์

ผู้สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของพระสงฆ์ ต้องเป็นคนไม่มีปัญหาด้านร่างกายและจิตใจ มีความพร้อมในการที่จะเข้ามาฝึกหัดพัฒนาตนเองจากความเป็นปุถุชนก้าวขึ้นสู่ความเป็นอริยชน ผู้เข้ามาบวชในพระธรรมวินัยอันบริสุทธิ์บริบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลต้นแบบในการฝึกหัดพัฒนาตน จะต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติหลายอย่าง เช่น มีอายุครบหรือไม่ มีโรคประจำตัวร้ายแรงหรือไม่

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๗๖.

^{๑๘} คุรยลละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๔/๑๒๓-๑๓๐.

มีหนี้สินติดตัวหรือไม่ มารดาบิดาอนุญาตหรือยัง เป็นต้น ถ้าเห็นว่ามีคุณสมบัติที่ครบบริบูรณ์แล้วจึงจะให้อุปสมบทได้ แต่ถ้าไม่พร้อมก็บวชให้ไม่ได้

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยแสดงลักษณะที่ไม่ควรให้บรรพชา ทั้ง ๙ ประเภทนี้ ถ้ารูปใดให้บรรพชา ต้องอาบัติทุกกฏ มีดังต่อไปนี้

๑. คนเป็นโรคติดต่อ ที่เป็นโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมองคร่อ (โรคหลอดลมโป่งพอง) โรคลมบ้าหมู

๒. คนที่มีข้อผูกพัน เช่น เป็นข้าราชการ

๓. คนก่อความไม่สงบแก่สังคม เช่น เป็นโจร

๔. โจรแหกเรือนจำออกมา

๕. โจรถูกออกหมายจับ

๖. คนถูกลงอาญาเชี่ยนด้วยหวาย

๗. คนถูกลงอาญาสักหมายโทษ

๘. ลูกหนี้

๙. คนเป็นทาส^{๑๙}

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยแสดงถึงลักษณะที่ไม่ควรให้อุปสมบทมี ๑๑ ประเภท ที่อุปสมบทแล้วก็ทรงให้สึกเสีย มีดังต่อไปนี้

๑. กะเทย (บัณเฑาะก์)

๒. คนลักเพศ (บวชเอง)

๓. คนเข้ารีตเดียรฉัตร (ไปเข้าลัทธิศาสนาอื่น)

๔. สัตว์ดิรัจฉาน

๕. คนฆ่ามารดา

๖. คนฆ่าบิดา

๗. คนฆ่าพระอรหันต์

๘. คนข่มขืนประทุษร้ายภิกษุณี

๙. คนทำลายสงฆ์ให้แตกกัน

๑๐. คนทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห่อพระโลหิต

๑๑. คนมีอวัยวะ ๒ เพศ (อุกโตพยัญชนก)^{๒๐}

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยแสดงลักษณะที่ไม่ควรให้บวช (อุปสมบท) ๒๐ ประเภท ถ้า (สงฆ์) บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ มีดังต่อไปนี้

๑. ผู้ไม่มีอุปชฌายะ

๒. ผู้มีอุปชฌายะเป็นสงฆ์

๓. ผู้มีอุปชฌายะเป็นคณะ

๔. ผู้มีอุปชฌายะเป็นกะเทย

๕. ผู้มีอุปชฌายะเป็นคนลักเพศ

๖. ผู้มีอุปชฌายะเป็นผู้เข้ารีตเดียรฉัตร

๗. ผู้มีอุปชฌายะเป็นสัตว์ดิรัจฉาน

๘. ผู้มีอุปชฌายะเป็นผู้ฆ่ามารดา

๙. ผู้มีอุปชฌายะเป็นผู้ฆ่าบิดา

๑๐. ผู้มีอุปชฌายะเป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์

๑๑. ผู้มีอุปชฌายะผู้ข่มขืนภิกษุณี

๑๒. ผู้มีอุปชฌายะผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน

๑๓. ผู้มีอุปชฌายะประทุษร้ายพระพุทธเจ้า

๑๔. ผู้มีอุปชฌายะเป็นผู้มีอวัยวะ ๒ เพศ

๑๕. ผู้ไม่มีบาตร

๑๖. ผู้ไม่มีจีวร

๑๗. ผู้ไม่มีทั้งบาตรทั้งจีวร

๑๘. ผู้ขอยืมบาตรเขามาบวช

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๘-๙๗/๑๔๒-๑๕๑.

^{๒๐} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๙-๑๑๖/๑๗๓-๑๘๐.

๑๙. ผู้ขอเยี่ยมจิ๋วรเขามาบวช ๒๐. ผู้ขอเยี่ยมทั้งบาตรทั้งจิ๋วรเขามาบวช^{๒๑}

บุคคลที่มีอวัยวะบกพร่อง มีอวัยวะไม่สมประกอบ คนพิการ คนทุพพลภาพ เรียกว่า บุคคลผู้ประทุษร้ายบริษัท เป็นอภัพบุคคลเป็นบุคคลต้องห้าม ไม่ควรรับเข้ามาเป็นสมาชิกของ พระสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า ถ้ารูปใดให้บรรพชา ผู้นั้นต้องอาบัติทุกกฏมี ๓๒ จำพวก คือ

๑. คนมือด้วน	๒. คนเท้าด้วน
๓. คนทั้งมือทั้งเท้าด้วน	๔. คนหูวัน
๕. คนจมูกแหว่ง	๖. คนทั้งหูวันทั้งจมูกแหว่ง
๗. คนนิ้วมือนิ้วเท้าขาด	๘. คนง่ามมือง่ามเท้าขาด
๙. คนเอ็นขาด	๑๐. คนมือเป็นแผ่น
๑๑. คนค่อม	๑๒. คนเตี้ย
๑๓. คนคอพอก	๑๔. คนถูกสักหมายโทษ
๑๕. คนมีรอยเขียนด้วยหวาย	๑๖. คนมีหมายจับ
๑๗. คนเท้าปุก	๑๘. คนมีโรคเรื้อรัง
๑๙. คนมีรูปร่างไม่สมประกอบ	๒๐. คนตาบอดข้างเดียว
๒๑. คนง่อย	๒๒. คนกระจอก
๒๓. คนเป็นโรคอัมพาต	๒๔. คนเคลื่อนไหวเองไม่ได้
๒๕. คนชราทุพพลภาพ	๒๖. คนตาบอดสองข้าง
๒๗. คนใบ้	๒๘. คนหูหนวก
๒๙. คนทั้งบอดทั้งใบ้	๓๐. คนทั้งบอดทั้งหูหนวก
๓๑. คนทั้งใบ้ทั้งหูหนวก	๓๒. คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหูหนวก ^{๒๒}

ดังนั้น บุคคลที่กล่าวมาข้างต้นนี้จัดเป็นอภัพบุคคล เป็นบุคคลต้องห้ามเข้ามาเป็นสมาชิกของพระสงฆ์ ส่วนบุคคลประเภทที่อุปสมบทแล้วก็ทรงให้สึกเสีย การที่พระพุทธเจ้าทรงคัดกรองตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามาเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น ก็เพื่อจะไม่ให้ถูกประชาชนกล่าวโทษกันว่า ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นบุคคลที่บกพร่องไม่สมบูรณ์ทางกายภาพและทางจิตใจ จึงไม่เหมาะที่จะเป็นบุคคลต้นแบบในทางด้านจิตวิญญาณ

๒.๒.๓ สมาชิกของพระสงฆ์ที่พึงประสงค์

สมาชิกของพระสงฆ์ที่เหมาะสม ซึ่งมีคุณสมบัติตรงข้ามกับสมาชิกที่ไม่เหมาะสม มีกฎอยู่ว่า ต้องไม่เป็นอภัพบุคคล บุคคลต้องห้ามบรรพชาอุปสมบทโดยเด็ดขาด เช่น บัณเฑาะก์ (กะเทย) อุภโตพยัญชนก (คน ๒ เพศ) คนที่เคยทำอนันตริยกรรม คนที่ประทุษร้าย (ข่มขืน) ภิกษุณี

^{๒๑} ฎรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๗-๑๑๘/๑๘๐-๑๘๔.

^{๒๒} ฎรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๙/๑๘๖-๑๘๗.

คนที่เคยต้องอาบัติปาราชิกเมื่อบวชครั้งก่อน ต้องไม่มีโรคประจำตัวร้ายแรง ต้องไม่มีหนี้สินติดตัว ต้องได้รับอนุญาตจากการดาบิศา ต้องมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ เป็นต้น “คนผู้มีอายุครบกำหนดแล้ว แต่เป็นอกัปปุคคล คือไม่คู่ควรแก่การอย่างนั้น ที่ทรงห้ามไว้เป็นเด็ดขาด อุปสมบทไม่ขึ้นเหมือนกัน คนเหล่านี้ถูกห้ามอุปสมบทตลอดชีวิต ส่วนคนอายุหย่อน ๒๐ ปี ถูกห้ามเพียงชั่วคราวมีอายุครบ กำหนดแล้วอุปสมบทได้”^{๒๓} เมื่อได้สมาชิกระงษ์ตามประสงค์แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การรับ สมาชิกร เรียกว่า อุปสัมปทา หมายถึง การอุปสมบท การรับสมาชิกระงษ์ที่เข้ามาในพระธรรม วินัย คือ (๑) สมาชิกระงษ์ผู้มีคุณสมบัติสมบูรณ์ (๒) สมาชิกระงษ์ผู้มีคุณสมบัติ ไม่สมบูรณ์

(๑) สมาชิกระงษ์ผู้มีคุณสมบัติสมบูรณ์

การบวชในระยะแรกๆ นั้น พระองค์จะเป็นผู้ประทานการอุปสมบทให้สำหรับผู้ที่ต้องการ เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา และเมื่อพระสงฆ์สาวกที่พระองค์ประทานการอุปสมบทให้ขึ้นได้จาริก เผยแผ่ธรรมไปยังที่ต่างๆ ที่ห่างไกลออกไป และมีผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสมากขึ้นและมาขอบวชเป็น จำนวนมาก เหล่าพระสงฆ์สาวกก็ต้องนำเอาผู้มีจิตศรัทธาเหล่านั้น มาเข้าเฝ้าพระองค์เพื่อประทาน การบวชให้ ซึ่งพระพุทธร่องค์ทรงพิจารณาเห็นถึงความยุ่งยากที่เกิดขึ้น จึงทรงอนุญาตให้เหล่าพระสงฆ์ สาวกเป็นผู้ทำการอุปสมบทให้ได้โดยตรงโดยไม่ต้องนำมาเฝ้าพระพุทธร่องค์ก็ได้ ซึ่งต่อมาเมื่อมีพระสงฆ์ สาวกมากขึ้นก็ทรงมอบหน้าที่การอุปสมบทให้เหล่าพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกัน

ในสมัยพุทธกาล การเป็นสมาชิกระงษ์ เรียกว่า บรรพชา ต่อมาเปลี่ยนจาก การบรรพชาเป็นการรับสมาชิกระงษ์ของสามเณร ถ้ารับสมาชิกระงษ์เข้ามาเป็นพระภิกษุ เรียกว่า อุปสมบท “ผู้มีหน้าที่รับสมาชิกระงษ์ ทุกครั้งจะต้องสอบถามความพร้อมของผู้สมัคร เพื่อให้แน่ใจว่าผู้สมัครมี คุณสมบัติครบตามเกณฑ์ ก่อนสอบถามจะต้องทดสอบผู้ที่จะเป็นสมาชิกระงษ์ของพระสงฆ์ เพื่อให้เตรียม ตอบคำถามในวันที่จะมาเป็นสมาชิกระงษ์ คำถามที่ต้องถามผู้มาเป็นสมาชิกระงษ์ของพระสงฆ์ คือ อันตรายิกธรรม หมายถึง ธรรมหรือสิ่งที่เป็นอันตรายหรือสิ่งที่เป็นผลร้าย”^{๒๔} ดังที่พระผู้มีพระภาค รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สงฆ์ผู้จะให้อุปสมบทถามอันตรายิกธรรม ๑๓ ข้อได้ ภิกษุทั้งหลาย ก็แลพึงถามอุปสัมปทาเปกขะอย่างนี้ อาพาธเช่นนี้ของเจ้ามีอยู่หรือ คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมอกร่อ โรคลมบ้าหมู เจ้าเป็นมนุษย์หรือ เจ้าเป็นชายหรือ เจ้าเป็นไทหรือ เจ้าไม่มีหนี้หรือ เจ้าไม่ใช่ราชภัฏหรือ มารดาบิดาอนุญาตเจ้าแล้วหรือ เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปีหรือ บาดรและจิวรของเจ้ามีครบแล้วหรือ เจ้าชื่ออะไร อุปัชฌาย์ของเจ้าชื่ออะไร”^{๒๕} เมื่อจบคำถามกล่าว

^{๒๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๗.

^{๒๔} สมิตธิพล เนตรนิมิตร, “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย: วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์”, รายงานวิจัย, หน้า ๑๑๖.

^{๒๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๕/๑๙๒.

รับผู้นั้นเข้ามาสู่สังคมของพระสงฆ์แล้ว ฟังวัดเงาแดด บอกประมาณแห่งฤดู บอกส่วนแห่งวัน บอกสังคีตจำนวนประชุมสงฆ์ที่นั้งหัตถบาท มีจำนวนเท่าไร หลังจากนั้น กิจที่รับตัวนั้นเป็นกิจเบื้องต้นที่พระอุปัชฌาย์หรือพระกรรมวาจาจารย์ก็ได้ ควรบอกแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาที่เข้ามาบวชในพระธรรมวินัยเมื่ออุปสมบทเสร็จ คือฟังบอกนิสสัย ๔ และอภินิหารกิจ ๔ เรียกว่า อนุศาสน์ เป็นการชี้แจง ถ้าไม่บอกก็ทำให้ไม่รู้ในข้อที่ควรทำหรือข้อที่ทรงห้ามก็อาจจะทำให้ประพฤติดิพลาดจากคุณเครื่องแห่งความเป็นสมณะได้ พระอุปัชฌาย์ก็ฟังบอกนิสสัย ๔ และอภินิหารกิจ ๔ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้บอก

(๒) สมาชิกของพระสงฆ์ผู้มีคุณสมบัติไม่ครบสมบูรณ์

สมาชิกของพระสงฆ์ผู้มีคุณสมบัติไม่สมบูรณ์เมื่อกระทำถูกต้องที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แล้วก็สามารถอุปสมบทได้ ซึ่งพระองค์ทรงวางหลักตติยปริวาสปริวาสไว้สำหรับบุคคลผู้ที่เคยเป็นอัญญเดียรธีย์มาก่อนเพื่อตรวจสอบความแน่ใจในการที่จะเข้ามาในพระธรรมวินัย วิธีนี้เรียกว่า “ตติยปริวาส” ผู้เคยเป็นอัญญเดียรธีย์จะสมทานปฏิบัติต้องเปล่งคำขอถึงพระรัตนตรัย กล่าวคำขอปริวาส สงฆ์ให้ปริวาสด้วยญัตติทุติยกรรม ผู้นั้นอยู่ปริวาสกรรม ๔ เดือน ต่อจากนั้นจึงมีสิทธิ์บวชเป็นภิกษุได้ พระผู้มีพระภาคทรงทรงวางข้อกำหนดไว้ว่า “ภิกษุที่เคยเป็นอัญญเดียรธีย์ถูกอุปัชฌาย์ว่ากล่าว ตักเตือนโดยชอบธรรม กลับย้อนกล่าวตอบโต้อุปัชฌาย์ หนีไปเข้ารีตเดียรธีย์ ถ้าเธอกลับมาขออุปสมบทอีก ไม่พึงให้อุปสมบท แม้ผู้อื่นที่เคยเป็นอัญญเดียรธีย์ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ พึงให้ปริวาส ๔ เดือนแก่ผู้นั้น”^{๒๖}

แต่พระผู้มีพระภาคทรงให้ข้อยกเว้นไม่ต้องอยู่ตติยปริวาสแก่พวกชฎิลบูชาไฟ เพราะทรงถือว่าเป็นผู้ที่สั่งสอนศาสนิกในทางที่เหมาะสมอยู่แล้ว ดังพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกชฎิลบูชาไฟมาแล้ว พึงให้อุปสมบท ไม่ต้องให้ปริวาสแก่พวกเธอ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะชฎิลเหล่านั้นเป็นกรรมวาที เป็นกิริยาวัที” และทรงให้ข้อยกเว้นแก่พวกพระญาติของพระองค์ โดยตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าศากยะโดยกำเนิดเคยเป็นอัญญเดียรธีย์มา ศากยะนั้นมาแล้วพึงให้อุปสมบท ไม่ต้องให้ปริวาสแก่ศากยะนั้น เราให้สิทธิพิเศษส่วนนี้เฉพาะแก่หมู่ญาติ”^{๒๗}

สรุปความว่า การเปิดโอกาสให้บุคคลที่อยู่ในวาระต่างๆ ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองในสังคมสงฆ์ เพื่อให้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ มรรค ผล นิพพาน และเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการและระบบคัดกรองบุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของสงฆ์ได้อย่างดีเยี่ยม เพื่อที่จะไม่ให้มีปัญหาเกิดขึ้นในภายหลัง บุคคลที่เข้ามาแล้วถือว่าเป็นบุคคลต้นแบบในทางขัดเกลาให้กับกุลบุตรที่เข้ามาในภายหลัง ทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสและความเลื่อมใสยิ่งแก่บุคคลที่เลื่อมใสแล้ว

^{๒๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๖/๑๓๗.

^{๒๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๗/๑๔๒.

๒.๓ รูปแบบการปกครองสงฆ์

สังคมสงฆ์ ถือว่าเป็นสังคมที่นำศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งจุดเริ่มต้นที่มีแนวความคิดที่จะปฏิรูปสังคมอินเดียสมัยพุทธกาลที่เกี่ยวกับระบบวรรณะที่ไม่มีความเป็นธรรม จนคนวรรณะต่ำอย่างวรรณะศูทร ไม่สามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ พระพุทธเจ้าทรงสร้างรูปแบบการปกครองเพื่อให้สังคมได้อยู่ด้วยกันอย่างผาสุก โดยมีรูปแบบของการปกครองสงฆ์เป็นตัวอย่างให้กับสังคมอื่นๆ นำไปประยุกต์ใช้ อนึ่งพระพุทธเจ้าทรงเห็นความสำคัญของปัจเจกบุคคลแต่ละบุคคลแม้จะรวมกันเป็นสงฆ์ แต่ก็ยังให้อิสระภาพในการประพฤติปฏิบัติฝึกฝนตนเพื่อให้ถึงเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือมรรคผลนิพพานอันเป็นความสุขสงบเย็น โดยพระองค์ทรงวางกรอบแห่งพระธรรมวินัยเอาไว้อย่างชัดเจนและสมบูรณ์แบบ การปกครองตอนต้นๆ ทรงกระทำด้วยพระองค์ทุกอย่าง พอมาระยะที่ ๒ ทรงกระทำเองบ้าง ให้พระสาวกช่วยกระทำบ้าง เป็นการแบ่งเบาภาระและฝึกหัดพระสาวกให้สามารถที่จะรับช่วงงานจากพระองค์ ครั้นถึงตอนปลายๆ ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้หมู่พระสงฆ์สาวกในการอุปสมบท ส่วนพระองค์ทรงดูแลทั่วๆ ไป ทำงานด้านการสอนแต่เพียงอย่างเดียว เป็นท่านองว่าบิดามารดาอบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้รู้การรู้จักงาน บั้นปลายชีวิตก็มอบทรัพย์สมบัติให้^{๒๔}

การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล เป็นการปกครองภายในศาสนาเอง ทางฝ่ายอาณาจักรไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ก็เข้ามาช่วยอุปถัมภ์อารักขาในบางคราว และทางฝ่ายศาสนจักรก็ไม่เข้าไปเกี่ยวกับกิจการฝ่ายอาณาจักรไม่แสดงธรรมขัดกับการเมือง ไม่ปฏิบัติให้ผิดพระราชกำหนดกฎหมายบ้านเมือง เช่น การไม่บวชราชภัก (ข้าราชการ) ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากทางราชการบ้านเมือง เป็นต้น ในช่วงแรกๆ พระพุทธเจ้าจะทรงเป็นผู้ปกครองเองยังไม่มีการบัญญัติพระธรรมวินัย สาวกที่เข้ามาสู่พระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นพระอริยบุคคล มีคุณธรรมสูง การปกครองจึงไม่มีปัญหาอะไรมากนัก ส่วนมากมุ่งไปที่การเผยแผ่พระศาสนาเป็นหลัก

๒.๓.๑ ปกครองโดยพระพุทธเจ้า

สมัยต้นพุทธกาลตั้งแต่พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๒๐ บุคคลผู้เข้ามาบวชมีจำนวนน้อยผู้ที่บวชแล้วได้ปฏิบัติตามปฏิปทาของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตไปตามหลักการที่เป็นไปเพื่อคลายความกำหนัดยินดี ไม่มีการสังสม เป็นไปเพื่อความมักน้อย สันโดษ เพื่อหลีกเลี่ยงอยู่สงัดเพียงลำพัง มีความเพียร เพื่อเป็นคนเลี้ยงง่าย ภิกษุทั้งหลายล้วนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ บรรลุปฏิสัมภิทาและพระสาวกผู้มีความสมบูรณ์อย่างต่ำก็ได้เป็นพระโสดาบัน ผู้ที่เข้ามาบวชมีพื้นเพแตกต่างกันทั้งความคิดอัธยาศัยและความรู้ เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ มักทำตามความปรารถนา ถ้าหากไม่มีกฎระเบียบคอยกำกับความประพฤติไว้ ความวุ่นวายย่อมเกิดขึ้นได้ เมื่อมีความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกก็ยากที่จะหาเวลาศึกษาเพื่อการบรรลุธรรม หมู่คณะที่ดังงามมี

^{๒๔} สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ก็เพราะสมาชิกมีความพร้อมเพรียงกันด้วยความประพฤติและการศึกษา เป็นผู้เสมอกันในด้านศีลสามัญญตาและ ทิฐิสามัญญตา กฎระเบียบคือพระวินัย จึงเหมือนด้ายที่ร้อยรัดมวลบุพพชาติหลากหลายชนิดไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย กลายเป็นพวงดอกไม้ที่สวยงามน่าดูน่ามอง

สมัยต้นพุทธกาล เรื่องการรับบุคคลผู้มีศรัทธาเข้ามาเป็นสมาชิกของสังฆมณฑล เมื่อมีกุลบุตรผู้มีความศรัทธา ต้องการจะออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สาวกซึ่งจาริกไปเผยแผ่ธรรมยังสถานที่ต่างๆ ก็จะต้องพากุลบุตรผู้มีความศรัทธาเหล่านั้นกลับมาบรรพชาอุปสมบทกับพระพุทธองค์ ผู้ใดยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์ก็ตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุเถิด” แล้วตรัสต่อไปว่า “ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”^{๒๙} ถ้าหากว่าผู้ใดได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วก็จะประทานอุปสมบทให้ว่า “เธอจงเป็นภิกษุเถิด” แล้วตรัสต่อไปว่า “ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด”^{๓๐}

ในสมัยแรกนั้นพระผู้มีพระภาคได้ประทานหลักการคือ โอวาทปาติโมกข์ ไว้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับของพระสงฆ์ อันได้แก่

การไม่ทำบาปทั้งปวง

การทำกุศลให้ถึงพร้อม

การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

นี้ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นบรรพชิต

ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นสมณะ

การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ความสำรวมในปาติโมกข์

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร

การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด

การประกอบความเพียรในอธิจิต

นี้ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย^{๓๑}

โอวาทปาติโมกข์ถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา หลักการในการดำเนินชีวิตและวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์มีโอวาทปาติโมกข์ ๓

^{๒๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕.

^{๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๘/๓๖.

^{๓๑} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๓-๑๘๕/๙๐-๙๑.

นี้เหมือนกัน และทุกพระองค์ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ด้วยพระองค์เอง ในโอกาสอันควร เช่น พระพุทธเจ้าวิปัสสิทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ ๖ ปีต่อหนึ่งครั้ง เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีกุลกุลบุตรเข้ามาในพระพุทธศาสนามากขึ้น การบัญญัติพระวินัยกฎระเบียบจึงตามมา รวมทั้งรูปแบบที่เข้าสู่พระศาสนา ซึ่งเรียกว่าการบวช ถ้าเป็นการบวชโดยพระพุทธเจ้าเรียกว่าเอหิภิกขุอุปสัมปทา พระสาวกบวชกุลบุตรให้เป็นภิกษุเรียกว่าติสรณคณุปสัมปทา ต่อมาทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้บวชด้วยอุทตถุตถกรรมวาจา

พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะทรงหยุดแสดงโอวาทปาติโมกข์ ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์แสดงเฉพาะ “อาณานาปาติโมกข์” เมื่อมีการบัญญัติสิกขาบทชัดเจน ความจริง สาเหตุที่ไม่ทรงแสดงปาติโมกข์ด้วยพระองค์เองหลังจากที่ทรงบัญญัติสิกขาบทแล้วนั้น ไม่ได้หมายถึงจะทรงมอบภาระให้ภิกษุสงฆ์รับผิดชอบ แต่ทรงคำนึงความสำคัญและความบริสุทธิ์แห่งโอวาทปาติโมกข์ พระพุทธเจ้าทรงกระทำอุโบสถ ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงเฉพาะในที่ประชุมสงฆ์บริสุทธิ์เท่านั้น พระอรธกถาจารย์ได้กล่าวอธิบายไว้ว่า “จำเดิมแต่เวลาที่ทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงให้สวดเฉพาะอาณานาปาติโมกข์ และอาณานาปาติโมกข์นั้นภิกษุเท่านั้นสวด พระพุทธเจ้าไม่ทรงสวด เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคของพวกเราทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์นี้ตลอดเวลา ๒๐ ปีในปฐมโพธิกาล”^{๓๒} อาณานาปาติโมกข์เป็นระเบียบความประพฤติทางกายและทางวาจา เป็นระเบียบที่พึงปฏิบัติในสังคมของพระอริยบุคคล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบุรณ์ มีปาติโมกข์สมบุรณ์อยู่ จงสำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย”^{๓๓}

อาณานาปาติโมกข์นั้น พวกภิกษุเท่านั้นเป็นผู้แสดง พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้เพื่อกำกับความประพฤติของสงฆ์อันจะเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงมี ๒ อย่าง ได้แก่

๑. อาทิพรหมจรรย์ คือ ความประพฤติอันประเสริฐที่เป็นส่วนเบื้องต้นหมายถึงศีลคือความประพฤติอย่างปกติ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติอาทิพรหมจรรย์ เพื่อกำกับความประพฤติของบรรพชิต เพื่อป้องกันความเสียหาย จัดเป็นสิกขาบทที่มากในพระปาติโมกข์

๒. อภิสมจาร คือ มารยาทในสังคมว่าด้วยระเบียบที่พึงปฏิบัติเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบรรพชิตกับบรรพชิต บรรพชิตกับคฤหัสถ์เป็นมารยาทของภิกษุ จัดเป็นสิกขาบทที่มานอกพระปาติโมกข์^{๓๔}

เมื่อภิกษุมีจำนวนมากขึ้น เป็นการยากที่จะมีเฉพาะผู้บริสุทธิ์ทั้งหมดในที่ประชุมสงฆ์หลังจากที่มีสงฆ์ไม่บริสุทธิ์ในเมื่อมีผู้กระทำความผิดพระธรรมวินัย พระองค์จึงทรงผ่อนคลายเป็นพิเศษให้ภิกษุสงฆ์กระทำอุโบสถและยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดงกันเอง และมีการประชุมสงฆ์เพื่อบัญญัติสิกขาบท

^{๓๒} วิ.อ. (ไทย) ๑/๑๙/๒๐๖.

^{๓๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๖๔/๕๖.

^{๓๔} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกแก่นธรรม ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระวินัยปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

การบัญญัติพระธรรมวินัยนั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นก่อน เมื่อภิกษุได้เห็นความประพฤติอันไม่เหมาะสมของภิกษุด้วยกันก็ตำหนิตีดยนโดยประการต่างๆ แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบก็รับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุเพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวอธิบายการบัญญัติพระวินัยโดยลำดับ ดังต่อไปนี้

(๑) ทรงปรารภเหตุบัญญัติสิกขาบท

การบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักของเสขบุคคลและอเสขบุคคล และบริหารองค์กรคณะสงฆ์ จะเป็นส่วนทำให้พระภิกษุสงฆ์ได้รับการศึกษาและมีแนวปฏิบัติ พร้อมกันนั้นก็สมารถที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่ให้เจริญและมั่นคงต่อไป อันเป็นเหตุให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้นาน ดังปรากฏในการปรารภเหตุเรื่องพระศาสนาดำรงอยู่ได้ไม่นานและดำรงอยู่ได้นานที่พระสารีบุตรกราบทูลให้บัญญัติสิกขาบทกล่าวโดยสรุปว่า^{๓๔}

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรหลักเรือนอยู่ในที่สงัด รำพึงขึ้นมาอย่างนี้ว่า พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ไหนดำรงอยู่ไม่นาน ของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าพระองค์ไหนดำรงอยู่นาน” ครั้นเวลาเย็นจึงเข้าไปกราบทูลถาม พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี พระพุทธเจ้าเวสสภู ดำรงอยู่ไม่นาน พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ดำรงอยู่นาน

พระสารีบุตรกราบทูลถามถึงเหตุที่ทำให้พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี และพระพุทธเจ้าเวสสภู ดำรงอยู่ไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี พระพุทธเจ้าเวสสภู ทรงผ่อนคลายที่จะแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวก สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อปัฏทธรรม เวทัลลของพระพุทธเจ้า ทั้ง ๓ พระองค์จึงมีน้อย มิได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่สาวก ไม่มีการแสดงปาติโมกข์ เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลังๆ ต่างชื่อ ต่างโคตรต่างชาติวรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์สูญสิ้นไปเร็วพลันนี้เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี พระพุทธเจ้าเวสสภูดำรงอยู่ไม่นาน

พระสารีบุตรกราบทูลถามถึงเหตุที่ทำให้พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะดำรงอยู่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ไม่ทรงผ่อนคลายที่จะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวก สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อปัฏทธรรม เวทัลลของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ จึงมีมาก ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่สาวก

^{๓๔} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑ / ๑๘-๒๑/๑๐-๑๔.

มีการแสดงปาติโมกข์ เมื่อหมดพระพุทธรเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลังๆ ต่างชื่อต่างโคตร ต่างชาติวรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน นี่คือเหตุปัจจัยที่ทำให้พรหมจรรย์ของพระพุทธรเจ้ากุกสันธะ พระพุทธรเจ้าโกนาคมะ และพระพุทธรเจ้ากัสสปะ ดำรงอยู่นาน

พระสารีบุตรกราบทูลว่า ถึงเวลาแล้วที่พระผู้มีพระภาคจะทรงบัญญัติสิกขาบททรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่พระสาวกอันจะเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่ได้ยืนนาน พระผู้มีพระภาคตรัสบอกให้รอไปก่อน พระองค์ทรงทราบเวลาในเรื่องที่จะบัญญัติสิกขาบทจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ตลอดเวลาที่อาสาฬหัญญธรรมยังไม่เกิด ตราบเท่าที่สงฆ์ยังไม่เป็นหมู่ใหญ่เพราะความเป็นพหุสูต เมื่อสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่เพราะความเป็นพหุสูต เมื่อมีอาสาฬหัญญธรรมบางอย่างเกิดในสงฆ์ เมื่อนั้นจะบัญญัติสิกขาบทจะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น แต่เวลานี้ภิกษุสงฆ์ยังไม่มีเสนียด ไม่มีโทษ ไม่มีสิ่งมัวหมอง บริสุทธีผุดผ่อง ดำรงอยู่ในสารคุณ แท้จริง ในภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ผู้มีคุณธรรมอย่างต่ำก็ขึ้นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

จากหลักฐานที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า พระพุทธรเจ้าแต่ผู้เดียวเท่านั้นทรงรู้จักกาลในบัญญัติสิกขาบท ตลอดเวลาที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่ายังไม่ปรากฏชัดในสงฆ์ในศาสนานี้ ต่อเมื่อใดก็ตาม ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่าปรากฏขึ้นแล้วในคณะสงฆ์ เมื่อนั้น พระองค์จึงจะทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อกำจัดธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะเหล่านั้น ขณะนี้ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนา ตลอดเวลาที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่ โดยภิกษุผู้บวชนาน ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยแพร่หลาย ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่เลิศโดยลาภ ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยภิกษุผู้บวชนาน ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยแพร่หลาย ถึงความเป็นหมู่ใหญ่เลิศโดยลาภ และธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่าย่อมปรากฏขึ้นในหมู่สงฆ์ เมื่อนั้น พระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบทแสดงปาติโมกข์แก่สาวกเพื่อกำจัดธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะเหล่านั้น

(๒) เหตุที่ไม่ทรงทำอุโบสถและปาติโมกข์ให้ภิกษุสงฆ์ยกขึ้นแสดงเอง

สาเหตุที่พระพุทธรเจ้าไม่ทรงทำอุโบสถและปาติโมกข์ ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงเอง เพราะบริษัทไม่บริสุทธี เล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทในปุพพารามของนางวิสาขา วันนั้นเป็นวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ ประทับนั่งมีภิกษุสงฆ์ห้อมล้อม เมื่อปฐมยามผ่านไป พระอานนทลุกจากอาสนะแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเพื่อให้ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงนิ่ง แม้ครั้งที่ ๒ เมื่อมัชฌิมยามผ่านไป พระอานนทกราบทูลอีก พระผู้มีพระภาคทรงนิ่ง แม้ครั้งที่ ๓ เมื่อปัจฉิมยามผ่านไป ในยามรุ่งอรุณ พระอานนทกราบทูลอีก พระผู้มีพระภาคตรัสกับพระอานนทว่า ในบริษัทนี้ไม่บริสุทธี พระมหาโมคคัลลานะจึงได้คิดว่า

บริษัทไม่บริสุทธิ์ พระองค์ทรงหมายถึงใครกันแน่ ท่านจึงได้มนสิการกำหนดจิตภิกษุสงฆ์ที่มีทั้งหมด ได้เห็นบุคคลนั้นผู้ทุศีลมีบาปกรรม ประพฤติไม่เรียบร้อย น่ารังเกียจ ปกปิดพฤติกรรม ไม่ใช่สมณะแต่ ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารีแต่ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าใน เปียกชุ่ม เป็นดุจหยากเหื่อนั่งอยู่ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ แล้วจึงเข้าไปหาบุคคลนั้นได้กล่าวว่า ท่านจงลุกขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงเห็นท่านแล้ว ท่านไม่มีสวาทกับภิกษุทั้งหลาย เมื่อท่านแม้อ้างอย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง บุคคลนั้น ก็ยังนั่งอยู่ ท่านจับแขนบุคคลนั้นอุ้มให้ออกไปนอกชุมประตูใส่กลอนแล้วเข้าไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าพระองค์ให้ผู้นั้นออกไปพ้นแล้ว บริษัทบริสุทธิ์แล้ว ขอพระองค์ได้โปรดยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โมคคัลลานะ น้าอัศเจรีย์จริง โมคคัลลานะ เป็นเรื่องยังไม่เคยปรากฏ โมฆบุรุษรองจนกระทั่งถูกอุกขนออกไป”^{๓๖}

หลังจากเหตุการณ์ที่พระองค์รู้ว่าสงฆ์ไม่บริสุทธิ์เกิดขึ้น จึงไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีกเลย และตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราจะไม่ทำอุโบสถ ไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่บัดนี้ไปพวกเธอพึงทำอุโบสถ พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงเอง ภิกษุทั้งหลาย มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่เราจะทำอุโบสถ จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวไม่พึงฟังปาติโมกข์ รูปใดพึง ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้งดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวนั้น ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงงดปาติโมกข์อย่างนี้ ในวันอุโบสถ ๑๔ คำหรือ ๑๕ คำนั้น เมื่อบุคคลนั้นเข้าร่วมประชุมสงฆ์ พึงประกาศขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลชื่อนี้มีอาบัติติดตัว ข้าพเจ้าจะงดปาติโมกข์แก่บุคคลนั้น เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้า สงฆ์ไม่พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ปาติโมกข์เป็นอันงดแล้ว^{๓๗}

(๓) วิธีการบัญญัติสิกขาบท

การประชุมสงฆ์เพื่อบัญญัติสิกขาบทนั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นก่อน เมื่อภิกษุได้เห็นความประพฤติอันไม่เหมาะสมของภิกษุด้วยกันก็ดำหนิตีเียนโดยประการต่างๆ แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบก็รับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ เป็นพุทธประเพณีที่พระตถาคตเจ้าทั้งหลายทรงทราบเรื่อง ตรัสถามก็มี ไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบกาลอันควร ตรัสถามก็มี ไม่ตรัสถามก็มี ตรัสถามเรื่องที่เป็นประโยชน์ ไม่ตรัสถามเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ เพราะพระตถาคตเจ้าทั้งหลาย ทรงจัดเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ด้วยอริยมรรคแล้ว พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย สอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ จะทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จะทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกอย่างหนึ่ง เช่น ทรงสอบถามท่านพระสุทินว่า

^{๓๖} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๓/๒๗๘-๒๗๙.

^{๓๗} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๖/๒๘๕-๒๘๖.

“สุทิน ทราบว่า เธอเสพเมณฺธธรรมกับอดีตภรรยาจริงหรือ พระสุทินทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงดำหนิว่า “โมฆบุรุษ การกระทำของเธอ ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย เธอบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้ว ไฉนจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ตลอดชีวิตเล่า”^{๓๘} เมื่อทรงดำหนิโดยประการต่างๆ แล้วจึงบัญญัติสิกขาบทหนักเบาตามสมควรแก่เหตุ

เมื่อพระพระพุทธเจ้าทรงทราบก็ตรัสให้ประชุมสงฆ์แล้วตรัสถามภิกษุผู้กระทำความผิดและทรงดำหนิโดยประการต่างๆ แล้วจึงบัญญัติสิกขาบท คือ มูลบัญญัติ คือ เรื่องภิกษุผู้เป็นอาทิกัมมิกะ หมายถึง ภิกษุผู้ประพฤติดิหรือผู้ประพฤติเสียหายในกรณีนั้นๆ เป็นรายแรก ที่พระพุทธเจ้าทรงอ้างเพื่อบัญญัติสิกขาบท เช่น พระสุทินเสพเมณฺธธรรม หรือ พระธนิยะนำไม้ของหลวงที่เจ้าของไม่ให้ใช้สร้างกุฏิที่มีมูลค่าเท่ากับอัตราโทษที่พระราชเจ้าโจรได้แล้วประหารบ้าง จองจำบัง เนรเทศบ้าง^{๓๙} ภิกษุจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น^{๔๐} ภิกษุกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมอันเป็นญาณทัสสนะที่ไม่มีในตน เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ^{๔๑} เป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบท สำหรับภิกษุที่ไม่ต้องอาบัติ คือ ภิกษุดันบัญญัติ^{๔๒}

ภายหลังจากการที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยเป็นมูลบัญญัติแล้ว บางครั้งอาจจะไม่ครอบคลุมความประพฤติในด้านอื่นๆ ซึ่งต่อมาภายหลังได้มีภิกษุที่หลีกเลี่ยงการต้องพระวินัยเช่นนั้นหันไปประพฤติอาชาระที่ใกล้เคียงกันให้เกิดความเสียหายขึ้นอีก พระพุทธองค์ทรงประชุมสงฆ์อีกครั้งและทรงชี้แจงให้เห็นโทษของการประพฤติเช่นนั้นแล้ว จึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทนั้นเพิ่มเติมขึ้นอีก เช่น ปาราชิกสิกขาบท ๑ ที่ว่าด้วยการห้ามเสพเมณฺธธรรมกับมนุษย์ผู้หญิง ต่อมาภิกษุได้คิดว่าการเสพเมณฺธกับมนุษย์ผู้หญิงเท่านั้นมีความผิด จึงได้เสพเมณฺธกับบัณฑิตเขาก็บ้าง ได้เสพเมณฺธกับสัตว์ตัวเมียบ้าง ได้เสพเมณฺธกับซากศพบ้าง พระองค์ตรัสเรียกภิกษุที่กระทำความผิดมาสอบถามเมื่อทรงทราบความจริงแล้วจึงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมเรียกว่า อนุบัญญัติ

แสวง อุดมศรี ได้กล่าวถึงเรื่องการบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า

การบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบทนั้น พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติรวดเดียวจบภายในเวลา ๑ ปี หรือ ๒ ปี ต่อเมื่อปรากฏมีภิกษุปฏิบัติผิดไปจากหลักการที่ได้ให้ไว้ในขณะอุปสมบทเสร็จใหม่ๆ เกิดขึ้น พระองค์จะทรงประชุมสงฆ์พิจารณาหารื้อร่วมกันถึงความผิดที่ภิกษุแต่

^{๓๘} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๘/๒๗.

^{๓๙} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๗๙/๘๘.

^{๔๐} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๙.

^{๔๑} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๙๗/๑๘๒.

^{๔๒} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๖๖/๕๓.

ละรูปได้ทำลงไปจนได้ความจริงประจักษ์ชัด เมื่อที่ประชุมมีความเห็นดีเห็นชอบร่วมกันอย่างเป็นเอกฉันท์แล้ว จากนั้นจึงทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นไว้ เป็นข้อๆ เฉพาะกรณีไป^{๔๓}

(๔) อานิสงส์ของการบัญญัติวินัย

การบัญญัติพระวินัยนั้นมีประโยชน์ต่อพระสงฆ์จำนวนมาก ต่อพระศาสนาและต่อพระสาวกที่มีศีลเป็นที่รัก จากการที่มีพระภิกษุสงฆ์สาวกจำนวนมากที่มีศรัทธามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ซึ่งภิกษุสงฆ์เหล่านี้ต่างก็มาจากตระกูลที่ต่างกัน มีความประพฤติที่ต่างกัน และมีความเชื่อที่ต่างกัน เมื่อมาอยู่รวมกันยากนักที่จะให้มีความเป็นระเบียบได้ การบัญญัติพระวินัยก็เพื่อวางกรอบระเบียบให้พระสงฆ์สาวกทั้งหลายได้ปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน เพื่อป้องกันความวุ่นวายอันอาจจะเกิดขึ้น พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นประโยชน์ที่เกิดจากการบัญญัติพระวินัย ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัตถธรรม
๑๐. เพื่อเอื้อเฟื้อวินัย”^{๔๔}

ในอรรถกถาวินัยได้จำแนกประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัย ๑๐ ข้อ โดยสรุปดังนี้ คือ

- ข้อ ๑, ๒ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมคือสงฆ์
- ข้อ ๓, ๔ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่บุคคล
- ข้อ ๕, ๖ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแก่ชีวิต
- ข้อ ๗, ๘ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน
- ข้อ ๙, ๑๐ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา
- ข้อ ๑๐ คำว่า “เพื่อเอื้อเฟื้อวินัย” หมายถึง เพื่อเชิดชู คำจูน ประคับประคอง^{๔๕}

การบัญญัติพระวินัยมีไว้เพื่อควบคุมความประพฤติให้ดีงาม มีระบบแบบแผนเกี่ยวกับการปกครอง มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ภิกษุต้องประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของบรรพชิตที่

^{๔๓} แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔.

^{๔๔} วิมพา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘-๒๙.

^{๔๕} ดุราละเอียดใน วิ.อ. (ไทย) ๑/๓๙/๒๔๙-๒๕๒.

สละบ้านเรือนไม่ต้องอยู่ครองเรือน เป็นเครื่องมือช่วยให้สมาชิกสงฆ์มีความเจริญงอกงามได้รับประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น วินัยของสงฆ์เป็นข้อปฏิบัติที่นำผู้ประพฤติปฏิบัติออกจากทุกขได้จริง ให้เข้าถึงจุดหมายสูงสุดในชีวิต จึงถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากเป็นพื้นฐานเป็นรากแก้วที่จะทำให้เกิดสมาธิปัญญา และจะนำไปเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล ๔ จำพวก คือพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และอรหันต์ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง และปฏิบัติสมควร

๒.๓.๒ ปกครองโดยพระสาวก

หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ทำให้พระปัญจวัคคีย์บรรลुเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ต่อจากนั้น พระองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระยสะและสหายอีก ๕๔ คน จนบรรลुเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ในครั้งนั้นจึงมีพระอรหันต์รวมทั้งพระองค์ด้วยทั้งสิ้น ๖๑ พระองค์ พระองค์จึงส่งพระสาวกจาริกไปเพื่อประกาศศาสนาในที่ต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ เมื่อพระสงฆ์มากขึ้น พระองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สาวกได้มีโอกาสรับสมาชิกสงฆ์ด้วยตนเอง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) การให้อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์

พระสงฆ์สาวกที่พระพุทธเจ้าทรงส่งออกไปเผยแผ่พระสัทธรรมตามทิศต่างๆ ทำให้กุลบุตรจากสถานที่ต่าง ๆ มีความศรัทธาประสงค์จะออกบวช พระสงฆ์สาวกแต่ละท่านจึงพากุลบุตรเหล่านั้นเดินทางจากสถานที่ต่างๆ มาด้วยความลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสถานที่ที่ห่างไกลและทุรกันดารเพื่อให้พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ และพระพุทธเจ้าทรงเห็นความยากลำบากในการเดินทางของพระสงฆ์สาวก จึงประทานอนุญาตให้พระสงฆ์สาวกเหล่านั้นทำหน้าที่บวชกุลบุตรได้ด้วยการให้บรรพชาอุปสมบทโดยการให้ไตรสรณคมน์ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงว่า ภิกษุทั้งหลาย พึงให้บรรพชาพึงให้อุปสมบทอย่างนี้ ในเบื้องต้น พึงให้กุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาและมุ่งอุปสมบท ปลงผมและหนวด ให้ครองผ้ากาสายะ ให้ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ให้กราบเท้าภิกษุทั้งหลาย ให้นั่งกระโหย่ง ให้ประนมมือแล้วสั่งว่า ‘เธอจงกล่าวอย่างนี้’ แล้วให้ว่าสรณคมน์ดังนี้

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ

ทุติยัมปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ทุติยัมปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ทุติยัมปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ตติยัมปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓

ตติยัมปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓

ตติยมปิ สงฆ์ สรณฺ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓^{๔๖}

เมื่อกล่าวจบเพียงเท่านั้นก็ถือว่าผู้นั้นได้อุปสมบทในพระศาสนาสมบูรณ์แล้ว ซึ่งชาวพุทธในสังคมไทยเรียกการอุปสมบทด้วยวิธีนี้ว่า “ติสรณคณุปสัมปทา” ซึ่งเป็นการบวชที่สำเร็จด้วยอำนาจของบุคคลคือพระสาวก ซึ่งในตอนหลังเมื่อทรงอนุญาตการอุปสมบทแบบญัตติจตุตถกรรมแล้วได้เปลี่ยนวิธีการรับไตรสรณคมนี้นี้มาเป็นการบวชให้สามเณรแทน ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นที่มาของรูปแบบการปกครองซึ่งมีพระสงฆ์สาวกเป็นผู้ปกครอง รองลงมาจากการที่พระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เอง จากเดิมที่พระองค์ทรงเป็นศูนย์กลางอำนาจในการตัดสินใจทุกเรื่อง ซึ่งรวมถึงเรื่องการรับบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์ด้วย แต่การกระจายอำนาจไปให้พระสงฆ์สาวกซึ่งจาริกออกไปเผยแผ่พระสัทธรรม ให้มีอำนาจตัดสินใจบวชให้แก่กุลบุตรผู้มีความศรัทธาจะออกบวชได้แทนพระองค์ ทำให้พระสงฆ์สาวกเหล่านี้เป็นผู้ปกครองซึ่งมีความชัดเจนมากขึ้น ในฐานะเป็นผู้ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้มีความศรัทธาในการออกบวช เมื่อบวชให้แล้วก็ต้องเป็นผู้มีหน้าที่ดูแลกุลบุตรผู้เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมสงฆ์ได้โดยตรงและยังเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระให้พระพุทธเจ้าด้วย

(๒) การมอบตำแหน่งเอตทัคคะ

นอกจากนี้ การมอบตำแหน่งเอตทัคคะ คือ ผู้เป็นยอดบ้าง เป็นผู้ประเสริฐที่สุดบ้าง^{๔๗} หรือผู้เป็นเลิศในทางใดทางหนึ่ง เป็นตำแหน่งที่พระพุทธเจ้าได้ประทานแต่งตั้งให้พระสาวกของพระองค์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความรู้ความสามารถเด่นกว่าท่านอื่นๆ ตามความเชี่ยวชาญของตนในด้านนั้นๆ และแต่ละตำแหน่งพระพุทธองค์ประทานแต่งตั้งเพียงรูปเดียว ท่านเดียวเท่านั้น พระสาวกผู้เป็นเลิศก็เป็นส่วนที่สำคัญในการช่วยแบ่งเบาภาระของพระพุทธเจ้าในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อย่างเช่น พระสารีบุตรได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะ ความว่า “สารีบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปัญญามาก”^{๔๘} หรือพระมหาโมคคัลลานะได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะ ความว่า “มหาโมคคัลลานะ เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีฤทธิ์มาก”^{๔๙} หรือพระอานนท์ได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะ ความว่า “อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นพหูสูต ผู้มีสติ ผู้มีคตติ ผู้มีอิทธิ ผู้เป็นอุปัฏฐาก”^{๕๐} จากตัวอย่างที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นว่า พระองค์มอบตำแหน่งตามความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นการยกย่องและให้ช่วยกันดูแลปกครองสมาชิกของสงฆ์ให้มีความเรียบร้อย ดิฉันในสังคมสงฆ์ และเพื่อให้บุคคลที่เข้ามาในพระธรรมวินัยในภายหลังได้ถือเอาเป็นแบบอย่างในการทำความดี ถือว่าเป็นบุคคลต้นแบบ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในอาชายนสูตร ซึ่งมีใจความว่า

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒-๔๓.

^{๔๗} อ.จ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๑๘๘/๑๑๒.

^{๔๘} อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๙/๒๕.

^{๔๙} อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๐/๒๕.

^{๕๐} ดูรายละเอียดใน อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๑๙-๒๒๓/๒๕.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า ‘ขอให้เราเป็นเช่นกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเถิด’ สารีบุตรและโมคคัลลานะนี้เป็นบรรพตฐานเป็นมาตรฐานของภิกษุสาวกของเรา

ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า ‘ขอให้เราเป็นเช่นกับภิกษุณีเขมาและภิกษุณีอุบลวรรณาเถิด’ ภิกษุณีเขมาและภิกษุณีอุบลวรรณานี้เป็นบรรพตฐานเป็นมาตรฐานแห่งภิกษุณีสาวิกาของเรา

อุบาสกผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า ‘ขอให้เราเป็นเช่นกับจิตตคหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเถิด’ จิตตคหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีนี้เป็นบรรพตฐาน เป็นมาตรฐานแห่งอุบาสกสาวกของเรา

อุบาสิกาผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า ‘ขอให้เราเป็นเช่นกับอุบาสิกาขุชุตตราและอุบาสิกาเวฬุกันณิกนันทมามาเถิด’ อุบาสิกาขุชุตตราและอุบาสิกาเวฬุกันณิกนันทมามาเป็นบรรพตฐาน เป็นมาตรฐานของอุบาสิกาสาวิกาของเรา^{๕๑}

พระพุทธเจ้าทรงได้พระสาวกที่ล้วนแต่สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลเป็นกำลังสำคัญช่วยพระองค์ประกาศเผยแผ่พุทธธรรมในระยะแรกแห่งการก่อตั้งประดิษฐานพระพุทธศาสนา จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จมีผู้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก การที่พระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสด้วยการประทานอนุญาตให้พระสงฆ์สาวกต่างๆ เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการปกครอง โดยสามารถตัดสินใจรับบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์ได้ตามที่เห็นสมควร จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญาที่มองการณ์ไกลในการที่จะให้พระสาวกช่วยดูแลกิจการคณะเพื่อเป็นการแบ่งอำนาจการปกครอง และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองสงฆ์ไปตามความเหมาะสมของเวลาและสภาพการณ์ต่างๆ โดยไม่ผูกขาดอำนาจทุกอย่างไว้แต่เพียงพระองค์เดียว เพราะฉะนั้น พระสงฆ์สาวกที่ออกไปเผยแผ่ยังสถานที่ต่างๆ จึงเป็นกำลังสำคัญทั้งในด้านเผยแผ่พระสัทธรรมและการปกครองดูแลหมู่คณะให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

(๓) อุปัชฌายวัตรและสหวิริยวัตร

ในระยะแรกๆ นั้น พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ทรงกำหนดให้ภิกษุใหม่ถืออุปัชฌายวัตร จึงทำให้ภิกษุใหม่ไม่มีใครคอยตักเตือนพรั่สอน นุ่งห่มก็ไม่เรียบร้อย กิริยามารยาทก็ไม่เหมาะสม ตอนเที่ยวบิณฑบาต เมื่อคนทั้งหลายกำลังบริโภคก็ยืนบาตรรับอาหาร ยืนบนของบริโภคบ้าง บนของเคี้ยวบ้าง บนของลิ้มบ้าง บนน้ำดื่มบ้าง บางพวกก็ออกปากขอแกงข้าวสุกด้วยตนเองมาฉัน บางพวกในเวลาฉันอาหารก็ส่งเสียงดังในโรงฉัน คนทั้งหลายพากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โฉนสมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งหลายจึงนุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีมารยาทไม่สมควร ส่งเสียงดังในโรงฉัน เหมือนพวกพราหมณ์ในสถานที่เลี้ยงพราหมณ์ฉะนั้นเล่า” เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ยินคนเหล่านั้นกล่าวตำหนิ

^{๕๑} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗๖/๒๔๘.

ประณาม โพนทะนา จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายจนทราบตามความเป็นจริง ทรงดำหนิว่า “ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้น ไม่สมควร ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ที่จริงกลับจะทำให้คนที่ไม่เลื่อมใสให้ไม่เลื่อมใสไปเลย คนที่เลื่อมใสอยู่แล้วบางพวกก็จะกลายเป็นอื่นไป”^{๕๒}

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงดำหนิภิกษุเหล่านั้นโดยประการต่างๆ แล้ว ได้ตรัสโทษแห่งความเป็นคนมักมาก ไม่สันโดษ ตรัสคุณแห่งความเป็นคนมักน้อย สันโดษ ความขัดเกลา ปราบปรามความเพียร โดยประการต่างๆ ทรงแสดงธรรมมีกถาให้เหมาะสมให้คล้อยตามกับเรื่องนั้นแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์จักเข้าไปตั้งจิตสนธิสนมในสัทธิวาริภิกษุฉันทบุตร สัทธิวาริภิกษุจักเข้าไปตั้งจิตสนธิสนมในอุปัชฌาย์ฉันทบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ อุปัชฌาย์และสัทธิวาริภิกษุจักมีความเคารพ ยำเกรงประพฤติกถาเกลียวกัน จักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้”^{๕๓}

จากที่ศึกษามาจะเห็นว่า การจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง ในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล เป็นไปในลักษณะอุปัชฌาย์ปกครองสัทธิวาริภิกษุ เสมือนบิดากับบุตร ต่างมีความเมตตาเคารพรักใคร่ มีความเคารพ ยำเกรง ประพฤติกถาเกลียวกัน และเป็นกัลยาณมิตร ของกันและกัน จักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ พระพุทธองค์อนุญาตการถือพระอุปัชฌาย์ทรงแสดงวัตรที่พระอุปัชฌาย์กับสัทธิวาริภิกษุพึงปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ดังต่อไปนี้

๑) อุปัชฌายวัตร

ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ได้กำหนดข้อปฏิบัติสำหรับสัทธิวาริภิกษุพึงประพฤติโดยชอบในอุปัชฌาย์ กล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้ คือ^{๕๔}

๑. พึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถวายน้ำชำระฟัน น้ำล้างหน้า ปูอาสนะ ถวายข้าวต้ม เป็นต้น
๒. ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้เรียน พึงเรียน ต้องการจะให้สอบถามอรรถ พึงสอบถาม
๓. ถ้าอุปัชฌาย์เกิดความไม่ยินดี เกิดความรำคาญ เกิดความเห็นผิด สัทธิวาริภิกษุพึงช่วยระงับ บรรเทา ให้สละเสีย หรือพึงบอกให้ภิกษุอื่นช่วยแสดงธรรมกถาแก่อุปัชฌาย์
๔. ถ้าอุปัชฌาย์ต้องอาบัติหนัก สัทธิวาริภิกษุพึงทำการชวนขวายเป็น สงฆ์พึงให้ปริวาส พึงชักอุปัชฌาย์เข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต พึงอภยานอุปัชฌาย์
๕. ถ้าสงฆ์จะทำการ เช่น ตัชฌนียกรรม เป็นต้น แก่อุปัชฌาย์ สัทธิวาริภิกษุพึงชวนขวายเพื่อไม่ให้สงฆ์ทำการหรือพึงเปลี่ยนไปเป็นโทษเบา
๖. ไม่บอกลาอุปัชฌาย์ ไม่พึงเข้าหมู่บ้าน ไม่พึงไปป่าช้า ไม่พึงไปต่างถิ่น
๗. ถ้าอุปัชฌาย์เป็นไข้ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต รอนจนกว่าอุปัชฌาย์นั้นจะหาย

^{๕๒} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๔/๘๐-๘๑.

^{๕๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๕/๘๑.

^{๕๔} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๖/๘๒-๘๘.

สรุปความว่า การกระทำอุปัชฌายวัตรนี้เป็นหน้าที่ที่สัทธินาถต้องใส่ใจและรับผิดชอบ ให้ความสำคัญเสมอเหมือนว่าท่านเป็นบิดาผู้ให้กำเนิดบนโลกนี้ พระอุปัชฌาย์นั้นคือผู้นำชีวิตและจิตใจของสัทธินาถเข้าสู่ร่มเงาแห่งธรรมะ ตั้งแต่ระดับต้นจนสูงสุด หากขาดพระอุปัชฌาย์แล้ว โอกาสที่สัทธินาถจะปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงผลสำเร็จนั้น อาจเป็นสิ่งที่ทำได้โดยยาก พระอุปัชฌาย์จึงถือว่าเป็นบุคคลต้นแบบในการฝึกหัดพัฒนาตนให้ได้รับความสุขสงบเย็น

๒) สัทธินาถวัตร

ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ได้กำหนดข้อปฏิบัติสำหรับอุปัชฌาย์พึงประพฤติชอบใน สัทธินาถิก กล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้ คือ

๑. อุปัชฌาย์พึงสงเคราะห์อนุเคราะห์สัทธินาถด้วยอุทเทส ปริปัจฉา โอวาทและอนุศาสน์
๒. อุปัชฌาย์พึงถวายบาตร จีวร บริขาร แก่สัทธินาถิก
๓. ถ้าสัทธินาถิกเกิดความไม่ยินดี เกิดความรำคาญ เกิดความเห็นผิด อุปัชฌาย์พึงช่วย ระวัง บรรเทา พึงให้สละเสีย หรือพึงบอกภิกษุอื่นให้ช่วยระวัง แสดงธรรมกถาแก่สัทธินาถิก
๔. ถ้าสัทธินาถิกต้องอาบัติหนัก อุปัชฌาย์พึงทำการชวนชวายเป็น สงฆ์พึงให้ปริวาส พึงชัก เข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต พึงอัฏฐาน แก่สัทธินาถิก
๕. ถ้าสงฆ์จะทำการ เช่น ตัชฌนียกรรม เป็นต้น แก่สัทธินาถิก อุปัชฌาย์พึงชวนชวาเพื่อ ไม่ให้สงฆ์ทำการหรือพึงเปลี่ยนไปเป็นโทษเบา
๖. ถ้าสัทธินาถิกเป็นไข้ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต รอจนกว่าจะหาย

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ชัดว่า คำสอนเรื่องอุปัชฌายวัตรและสัทธินาถิกวัตรเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง คือ เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ โดยมุ่งเน้นที่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระอุปัชฌาย์กับสัทธินาถิกที่ตนได้ให้บรรพชาอุปสมบท โดยให้ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกและประพฤติดต่อกันเสมือนบิดากับบุตร เป็นเสมือนเส้นด้ายไว้อยู่ภิกษุสงฆ์ซึ่งมีความแตกต่างทางสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) เหตุให้การถอนนิสัยของภิกษุระงับ

เหตุแห่งการถอนนิสัยของภิกษุระงับในกรณีที่พระอุปัชฌาย์หลีกไปบ้าง สิกเสียบ้าง มรณภาพบ้าง ไปเข้ารีตเดียรฉัตรบ้าง ภิกษุทั้งหลายไม่รู้ว่ามีนิสัยระงับ จึงไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค พระองค์รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย นิสัยระงับจากอุปัชฌาย์ ๕ ประการ คือ ๑. อุปัชฌาย์หลีกไป ๒. อุปัชฌาย์สิก ๓. อุปัชฌาย์มรณภาพ ๔. อุปัชฌาย์ไปเข้ารีตเดียรฉัตร ๕. อุปัชฌาย์สั่งบังคับ”^{๕๕}

เหตุให้การถอนนิสัยของภิกษุระงับในกรณีที่ในสมัยที่พระอุปัชฌาย์หลีกไปบ้าง สิกเสียบ้าง มรณภาพบ้าง ไปเข้ารีตเดียรฉัตรบ้าง ภิกษุทั้งหลายไม่มีอาจารย์ ไม่มีผู้คอยตักเตือนพร่ำสอน จึงงุ่มง่าม

^{๕๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๓/๑๒๒.

ไม่เรียบร้อยกิริยามารยาทไม่สมควร คนทั้งหลายเห็นเข้าก็พากันตำหนิ ประณาม ภิกษุทราบความจริง
ไปกราบทูลให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาจารย์ อาจารย์จักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในอันเตวาสิกฉนบุตร
อันเตวาสิกจักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในอาจารย์ฉนบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ อาจารย์และอันเตวาสิก
จักมีความเคารพยำเกรง ประพฤติกลมเกลียวกัน จักถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ใน
พระธรรมวินัยนี้ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อาศัยภิกษุมีพรรษา ๑๐ อยู่ อนุญาตให้ภิกษุ
มีพรรษา ๑๐ ให้นิสสัยได้”^{๕๖}

๔) ภิกษุผู้พ้นจากการถือนิสสัย

ภิกษุผู้มีพรรษาครบ ๕ แล้ว แต่ยังไม่ถึงไม่ฉลาดไม่สามารถก็ยังจะต้องถือนิสสัยต่อไป
จนกว่าจะมีคุณสมบัติพร้อมบริบูรณ์ ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุ
ผู้ฉลาดสามารถถือนิสสัยอยู่ ๕ พรรษา ให้ภิกษุผู้ไม่ฉลาดถือนิสสัยอยู่จนตลอดชีวิต”^{๕๗}

คุณสมบัติของภิกษุผู้ที่ไม่ต้องถือนิสสัยนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปมีดังต่อไปนี้

๑. ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ
๒. เป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย หิริ โอตตปปะ เป็นผู้ปรารภความเพียร เป็นผู้มั่งคั่งตั้งมั่น
๓. เป็นผู้ไม่มีศีลวิบัติ ไม่มีอาจารย์วิบัติ ไม่มีทักขณวิบัติ ได้ยิน ได้ฟังมาก มีปัญญา
๔. รู้จักอาบัติ อนาบัติ อาบัติเบา อาบัติหนัก จำปาติโมกข์ทั้งสองโดยพิสดารได้ดีจำแนกได้ดี
คล่องแคล่วดี วินิจฉัยโดยสุตตะโดยอุปัฏฐกษณะได้ดี มีพรรษาครบ ๕ หรือมีพรรษาเกิน ๕”^{๕๘}

เมื่อพระภิกษุที่เขามาบวชในพระธรรมวินัยมีคุณสมบัติตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้ว
คือ มีพรรษาครบ ๕ หรือ เกิน ๕ มีคุณธรรมอย่างเช่น ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ
วิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ เป็นต้น จึงเป็นผู้สมควรที่จะอยู่โดยปราศจากอุปัชฌาย์อาจารย์
ไม่ต้องถือนิสสัยสามารถปกครองดูแลตนเองได้ และสามารถเป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นได้ เป็นบุคคล
ต้นแบบที่สามารถในการที่จะแนะนำบุคคลอื่นให้ประพฤติปฏิบัติตามได้ บุคคลที่มีคุณภาพเหล่านี้
ต่อไปก็ต้องเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ให้กับบรรดาสัทโทธิวาทิกและอันเตวาสิกต่อไป

๒.๓.๓ ปกครองโดยคณะสงฆ์

พระพุทธองค์ทรงวางระบบสังคมของสงฆ์บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมกันของพระภิกษุ
ทุกรูป พระองค์มิได้มีพระประสงค์ที่จะรวมอำนาจการปกครองไว้ที่พระองค์เองหรือพระอรหันต์สาวก
รูปใดรูปหนึ่ง เพราะบุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมจะปกครองสงฆ์นั้น นอกจากพระพุทธองค์แล้ว
ก็มีเพียงพระอัครสาวกทั้งสอง คือ พระมหาโมคคัลลานะและพระสารีบุตรเท่านั้น ดังพระดำรัสที่ว่า

^{๕๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๗/๑๐๖-๑๐๗.

^{๕๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๓/๑๕๗.

^{๕๘} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๓-๑๐๔/๑๕๗-๑๖๔.

“ดีละ ดีละ โมกคัลลานะ ความจริง ตถาคต สารีบุตรหรือโมกคัลลานะเท่านั้นควรบริหารภิกษุสงฆ์”^{๕๙} ถึงแม้ว่าพระอัครสาวกทั้งสองมีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่สุด พระองค์ก็ได้ทรงมอบให้พระอัครสาวกทั้งสองปกครองสงฆ์แทนพระองค์ ทรงมอบอำนาจให้สงฆ์มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองและบริหารงานในขอบเขตของพระธรรมวินัย มีต่อไปนี้

(๑) งานบริหารองค์กรคณะสงฆ์

สังคมสงฆ์ในฐานะเป็นองค์กรหนึ่งย่อมมีระเบียบและวิธีการปฏิบัติของกลุ่มแตกต่างจากคฤหัสถ์ เพราะสังคมสงฆ์มีรูปแบบวิถีชีวิตแตกต่างจากบุคคลทั่วไป ดังนั้น การประกอบกิจของสงฆ์จึงมีรูปแบบที่เรียกว่า “สังฆกรรม” เมื่อมีภิกษุมีจำนวนมากขึ้น พระบรมศาสดามีพุทธประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะโดยทำกรรมที่ถูกต้อง “กรรมที่ทำถูกต้อง ได้แก่ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรม ที่สงฆ์ทำโดยธรรม โดยวินัย โดยสัตตสุตสนัน นี้ชื่อว่า กรรมที่ทำถูกต้อง”^{๖๐} การทำสังฆกรรมทุกอย่างต้องอาศัยมติในที่ประชุมสงฆ์จะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ ไม่มีเสียงคัดค้านจากภิกษุรูปใด ถ้ามีภิกษุแม้รูปหนึ่งคัดค้านขึ้นสังฆกรรมก็ไม่สำเร็จ การทำสังฆกรรมแต่ละอย่างพระพุทธเจ้าได้ตรัสแบ่งขนาดคณะสงฆ์และอำนาจหน้าที่ไว้ มี ๕ ประเภท คือ

๑. สงฆ์จตุรวรรค ๔ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นกรรม ๓ อย่าง คือ อุปสมบท ปวารณา อัมภาน

๒. สงฆ์ปัญจวรรค ๕ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นกรรม ๒ อย่าง คือ อุปสมบทในมัชฌิมชนบท อัมภาน

๓. สงฆ์ทสววรรค ๑๐ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นอัมภาน

๔. สงฆ์วิสตววรรค ๒๐ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง

๕. สงฆ์อติเรกวิสตววรรค เกิน ๒๐ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง^{๖๑}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของสังฆกรรมว่าเป็นงานของสงฆ์ กรรมที่สงฆ์พึงทำ กิจที่พึงทำโดยที่ประชุมสงฆ์มี ๔ คือ

๑. อปโลกนกรรม กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติและไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ่งการลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุ

๒. ญัตติกรรม กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและปวารณา

๓. ญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น สมมติสีมา

๔. ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยการตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่น อุปสมบท ให้ปริวาส ให้นานัต^{๖๒}

^{๕๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๖๐/๑๘๒.

^{๖๐} วิมพา. (ไทย) ๒/๔๗๖/๕๓๒.

^{๖๑} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๘๘/๒๗๖.

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๑๙.

อย่างไรก็ตาม แม้การให้บรรพชาอุปสมบทซึ่งแต่เดิมใช้โดยการให้ไตรสรณคมน์คือการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เมื่อถึงเวลาอันสมควรพระพุทธเจ้าก็ทรงมอบหมายการทำสังฆกรรมให้กับสงฆ์ในการรับบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์ด้วยการบรรพชาอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมมูลเหตุของการอุปสมบทด้วยวิธีนี้คือ ในสมัยที่พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายเพื่อขอการบรรพชา ภิกษุทั้งหลายไม่ประสงค์จะให้เขาบรรพชา เขาเมื่อไม่ได้บรรพชา จึงชูปวม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นพราหมณ์จึงตรัสถามภิกษุทั้งหลายเมื่อทราบความนั้นจากภิกษุทั้งหลายแล้ว จึงตรัสถามว่า ใครระลึกความดีของพราหมณ์นั้นได้บ้าง พระสารีบุตรก็กราบทูลให้ทรงทราบว่าพราหมณ์นั้นได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่ง พระองค์ตรัสว่า ดีละๆ สารีบุตร สัตบุรุษทั้งหลายเป็นผู้กตัญญูทวเที ถ้าเช่นนั้นเธอจงให้พราหมณ์นั้นบรรพชาอุปสมบทเถิด พระสารีบุตรก็กราบทูลว่า ข้าพระองค์จะให้พราหมณ์นั้นบรรพชาอุปสมบทอย่างไร พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย นับแต่วันนี้เป็นต้นไปเราห้ามการอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ที่เราได้อนุญาตไว้ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม”^{๖๓} จากหลักฐานตรงนี้ทำให้ทราบได้ว่าการบวชด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรมได้ใช้ปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการแสดงถึงการที่พระองค์ได้มอบอำนาจให้สงฆ์ในการทำสังฆกรรม

(๒) เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

สังคมของพระสงฆ์มีรูปแบบในการบริหารองค์กร ด้วยการให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เรียบร้อยดังตามปราศจากปัญหาอุปสรรค โดยการคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถและเหมาะสมแก่งานที่ได้รับมอบหมาย มีการจัดแบ่งหน้าที่กันโดยประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ “๑. ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ๒. ไม่ลำเอียงเพราะชัง ๓. ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๔. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ๕. รู้จักกตัตถาหารที่แจกแล้วและกตัตถาหารที่ยังมิได้แจก ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้” ตำแหน่งบริหารองค์กรของพระสงฆ์มีอยู่ ๑๔ ตำแหน่งด้วยกัน คือ

๑. กัตตุเทศกะ (เจ้าหน้าที่แจกกตัตถาหาร)
๒. เสนาสนปัญญาปะกะ (เจ้าหน้าที่แจกเสนาสนะ)
๓. เสนาสนคาหาปะกะ (เจ้าหน้าที่จัดแจงเสนาสนะ)
๔. ภัณฑาคาริกะ (เจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัล)
๕. จีวรปฏิกคาหกะ (เจ้าหน้าที่รับผ้าจีวร)
๖. จีวรภาชกะ (เจ้าหน้าที่แจกผ้าจีวร)
๗. ยาคุภาชกะ (เจ้าหน้าที่ผู้แจกข้าวต้ม)
๘. ผลภาชกะ (เจ้าหน้าที่ผู้แจกผลไม้)

^{๖๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๘/๖๘.

๙. ชัชชกภาษกะ (เจ้าหน้าที่ผู้แจกของขบฉัน)
๑๐. อัปมัตตกวิสัชชกะ (เจ้าหน้าที่ผู้แจกของเล็กน้อย)
๑๑. สาณิกคาหาปกะ (เจ้าหน้าที่ผู้ให้รับผ้าสาฎก)
๑๒. ปัตตคาหาปกะ (เจ้าหน้าที่ผู้ให้รับบาตร)
๑๓. อารามเปสกะ (เจ้าหน้าที่ผู้ใช้คนวัด)
๑๔. สามเณรเปสกะ (เจ้าหน้าที่ผู้ใช้สามเณร)^{๖๔}

(๓) วัตรปฏิบัติที่สงฆ์พึงกระทำ

วัตร คือ ธรรมเนียม อันพระสงฆ์ปฏิบัติให้เป็นแบบเดียวกันและสม่ำเสมอ ควรประพฤติในกาลนั้นๆ ในกิจนั้นๆ แก่บุคคลนั้น แสดงถึงฐานะและความเป็นเอกภาพความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่บุคคลผู้พบเห็น ซึ่งมีอยู่ ๑๔ ประการ คือ

๑. อาคันตุกวัตร วัตรปฏิบัติของภิกษุผู้จรมาร
๒. อาวาสิกวัตร วัตรปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ในอาวาส
๓. คมิกวัตร วัตรปฏิบัติของภิกษุผู้ออกเดินทาง
๔. อนโมทนาวัตร วัตรปฏิบัติในการอนโมทนา
๕. ภัตตคควัตร วัตรปฏิบัติในโรงฉัน
๖. ปิณฑจาริกวัตร วัตรปฏิบัติของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต
๗. อารัญญิกวัตร วัตรปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ป่า
๘. เสนาสนวัตร วัตรปฏิบัติในเสนาสนะ
๙. ชันตาฆรวัตร วัตรปฏิบัติในเรือนไฟ
๑๐. วัจจกวัตร วัตรปฏิบัติในวัจจกฐี
๑๑. อุปัชฌายวัตร วัตรปฏิบัติในพระอุปัชฌาย์
๑๒. สัทธีวิหาริกวัตร วัตรปฏิบัติในสัทธีวิหาริก
๑๓. อาจารย์วัตร วัตรปฏิบัติในอาจารย์
๑๔. อันเตวาสิกวัตร วัตรปฏิบัติในอันเตวาสิก^{๖๕}

ต่อมาในช่วงที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายให้เคารพกันตามพรochaแก่ก่อน ให้เรียกกันว่า อาวุโส และ ภนเต หรือ อายสฺมา ตามพรochaอ่อนแก่ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “อานนท เมื่อเราล่วงลับไป ภิกษุไม่ควรเรียกกันและกันด้วยวาหะว่า ‘อาวุโส’ เหมือนดังที่เรียกกันตอนนี้ ภิกษุผู้แก่กว่าพึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่าโดยชื่อหรือตระกูลโดยวาหะว่า

^{๖๔} ติรยละเอียดใน อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๒๗๒-๒๘๕/๓๙๙-๔๐๓.

^{๖๕} ติรยละเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๕๖-๓๘๒/๒๒๒-๒๖๗.

‘อาวโส’ ก็ได้ ภิคุชฌ์อ่อนกว่าพึงเรียกภิคุชฌ์แก่กว่า ‘กันเต’ หรือ ‘อายัสมา’ ก็ได้”^{๖๖} จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ทรงอนุญาตให้เคารพกันตามพรชา การนั่งก็นั่งกันเรียงตามลำดับใครบวชก่อนนั่งก่อน การกราบไหว้ การทำสามีจิกรรมก็ให้เคารพกันตามลำดับพรชา

รูปแบบการปกครองสงฆ์ดังกล่าวมานี้ทำให้เห็นถึงพัฒนาการการปกครองมาโดยลำดับ คือ ในระยะแรกพระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เอง ต่อมาให้พระอัครสาวกและพระผู้ใหญ่แบ่งภาระหน้าที่ เมื่อพระสงฆ์มากขึ้นจึงทรงมอบหมายให้พระอุปัชฌาย์ดูแลแทน ทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีรับไตรสรณคมน์ คือรับเอาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก ทรงมอบอำนาจให้พระสาวกปกครองกันเอง ใครเป็นอุปัชฌาย์ของใครให้ผู้นั้นช่วยดูแลตักเตือนศิษย์ของตน หลังจากนั้นทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรม พระองค์ทรงบริหารจัดการองค์การด้วยการกระจายอำนาจให้มีผู้รับผิดชอบ ทรงแยกสมาชิกในองค์กรออกเป็น ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา โดยพระองค์ทรงมอบอำนาจในการตัดสินใจให้แก่คณะสงฆ์เป็นผู้พิจารณาตัดสินในการบริหารจัดการหมู่คณะ และทรงกำหนดหน้าที่ของผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง โดยยึดหลักธรรมาธิปไตย และยังเป็นการฝึกฝนให้ภิกษุทั้งหลายคุ้นเคยกับการปกครองในระบอบสามัคคีธรรม มีการประชุมพิจารณาแก้ไขปัญหาตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการของสงฆ์ร่วมกัน เคารพความคิดเห็นกันและกันโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก แม้ว่ารูปแบบการปกครองสงฆ์จะมีรูปแบบเฉพาะ แต่ก็ยังคล้อยตามฝ่ายบ้านเมืองในเรื่องที่ขอบธรรมก็พึงคล้อยตาม แต่ไม่พึงคล้อยตามใครๆ ในเรื่องที่ไม่ขอบธรรม ดังเช่น ในกรณีที่พระเจ้าพิมพิสารมีพระราชประสงค์จะให้ภิกษุทั้งหลายเลื่อนวันเข้าพรรษาออกไป ภิกษุทั้งหลายจึงนำความกราบทูลให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสอนุญาตไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คล้อยตามพระราชา”^{๖๗}

๒.๔ เครื่องมือในการปกครองสงฆ์

พระพุทธเจ้าทรงมอบอำนาจให้สงฆ์เป็นใหญ่ในสังฆกรรมโดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นผู้นำเข้าหมู่สงฆ์ และทรงบัญญัติพระวินัยโดยสมควรแก่เหตุนั้นๆ และทรงวางโทษไว้เป็นพุทธอาณัติด้วยการปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่โทษแก่ผู้ที่ล่วงละเมิด เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย นอกจากนี้ยังทรงตั้งขนบธรรมเนียมซึ่งเรียกว่า อภิสงฆาจาร เพื่อชักนำความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้ดีงาม พระพุทธบัญญัติและอภิสงฆาจารทั้ง ๒ นี้รวมเรียกว่า พระวินัย นอกจากนี้พระองค์ยังใช้หลักธรรมในการสนับสนุนในการปกครองสงฆ์ ทรงมอบให้ธรรมและวินัยที่ได้แสดงแล้วบัญญัติแล้วเป็นศาสดาแทนพระองค์ ทรงเน้นย้ำให้ยึดเอาพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงแสดงแล้วบัญญัติแล้วนั้นแหละจะเป็นตัวแทนของพระองค์เมื่อพระองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว ในที่นี้จะอธิบายถึงเครื่องมือในการปกครองสงฆ์ที่มีทั้งพระธรรมและพระวินัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^{๖๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔-๑๖๕.

^{๖๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘๖/๒๔๔-๒๔๕.

๒.๔.๑ การลงโทษพระสงฆ์ผู้กระทำความผิด

(๑) การปรับอาบัติ

ถ้าหากมีพระภิกษุรูปใดละเมิดพระวินัยหรือสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว เมื่อทรงเรียกประชุมสงฆ์และสอบสวนแล้วเห็นว่าภิกษุรูปนั้นกระทำความผิดจริง ก็จะต้องลงโทษด้วยการปรับอาบัติแก่พระภิกษุรูปนั้น ตามความผิดอันเกิดจากการละเมิดสิกขาบทแต่ละข้อซึ่งทรงบัญญัติไว้ พระวินัยจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของพระพุทธเจ้าในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมสงฆ์ เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และนำไปสู่เป้าหมายอันดีงามในพระพุทธศาสนา พระผู้มีพระภาคได้ทรงบัญญัติสิกขาบท คือ มุลบัญญัติและอนุบัญญัติ เมื่อจะแยกประเภทแห่งอาบัติแบ่งเป็น ๗ กอง คือ

๑. กองอาบัติปาราชิก จัดเป็นครุอาบัติ มีโทษหนัก แก้ไขไม่ได้
๒. กองอาบัติสังฆาทิเสส จัดเป็นลหุอาบัติ มีโทษปานกลาง แก้ไขได้
๓. กองอาบัติอุลลัจจัย จัดเป็นลหุอาบัติ มีโทษเบา แก้ไขได้
๔. กองอาบัติปาจิตตีย์ จัดเป็นลหุอาบัติ มีโทษเบา แก้ไขได้
๕. กองอาบัติปาฏิเทสนียะ จัดเป็นลหุอาบัติ มีโทษเบา แก้ไขได้
๖. กองอาบัติทุกกฏ จัดเป็นลหุอาบัติ มีโทษเบา แก้ไขได้
๗. กองอาบัติทุพภาสิต จัดเป็นลหุอาบัติ มีโทษเบา แก้ไขได้^{๖๘}

พระปาติโมกข์ที่ใช้สวดกันอยู่ทุกกึ่งเดือนในปัจจุบันนี้ มี ๒๒๗ สิกขาบท คือ

๑. ปาราชิก แปลว่า ผู้พ่ายแพ้ มี ๔ สิกขาบท ละเมิดเข้าแล้วต้องขาดจากความเป็นภิกษุ แม้สึกไปแล้วจะมาบวชใหม่อีกก็ไม่ได้ เปรียบเหมือนคนคอขาดที่ไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้อีก เปรียบเหมือนใบไม้ที่หลุดจากขั้วไม่สามารถจะต่อกันได้อีก เปรียบเหมือนหินที่แตกออกจากกันไม่สามารถจะประสานกันได้อีก เปรียบเหมือนตาลยอดด้วนที่ไม่สามารถจะงอกขึ้นมาอีก

๒. สังฆาทิเสส แปลว่า ความละเมิดมีสงฆ์ในกรรมเบื้องต้น และกรรมอันเหลือ อธิบายว่า สงฆ์เป็นผู้ปรับโทษให้อยู่กรรม สงฆ์เองเป็นผู้ระงับอาบัติ^{๖๙} มีทั้งหมด ๑๓ สิกขาบท

๓. อนียต แปลว่า ไม่แน่ เป็นชื่อความละเมิดพระบัญญัติ วางอาบัติไว้ไม่แน่^{๗๐} (ยังไม่ระบุแน่นอนว่าจะเป็นปาราชิก สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์) มี ๒ สิกขาบท

๔. นิสสัคคียปาจิตตีย์ ศัพท์ว่า ปาจิตตีย์ แปลว่า การละเมิดอันยังกุศล [คือความดี] ให้ตก ศัพท์ว่านิสสัคคียนั้น แปลว่า ทำให้สละสิ่งของ คือ สิ่งใดเป็นเหตุจึงต้องอาบัติทำให้สละสิ่งนั้น ๒ ศัพท์นั้นควบกัน แปลว่า วิตีกกมะชื่อว่าปาจิตตีย์ อันทำให้สละสิ่งของ^{๗๑} มี ๓๐ สิกขาบท

๕. ปาจิตตีย์ แปลว่า การละเมิดอันยังกุศล (คือความดี) ให้ตก มี ๙๒ สิกขาบท

^{๖๘} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๑/๓๖๒.

^{๖๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, หน้า ๕๕.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

๖. ปาฏิเทสนียะ ว่าด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ คือที่พึงแสดงคืน มี ๔ ลักษณะ

๗. เสขียวัตร “ศัพทนี้ เป็นชื่อของธรรมที่ได้แก่วัตร หรือธรรมเนียมอย่างเดียว แปลว่า ควรศึกษา จัดเป็นหมวดได้ ๔ หมวด หมวดที่ ๑ เรียกว่าสารูป ว่าด้วยธรรมเนียมควรประพฤติในเวลา เข้าบ้าน, หมวดที่ ๒ เรียกโภชนปฏิสังยุต ว่าด้วยธรรมเนียมรับบิณฑบาตและฉันอาหาร, หมวดที่ ๓ เรียกว่าธรรมเทศนาปฏิสังยุต ว่าด้วยธรรมเนียมไม่ให้แสดงธรรมแก่บุคคลแสดงอาการไม่เคารพ หมวดที่ ๔ เรียกว่า ปกิณกะ ว่าด้วยธรรมเนียมถ้อยอุจจาระปัสสาวะ^{๗๒} มี ๗๕ ลักษณะ เนื่องมาจาก ฤกษ์วัตร (ภิกษุพวก ๖) ทำความไม่ดีไม่งามไว้ทั้งสิ้น

๘. อธิกรณสมณะ เป็นชื่อแห่งสิกขาบทหรือแห่งธรรมสำหรับระงับอธิกรณ์มี ๗ ประการ

สรุปความว่า อาบัติปาราชิกทั้ง ๔ ลักษณะนั้น ถ้าภิกษุละเมิดเข้าแล้วต้องขาดจากความเป็นภิกษุ แม้สึกไปแล้วจะมาบวชใหม่อีกก็ไม่ได้, อาบัติอุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ ทุกภาสิต เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องแสดงคืนด้วยเทศนาวิธี ได้แก่ วิธีแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ, อาบัติสังฆาทิเสส เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องประพจน์ฐานวิธี ได้แก่ วิธีปฏิบัติสำหรับผู้จะเปลื้องตนออกจากอาบัติ มี ๔ อย่าง คือ ปรีวาส มานัต อัมภาน และปฏิกัสนา

(๒) การข่ม (นิกคหะ)

การข่ม คือ วิธีลงโทษอย่างหนึ่งที่ประกาศให้สังคมรับรู้ความผิด ในกรณีสมาชิกของ พระสงฆ์ล่วงละเมิด ตี้อัน ว่ากล่าวตักเตือนไม่ยอมฟัง คณะสงฆ์ต้องลงมติกันเพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก การประกาศความผิดมีหลายวิธี ได้แก่

๑) ตัชชนียกรรม^{๗๓} กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรขู่ สงฆ์ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ก่อ ความบาตหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ที่ไม่สมควร

๒) นียสกรรม^{๗๔} กรรมคือการถอดยศ สงฆ์ลงนียสกรรมแก่ภิกษุผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ไม่มีมารยาท ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ที่ไม่สมควร ทั้งๆ ที่พวกปกตัตตภิกษุก็ให้ปริวาสชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัตและอัมภานอยู่

๓) ปัพพาชนียกรรม^{๗๕} กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรขับไล่ สงฆ์ลงปัพพาชนียกรรม แก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล มีมารยาทเลวทราม สงฆ์พึงโจทผู้กระทำความผิดจึงปรับอาบัติ ครั้นเมื่อได้ ปรับอาบัติแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๕-๑๙๖.

^{๗๓} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒/๓.

^{๗๔} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๑/๒๒.

^{๗๕} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓/๔๖.

๔) ปฏิสารณียกรรม^{๗๖} กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรให้กลับระลึกได้ สงฆ์จึงได้ทำ ปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ต่ำปริวาสคฤหัสถ์ เช่น พระสุธรรมด่าจิตตคหบดีเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นทายก เป็นผู้ทำงาน เป็นผู้อุปถัมภ์สงฆ์ ด้วยคำต่ำช้า ชูด้วยคำต่ำช้า

๕) อุกเขปนียกรรม^{๗๗} กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรยกเสียจากหมู่ สงฆ์จึงได้ลง อุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ไม่ต้องอาบัติก็ไม่ปรารภจะเห็นว่าเป็นอาบัติ แม้ต้องอาบัติแล้วก็ไม่ปรารภจะทำคืบ (แสดง) อาบัติ แม้มีทฎฐิบาปก็ไม่ปรารภจะสละทฎฐิบาปนั้น

๖) ปกาสณียกรรม^{๗๘} กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้พึงถูกประกาศ หมายถึง การที่สงฆ์มีมติ และทำการประกาศให้เป็นที่รู้กันทั่วไป ถึงสถานภาพในเวลานั้นของภิกษุนั้นในสงฆ์

๗) พรหมทัณฑกรรม^{๗๙} การลงโทษอย่างสูงส่ง คือการที่สงฆ์มีมติลงโทษภิกษุหัวดีว่ายาก โดยภิกษุทั้งหลายไม่พึงว่ากล่าว ไม่พึงตักเตือน ไม่พึงพราสาณ

(๓) การนาสนา

นาสนา หมายถึง ทำผู้ที่ไม่สมควรถือเพศของพระสงฆ์ให้ละเพศ การนาสนะ มี ๓ อย่าง คือ (๑) สังวาสนาสนะ ไล่ออกจากการร่วมกิจกรรม (๒) ลิงคนาสนะ ไล่สึก (๓) ทัณฑกรรม ลงโทษ ไล้ให้พ้นจากสังกัด^{๘๐}

ลิงคนาสนะ คือไล่สึก เช่น ในสมัยพุทธกาล กรณีที่สามเณรภิกษุภะประทุษร้ายข่มขืน ภิกษุณี เป็นต้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้นาสนะสามเณรผู้ประกอบด้วยองค์ ๑๐ คือ

๑. ฆ่าสัตว์	๒. ถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. ประพฤติกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์	๔. พุดเท็จ
๕. ดื่มน้ำเมา	๖. กล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า
๗. กล่าวติเตียนพระธรรม	๘. กล่าวติเตียนพระสงฆ์
๙. มีความเห็นผิด	๑๐. ประทุษร้ายภิกษุณี ^{๘๑}

(๔) ทัณฑกรรม

ทัณฑกรรม คือ การโทษที่ลงแก่สามเณรที่ประพฤติดี ที่มีความพยายามเพื่อความเสื่อมแห่งลาภ เพื่อความพินาศ เพื่อความอยู่ไม่ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย ต่ำ ปริวาสภิกษุทั้งหลาย และยุยงภิกษุกับภิกษุให้แตกกัน การลงทัณฑกรรม เช่น ใช้ตักน้ำ ใช้ชนผืน ใช้ชนทราย เป็นต้น ทรงอนุญาตให้ทำทัณฑกรรมแก่สามเณรผู้ประพฤดิไม่เรียบร้อย ๕ กรณี ได้แก่

^{๗๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๓๕/๖๘.

^{๗๗} วิ.จ. (ไทย) ๖/๔๖/๘๖.

^{๗๘} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๖/๑๘๑.

^{๗๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๔๕/๓๘๖.

^{๘๐} วิ.อ. (ไทย) ๒/๔๒๘/๓๘๓ , วิ.อ. (ไทย) ๓/๑๐๘/๗๔.

^{๘๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๘/๑๗๒.

๑. พยายามเพื่อความเสื่อมลาภแก่ภิกษุทั้งหลาย
๒. พยายามเพื่อความพินาศแก่ภิกษุทั้งหลาย
๓. พยายามเพื่อความอยู่ไม่ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย
๔. ด่า บริภาษภิกษุทั้งหลาย
๕. ยุยงภิกษุกับภิกษุให้แตกกัน^{๘๒}

(๕) การประณาม

การประณาม คือ การผลักออก หมายความว่า ไม่คบหา เช่น พวกสัทธิวิหาริกผู้ไม่ประพฤติชอบในอุปัชฌาย์ของตน ประณามด้วยการห้ามไม่ให้เข้ามาหา ไม่ให้มาทำการอุปัชฌาย์ หรือให้ชนบริวารออกไปจากที่อยู่ ทั้งนี้เพื่อให้สัทธิวิหาริกสำนึกแล้วยอมขอขมาโทษ แม้จะมีการบัญญัติวัตรให้ปฏิบัติต่อกัน แต่ปรากฏว่า มีภิกษุบางรูปไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระอุปัชฌาย์ พระพุทธองค์จึงมีพุทธานุญาตให้ทำการประณาม ซึ่งมีข้อกำหนดโดยสรุปดังนี้ คือ

พระผู้มีพระภาคทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่สัทธิวิหาริกผู้ไม่ประพฤติชอบในอุปัชฌาย์ของตน แต่ถ้าสัทธิวิหาริกทั้งหลายก็ยังไม่ประพฤติชอบอยู่เช่นเดิม ทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์พึงประณาม สัทธิวิหาริก เช่น เธออย่าเข้ามาที่นี่ จงชนบาตรและจีวรของเธอไป หรือ เธอไม่ต้องอุปัชฌาย์ฉัน เมื่อสัทธิวิหาริกถูกประณามแล้ว ก็ยังไม่ยอมขอขมาอุปัชฌาย์ ทรงปรับอาบัติทุกกฏ

แต่ถ้าอุปัชฌาย์ไม่รับการขอขมาจากสัทธิวิหาริกก็ต้องอาบัติทุกกฏ แต่อุปัชฌาย์ประณาม สัทธิวิหาริกผู้ประพฤติชอบแล้ว ไม่ประณามสัทธิวิหาริกผู้ประพฤติมิชอบ อุปัชฌาย์ต้องอาบัติทุกกฏ พระอุปัชฌาย์พึงประณามสัทธิวิหาริกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

- (๑) ไม่มีความรักอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์
- (๒) ไม่มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์
- (๓) ไม่มีความละอายอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์
- (๔) ไม่มีความเคารพอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์
- (๕) ไม่มีความหวังดีอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์

พระอุปัชฌาย์ไม่พึงประณามสัทธิวิหาริกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

- (๑) มีความรักอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์
- (๒) มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์
- (๓) มีความละอายอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์
- (๔) มีความเคารพอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์
- (๕) มีความหวังดีอย่างยิ่งในอุปัชฌาย์^{๘๓}

การประณามคฤหัสถ์ เรียกว่า คว่ำบาตร หมายถึง การไม่คบค้าสมาคมกับคฤหัสถ์ เช่น ไม่พึงรับบาตร ไม่รับนิมนต์ “ไม่พึงรับไทยธรรมในเรือนของอุบาสกผู้ถูกคว่ำบาตร และส่งข้าวไปในวัดอื่นๆ ไม่ให้ภิกษุทั้งหลายรับภิกษาในเรือนของอุบาสกนั้น”^{๘๔}

^{๘๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๗/๑๖๙.

^{๘๓} ตูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๘/๙๒-๙๖.

^{๘๔} วิ.อ. (ไทย) ๓/๒๖๕/๒๗๙.

พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้คว่ำบาตรอุบาสกผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้ คือ

๑. ขวนขวายเพื่อไม่ใช้ลาภของภิกษุทั้งหลาย
๒. ขวนขวายเพื่อไม่ใช้ประโยชน์ของภิกษุทั้งหลาย
๓. ขวนขวายเพื่อความอยู่ไม่ได้แห่งภิกษุทั้งหลาย
๔. ด่าบริภาษภิกษุทั้งหลาย
๕. ยุยงภิกษุทั้งหลายให้แตกกัน
๖. กล่าวติเตียนพระพุทเจ้า
๗. กล่าวติเตียนพระธรรม
๘. กล่าวติเตียนพระสงฆ์^{๘๕}

เมื่อคฤหัสถ์กลับประพฤติชอบ หายเยอหยิ่ง กลับตัวได้ สงฆ์ก็สามารถระงับกรรมนั้นได้ ด้วยการหยามบาตร คฤหัสถ์กลับประพฤติชอบแล้ว พึงเข้าไปหาสงฆ์หม่อมุตตราสงค์เจริญบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้าภิกษุทั้งหลาย แล้วนั่งกระโหิง ประนมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ สงฆ์คว่ำบาตร ข้าพเจ้า ห้ามสมโภชกับสงฆ์ ข้าพเจ้านั้นกลับประพฤติชอบ หายเยอหยิ่ง กลับตัวได้แล้ว ขอการหยามบาตรกับสงฆ์” ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา

๒.๔.๒ การระงับอธิกรณ์ในสังคมสงฆ์

ในสังคมสงฆ์ที่อยู่ร่วมกันอาจจะมีความคิดเห็นและความประพฤติที่แตกต่างกันบ้าง เป็นเรื่องธรรมดา เมื่อมีอธิกรณ์ที่เกี่ยวกับคดีความ เรื่องราวปัญหาความยุ่งยาก ปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์จะต้องแสวงหาทางออกร่วมกันด้วยวิธีการต่างๆ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสงฆ์ ที่สงฆ์ต้องจัดการสะสางหรือดำเนินการทำให้สงบหรือเป็นไปด้วยดี ถือว่าเป็นภารกิจที่พึงทำให้สงบให้เรียบร้อยเหมาะสม ในพระวินัยมีเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำให้ลุ่ลงไป ๔ ประการ คือ “วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ กิจจาธิกรณ์”^{๘๖}

อธิกรณ์ทั้ง ๔ ข้อนี้ สงฆ์ต้องจัดการให้สงบเรียบร้อย ไม่เช่นนั้นจะเกิดเป็นปัญหาที่หมักหมมและบานปลายเป็นเรื่องใหญ่โตลุกลามจนอาจกลายเป็นการแบ่งแยกแตกหมู่แตกคณะจนถึงการแตกนิกายกัน พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแนวทางการแก้ปัญหาของอธิกรณ์ไว้เพื่อที่จะทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่มีความผาสุก อยู่ร่วมกันโดยปราศจากความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย ด้วยวิธีการระงับอธิกรณ์ คือ อธิกรณ์สมณะ ธรรมสำหรับระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นมี ๗ ประการ ดังนี้คือ

๑. สัมมุขาวินัย ระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ ธรรม วินัย และบุคคล
๒. สติวินัย ระงับอธิกรณ์โดยประกาศสมมติให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์

^{๘๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๖๕/๔๖.

^{๘๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๑.

๓. อมูพหวินัย ระวังอธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้ว่าต้องอาบัติในขณะที่เป็นบ้า

๔. ปฏิญญาตกรณะ ระวังอธิกรณ์ตามคำรับของจำเลยผู้รับเป็นสัจ

๕. เภยยลิกา ระวังอธิกรณ์ตามเสียงข้างมาก

๖. ตัสสปापियสิกา ระวังอธิกรณ์โดยการลงโทษแก่ผู้ทำผิด

๗. ตินวัตถการกวินัย ระวังอธิกรณ์โดยการประนีประนอมทั้ง ๒ ฝ่าย ดังกลบไว้ด้วยหญ้า^{๘๗}

ในเรื่องการระวังอธิกรณ์ในสังคัมภีร์นี้ ถือว่าเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญมากที่จะทำให้เกิดความปรองดอง สามัคคี ไม่แตกแยกกันในหมู่คณะ ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาสาระของอธิกรณ์ทั้ง ๔ และวิธีระวังอธิกรณ์ด้วยอธิกรณ์สมณะทั้ง ๗ เพื่อให้ทราบถึงมูลเหตุของอธิกรณ์ว่ามีอะไรบ้างและวิธีระวังอธิกรณ์แต่ละอย่างมีความแตกต่างกันอย่างไร โดยแยกประเด็นไว้ดังต่อไปนี้

(๑) วิวาทาธิกรณ์

วิวาทาธิกรณ์ คือ การถกเถียงกันด้วยเรื่องพระธรรมวินัย จะต้องได้รับชี้ขาดว่าถูกว่าผิด เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากคน ๒ คน หรือกลุ่มคน ๒ กลุ่มซึ่งมีทัศนคติความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ขัดแย้งกันจนไม่สามารถจะตกลงกันได้ จึงก่อให้เกิดการโต้เถียงจนในที่สุดอาจมีการทำร้ายร่างกายหรือสร้างความบาดหมางระหว่างกันและกันขึ้น ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาท ความกล่าวต่างกัน ความกล่าวโดยประการอื่น การพูดเพื่อความกลัดกลุ้มใจ การด่าทอในเรื่องนั้นใด นี้เรียกว่า วิวาทาธิกรณ์ เรื่องที่วิวาทกันมีดังนี้ คือ

๑. นีธรรม นีอธรรม

๒. นีวินัย นีมิชวินัย

๓. นีตถาคตภาชิตไว้ ตรัสไว้ นีตถาคตไม่ได้ภาชิตไว้ ไม่ได้ตรัสไว้

๔. นีจริยวัตรที่ตถาคตได้ประพฤติมา นีจริยวัตรที่ตถาคตไม่ได้ประพฤติมา

๕. นีตถาคตบัญญัติไว้ นีตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้

๖. นีอาบัติ นีอนาบัติ

๗. นีอาบัติเบา นีอาบัติหนัก

๘. นีอาบัติมีส่วนเหลือ นีอาบัติไม่มีส่วนเหลือ

๙. นีอาบัติชั่วหยาบ นีอาบัติไม่ชั่วหยาบ^{๘๘}

เมื่อมีวิวาทาธิกรณ์ การถกเถียงกันด้วยเรื่องพระธรรมวินัยเกิดขึ้นแล้ว จะต้องได้รับชี้ขาดว่าถูกว่าผิด พระพุทธเจ้าทรงแสดงวิธีระวังวิวาทาธิกรณ์ด้วยสมณะ ๒ อย่าง คือ ๑. สัมมุขาวินัย ๒. เภยยลิกา^{๘๙} มีอธิบายโดยย่อต่อไปนี้

^{๘๗} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๕-๒๑๔/๒๕๕-๓๓๐.

^{๘๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๑.

^{๘๙} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘/๓๔๔.

๑. สัมมุขาวินัย วิธีระงับต่อหน้า คือ พระสงฆ์ได้เข้าร่วมประชุมสงฆ์ ผู้วิวาทยอมรับความเห็นของกันและกัน ยอมหยุดไม่วิวาทกันอีกต่อไป การระงับด้วยสัมมุขาวินัยนี้มี ๔ ลักษณะ คือ “มีความพร้อมหน้าสงฆ์ ความพร้อมหน้าธรรม ความพร้อมหน้าวินัย ความพร้อมหน้าบุคคล”^{๙๐}

ในกรณีที่ประชุมสงฆ์ระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นได้แล้ว ได้มีภิกษุรูปอื่นได้กระทำการรื้อฟื้นอธิกรณ์ขึ้นมาใหม่ หรือผู้ที่ให้ฉันทานุมัติแล้วกลับตเถยในภายหลัง พระผู้มีพระภาคทรงปรบอาบัติว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอธิกรณ์ระงับอย่างนี้ ผู้ทำรื้อฟื้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่รื้อฟื้น ผู้ให้ฉันทตเถย ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ตเถย”^{๙๑}

ในกรณีที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุบางอย่าง สงฆ์จึงเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมนั้นตั้งเป็นคณะแล้วมอบเรื่องให้ไปวินิจฉัย วิธีนี้เรียกว่า อุพพาหิกวิธี (กิริยาที่ถอนนำไป, การเลือกแยกออกไป) ดังที่พระพระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุเหล่านั้นวินิจฉัยอธิกรณ์นั้นอยู่ มีเสียงแข็งแย้งเกิดขึ้นไม่มีที่สิ้นสุดและไม่มีใครทราบความแห่งถ้อยคำที่กล่าวแล้วนั้น ตถาคตอนุญาต ให้ระงับอธิกรณ์เห็นปานนี้ด้วยอุพพาหิกวิธี”^{๙๒}

๒. เภกฺกยสิกขา วิธีระงับด้วยคะแนนเสียงข้างมาก เมื่ออธิกรณ์เกิดขึ้น หากภิกษุเข้าร่วมประชุมพิจารณา ลงความเห็นมีมากกว่าก็ให้ถือว่าข้างฝ่ายนั้นชนะ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย อธิกรณ์ที่พิจารณาแล้วนั้นเป็นอันสงบระงับ ระงับดีแล้ว ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตวิธีจับสลาก ๓ อย่าง คือ ปกปิด กระซิบบอก เปิดเผย ตามความยินยอมของภิกษุพวกนั้น”^{๙๓}

(๒) อนุวาทาธิกรณ์

ความโจทกล่าวหาหา กัน ด้วยปรารถนาพระธรรมวินัยนี้จะต้องได้รับชี้ขาดว่าถูกว่าผิด หรือเรียกอีกอย่างว่า เป็นการถกเถียงกันด้วยเรื่องอาบัติ ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ย่อมโจทภิกษุด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ หรืออาชีวะวิบัติ การโจท การกล่าวหา การฟ้องร้อง การประท้วง ความเป็นผู้คล้อยตาม การทำความอุตสาหะโจท การตามเพื่อกำลังให้ในเรื่องนั้นอันใด นี้เรียกว่า อนุวาทาธิกรณ์”^{๙๔}

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงถึงมูลเหตุแห่งการเกิดอนุวาทาธิกรณ์ว่า หากมีอยู่ในภิกษุใดผู้นั้นเป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง ในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์และไม่ทำสิกขาให้บริบูรณ์ ย่อมยังการโจทกันให้เกิดในสงฆ์ การโจทย่อมเป็นไป ซึ่งเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ประโยชน์แก่คนหมู่มาก ไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ให้พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการการโจททั้งภายในทั้งภายนอก แล้วพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการโจทที่เป็นบาปนั้น

^{๙๐} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘/๓๔๕.

^{๙๑} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๙/๓๔๖.

^{๙๒} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๑/๓๔๗.

^{๙๓} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๕/๓๕๕.

^{๙๔} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๔/๓๔๑-๓๔๒.

ถ้าไม่พิจารณาเห็นมูลแห่งการโจท ความยึดเยื้อแห่งมูลเหตุแห่งการโจทที่เป็นบาปนั้นแลย่อมมิได้
เมื่อจะกล่าวโดยสรุป มีดังต่อไปนี้ คือ ๑. เป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ๒. เป็นผู้ลบหลู่ตีเสมอท่าน
๓. เป็นผู้มึนปดริษยา ตระหนี่ ๔. เป็นผู้อวดดี เจ้ามายุ ๕. เป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว เป็นมิจฉาทิฐิ
๖. เป็นผู้ยึดมั่นทิฐิของตน มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก^{๙๕}

อนุวาทาธิกรณ์ที่กล่าวหากันโจทกันด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฐิวิบัติ และอาชีวะวิบัติ
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงถึงวิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ไว้ว่า “อนุวาทาธิกรณ์ย่อมระงับด้วยสมณะ ๔ คือ
๑. สัมมุขาวินัย ๒. สติวินัย ๓. อมูหวินัย ๔. ตัสสปาปิยสิกา”^{๙๖} มีอธิบายโดยย่อต่อไปนี้

๑. สัมมุขาวินัย คือระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าคณะสงฆ์ ธรรม วินัย และบุคคล

๒. สติวินัย เป็นการระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่ยกเอาสติขึ้นเป็นที่ตั้ง เมื่อที่ประชุมสงฆ์ได้ทำ
การพิจารณาแล้วพบว่า ท่านผู้เป็นจำเลยซึ่งถูกฟ้องว่าเป็นอาบัติเพราะเหตุศีลนั้น ท่านเป็นพระอรหันต์
ทางคณะสงฆ์เห็นว่า คงจะเป็นไปไม่ได้ที่พระอรหันต์จะกระทำการล่วงละเมิดพระวินัยดังคำที่โจทฟ้อง
จึงสวดวาจาประกาศให้สมมติแก่พระอรหันต์ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ เรียกว่าให้วินัย แล้วยกฟ้องคำของ
โจทก์เสีย ภายหลังถ้าหากจำเลย ถูกผู้อื่นโจทด้วยอาบัติในลักษณะนี้อีก ก็จะไม่มีการพิจารณาอธิกรณ์

๓. อมูหวินัย คือ มีกิริยา ความกระทำ ความเข้าไป ความเข้าไปเฉพาะ ความรับรอง
ความไม่คัดค้านกรรม^{๙๗} การระงับอธิกรณ์ให้แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้าแล้ว เช่น มีภิกษุรูปหนึ่งเสียสติได้
ประพฤติกความเสียหายเป็นอันมาก ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรแก่สมณะทั้งการพูดและการกระทำ ต่อมาเมื่อ
เธอหายเป็นปกติแล้ว ก็มีโจทเธอว่า ท่านได้ประพฤติดังนี้ ได้เป็นอาบัติแล้ว เป็นต้น เธอยอมรับว่า
ที่ตนกระทำไปนั้น เพราะความหลง เพราะว่าตอนนั้นเสียสติไม่มีเจตนาที่จะกระทำ เมื่ออธิกรณ์เข้าสู่ที่
ประชุมสงฆ์แล้ว คณะสงฆ์จึงได้รับอนุวาทาธิกรณ์นั้น ด้วยการสวดประกาศสมมติให้เธอเป็นภิกษุผู้หาย
เป็นบ้าแล้ว อาบัติที่เธอประพฤติกล่วงมานั้นแม้จะเป็นจริงก็ไม่เป็นอาบัติเพราะเธอเป็นบ้า คณะสงฆ์จึง
สวดกรรมวาจาประกาศข้อความนี้ไว้

๔. ตัสสปาปิยสิกา กรรมที่คณะสงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้ที่ต้องอาบัติแล้ว เมื่อมีโจทภิกษุด้วย
ครุภักติ (อาบัติหนัก) ในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น คณะสงฆ์ประชุมกัน สอบสวน ภิกษุผู้นี้รูปนี้ ถูกซักถาม
ถึงครุภักติในท่ามกลางสงฆ์ ปฏิเสธแล้วรับ รับแล้วปฏิเสธ เอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเกลื่อนอีก
เรื่องหนึ่ง กล่าวเท็จทั้งที่รู้ สงฆ์ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้นี้แล้ว ให้เธอให้การแล้วจึงปรับอาบัติ
ต่อจากนั้น ให้สวดต่อดด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ให้คณะสงฆ์ทั้งหมดได้รับทราบด้วย

(๓) อาปัตตาธิกรณ์

อาปัตตาธิกรณ์ หมายถึง กิริยาที่ต้องอาบัติและการถูกปรับอาบัติจะต้องทำคืนคือทำให้
พ้นโทษ เป็นอธิกรณ์โดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำ คือระงับด้วยการแก้ไขปลดปล่อยออกจากอาบัติ

^{๙๕} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๗/๓๓๕-๓๓๘.

^{๙๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๖/๓๕๖.

^{๙๗} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๗/๓๖๐.

นั้นเสีย มีการปลงอาบัติ หรือการอยู่กรรมเป็นต้น ตามวิธีที่ท่านบัญญัติไว้ “ในอธิกรณ์ ๔ อย่างนั้น อาบัติทั้ง ๕ กอง ชื่ออาปตตาทิกรณ์ อาบัติทั้ง ๗ กอง ชื่ออาปตตาทิกรณ์”^{๙๘}

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงถึงสมุฏฐานแห่งอาบัติที่เป็นมูลเหตุแห่งอาปตตาทิกรณ์ มี ๖ อย่าง คือ

๑. อาบัติเกิดทางกาย ไม่ใช่ทางวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี
๒. อาบัติเกิดทางวาจา ไม่ใช่ทางกาย ไม่ใช่ทางจิตก็มี
๓. อาบัติเกิดทางกายกับวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี
๔. อาบัติเกิดทางกายกับจิต ไม่ใช่ทางวาจาก็มี
๕. อาบัติเกิดทางวาจากับจิต ไม่ใช่ทางกายก็มี
๖. อาบัติเกิดทางกาย วาจา กับจิตก็มี^{๙๙}

อาปตตาทิกรณ์ เรื่องที่เกี่ยวกับการต้องอาบัติและถูกปรับอาบัติตามที่ตนกระทำที่ท่าน จัดเป็นอธิกรณ์นั้นก็เพราะว่า เป็นเรื่องที่จะต้องระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้น ออกจากอาบัติที่ต้อง ด้วยวิธีการปลงอาบัติหรือการประพตวิภูฐานวิธี พระผู้มีพระภาคทรงแสดงถึง วิธีระงับอาปตตาทิกรณ์ไว้ว่า “อาปตตาทิกรณ์ย่อมระงับด้วยสมณะ ๓ อย่าง คือ ๑. สัมมุขาวินัย ๒. ปฏิญญาตกรณะ ๓. ตินวัตถการกะ”^{๑๐๐}

๑. สัมมุขาวินัย ในอาปตตาทิกรณ์ระงับเฉพาะในสำนักสงฆ์ คือครุภาบัติ (สังฆาติเสส) ที่ออกด้วยวิภูฐานวิธี การเปลื้องตนจากอาบัติหนักขั้นสังฆาติเสส มีทั้งหมด ๔ อย่างด้วยกัน คือ

๑) ปริวาส หรือ อยู่กรรม ปริวาสมี ๔ อย่าง คือปฏิจันนปริวาส อัปปฏิจันนปริวาส สุทนต์ปริวาส สโมธานปริวาส เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วปกปิดไว้กี่วัน จะต้องอยู่ ปริวาสให้ครบวันที่ปกปิดแล้วจึงประพตวิภูฐานอีก ๖ ราตรี พระสงฆ์ผู้ทำกรรม ๔ รูป

๒) มานัต ประพตวิสูตรชื่อมานัต ๖ ราตรี หรือ นัปราตรี ๖ ราตรีแล้วสงฆ์สวดระงับ อาบัติ จำนวนพระสงฆ์ผู้ทำกรรม ๔ รูป

๓) อัพภาน การเรียกเข้าหมู่ เป็นชื่อวิภูฐานวิธีที่เป็นขั้นตอนสุดท้าย ภิกษุผู้ประพตวิ มานัตครบ ๖ ราตรีแล้ว ขออัพภานจากสงฆ์ ๒๐ รูป เมื่อสงฆ์สวดอัพภานแล้ว ถือว่าภิกษุผู้ต้อง อาบัติสังฆาติเสสนั้นบริสุทธิ สมควรอยู่ร่วมกับภิกษุสงฆ์ต่อไป

๔) ปฏิกัสนา กิริยาชักเข้าหาอาบัติเดิม ต้องสังฆาติเสสในระหว่างอยู่ปริวาสไป จนถึงก่อนอัพภาน เธอต้องอยู่ปริวาสหรือประพตวิภูฐานใหม่ จำนวนพระสงฆ์ผู้ทำกรรม ๔ รูป

^{๙๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๒.

^{๙๙} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๘/๓๓๘.

^{๑๐๐} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๙/๓๖๓.

๒. ปณฺณญาตกรณะ กระทำตามรับ ได้แก่ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้ว มีผู้โจทก์ท้วงขึ้นเมื่อคณะสงฆ์เข้าประชุมกัน วินิจฉัยภิกษุผู้เป็นจำเลยยอมรับอย่างไร ก็ปรับอาบัติตามที่ยอมรับนั้นหรือการปลงอาบัติก็จัดเป็นปณฺณญาตกรณะเหมือนกัน ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องลหุกาบัติแล้ว เธอพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง หม่อตฺตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษาทั้งหลาย นั่งกระโหย่ง ประนมมือ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

“ท่าน ผมต้องอาบัติชื่อนี้ ผมแสดงคืนอาบัตินั้น”

ภิกษุผู้รับนั้นพึงกล่าวว่า “ท่านเห็นหรือ”

ภิกษุผู้แสดงนั้นพึงกล่าวว่า “ขอรับ ผมเห็น”

ภิกษุผู้รับนั้นพึงกล่าวว่า “ท่านพึงสำรวมต่อไป”^{๑๐๑}

เมื่อภิกษุแสดงคืนเท่านั้นก็เป็นอันว่าอธิกรณ์ระงับไปด้วยการปลงอาบัติก็จัดว่าเป็นวิธีระงับอธิกรณ์ด้วยปณฺณญาตกรณะ คือปรับอาบัติตามที่รับสภาพ

๓. ตินวตฺถการกะ การระงับอธิกรณ์ไว้ด้วยการประนีประนอมกันไว้ทั้ง ๒ ฝ่าย โดยไม่ต้องชำระสะสางหาความกัน เหมือนการกลบของไว้ด้วยหญ้า เป็นวิธีระงับอาบัติที่ใช้ในเมื่อจะระงับลหุกาบัติ ซึ่งเกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างคนก็ประพฤติน่าไม่เหมาะสม ประพฤติละเมิดสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอาจินมามากมาย ทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าจักปรับอาบัติเหล่านี้กันและกัน บางทีอธิกรณ์นั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายกาจ เพื่อความแตกกันก็ได้ พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์เห็นปานนี้ด้วยตินวตฺถการกะ แบบกลบเกลื่อนของไว้ด้วยหญ้า

(๔) กิจจาอธิกรณ์

กิจจาอธิกรณ์ คือ กิจธุระที่สงฆ์จะพึงสามัคคีร่วมกันทำ เรียกว่า สังฆกรรม พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงถึงลักษณะของกิจจาอธิกรณ์ไว้ว่า “ในอธิกรณ์ ๔ ความเป็นหน้าที่ ความเป็นกรณีะแห่งสงฆ์ใด คือ ๑. อปโลกนกรรม ๒. ญัตติกรรม ๓. ญัตติทุติยกรรม ๔. ญัตติจตุตถกรรม นี้เรียกว่ากิจจาอธิกรณ์”^{๑๐๒} มูลเหตุแห่งกิจจาอธิกรณ์นั้น คือ สงฆ์ หรือ หมู่ ชุมชน ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “สงฆ์เป็นมูลเดียวแห่งกิจจาอธิกรณ์”^{๑๐๓} กิจจาอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดทำโดยทำเป็นสังฆกรรมด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ “กิจจาอธิกรณ์ระงับด้วยสมณะอย่างเดียว คือ สัมมุขาวินัย”^{๑๐๔}

^{๑๐๑} วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๓๙/๓๖๓.

^{๑๐๒} วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๒.

^{๑๐๓} วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๑๙/๓๓๘.

^{๑๐๔} วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๔๒/๓๖๙.

ในวินัยปิฎกเล่มที่ ๘ ได้กล่าวถึงอธิกรณ์ทั้ง ๔ ว่า ย่อมระงับด้วยกิจจาธิกรณ์เท่านั้น เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว สงฆ์จะต้องจัดต้องทำโดยทำเป็นสังฆกรรมด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยดังงามในหมู่สงฆ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. วิวาหาธิกรณ์ไม่ระงับด้วยวิวาหาธิกรณ์ อนุวาหาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ แต่ระงับด้วยกิจจาธิกรณ์

๒. อนุวาหาธิกรณ์ไม่ระงับด้วยวิวาหาธิกรณ์ อนุวาหาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ แต่ระงับด้วยกิจจาธิกรณ์

๓. อาปัตตาธิกรณ์ไม่ระงับด้วยวิวาหาธิกรณ์ อนุวาหาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ แต่ระงับด้วยกิจจาธิกรณ์

๔. กิจจาธิกรณ์ไม่ระงับด้วยวิวาหาธิกรณ์ อนุวาหาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ แต่ระงับด้วยกิจจาธิกรณ์^{๑๐๕}

อธิกรณ์สมณะจัดเป็นกระบวนการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แก้ปัญหา ซึ่งวิธีการดังกล่าวก็มีความเหมาะสมหรือสอดคล้องกับการแก้ปัญหาแต่ละชนิดแตกต่างกัน ดังนี้ คือ

๑. สัมมุขาวินัย เป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ได้ทุกอย่างชนิด (อธิกรณ์ ๔)

๒. สติวินัย, อมูหวินัย, ตัสสปาปิยสิกา ทั้ง ๓ นี้เป็นเครื่องระงับเฉพาะอนุวาหาธิกรณ์

๓. ปฎิญาตถกณะ, ตินวัตถการวินัย ทั้ง ๒ อย่างนี้ ใช้แก้ปัญหาอาปัตตาธิกรณ์

๔. เภกฺกยสิกา ใช้แก้ปัญหาเฉพาะวิวาหาธิกรณ์^{๑๐๖}

วิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาในการปกครองสงฆ์สมัยพุทธกาลนั้น เน้นที่พระธรรมวินัยเป็นหลัก ปรับอบัติตามความผิด ในทางการปกครองสงฆ์เรียกว่า นิคคกรรม คือ การลงโทษตามสมควรแก่ความผิด การลงโทษในทางวินัยนั้น ถ้าเป็นความผิดที่ไม่รุนแรง พอที่จะแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมใหม่ให้ดีขึ้นได้นั้น เรียกว่า สเทกัจฉา ถ้าเป็นความผิดที่ร้ายแรง ไม่สามารถแก้ไขได้ เรียกว่า อเทกัจฉา ในทางปฏิบัติผิดอย่างเบา ก็ให้วิธีแสดงอบัติหรือปลงอบัติ ผิดอย่างหนักก็ต้องอาบัติ ฐานวินัย คือวิธีปฏิบัติสำหรับผู้จะเปลื้องตนออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ผิดอย่างหนักก็ต้องอาบัติ ปาราชิกไม่สามารถจะประพฤติพรหมจรรย์อยู่ต่อไปได้ ก็ต้องลาสิกขาออกไปเป็นคฤหัสถ์ หรือตั้งอยู่ในภูมิของสามเณร ก็สามารถที่จะบรรลุลัทธิธรรมได้ ส่วนถ้ามีอธิกรณ์เกิดขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ที่ปรารภถกเถียงกันในเรื่องของธรรมวินัย เป็นต้น ก็จะใช้หลักของอธิกรณ์สมณะทั้ง ๗ ประการ ถือว่าเป็นกระบวนการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แก้ปัญหา ซึ่งวิธีการดังกล่าวก็มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการแก้ปัญหาแต่ละชนิดที่แตกต่างกันได้ดีที่สุด

^{๑๐๕} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๑๓/๔๑๕.

^{๑๐๖} พระราชปรียัติ (สฤชต์ ลีริธโร), กระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาตามหลักอธิกรณ์สมณะ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓๑.

๒.๔.๓ การลาออกจากสมาชิก

สมาชิกของพระสงฆ์ที่เข้ามาประพบัติพรหมจรรย์ในพระธรรมวินัยอันบริสุทธิ์ บางกลุ่มอาจเปื้อนหนายต่อการประพบัติพรหมจรรย์คิดว่า วิธีชีวิตความเป็นอยู่ของเพศบรรพชิตนั้นลำบาก บางกลุ่มประพบัติเป็นผู้ทุศีล เน่าโน รกชัฏ ก็บอกคือสิกขาบทเวียนกลับไปเพื่อไปสู่เพศฆราวาสอย่างที่เราพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในอัคคิกขันโธปมสูตร^{๑๐๗} ที่ทรงปรารภระหว่างทางการเข้าไปนั่งหรือนอนกอดกองไฟใหญ่กับการเข้าไปนั่งหรือนอนกอดธิดาษัตริย์ เป็นต้น อย่างไหนประเสริฐกว่ากัน ภิกษุก็ตอบว่า บุคคลเข้าไปนั่งหรือนอนกอดธิดาษัตริย์นี้ประเสริฐกว่า ส่วนการที่บุคคลเข้าไปนั่งหรือนอนกอดกองไฟใหญ่ เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าก็ทรงเตือนภิกษุทั้งหลายว่า การที่บุคคลผู้ทุศีลเข้าไปนั่งหรือนอนกอดกองไฟใหญ่โน้นที่กำลังลุกรุ่งโรจน์ โชติช่วงอยู่ นี่ดีกว่า เพราะเขาจะพึงเข้าถึงความตายหรือทุกข์ปางตายเท่านั้น เมื่อตายแล้วก็จะไม่ไปเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนการที่บุคคลผู้ทุศีลเข้าไปนั่งหรือนอนกอดธิดาษัตริย์ ย่อมเป็นไปเพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน และหลังจากตายแล้ว เขาย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก และพระองค์ก็ทรงอุปมาอีกหลายประการ เมื่อเทศนาจบ ภิกษุประมาณ ๖๐ รูปได้กระอักเลือดอุนๆ ออกมา ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป ได้บอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ด้วยกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค การประพบัติพรหมจรรย์ ทำได้ยากแสนยาก ข้าแต่พระผู้มีพระภาค การประพบัติพรหมจรรย์ ทำได้ยากแสนยาก” ภิกษุอีกประมาณ ๖๐ รูป มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถ่อมมัน จากข้อมูลทีกล่าวดูมาแสดงให้เห็นว่า การบวชในพระธรรมวินัยอันบริสุทธิ์นั้น บางคนปฏิบัติก็ได้บรรลุธรรม บางคนประพบัติทุจริตก็ต้องลาสิกขาไป

ในพระพุทธศาสนาได้เปรียบเทียบอุปมาชนทั่วไปและผู้รู้ตามพระพุทธเจ้ากับคนที่ตกน้ำ ย่อมมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ๗ จำพวก คือ

๑. บางคน จมแล้วครั้งเดียว ก็ยังจมอยู่นั่นเอง หมายถึง ผู้ที่ประพบัติอกุศลธรรมฝ่ายดำ
๒. บางคน โผล่ขึ้นแล้วจมลงอีก หมายถึง ผู้ที่มีศรัทธาที่ไม่มั่นคง
๓. บางคน โผล่ขึ้นแล้วหยุดอยู่ หมายถึง ผู้ที่มีศรัทธามั่นคง
๔. บางคน โผล่ขึ้นแล้วเหลียวมองดู หมายถึง ผู้ที่เป็นพระโสดาบัน ละสังโยชน์ ๓ ประการ
๕. บางคน โผล่ขึ้นแล้วข้ามไป หมายถึง ผู้ที่เป็นพระสกทาคามี จะกลับมาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว ก็จะทำได้ทุกแห่งที่ได้
๖. บางคน โผล่ขึ้นแล้วได้ที่พึ่ง หมายถึง ผู้ที่เป็นพระอนาคามี เขาจึงเป็นโอปปาติกะ ปรินิพพานในภพชั้นสุทธาวาสนั้น ไม่กลับมาจากโลกนั้น
๗. บางคน โผล่ขึ้นแล้วข้ามไปถึงฝั่ง เป็นผู้ลอยบาปอยู่บนบก หมายถึง ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ ทำให้แจ้งแคววิชิตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง^{๑๐๘}

^{๑๐๗} ติรยลละเยียดใน อง สตตก. (ไทย) ๒๓/๗๒/๑๕๘.

^{๑๐๘} อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๑-๒๔.

บุคคลที่ไม่สามารถจะประพฤติพรหมจรรย์ มีความกระสัน ไม่ยินดี ปราณนาจะสึก อึดอัด เบื่อหน่าย รังเกียจเพศภิกษุ มีความปรารถนาจะกลับคืนไปสู่ความเป็นคฤหัสถ์ย่อมทำได้ด้วยการ ลาสิกขา คือปญฺญาตนเป็นคฤหัสถ์ต่อคณะสงฆ์หรือต่อหน้าบุคคลอื่นที่มีใช้ภิกษุก็ได้แต่ต้องเป็นผู้ที่มี สติสมบุรณ์เข้าใจถึงปญฺญาด้วย การบอกลาสมาชิกภาพของพระสงฆ์ให้ผู้อื่นรู้ มีอยู่หลายวิธี ได้แก่

๑. บอกคืนพระพุทเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ สิกขา วินัย ปาติโมกข์ อุทเทส อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิหาริก อันเตवासิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ เพื่อนพรหมจรรย์

๒. ปญฺญาตนเป็นคฤหัสถ์ เป็นอุบาสก เป็นคนวัด เป็นสามเณร เป็นเดียรธีย์ เป็นสาวก-เดียรธีย์ เป็นผู้มิใช่สมณะ เป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร

๓. บอกคืนสิกขาโดยใช้คำเป็นปัจจุบันว่าไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ สิกขา วินัย ปาติโมกข์ อุทเทส อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิหาริก อันเตवासิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ เพื่อนพรหมจรรย์

๔. บอกคืนสิกขาโดยใช้คำว่าจะมีอะไรกับพระพุทเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ สิกขา วินัย ปาติโมกข์ อุทเทส อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิหาริก อันเตवासิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ เพื่อนพรหมจรรย์

๕. บอกคืนสิกขาโดยใช้คำว่าไม่ต้องการพระพุทเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ สิกขา วินัย ปาติโมกข์ อุทเทส อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิหาริก อันเตवासิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ เพื่อนพรหมจรรย์

๖. บอกคืนสิกขาโดยใช้คำว่าพ้นขาดแล้วจากพระพุทเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ สิกขา วินัย ปาติโมกข์ อุทเทส อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิหาริก อันเตवासิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ เพื่อนพรหมจรรย์

๗. บอกคืนสิกขาโดยใช้คำไวพจน์^{๑๐๙} ของพระพุทเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ สิกขา วินัย ปาติโมกข์ อุทเทส อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิหาริก อันเตवासิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ เพื่อนพรหมจรรย์^{๑๑๐}

๒.๔.๔ หลักธรรมที่สนับสนุนการปกครองสงฆ์

ข้อความที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นหลักของพระวินัย คือ บทบัญญัติกำหนดระเบียบความ เป็นอยู่และกำกับความประพฤติ วินัยเป็นเครื่องควบคุมกายและวาจาให้เรียบร้อย ส่วนข้อความที่จะ กล่าวดังต่อไปนี้คือ หลักธรรมที่สนับสนุนปกครองสงฆ์เพื่อช่วยส่งเสริมและเกื้อกูลแก่การปกครองทำ ให้การปกครองนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของภิกษุและสามเณรผู้ออกบวช

^{๑๐๙} ไวพจน์ ในที่นี้ หมายถึงคำที่มีรูปต่างกัน มีความหมายต่างกัน แต่หมายถึงสิ่งเดียวกัน, หมายถึงคำ ที่ใช้แทนพระพุทเจ้า เป็นต้น

^{๑๑๐} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๕๑-๕๔/๓๘-๔๒.

ในธรรมวินัยนี้มีความมั่นคงปราศจากภัยและอันตรายต่างๆ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงไว้ ๔ ประการ คือ “๑. อุมิภัย (ภัยจากคลื่น) มีความโกรธและความคับแค้นใจ ๒. กุมภิลภัย (ภัยจากจระเข้) ความเป็นคนเห็นแก่ปากท้อง ๓. อาวัฏฏภัย (ภัยจากน้ำวน) กามคุณ ๕ ๔. สุตฺตกาภัย (ภัยจากปลาร้าย) รักมาตุคาม”^{๑๑๑} ภัยทั้ง ๔ ประการนี้ถือว่าเป็นอันตรายต่อการประพฤติพรหมจรรย์เป็นอย่างมาก ถ้าไม่รู้จักสำรวจระวังแล้วอาจตกเป็นทาสของอารมณ์ต่างๆ ได้ ทำให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ในส่วนของหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่จะช่วยสนับสนุนการปกครองสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งในพระไตรปิฎกมีหลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับหลักการปกครองสงฆ์อยู่หลายหัวข้อด้วยกัน แต่ในที่นี้ผู้วิจัยจะได้นำมากล่าวบางส่วนเท่านั้น มีดังต่อไปนี้

(๑) อคติ ๔

สังคมของพระสงฆ์มีรูปแบบในการบริหารองค์กร ด้วยการให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เรียบร้อยดีงามปราศจากปัญหาอุปสรรค โดยการคัดเลือกบุคคลที่มีความฉลาดสามารถและเหมาะสมแก่งานที่ได้รับมอบหมาย มีการจัดแบ่งหน้าที่กันโดยประกอบด้วยธรรม แม้แต่การตัดสินใจที่ความที่เป็นอธิกรณ์ของสงฆ์ก็ต้องอาศัยบุคคลที่มีคุณธรรมก็คือปราศจากอคติ ๔ สมดังที่กล่าวไว้ในพระวินัยปิฎกว่า “ภิกษุผู้มีศีลดีงามประกอบด้วยองค์ ๔ ย่อมสมานสงฆ์ที่แตกกัน แล้วให้สามัคคีกัน คือ ๑. ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ๒. ไม่ลำเอียงเพราะชัง ๓. ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๔. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว”^{๑๑๒}

(๒) พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^{๑๑๓} ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

๑. เมตตา ความรัก ปราบปรามดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหน้า
๒. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์
๓. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป
๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็น

^{๑๑๑} ดูรายละเอียดใน ม.ญ. (ไทย) ๑๓/๑๖๒-๑๖๕/๑๖๑-๑๘๕.

^{๑๑๒} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๔/๔๖๐.

^{๑๑๓} ดูรายละเอียดใน อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๖๑/๒๖๕.

กรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา แม้จะมีภรณ์ที่ช่วยเหลือปวงสัตว์ แต่ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม^{๑๑๔}

ผู้บริหารองค์กรสงฆ์ที่เป็นหัวหน้าต้องมีคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เพื่อไม่หลงคิดว่าตนเองเป็นเจ้านาย เป็นเจ้าชีวิตของพระสงฆ์ด้วยกัน และเข้าใจผิดคิดว่าพระสงฆ์ คือ ทาสรับใช้ จะเรียกใช้งานอย่างไร เวลาใดก็ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเวลาที่เป็นส่วนตัวของท่าน แต่ให้อยู่ร่วมกันโดยธรรม เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เคารพกันตามพรochaและอยู่ร่วมกันทำงานของสงฆ์ โดยความคิดเห็นที่ว่าเป็นงานที่ทุกคนต้องทำเพื่อพระพุทธศาสนา

(๓) สาราณียธรรม ๖

พระสงฆ์ที่อยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะ สมาชิกที่อยู่ในสังคมนั้นต้องมีคุณธรรมภายในจิตใจที่จะทำให้เกิดความระลึกถึงกันและกัน ทำให้เกิดความรัก ทำให้เกิดความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการระลึกถึงซึ่งกันและกันด้วยความดีงาม เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ธรรมข้อนี้ก็คือสาราณียธรรม ธรรมที่เป็นเหตุในระลึกถึงกัน จักเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ตลอดกาลนาน มีอยู่ ๖ ประการ คือ

๑. ตั้งมั่นเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๒. ตั้งมั่นเมตตาจารีกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๓. ตั้งมั่นเมตตาตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกกลางทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุด แม้เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล
๕. มีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกต้อนหาและทมิฬครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง
๖. มีอริยทมิฬ อันเป็นธรรมเครื่องนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง^{๑๑๕}

^{๑๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๔.

^{๑๑๕} ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘-๓๖๙.

(๔) อปทานิยธรรม ๗

หลักอปทานิยธรรม ๗ ประการถือว่าเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญมากมีความเจริญฝ่ายเดียวไม่มีความเสื่อมเลย เหตุที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงธรรมข้อนี้ คือ ในสมัยนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูได้ส่งวัสสการพราหมณ์ผู้เป็นอำมาตย์มาถามพระพุทธเจ้าถึงเรื่องที่ตนจะไปปราบแคว้นวัชชี พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่พระอานนท์ปรารภถึงบรรดาเจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งแคว้นมคธรัฐที่เป็นคู่ริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้วิธีปรองดองทางการทูต หรือไม่ก็ทำให้แตกสามัคคีกัน หลังจากทีวัสสการพราหมณ์ออกไปไม่นาน พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้พระอานนท์เรียกพระภิกษุทุกรูปในพระนครราชคฤห์มาประชุมกัน แล้วทรงแสดงอปทานิยธรรม ๗ ประการ แก่ภิกษุทั้งหลาย คือ^{๑๑๖}

๑. ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังหมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ ประชุมกันมากครั้ง

๒. ตราบเท่าที่ภิกษุยังพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำ

๓. ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่บัญญัติสิ่งที่เราได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่เราได้บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แล้ว

๔. ตราบเท่าที่ภิกษุยังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุผู้เป็นเถระ เป็นรัตตัญญู บวชนาน เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง

๕. ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งต้นหาก่อให้เกิดภพใหม่ที่เกิดขึ้นแล้ว

๖. ตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้มุ่งหวังเสนาสนะป่า

๗. ตราบเท่าที่ภิกษุยังตั้งสติไว้ในภายในว่า ‘ทำอย่างไร เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงามที่ยังไม่มา พึงมา ท่านที่มาแล้ว พึงอยู่อย่างผาสุก’

หลักอปทานิยธรรม คือ หลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ที่ผู้ปฏิบัติธรรมนี้จะนำไปเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายสงฆ์ โดยเฉพาะองค์กรสงฆ์ปฏิบัติตามหลักอปทานิยธรรม ถือเป็นรูปแบบการบริหารปกครององค์กรที่สำคัญยิ่ง โดยเริ่มจากการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ มีความพร้อมเพรียงกัน ให้ความเคารพกฎระเบียบ กฎบัญญัติ และผู้อาวุโส ไม่ลู่อินอำนาจแห่งต้นหาประพฤติตนเป็นผู้มีก่น้อย และมีจิตเมตตาต่อสหธรรมิก

(๕) สัมปติธรรม ๗

การบริหารองค์กรสงฆ์ตามหลักสัมปติธรรม ๗ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก เป็นการแสดงถึงวิสัยทัศน์ของผู้นำที่เป็นผู้รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้บุคคล รู้ชุมชน เพื่อสร้างประสิทธิภาพต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนและมั่นคง รวมทั้งจะเป็นหลักการของนักบริหารในการ

^{๑๑๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒-๘๓.

บริหารจัดการองค์กรของตนอย่างมีระบบ โดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในการบริหารองค์กรของคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงให้เห็นถึงพระธรรมวินัยนี้ ๗ ประการ คือ

๑. เป็นธัมมัญญ (ผู้รู้จักเหตุ) ๒. เป็นอัตถัญญ (ผู้รู้จักผล)
๓. เป็นอิตตัญญ (ผู้รู้จักตน) ๔. เป็นมัตตัญญ (ผู้รู้จักประมาณ)
๕. เป็นกาลัญญ (ผู้รู้จักกาลเวลา) ๖. เป็นปริสสัญญ (ผู้รู้จักชุมชน)
๗. เป็นปุคคลัญญ (ผู้รู้จักบุคคล)^{๑๑๗}

๒.๕ บทสรุป

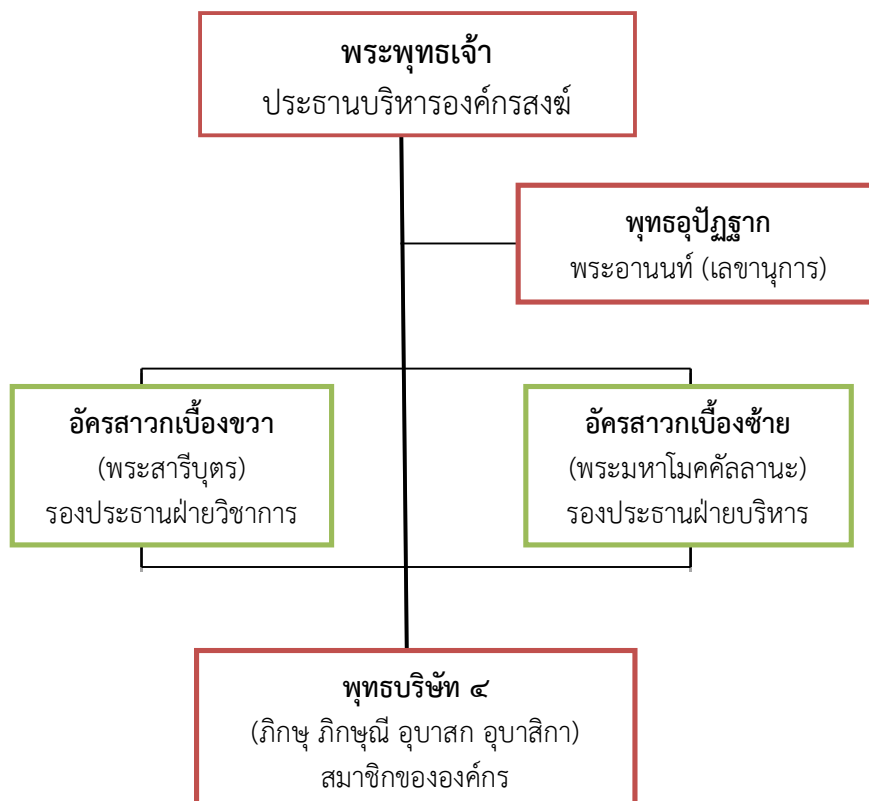
องค์กรสงฆ์เกิดขึ้นมาในสังคมอินเดียมีระบบวาระที่ปลูกฝังความเชื่อมั่น การถือวาระทั้ง ๔ ในอินเดียมีลักษณะผิดแปลกจากสังคมประเทศอื่นๆ จึงทำให้คนในสังคมแบ่งแยกกันอย่างชัดเจนและมีความเชื่อมั่นในวาระของตนอย่างมาก พระพุทธเจ้าพยายามแก้ปัญหาเรื่องวาระทรงตั้งสังคมอริยชนหรือสังคมสงฆ์ สังคมสงฆ์เป็นชุมชนที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นมีความมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มสงฆ์เป็นแบบอย่างสำหรับผู้ครองชีวิตโดยชอบธรรม ทรงคัดกรองตรวจสอบคุณสมบัติของผู้รับสมาชิกของพระสงฆ์ต้องมีคุณสมบัติหลายประการสอดคล้องกับการอบรมดูแลสมาชิก และบุคคลที่จะเข้ามาเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนานั้นก็เพื่อเป็นบุคคลต้นแบบด้านจิตวิญญาน และมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่ชัดเจนคือมรรคผลนิพพาน

เมื่อมีพระภิกษุประพฤติผิดพระวินัย พระผู้มีพระภาคทรงทราบก็รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วทรงบัญญัติพระวินัยโดยสมควรแก่เหตุนั้นๆ วางโทษไว้เป็นพุทธอาณัติด้วยการปรับอาบัติก็มีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่โทษแก่ผู้ที่ล่วงละเมิด เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย ถ้ามีอธิกรณ์เกิดขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ที่ปรารภถกเถียงกันในเรื่องของพระวินัย เป็นต้น ก็ใช้หลักของอธิกรณ์สมณะทั้ง ๗ ประการ เป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ทั้ง ๔ ถือว่าเป็นกระบวนการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แก้ปัญหาได้เหมาะสมที่สุด ในกาลบางคราวที่ต้องเกี่ยวข้องกับบ้านเมือง เราต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมือง แต่ในขณะเดียวกันฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องเอื้อเฟื้อต่อพระวินัย นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาก็ช่วยส่งเสริมและเกื้อกูลแก่การปกครองทำให้การปกครองนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น อกติ ๔ สาราณียธรรม ๖ อปรีหานิยธรรม ๗ เป็นต้น ฉะนั้น หลักธรรมจึงถือว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนในการปกครองให้สมบูรณ์แบบที่สุด

รูปแบบในการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ในระยะแรกพระองค์ทรงปกครองด้วยพระองค์เอง เพราะภิกษุทั้งหลายล้วนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และพระสาวกผู้มีคุณสมบัติอย่างต่ำก็ได้เป็นพระโสดาบัน จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการปกครอง เมื่อพระสงฆ์มากขึ้นพระพุทธเจ้าทรงบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ด้วยการกระจายอำนาจให้มีผู้รับผิดชอบ โดยมอบให้สาวกหรือสมาชิกขององค์กร

^{๑๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

ช่วยกันบริหารจัดการ พระองค์มอบตำแหน่งเอตทัคคะตามความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นการยกย่อง และเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาในพระธรรมวินัยในภายหลังได้ถือเอาเป็นแบบอย่างในการทำความดี เมื่อพุทธบริษัททั้ง ๔ มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ พระพุทธองค์จึงทรงมอบอำนาจในการตัดสินใจให้แก่คณะสงฆ์ในการบริหารจัดการหมู่คณะ ให้ประชุมกันทำสังฆกรรมทั้งปวง โดยพระสงฆ์ผู้ที่จะเข้าประชุมต้องเป็นพระที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน โดยในการกระทำสังฆกรรมต่างๆ พระสงฆ์จะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ เป็นการฝึกฝนให้ภิกษุทั้งหลายคุ้นเคยกับการปกครองในระบอบสามัคคีธรรม มีการประชุมพิจารณาแก้ไขปัญหา ตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการของสงฆ์ร่วมกันในรูปแบบของสังฆกรรม อย่างเคารพความคิดเห็นกันและกัน โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก ดังปัจฉิมโอวาทที่ได้ตรัสว่า อานนท! เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว พระธรรมและพระวินัยนั้นแหละ จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย การบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล พระองค์ทรงบริหารจัดการองค์กรโดยยึดหลักธรรมาธิปไตย ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักการปกครองที่ยอมรับกันว่าดีที่สุด

แผนภูมิที่ ๓ โครงสร้างรูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล

บทที่ ๓

ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทย

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นภายในองค์ภิกษุ จึงได้มีการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ขึ้นที่เมืองราชคฤห์ โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน พระอุบาลีเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย พระอานนท์เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม^๑ การบริหารคณะสงฆ์เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาหลังจากพระองค์ปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี ก็มีการถือลัทธิต่างกันเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีกจึงได้มีการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ที่เมืองเวสาลีแคว้นวัชชี โดยมีพระสัพพกามีเถระเป็นประธาน^๒ การบริหารคณะสงฆ์เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่ง เมื่อพระพุทธศาสนามาได้ประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ครอบครองอาณาจักรอินเดียอย่างกว้างขวาง พระองค์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ยกพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำรัฐ จึงทำให้พระพุทธศาสนาในสมัยนั้นเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ทำให้มีพวกเดียรถีย์ปลอมตนเข้าบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาเพื่อแสวงประโยชน์ส่วนตนเป็นอันมาก เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในสังฆมณฑล จึงได้มีการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๖ สถานที่ทำการสังคายนาคือวัดอโศการาม เมืองปาฏลิบุตรแคว้นมคธ โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน^๓ เมื่อเสร็จการสังคายนาแล้ว ได้มีการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศรวม ๙ สายด้วยกัน และส่งไปสายละ ๕ รูป เพื่อจะได้ให้การอุปสมบทแก่ผู้เลื่อมใสได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ส่วนในสายที่ ๘ พระโสณเถระและพระอุตตรเถระพร้อมด้วยคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ

เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทย จึงทำให้คนไทยรับเอาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ “ซึ่งพระโสณะและพระอุตตรจะนำเข้ามาเป็นพระพุทธศาสนาสาวกยานิกายเถรวาท ซึ่งเป็นนิกายดั้งเดิมเคารพมติของพระอรหันต์ครั้งปฐมสังคายนา”^๔ จึงได้เจริญรุ่งเรืองมาตลอดจนไม่ขาดสายตามลำดับตามยุคสมัย กล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้

^๑ ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๓๗-๓๔๔/๓๗๕-๓๘๖.

^๒ แสวง อุคัมศรี, *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๕๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^๔ เสถียร โพธิ์นันทะ, *พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

๑. พระพุทธศาสนาสมัยทวาราวดี พระโสมพะดินและพระอู่ตรระได้เดินทางจากประเทศอินเดีย ได้นำพระพุทธศาสนาเป็นนิกายเถรวาทดั้งเดิมเข้ามาประดิษฐาน ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ โดยมีข้อสันนิษฐานว่า น่าจะอยู่ตอนกลางของไทยในปัจจุบัน โดยพิจารณาจากโบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ เช่น พระปฐมเจดีย์ ศิลารูปพระธรรมจักร เป็นต้น

๒. พุทธศาสนาสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ในเกาะสุมาตราเจริญรุ่งเรืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ กษัตริย์ศรีวิชัยมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ดังหลักฐานที่ปรากฏ ได้แก่ เจดีย์พระบรมธาตุไชยา เจดีย์โบโรพุทโธ รูปหล่อพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นต้น

๓. พุทธศาสนาสมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘) ในสมัยกษัตริย์กัมพูชาราชวงศ์สุริยวรมันเรืองอำนาจ ทรงนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งมีสายสัมพันธ์เชื่อมต่อมาจากอาณาจักรศรีวิชัย ประชาชนในเขตต่างๆ จึงได้รับพระพุทธศาสนาทั้งแบบเถรวาทที่สืบทอดมาแต่เดิม กับแบบมหายานและศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาใหม่ด้วย ทำให้มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาทั้ง ๒ แบบ และมีพระสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายเถรวาท และฝ่ายมหายาน

๔. พุทธศาสนาสมัยกรุงสุโขทัย พ.ศ. ๑๘๐๐ หลังจากอาณาจักรพุกามและกัมพูชาเสื่อมอำนาจลง คนไทยจึงได้ตั้งตัวเป็นอิสระ ได้ก่อตั้งอาณาจักรขึ้นเอง ๒ อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรล้านนาทางภาคเหนือของไทย ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่และอาณาจักรสุโขทัยซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดสุโขทัยในปัจจุบัน^๕

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ออกไปยังประเทศต่างๆ การบริหารจัดการองค์กรของสังฆมณฑลจึงต้องอนุโลมไปตามแบบแผนประเพณีของประเทศนั้นๆ เพื่อให้พุทธจักรและอาณาจักรเป็นไปด้วยดีทั้งสองฝ่าย สรุปแล้วพระภิกษุสงฆ์มีกฎหมายที่พึงปฏิบัติอยู่ ๓ ประเภท คือ ๑. พระวินัย ๒. จาริต ๓. กฎหมายแผ่นดิน ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ลำดับการพัฒนาการและปัญหาอุปสรรคการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๓.๑ พัฒนาการการปกครองสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย-สมัยกรุงธนบุรี

๓.๑.๑ การปกครองสงฆ์ในสมัยสุโขทัย

หลังจากอาณาจักรพุกามและกัมพูชาเสื่อมอำนาจลง คนไทยจึงได้ตั้งตัวเป็นอิสระได้ก่อตั้งอาณาจักรขึ้นเอง ๒ อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรล้านนาทางภาคเหนือของไทย ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ และอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดสุโขทัยในปัจจุบัน โดยประมาณปี พ.ศ. ๑๘๐๐ หัวหน้าคนไทยกลุ่มหนึ่ง คือ พ่อขุนบางกลางหาว หรือบางแห่งว่า พ่อขุนบางกลางท่าว

^๕ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๐-๑๑๓.

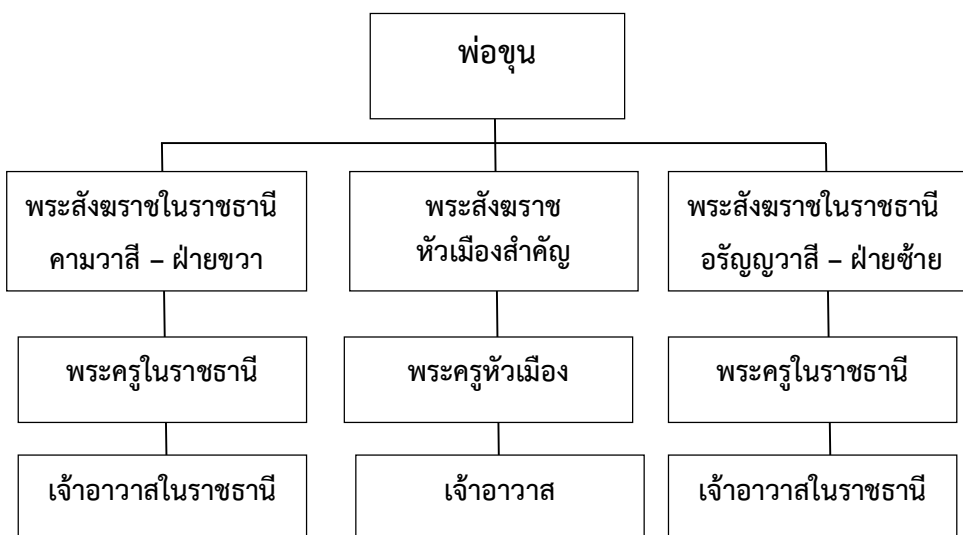
ได้ประกาศอิสรภาพขับไล่พวกขอมหรือกัมพูชาออกไป แล้วตั้งราชธานีขึ้นที่กรุงสุโขทัย และได้สถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์ของสยามประเทศทรงพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์^๖ พระพุทธศาสนาสมัยสุโขทัยเป็นนิกายมหายาน เพราะสืบทอดมาจากสมัยขอมมีอำนาจตั้งแต่สมัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ซึ่งเป็นต้นราชวงศ์พระร่วงที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนา ครั้นถึงสมัยของ พ่อขุนรามคำแหงพระองค์ขยายอำนาจไปทางใต้ ทรงเลื่อมใสในพระเถระนิกายเถรวาทซึ่งได้รับ อิทธิพลมาจากลังกา จึงทรงอาราธนาพระเถระจากเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อมาปรับปรุงพุทธศาสนา และพระสงฆ์ในสุโขทัย คณะสงฆ์สุโขทัยจึงหันกลับมาถือนิกายหินยานหรือเถรวาทมากขึ้น

(๑) ลักษณะการปกครองสงฆ์

คณะสงฆ์สมัยสุโขทัยแบ่งการปกครองออกเป็น ๒ คณะใหญ่ๆ คือ

๑. คณะคามวาสี หมายถึงพระสงฆ์ ฝ่ายคณฤหรหรือศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแล้ว นำมาเผยแผ่แก่ชาวบ้าน

๒. คณะอรัญวาสี หมายถึงพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระหรือฝ่ายที่เน้นบำเพ็ญวิปัสสนา^๗

แผนภูมิที่ ๔ การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย^๘

^๖ กองพุทธศาสนศึกษา, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๕.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

^๘ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๙.

(๒) ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ในสมัยสุโขทัย

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยนี้ เป็นการจัดรูปแบบโครงสร้างแบบรวบอำนาจสูงสุดไว้ในจุดๆ เดียว กล่าวคือ พระมหากษัตริย์พระองค์ทรงมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงพระองค์เดียวในการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ รูปแบบการปกครองแบบนี้มีผลดี คือ องค์กรสงฆ์มีความเป็นเอกภาพ การบริหารจัดการองค์กรเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยอาศัยฝ่ายรัฐเป็นผู้สนับสนุน พระราชาทรงเป็นพุทธมามกะประชาชนก็ประพฤติปฏิบัติตามผู้นำของตน ส่วนมีผลเสีย ก็คือ เกิดขึ้นจากการจัดรูปแบบโครงสร้างองค์กร คือ ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมของสงฆ์ได้อย่างอิสระ เนื่องจากถูกควบคุมอำนาจครอบงำมาตั้งแต่ฝ่ายนโยบาย จนถึงฝ่ายบริหาร การปกครองในรูปแบบดังกล่าวมานี้ ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเป็นพุทธมามกะแล้วพระพุทธานุภาพก็จะถูกทำลายได้ง่าย

เมื่อสิ้นรัชกาลพระมหาธรรมราชาลิไทยหรือพระเจ้าลิไทยแล้ว พระเจ้าไสยลือไทได้สวดยราชย์สืบมา ในรัชสมัยนี้กรุงสุโขทัยต้องรับศึกสองด้าน คือ ศึกเชียงใหม่ทางเหนือ ศึกอยุธยาทางใต้ พระเจ้าไสยลือไทต้องย้ายราชธานีลงมาประทับที่เมืองพิษณุโลก เพื่อจะรับมือกับพระเจ้าบรมราชา แต่ผลสุดท้ายพระองค์กลับเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ยอมสวามิภักดิ์ นับแต่นั้นมาสุโขทัยจึงตกเป็นประเทศราช เมืองขึ้นของอยุธยา และมีกษัตริย์สืบมาอีก ๒ พระองค์ ต่อมาถูกยุบรวมเข้าเป็นราชอาณาจักรเดียวกับอยุธยาในสมัยพระเจ้าสามพระยา^๙ ปัญหาอุปสรรคในครั้งนั้นเมื่อมีทั้งข้าศึกภายในและภายนอก ข้าศึกภายในก็คือ หัวเมืองต่างๆ ที่ไม่ได้ขึ้นกับกรุงสุโขทัยก็ได้เข้ามาตีแก่งแย่งเอาเมือง ส่วนข้าศึกภายนอกก็คือ ประเทศต่างๆ ที่เข้ามาเพื่อหวังให้เป็นเมืองขึ้นของเขา พระพุทธานุภาพก็พลอยได้รับผลกระทบไปด้วย การเผยแผ่ศาสนาที่สะดุดเป็นช่วงๆ ไป^{๑๐}

อาณาจักรกรุงสุโขทัยสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ.๑๙๒๐ โดยถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ในส่วนการปกครองสงฆ์ก็ต้องเปลี่ยนสภาพเช่นเดียวกับอาณาจักรเหมือนกัน ที่อยู่ในช่วงที่บ้านเมืองมีข้าศึกสงคราม ประชาชนมีความเป็นอยู่อัตคัดขัดสน พระก็ต้องมีการเป็นอยู่ลำบากไปด้วย เพราะต้องอาศัยชาวบ้านเลี้ยงชีพ เมื่อผู้นำบ้านเมืองเป็นของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา พระสงฆ์นอกจากจะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักของพระธรรมวินัยแล้ว ก็ยังจะต้องปฏิบัติตามไม่ให้ขัดต่อจารีตประเพณีอันดีงามของกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย

๓.๑.๒ การปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

เมื่อกรุงสุโขทัยอ่อนอำนาจลง ทางแคว้นสุพรรณภูมิ (อยู่ในท้องที่อำเภอจรเข้สามพัน จังหวัดสุพรรณบุรี) ซึ่งเป็นแคว้นไทยในอาณาจักรสุโขทัย พระเจ้าอู่ทองเจ้าผู้ครองนครเห็นเป็นโอกาสที่จะประกาศอิสรภาพ ประจวบกับเกิดอหิวาตกโรคขึ้นในเมืองสุพรรณภูมิ พระเจ้าอู่ทองจึงอพยพ

^๙ กองพุทธศาสนศึกษา, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๒๘.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระเทพวิสุทธิโสภณ (เฉลา เตชวณโฑ, ป.ธ.๙, พธ.ด.), รองเจ้าคณะภาค ๒ เจ้าอาวาสวัดราชคฤห์วรวิหาร, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

ราษฎรมาสร้างราชธานีขึ้นใหม่ที่ตำบลหนองโสน ในท้องที่เมืองอโยธยาเก่าของเขมรแต่ครั้งยังมีอำนาจ สร้างเป็นนครขึ้นให้ชื่อว่า กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา เถลิงพระนามาภิไธยว่า สมเด็จพระรามาธิบดีฯ ประกาศอิสรภาพไม่ขึ้นกับสุโขทัยเมื่อพุทธศักราช ๑๘๙๓ กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทยอยู่ถึง ๔๑๗ ปี มีวงศ์กษัตริย์ปกครอง ๕ ราชวงศ์ รวมกษัตริย์ไทย ๓๓ พระองค์ พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาคงเป็นลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์^{๑๑} ตลอดระยะเวลา ๔๑๗ ปี ทำให้กรุงศรีอยุธยาเจริญไปด้วยวัดวาอารามสถาปัตยกรรมเจดีย์ พระราชามหากษัตริย์ขุนนางข้าราชการตลอดจนราษฎรศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นิยมการทำบุญตักบาตรและสร้างวัตถุต่างๆ เป็นอันมาก แม้ประเพณีการบวชเรียน ๑ พรรษา เพื่อเป็นการตอบแทนคุณบิดามารดา ก็เกิดขึ้นในสมัยนี้ ฉะนั้นพระพุทธศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงมีความเจริญงอกงามตามลำดับไม่แพ้กรุงสุโขทัยเลย

(๑) ลักษณะการปกครองสงฆ์

การปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยายังคงถือแบบอย่างสุโขทัย แต่เพิ่มขึ้นมาอีกคณะคือ “คณะป่าแก้ว” สืบเนื่องจากตามตำนานโยนก กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๕ ซึ่งตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระอินทราชาธิราชที่ ๖ ครองราชสมบัติ มีคณะพระภิกษุ จำนวน ๑๐ รูป คือ พระธรรมคัมภีร์, พระเมธีกร, พระญาณมงคล, พระศีลวงค์, พระสารีบุตร, พระธรรมรัตนกร, พระพุทธสาคร, พระพรหมมุนี, พระโสมเถระ, พระญาณสิทธิ ทั้ง ๑๐ รูป ได้พาพระภิกษุอีกจำนวนมากไปประเทศศรีลังกาและได้อุปสมบทแปลงนิกายใหม่เป็นสิงหลนิกาย ณ อุทกุเขปสีมา แม่น้ำกัลยาณี โดยมีพระวันรัตมหาเถระเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะโรง พ.ศ. ๑๙๖๗ ทั้งคณะได้ศึกษาพระธรรมวินัยในประเทศศรีลังกาหลายปี เมื่อจะเดินทางกลับประเทศไทยจึงได้อาราธนาพระชาวลังกา ๒ รูป คือ พระมหาวีกรมพาหุ พระอุดมปัญญา^{๑๒}

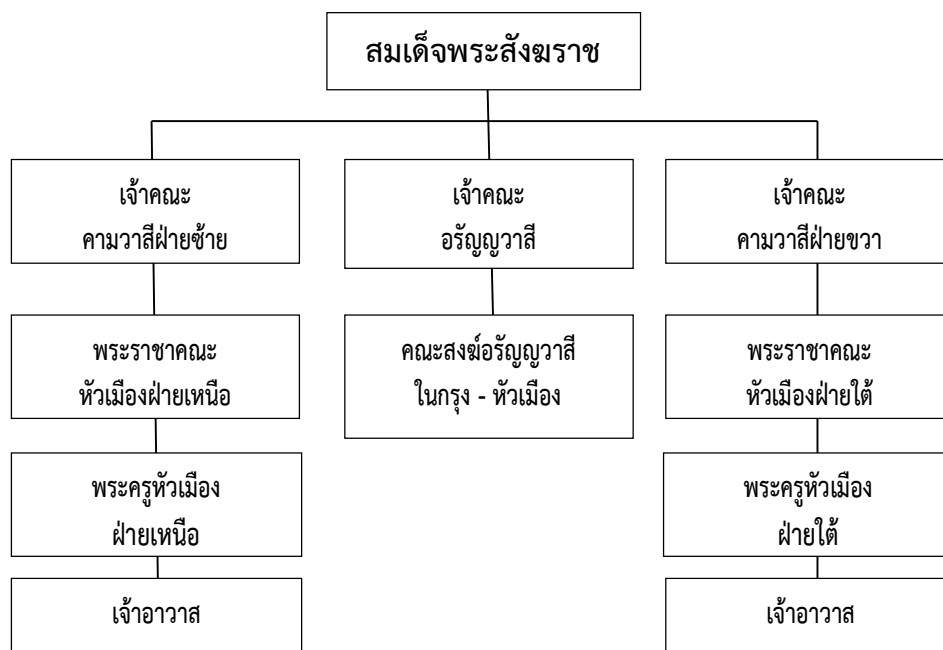
พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการปกครองสงฆ์ไว้ว่า ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี การปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๓ คณะ ได้แก่^{๑๓}

๑. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คณะของพระสงฆ์นิกายเดิมที่มีมาตั้งแต่แรกสถาปนากรุงสุโขทัย
๒. คณะอรัญวาสี คณะที่สืบต่อประเพณีพระสงฆ์ลังกาวงศ์ของสุโขทัย
๓. คณะคามวาสีฝ่ายขวา คณะสงฆ์นิกายเดิมที่ไปบวชแปลงที่ลังกาในสมัยอยุธยาแล้วกลับมาตั้งคณะใหม่ที่รู้จักกันในหมู่ประชาชนทั่วไปว่า คณะป่าแก้ว

^{๑๑} เสถียร โพธิ์นันทะ, พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย, หน้า ๖๐.

^{๑๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาตำราพระราชาคณะ, ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔), คณะสงฆ์วัดพระพิเรนทร์พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพคุณาธาร, หน้า ๑๖๙.

^{๑๓} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๑๒-๑๓.

แผนภูมิที่ ๕ การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา ๑๔

(๒) ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

การจัดรูปการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้นี้ ทำให้คณะสงฆ์มีระเบียบเรียบร้อย แม้ว่าจะมีการแบ่งแยกการปกครองออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาใดๆ ต่อการปกครอง เนื่องจากว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจเด็ดขาดในการกำหนดนโยบาย และเป็นผู้ควบคุมสั่งการทางการเมือง การดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในส่วนของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดรูปแบบการปกครองแบบนี้ เกิดการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง การดำเนินการใดๆ จะเป็นไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับฝ่ายนโยบายเป็นหลัก ถ้าหากว่าในยุคใดสมัยใดที่พระมหากษัตริย์ทรงให้ความสนใจกิจการงานคณะสงฆ์ ในยุคนั้นสมัยนั้นคณะสงฆ์ก็จะมีความเจริญรุ่งเรือง มีบทบาทสำคัญต่อฝ่ายบ้านเมือง เช่น สมัยพระบรมไตรโลกนาถ

การล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้น นอกจากศูนย์กลางของโครงสร้างทางการเมืองการปกครองราชอาณาจักรจะถูกทำลายลงแล้ว พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ก็ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากภัยสงครามครั้งนี้ พระภิกษุสงฆ์ได้รับความยากลำบากอย่างหนัก ทั้งในด้านความเป็นอยู่ การแสวงหาภัตตาหารเพื่อดำรงชีพ เพราะอาณาประชาราษฎร์ถูกพม่าจับไปเป็นเชลย ไม่ก็แตกฉานซ่านเซ็นไปหลบซ่อนในที่ต่างๆ และต่างอยู่ในสภาพสิ้นเนื้อประดาตัวไม่อาจดูแลอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ได้ พระสงฆ์รูปใดไม่อาจทนอยู่ได้ก็ต้องลาสิกขาไปหาเลี้ยงชีพ ในบางพื้นที่ที่ไม่ได้รับ

๑๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ผลกระทบจากภัยสงครามมากนัก ก็ปรากฏมีพระสงฆ์ที่ประพฤตินอกพระธรรมวินัย ไม่รักษาสถนสารูป มีการตั้งตนเป็นหัวหน้ากลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่นต่างๆ อย่างเปิดเผย นอกจากนั้นวัดวาอารามและปูชนียวัตถุไม่มีผู้ดูแลรักษา ก็ทรุดโทรมและถูกปล้นทำลายเพื่อค้นหาสมบัติมีค่า แม้แต่คัมภีร์พระไตรปิฎกธรรมก็สูญหายกระจัดกระจาย นับเป็นช่วงเวลาพระพุทธรูปศาสนาเสื่อมทรุดเศร้าหมองลงอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในสยามประเทศ^{๑๕}

อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาสิ้นสุดลงเมื่อ พ. ศ. ๒๓๑๐ เพราะประสบกับพ่ายแพ้ในการทำสงครามกับพม่า และต้องตกอยู่ในสภาพจลาจลเป็นเวลานานถึง ๓ ปี จากนั้นจึงถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับ ในส่วนของคณะสงฆ์ทั้งหมด ก็จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการประพฤติปฏิบัติในส่วนของจารีตประเพณีและกฎหมายบ้านเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมและบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปเหมือนกัน

๓.๑.๓ การปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี

ภายหลังจากที่กรุงศรีอยุธยาได้สูญเสียเอกราชให้แก่พม่าในปีพุทธศักราช ๒๓๑๐ พระเจ้าตากทรงกอบกู้เอกราชได้ในปลายปีเดียวกัน แล้วทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่ เพราะพม่าพ่ายแพ้เข้าศึกได้เผาทำลายบ้านเมืองจนเสียหายย่อยยับ ล้างผลาญชีวิตคน ช่มชืดผู้หญิงไทย เกือบเอาทรัพย์สมบัติ กวาดต้อนประชาชนแม้กระทั่งพระสงฆ์ไปเป็นเชลยจำนวนมาก วัดวาอารามถูกเผาทำลาย พุทธเจดีย์และพระไตรปิฎกอันเป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนาได้รับความเสียหายอย่างมากมาย พระองค์จึงจำต้องย้ายราชธานีมาตั้ง ณ เมืองธนบุรี เป็นยุคที่เริ่มฟื้นฟูบ้านเมืองขึ้นมาอีกครั้ง เมื่อตั้งราชธานีแห่งใหม่เสร็จ พระองค์โปรดให้พวกข้าราชการอำนวยการปรับปรุงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาทันที นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๑๑ โดยมีพระราชดำริว่า พระสงฆ์ของไทยในขณะนั้นยังบกพร่องเรื่องศีลหรือพระวินัยอยู่เป็นอันมาก เพราะสภาพสงคราม ดังนั้น จึงมีรับสั่งให้สืบหาพระสงฆ์ที่ทรงคุณธรรมทั่วทุกหนทุกแห่ง โดยให้มาประชุมกัน ณ วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) คณะสงฆ์พร้อมใจกันเลือกพระอาจารย์ดีวัดประดู่แห่งกรุงศรีอยุธยาให้รับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชองค์แรกในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และโปรดให้รวบรวมพระไตรปิฎกจากที่ต่างๆ มาเก็บรักษาไว้ด้วย พร้อมทั้งทรงสนับสนุนปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุสามเณรที่ตั้งใจเล่าเรียนพระไตรปิฎก และทรงขอร้องให้พระภิกษุสงฆ์ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัย หากขัดข้องสิ่งใดพระองค์จะจัดการอนุเคราะห์ให้ ในตอนปลายรัชสมัยพระองค์ได้ทรงสนพระทัยในการปฏิบัติสมถวิปัสสนากรรมฐานเป็นพิเศษ จนสวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕^{๑๖} รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ก็คงจัดขึ้นเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา ๓ คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะอรัญวาสี

^{๑๕} ดร. อำนวย วีรวรรณ, พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๔

^{๑๖} กองพุทธศาสนศึกษา, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๔๘.

๓.๒ พัฒนาการการปกครองสงฆ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

๓.๒.๑ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ – รัชกาลที่ ๔

เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีสวรรคตแล้ว สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกแม่ทัพเอกของไทย ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติเมื่อ พ.ศ.๒๓๒๕ ตั้งพระราชวงศ์จักรีขึ้น นอกจากงานศึกสงคราม ป้องกันราชอาณาจักรแล้วทรงตั้งพระทัยที่จะสร้างกรุงเทพให้รุ่งเรืองเหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา โปรดให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามในเขตพระราชฐานประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรกซึ่งอัญเชิญมาจากเมืองเวียงจันทน์โปรดให้สร้างวัดพระเชตุพนเดิมเป็นวัดเก่ามาก่อนซึ่งมีลักษณะ วิจิตรพิสดาร สิ้นเวลาสร้างถึง ๗ ปีเศษและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามในกรุงนอกกรุงอีกหลายวัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๑ โปรดให้ประชุมพระมหากษัตริย์สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานชำระสังคายนาพระไตรปิฎก ณ วัดพระศรีสรรเพชญ์าราม (วัดมหาธาตุ เป็นวัดพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงปฏิสังขรณ์)^{๑๗} การพัฒนาทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรได้ดำเนินกิจการควบคู่กันไป ในที่นี้จะกล่าวถึงการปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๔

(๑) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงฟื้นฟูปรับปรุงพระพุทธศาสนาทุกด้าน ทรงสถาปนาพระอารามใหญ่่น้อย รวบรวมทำสังคายนาพระไตรปิฎก ปรับปรุงการคณะสงฆ์ ทรงแสวงหาเลือกสรรพระสงฆ์ทรงสถาปนาแต่งตั้งพระสังฆราช พระราชาคณะ การปกครองคณะสงฆ์ในยุคต้นนี้ยังคงเป็นไปในรูปแบบเดิม เช่นเดียวกับในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี แต่ก็มีเค้าเงื่อนบางประการให้สังเกตได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงชื่อคณะคามวาสีฝ่ายซ้ายมาเป็นคณะเหนือ คณะคามวาสีฝ่ายขวามาเป็นคณะใต้ ส่วนคณะอรัญวาสีนั้นแม้จะมีจำนวนภิกษุลดน้อยลงไป แต่ก็ไม่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นอย่างอื่น^{๑๘} สรุปว่า การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ นั้น ก็คงแบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ และ คณะอรัญวาสี

โครงสร้างการบริหารและการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ ยังคงถือตามแบบอย่างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยอยุธยา สิ่งที่พิเศษควรกล่าวถึงคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงตรากฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์เป็นครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ กฎหมายคณะสงฆ์ในรัชกาลที่ ๑ นี้มีจำนวน ๑๐ ฉบับ วัตถุประสงค์ของการออกกฎหมายนี้ก็เพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้ปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัย ไม่มีกฎหมายฉบับใดกล่าวพาดพิงถึงการจัดโครงสร้างการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์^{๑๙} การออกกฎหมายทั้ง ๑๐ ฉบับนั้น ฉบับแรกเมื่อ พ.ศ.๒๓๒๕ ฉบับสุดท้ายเมื่อ พ.ศ.

^{๑๗} เสถียร โพธิ์นาคะ, พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย, หน้า ๗๕-๗๖.

^{๑๘} แสวง อุตมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๒.

^{๑๙} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๓.

๒๓๔๔ นับเป็นกษัตริย์องค์แรกที่ออกกฎหมายคณะสงฆ์ พระดำรัสของรัชกาลที่ ๑ ถือเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ที่ทรงบังคับใช้ ทรงตราบังคับใช้ไม่มีมาตรา ไม่มีบทหรือตอนใดๆ เป็นแต่ข้อรับสั่งห้ามพระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นเช่นนี้ เพื่อความเรียบร้อยดีงามของหมู่คณะ

(๒) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๒

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้เสด็จเสวยราชสมบัติแล้ว ทรงเอาพระทัยใส่ในด้านศาสนาเหมือนอย่างพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่โบราณกาลมา ในรัชกาลของพระองค์มีระยะเวลาเพียง ๓๕ ปีเท่านั้น แต่ก็ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชถึง ๓ พระองค์ คือ สมเด็จพระสังฆราช (มี) สมเด็จพระสังฆราช (สุข) และสมเด็จพระสังฆราช (ด่อน) ทั้ง ๓ พระองค์ ไม่เคยอยู่วัดมหาธาตุมาก่อน แต่เมื่อได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชแล้วก็ได้เสด็จมาประทับที่วัดมหาธาตุ (องค์แรกอยู่วัดราชบูรณะ องค์ที่ ๒ อยู่วัดราชสิทธิาราม องค์ที่ ๓ อยู่วัดสระเกศ)^{๒๐}

การปกครองคณะสงฆ์ยังไม่มีเปลี่ยนแปลง ส่วนภารกิจส่วนใหญ่มุ่งด้านการศึกษาศาสนา คือ แก้ไขวิธีสอบพระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณร แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยากำหนดบาเรียนเป็น ๓ ชั้น เรียกว่า บาเรียนเอกชั้น ๑ บาเรียนโทชั้น ๑ บาเรียนตรีชั้น ๑ วิธีสอบอย่างเดิมนั้นพระภิกษุสามเณรรูปใดเข้าสอบความรู้พระไตรปิฎก และแปลพระสูตรได้เป็นบาเรียนตรี แปลได้ทั้งพระสูตรและพระวินัยได้เป็นบาเรียนโท แปลได้ทั้งพระสูตร พระวินัย พระปรมัตถ์ เป็นบาเรียนเอก ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เห็นจะเป็นสมัยสมเด็จพระสังฆราช (มี) ทรงให้แก้ไขวิธีสอบพระปริยัติธรรมโดยประสงค์จะกดดันให้มีความรู้ยิ่งขึ้นกว่าเดิม จึงกำหนดวิธีสอบเป็น ๙ ประโยค ใครสอบได้ตั้งแต่ ๓ ประโยคขึ้นไปจึงนับว่าเป็นบาเรียน เรียกตามลำดับชั้นว่าเป็นบาเรียน ๓ ประโยค ๕ ประโยค ขึ้นไปจนถึง ๙ ประโยค^{๒๑}

(๓) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๓

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเคารพรักพระภิกษุสามเณร และทรงพระราชศรัทธาในการสร้างซ่อมวัดวาอารามมากกว่ารัชกาลอื่นๆ เป็นพิเศษ พระเนรมิตบวรพรตมณเฑียรอย่างไรก็ไม่ค่อยจะสนพระทัยมากนัก โครงการสร้างการปกครองคณะสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยกล่าวคือในโครงสร้างเดิมที่ถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คณะสงฆ์แบ่งการปกครองออกเป็น ๓ คณะ คือ

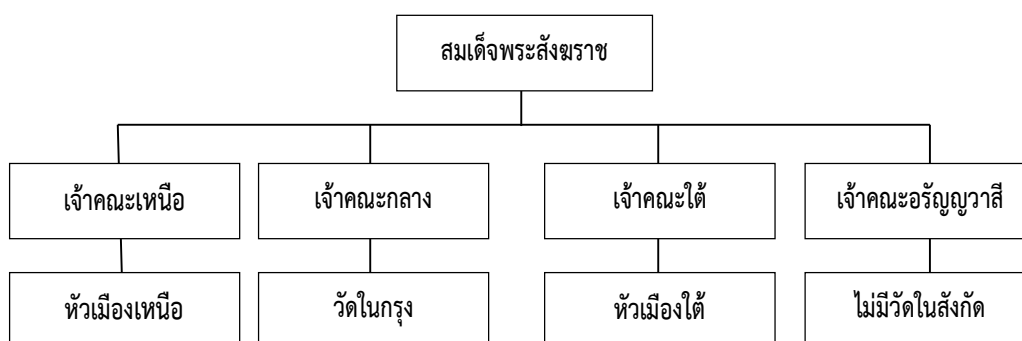
๑. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคเหนือ
๒. คณะอรัญวาสี ปกครองพระนักปฏิบัติธรรมทั่วราชอาณาจักร
๓. คณะคามวาสีฝ่ายขวา ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคใต้

^{๒๐} สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจรัสสินทวงศ์ การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๗๐.

^{๒๑} สมเด็จพระบรมราชาธิบดีทรงราชูปถัมภ์, ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๔๔.

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ก็คือ มีการรวมพระอารามหลวงและวัดราษฎร์บางส่วนในกรุงเทพมหานครเข้าด้วยกันแล้วตั้งเป็นคณะใหม่ เรียกว่า คณะกลาง ดังนั้นจึงแบ่งออกเป็น ๔ คณะ เจ้าคณะใหญ่ทุกรูปต้องขึ้นตรงต่อสมเด็จพระสังฆราชผู้เป็นประมุขสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร คือ

๑. คณะเหนือ (เดิมคือคามวาสีฝ่ายซ้าย)
๒. คณะใต้ (เดิมคามวาสีฝ่ายขวา)
๓. คณะกลาง (เพิ่มเข้ามาใหม่)
๔. คณะอรัญวาสี^{๒๒}

แผนภูมิที่ ๖ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ – รัชกาลที่ ๓^{๒๓}

กำเนิดธรรมยุติกนิกาย

ธรรมยุติกนิกายเกิดขึ้นสมัยรัชกาลที่ ๓ ผู้ก่อตั้งนิกายคือ พระวชิรญาณภิกขุ ต่อมาได้เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๔ ขณะที่ทรงผนวชและประทับอยู่ ณ วัดมหาธาตุ พระองค์ทรงศึกษาพระธรรมวินัย และบาลีจนได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค พระองค์ทรงเห็นวิปาสคาลาตเคลื่อนเกี่ยวกับการปฏิบัติของพระสงฆ์ประพฤติย่อหย่อน ก็เกิดวิตกขึ้นในพระหฤทัยว่า สมณวงศ์ที่สืบเนื่องมาจากพระอริยสาวกของพระพุทธเจ้าจะสูญเสียแล้ว เมื่อกำลังทรงพระวิตกได้ยินกิตติศัพท์ทราบถึงพระกรณว่ามีพระเถระมอญองค์ ๑ (ชื่อชาย พุทธวิโส) บวชมาแต่เมืองมอญ มาอยู่วัดบวรเมศคลเป็นพระราชาคณะที่พระสุเมธุนี เป็นผู้ชำนาญพระวินัยปิฎกและประพฤติวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จึงเสด็จไปทรงทำวิสสาสะสนทนากับพระสุเมธุนี ทรงพิจารณาเห็นไม่ห่างไกลจากพระพุทธรูปบัญญัติก็ทรงเลื่อมใสใครจะประพฤติวัตรปฏิบัติตามแบบพระมอญ จึงเสด็จย้ายไปประทับ ณ วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส วรวิหาร) เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๓๗๒ เวลานั้นมีพระภิกษุหนุ่มเป็นเจ้าบ่าว เป็นลูกผู้ดีบ้างที่เลื่อมใสได้ถวายตัวเป็นศิษย์ ศึกษาอยู่ในสำนักอิกราว ๖ รูป ตามเสด็จไปก็มี อยู่วัดอื่นแต่ไปประชุม ณ วัดสมอรายก็มี จึงเริ่มเกิดเป็นคณะสงฆ์ อันมาได้นามว่า “ธรรมยุติกา” แต่นั้นเป็นต้นมา^{๒๔}

^{๒๒} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๒๔} กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๔, (กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๓๓๒-๓๓๓.

(๔) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๔

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๔ คณะใหญ่ก็คงแบ่งเป็น ๔ เหมือนรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนากรมหมื่นนุชิตชิโนรส ขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระปรมาณุกุชิตชิโนรส เป็นประธานแห่งสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งมหานิกายและธรรมยุต

คณะใหญ่ทั้ง ๔ คณะ และเจ้าคณะใหญ่ที่ทรงสถาปนาในต้นรัชกาล คือ

(๑) คณะเหนือ ทรงตั้งพระพิมลธรรม (อู่) วัดสุทัศน์ ขึ้นเป็น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

(๒) คณะใต้ ทรงตั้งพระธรรมอุดม (เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม ขึ้นเป็น สมเด็จพระวันรัตน์

(๓) คณะอริยวาสี ทรงตั้งพระพุทธานจารย์ (สน) วัดสระเกศ ขึ้นเป็น สมเด็จพระพุฒาจารย์

(๔) คณะกลาง ทรงตั้งพระพุทโธษาจารย์ (ฉิม) วัดโมลีโลก ขึ้นเป็น สมเด็จพระพุทโธษาจารย์ การบังคับบัญชาว่ากล่าวคณะกลางเห็นจะอยู่ที่วัดพระเชตุพน แม้เมื่อกรมสมเด็จพระปรมาณุกุชิตสิ้นพระชนม์แล้ว คณะกลางก็ยังขึ้นในพระอัฐิกรมสมเด็จพระปรมาณุกุชิตชิโนรส มีพระฐานานุกรมพระอัฐิบังคับบัญชาว่ากล่าวมาจนถึงรัชกาลที่ ๕^{๒๕}

๓.๒.๒ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ – รัชกาลที่ ๗

(๑) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๕

การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการจัดโครงสร้างการบริหารและองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างมาก คือ การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดโครงสร้างการบริหารและการจัดการองค์กรไว้อย่างเป็นระบบ นับเป็นครั้งแรกที่มีกฎหมายกำหนดระบอบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เหตุผลสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ รัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์ โดยเฉพาะคณะสงฆ์ในต่างจังหวัดให้ช่วยกิจการการศึกษาของชาติ ตามโครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย จะต้องปฏิรูปการบริหารกิจการให้พระสงฆ์อยู่ภายใต้ระบบบริหารเดียวกันเสียก่อน^{๒๖}

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ สรุปได้ดังต่อไปนี้^{๒๗}

๑. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง การปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรเป็นอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์และมหาเถรสมาคมตามมาตรา ๔ ที่บัญญัติไว้ให้เจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ คือ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง และเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย กับพระราชกณะที่เป็นรองเจ้าคณะทั้ง ๔ คณะ ทั้งหมด ๘ รูป เป็นมหาเถรสมาคม

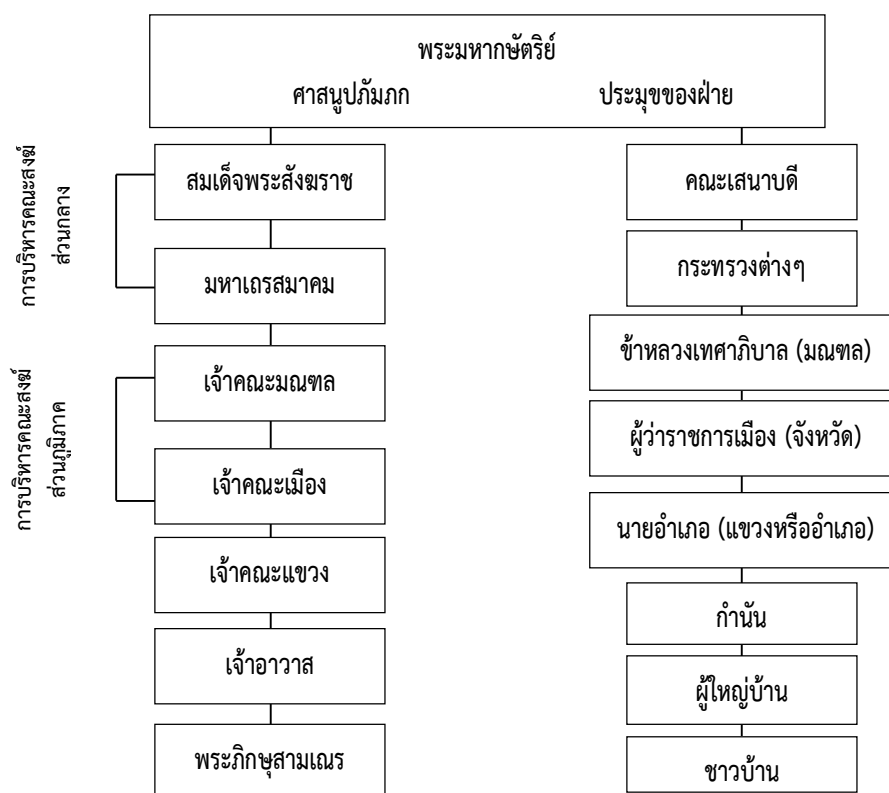
^{๒๕} สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๕, ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๔๗.

^{๒๖} พระเมธีธรรมารักษ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๓๔.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕-๓๖.

มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาแด่พระมหากษัตริย์ พระราชบัญญัติฉบับนี้ พระมหากษัตริย์ในฐานะเอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชด้วย

๒. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็นสังฆมณฑล มีเจ้าคณะมณฑลที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากพระราชอาคันตุกะเป็นผู้ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลนั้น รองจากเจ้าคณะมณฑลลงมามีเจ้าคณะเมืองหรือจังหวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง รองจากเจ้าคณะเมืองก็คือ เจ้าคณะแขวงหรืออำเภอ เป็นผู้ปกครองเจ้าอาวาสวัดต่างๆ

แผนภูมิที่ ๗ ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร^{๒๘}

พ.ร.บ. คณะสงฆ์พ.ศ. ๒๔๔๕ (ร.ศ. ๑๒๑) สอดคล้องกับการปกครองในระบอบ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง ข้อดีของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฉบับนี้ก็คือ คณะสงฆ์รวมกันเป็นปึกแผ่นภายใต้การบังคับบัญชาที่ชัดเจนของสมเด็จพระสังฆราช ให้วัดเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วประเทศ โดยให้พระสงฆ์เป็นครูสอนหนังสือแก่นักเรียนทั่วประเทศ ทำให้พระพุทธศาสนากับการศึกษารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยังผลให้เกิดศีลธรรมจรรยาที่ดั่งามในหมู่ประชาชนทั้งหลาย ส่วนข้อเสียของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฉบับนี้ก็คือ การนำเอา “ระบบราชการ” เข้ามาใช้ในคณะสงฆ์เป็นครั้งแรก การให้คุณ ให้โทษแก่พระสงฆ์

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

ขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น มิได้ขึ้นอยู่กับประชาชนหรือชุมชนอีกต่อไป ทำให้ “ความสัมพันธ์ ๓ เสา” ระหว่างประชาชน พระสงฆ์ และรัฐ สูญเสียไปเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์^{๒๙}

(๒) การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๖

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระมหากษัตริย์มิได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เพราะมีการสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาการคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ เมื่อได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ขึ้นแล้วเช่นนี้ มหาเถรสมาคมซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ตามความในมาตรา ๔ จึงเป็นอันงดไปโดยนิตินัย ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายเป็นเชิงอรรถแห่งมาตรา ๔ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีความว่า

“ในแผ่นดินปัจจุบัน โปรดให้ข้าพเจ้าเป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์ได้ทั่วไป การประชุมตามพระราชบัญญัตินี้ก็ชื่อว่า เป็นอันงดชั่วคราวโดยนัย หรือกล่าวอีกโวหารหนึ่งว่า ยังไม่ถึงคราวเรียกประชุมตามพระราชบัญญัติ ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้ายังบัญชาการอยู่ ข้าพเจ้าปรารถนาจะให้มหาเถรสมาคมคงมียืนอยู่ด้วยประการหนึ่ง จึงคงเรียกประชุมและบัญชากิจการอันจะพึงทำเป็นการสงฆ์ในที่ประชุมนั้น”^{๓๐}

ข้อความนี้แสดงว่า อำนาจหน้าที่บัญชาการของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เป็นไปอย่างกว้างขวาง เพราะทรงบัญชาการคณะสงฆ์ได้โดยลำพังพระองค์เอง ส่วนการที่มหาเถรสมาคมยังคงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เท่านั้น มิใช่เป็นข้อผูกพันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติแต่อย่างใด

(๓) การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๗

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ การปกครองดำเนินตามรัชกาลที่ ๖ ตามที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงวางรูปแบบไว้แล้ว แต่มีการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ ก็คือ เรื่องคณะจึงกำหนดคณะใหม่ดังนี้ ๑. คณะกลาง ๒. คณะเหนือ ๓. คณะใต้ ๔. คณะธรรมยุติกนิกาย จากการเปลี่ยนแปลงคราวนี้ยังทำให้หมู่สงฆ์กลุ่มต่างๆ ไม่พอใจมากขึ้น ยิ่งกว่านี้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีการจัดทำเนียบการปกครองคณะสงฆ์โดยย่อขึ้นอีก ซึ่งกำหนดตัวเจ้าคณะใหญ่ดังนี้

สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ วัดราชบพิธ

^{๒๙} ผศ.ดร. ทวีวัฒน์ ปุณฺณทริภุญช์, “พ.ร.บ. คณะสงฆ์กับอนาคตพระพุทธศาสนาของไทย”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๑) : ๕-๖.

^{๓๐} โชติ ทองประยูร, ความเหมาะสมของกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับใหม่: พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕, หน้า ๒๗๕, อ้างใน พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๓๙-๔๐.

คณะธรรมยุติกนิกาย	เจ้าคณะใหญ่ ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า เจ้าคณะรอง ได้แก่ พระศาสนโสภณ วัดมกุฏา
คณะกลาง	เจ้าคณะใหญ่ ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
คณะเหนือ	เจ้าคณะใหญ่ ได้แก่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดเทพศิรินทร์
คณะใต้	เจ้าคณะใหญ่ ได้แก่ สมเด็จพระวันรัต วัดสุทัศนเทพวราราม

ดูจากทำเนียบจะเห็นว่า คณะธรรมยุตซึ่งเกิดใหม่และมีจำนวนน้อยกว่า แต่ยึดครองคณะทั้ง ๓ คณะ ส่วนมหานิกายนั้นได้เป็นเจ้าคณะเดียว ยิ่งกว่านั้นพระธรรมยุตปกครองพระมหานิกายได้ตลอด ส่วนพระมหานิกายนั้นปกครองพระธรรมยุตไม่ได้ เพราะตามประกาศที่กล่าวมาข้างต้นกำหนดให้พระธรรมยุตขึ้นตรงต่อเจ้าคณะธรรมยุต ดังนั้น เจ้าคณะกลางมี ๒ รูป คือ มีเจ้าคณะรองนี้เองเป็นจุดเริ่มให้คณะสงฆ์คณะปฏิสังขรณ์กาสาวพัสตร์เกิดขึ้น^{๓๑}

แผนภูมิที่ ๘ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗^{๓๒}

๓.๒.๓ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๘ – รัชกาลปัจจุบัน

(๑) การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๘ ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยด้านนิติบัญญัติทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจอธิปไตยด้านการบริหารทางคณะรัฐมนตรี และการใช้อำนาจอธิปไตยด้านตุลาการทางศาล การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรครั้งนี้เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดองค์กรปกครองคณะสงฆ์ รูปแบบการปกครองตามพระราชบัญญัตินี้

^{๓๑} สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๑๔-๑๑๗.

^{๓๒} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๐.

เป็นรูปแบบอัตตาธิปไตยคล้ายกับการปกครองราชอาณาจักรตามระบอบราชาธิปไตยในสมัยนั้น การคณะมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงหลายประการ แม้จะใช้การได้คล่องตัว แต่ก็คล้ายกับแบบเผด็จการ นับเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ “คณะปฏิสังขรณ์พระพุทธศาสนา” เกิดขึ้นในปี ๒๔๗๕ และอาจเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการยกเลิกพระราชบัญญัตินี้ ในพุทธศักราช ๒๔๘๔ พระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ใช้มาเป็นเวลา ๓๙ ปี ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔^{๓๓}

สาเหตุแห่งการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔ มีมูลเหตุหลายประการ โดยแบ่งเป็นประเด็นใหญ่ได้ดังนี้คือ

๑. ปัญหาความขัดแย้งภายในระหว่างนิายที่สังฆมณาน
๒. ปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทของตัวเองของพระเถระในตำแหน่งพระอุปัชฌาย์
๓. ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ส่งผลต่อคณะสงฆ์
๔. ปัญหาเรื่องเสียงเรียกร้องของประชาชนที่มีมาถึงรัฐบาลเพราะความพยายามของรัฐบาลในการจะรวมนิกายสงฆ์^{๓๔}

สรุปการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ จัดการปกครองคณะสงฆ์แบบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ดังนี้^{๓๕}

พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชผู้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก แต่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองไม่ได้ พระองค์ทรงบัญญัติสังฆานัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร

ก. สังฆสภา ประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน ๔๕ รูป ที่ เป็นคือ ๑. พระเถระชั้นธรรมขึ้นไป ๒. พระคณะจารย์เอก ๓. พระเปรียญเอก

ข. คณะสังฆมนตรี ประกอบด้วยสังฆนายก รูปหนึ่ง และสังฆมนตรีไม่เกิน ๙ รูป จัดระเบียบการบริหารคณะสงฆ์

ส่วนกลาง ๔ องค์การ คือ (๑) องค์การปกครอง (๒) องค์การศึกษา (๓) องค์การเผยแผ่ (๔) องค์การสาธารณูปการ องค์การหนึ่ง มีสังฆมนตรีว่าการรูปหนึ่ง จะมีสังฆมนตรีช่วยว่าการก็ได้

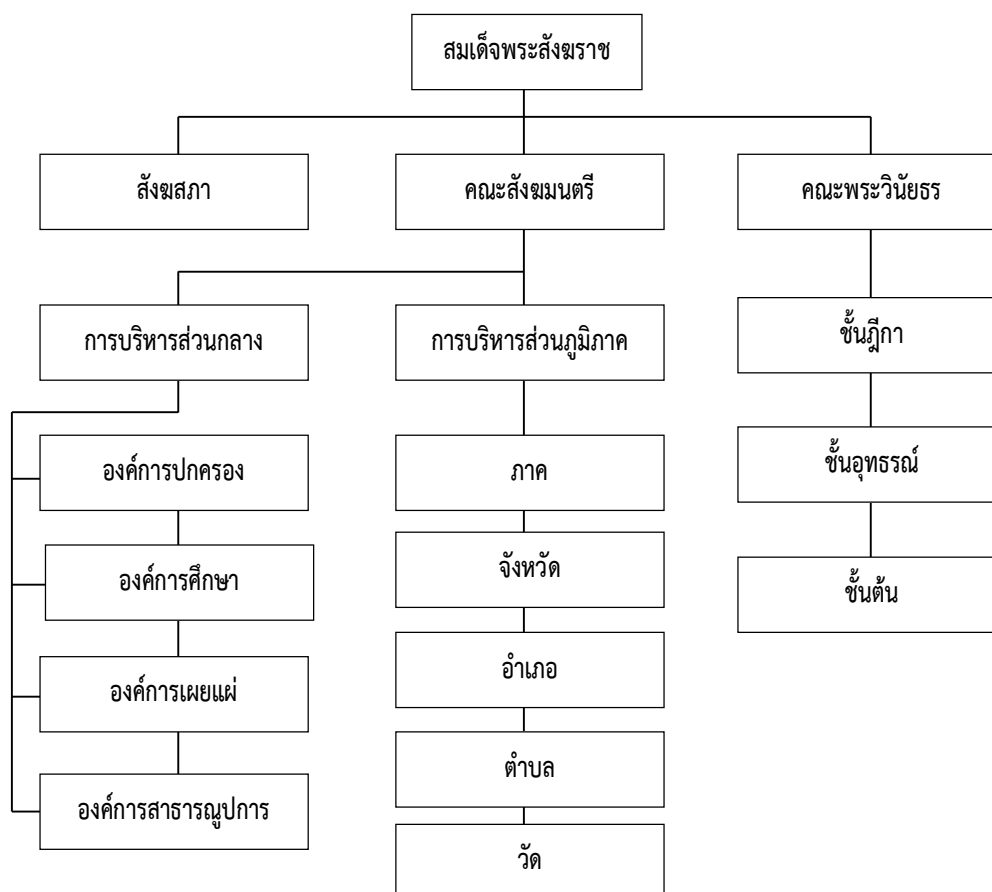
ส่วนภูมิภาค ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสังฆานัติ และมีเจ้าคณะตรวจการในภาคต่างๆ ตามที่กำหนดในสังฆานัติ จึงมีเจ้าคณะเป็นลำดับนับต่อจากคณะสังฆมนตรี ดังนี้ (๑) เจ้าคณะตรวจการภาค (๒) เจ้าคณะจังหวัด (๓) เจ้าคณะอำเภอ (๔) เจ้าคณะตำบล (๕) เจ้าอาวาส

^{๓๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^{๓๔} พระมหาวรชัย กสิ่งโพธิ์, “การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๒.

^{๓๕} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๒-๔๕.

ค. คณะวินัยธร คือ ศาลของพระสงฆ์ คณะวินัยธรเป็นไปตามสังฆานัติ ซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา

แผนภูมิที่ ๙ การปกครองคณะสงฆ์ ตามพ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔^{๓๖}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ถือว่าเป็นลักษณะที่เป็นประชาธิปไตย โดยยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลัก ได้มีการวางระบบโครงสร้างว่าด้วยอำนาจหน้าที่และบุคคลผู้รับผิดชอบในการใช้อำนาจต่างๆ ในการปกครองคณะสงฆ์ที่มีลักษณะในการแบ่งแยกและกระจายอำนาจอย่างกว้างขวาง ทำให้พระภิกษุทั้งสองนิกายได้รับสิทธิและโอกาส มีส่วนร่วมในการปกครองโดยเสมอภาคยิ่งขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ไทยภายใต้ระบบดังกล่าวได้ดำเนินมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง และได้ก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นปึกแผ่นและความเจริญก้าวหน้าในศาสนาจักรไทยด้วยดีตลอดมา แต่ขณะเดียวกันก็ได้ถูกฝ่ายนิกายใหม่ผู้สูญเสียอำนาจอภิสิทธิ์จำนวนหนึ่งเกิดความไม่พอใจอยู่ตลอดเวลาทั้งๆ ที่ฝ่ายนั้นซึ่งเป็นฝ่ายข้างน้อยแท้ๆ ก็ยังได้จัดสรรแบ่งปันอำนาจอย่างล้นเหลือในระบบใหม่นี้อยู่แล้วก็ตาม

^{๓๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๕.

แต่เนื่องด้วยความต้องการอำนาจอันไม่ขอบเขตของฝ่ายนั้น ทำให้มีการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะล้มล้างระบบที่ก้าวหน้า เป็นธรรม และเป็นประชาธิปไตยนั้นลงเสียให้ได้^{๓๗}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมาก ข้อดีของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ฉบับนี้ก็คือ มีการกระจายอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ พระหนุ่มเถรน้อยหรือพระสงฆ์ชั้นผู้น้อยพอจะมีปากเสียงในการปกครองอยู่บ้าง และปัญหาภายในคณะสงฆ์ก็ได้รับการแก้ไขพอสมควร ตามกระบวนการของ “ประชาธิปไตย” ในฝ่ายสงฆ์ ส่วนข้อเสียของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ฉบับนี้ก็คือ กระบวนการถ่วงดุลอำนาจนั้นไปกระทำภายในบริบทของคณะสงฆ์เท่านั้น มิได้ขยายมาสู่ “ความสัมพันธ์ ๓ ฝ่าย” ระหว่างประชาชน พระสงฆ์ และรัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญแห่งความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาไม่อาจหวนคืนสู่ความรุ่งเรืองได้ดังในครั้งอดีต^{๓๘}

จุดมุ่งหมายการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อรวมนิกายสงฆ์ทั้งสองเข้าด้วยกัน โดยคณะรัฐบาลปฏิวัติ ซึ่งมี พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ก็พยายามแก้ไข พ.ร.บ.เก่า และต้องการจะรวมนิกายทั้ง ๒ คือมหานิกายกับธรรมยุตินิกายเข้าด้วยกัน เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๘๔ พระยาพหลฯ ได้อุปสมบท ณ วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อรวมนิกาย การอุปสมบทครั้งนี้นิมนต์พระนั่งอันดับ ๕๐ รูป มีพระมหานิกาย ๓๔ รูป พระธรรมยุติ ๑๕ รูป พระรามัญ ๑ รูป เมื่อพระยาพหลฯ ลาสิกขาบทไปแล้ว คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกก็ได้ถือโอกาสครองวัดพระศรีมหาธาตุเสียเลย การรวมนิกายจึงไม่สำเร็จ ประสบความล้มเหลว และคณะสงฆ์นิกายทั้งสองได้แตกแยกกันมากขึ้น รัฐบาลจึงถือเป็นความชอบธรรมในการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ และประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ในระยะเวลาต่อมา

(๒) การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๙

การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๙ ยังคงใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แต่ความเห็นแตกต่างกันเป็นเหตุให้สมเด็จพระสังฆราชทรงเรียกประชุมพระเถระทั้งสองนิกายมาประชุมหารือทำความเข้าใจที่ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๔๙๔ พระเถระทั้งสองฝ่ายได้ประชุมทำความเข้าใจ ๓ ข้อ ดังนี้

(๑) การปกครองส่วนกลาง คณะสังฆมนตรีการบริหารร่วมกัน แต่การปกครองบังคับบัญชาให้เป็นไปตามนิกาย

(๒) การปกครองส่วนภูมิภาค ให้แยกตามนิกาย

(๓) ส่วนระเบียบปลีกย่อยอื่นๆ จะได้ปรึกษากายหลัง

เป็นอันว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๔๘๔ ไม่อาจใช้ปฏิบัติให้เป็นไปตามความมุ่งหมายได้ทั้งหมดต่อหลักการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งต้องการให้เคารพเชื้อฟังพระเถระผู้เป็นสังฆบิดร

^{๓๗} กระจาง นันทโพธิ์, มหานิกาย-ธรรมยุต ความขัดแย้งภายในของคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๒.

^{๓๘} ผศ.ดร. ทวีวัฒน์ ปุณฺณทริภักดิ์, “พ.ร.บ. คณะสงฆ์กับอนาคตพระพุทธศาสนาของไทย”, หน้า ๗.

สังฆปริณายก และเป็นธรรมาธิบดีย กิจการที่โปรดให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ตามพระวินัยก็ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ ภิกษุผู้เข้าประชุมค่านขึ้นแต่เพียงรูปเดียวก็ใช้ไม่ได้ และภิกษุผู้เข้าประชุมเป็นสมานสังวาสกัน

ต่อมาตั้งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๐๕ ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๔๘๔ เหตุผลในการประกาศใช้ พ.ร.บ. ฉบับนี้ คือ โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลย์แห่งอำนาจ เช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย

การบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ และตามกฎหมายมหาเถรสมาคมที่ออกตามกฎหมายคณะสงฆ์นี้ ประกอบด้วย

๑ สมเด็จพระสังฆราช ทรงบัญชาการคณะสงฆ์และตราพระบัญชา โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

๒. มหาเถรสมาคม ประกอบด้วย

๒.๑ สมเด็จพระสังฆราช ประธานโดยตำแหน่ง

๒.๒ สมเด็จพระราชาคณะทุกรูป กรรมการฯ โดยตำแหน่ง

๒.๓ พระราชาคณะมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๔ รูป ไม่เกิน ๘ รูป เป็นกรรมการโดยสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง

๓. คณะใหญ่ทั้ง ๕ และเจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๕ คือ

๓.๑ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง (ในเขตภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔, ๑๕)

๓.๒ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ (ในเขตภาค ๔, ๕, ๖, ๗)

๓.๓ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก (ในเขตภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒)

๓.๔ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ (ในเขตภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘)

๓.๕ เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต (เขตปกครองธรรมยุตทุกภาค)

๔. ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย

๔.๑ ภาค เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

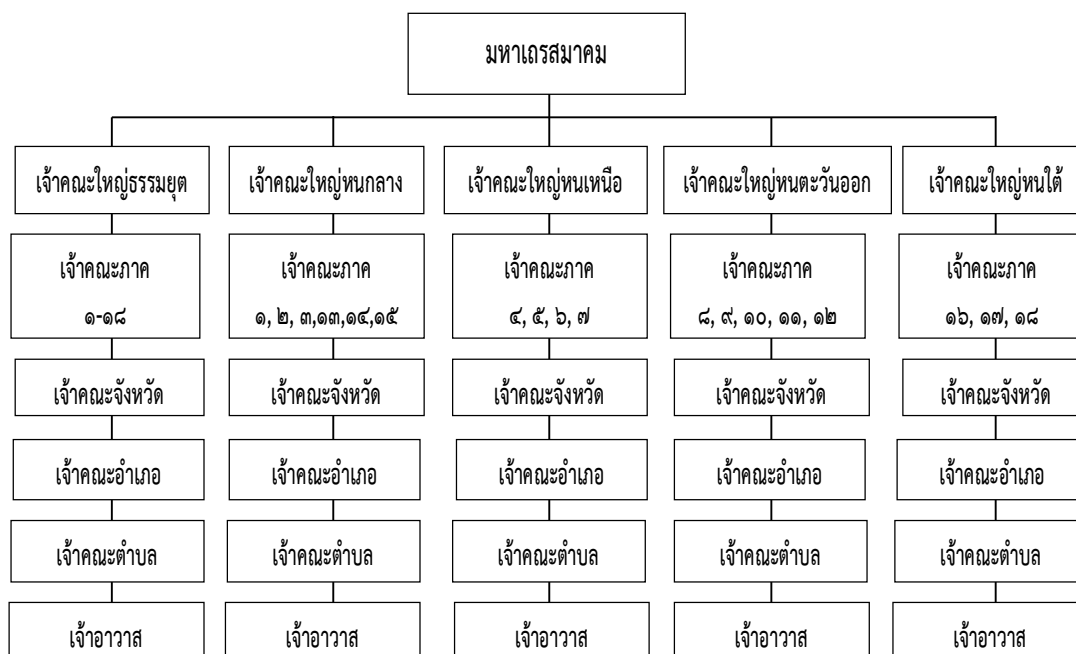
๔.๒ จังหวัด เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

๔.๓ อำเภอ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

๔.๔ ตำบล เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๔.๕ วัด เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๓๔}

^{๓๔} ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก “ลักษณะปกครองสงฆ์โดยสังเขป” ในการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๒-๑๐๙.

แผนภูมิที่ ๑๐ โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับตามลำดับถึง พ. ศ. ๒๕๓๕ นับเป็นเวลาได้ ๓๐ ปี เพราะได้ใช้มานานสถานการณ์ต่างๆ แปรเปลี่ยนไปและเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและรัดกุมยิ่งขึ้นจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ. ศ. ๒๕๓๕ เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๕ เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๔๐}

มาตรา ๑๘ บรรดากฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมที่ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๙ วัดที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๒๐ ให้พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์อยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ยังมีสมณศักดิ์นั้นต่อไป ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ กรรมการหรืออนุกรรมการใดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หรือตามกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมซึ่งออกตามความใน

^{๔๐} ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ตอนที่ ๑๖/หน้า ๕/๔ มีนาคม ๒๕๓๕.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ยังคงดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนครบวาระการดำรงตำแหน่งหรือจนกว่ามหาเถรสมาคมจะมีมติเป็นประการอื่น

มาตรา ๒๑ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด การดูแลรักษาวัด ทรัพย์สินของวัด และศาสนสมบัติกลาง ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงตราพระราชบัญญัตินี้

ในปีพ.ศ. ๒๕๔๕^{๔๑} พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ คือ

มาตรา ๔๒ ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้แก้ไขคำว่า “กระทรวงศึกษาธิการ” และ “กรมการศาสนา” เป็น “สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” คำว่า “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ” เป็น “นายกรัฐมนตรี” และคำว่า “อธิบดีกรมการศาสนา” เป็น “ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ”

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ. ศ. ๒๕๓๕ ได้ใช้บังคับตามลำดับจนถึง พ. ศ. ๒๕๔๗ สถานการณ์ต่างๆ แปรเปลี่ยนไปและเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและรัดกุมยิ่งขึ้นจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ. ศ. ๒๕๔๗ เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พ.ศ.๒๕๔๗^{๔๒}

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา ๒๑๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกำหนดขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกำหนดนี้เรียกว่า “พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พ.ศ. ๒๕๔๗”

มาตรา ๒ พระราชกำหนดนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

^{๔๑} ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๙/ตอนที่ ๑๐๒ ก/หน้า ๖๖/๘ ตุลาคม ๒๕๔๕.

^{๔๒} ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๑/ตอนพิเศษ ๓๔ ก/หน้า ๑/๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๗.

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในวรรคห้าของมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้ใช้ความต่อไปนั้แทน

“ในการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา ๓ ถ้าสมเด็จพระสังฆราชทรงเห็นเป็นการสมควรสำหรับกรณีที่มีเหตุตามวรรคสาม หรือกรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่เห็นเป็นการสมควรสำหรับกรณีที่มีเหตุตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสี่ อาจพิจารณาเลือกสมเด็จพระราชาคณะหลายรูปที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เพื่อให้เป็นคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชแทนผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง หรือแทนการดำเนินการตามวรรคสอง วรรคสาม หรือวรรคสี่แล้วแต่กรณีได้ และจะให้ผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวด้วยก็ได้ วิธีดำเนินการของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชให้เป็นไปตามที่คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชกำหนด เมื่อมีการแต่งตั้งหรือเลือกผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา ๓ แล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท”

เนื่องจากการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในกรณีไม่มีสมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ ตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แต่งตั้ง หรือเลือกสมเด็จพระราชาคณะเพียงรูปเดียว ซึ่งปรากฏเป็นเหตุขัดข้องจนเกิดความไม่สงบเรียบร้อยในการปกครองคณะสงฆ์ จึงสมควรกำหนดให้มีผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในรูปองค์คณะ ซึ่งแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะหลายรูปเพื่อใช้อำนาจร่วมกันในการบัญชาคณะสงฆ์ เพื่อความสงบเรียบร้อยยิ่งขึ้นและสร้างสมานฉันท์เพิ่มขึ้นอีก

(๓) การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑๐

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ. ศ. ๒๕๓๕ ได้ใช้บังคับตามลำดับจนถึง พ. ศ. ๒๕๖๐ สถานการณ์ต่างๆ แปรเปลี่ยนไปและเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและรัดกุมยิ่งขึ้นจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๓) พ. ศ. ๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๐^{๔๓}

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๐”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

^{๔๓} ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๔/ตอนที่ ๒ ก/หน้า ๑/๖ มกราคม ๒๕๖๐.

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง และให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ”

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ตามโบราณราชประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานนั้น เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งต่อมาได้เริ่มมีบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ เป็นต้นมา สมควรบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องเพื่อเป็นการสืบทอดและธำรงรักษาไว้ซึ่งโบราณราชประเพณีดังกล่าว โดยให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทย ทำให้ได้เป็นพัฒนาการของการปกครองได้มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก จากเดิมได้ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ต่อมาคณะสงฆ์ต้องมีความสัมพันธ์กับฝ่ายบ้านเมือง โดยอาศัยพระราชามหากษัตริย์และรัฐเป็นผู้อุปถัมภ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงเกิดมีบทบัญญัติต่างๆ ที่เพิ่มมาจากพระธรรมวินัย เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นต้น การบริหารจัดการองค์กรของสังฆมณฑลจึงต้องอนุโลมไปตามแบบแผนประเพณีของประเทศนั้นๆ เพื่อให้พุทธจักรและอาณาจักรเป็นไปด้วยดีทั้งสองฝ่าย การปกครองปกครองสงฆ์ไทยในปัจจุบันเป็นปัญหาทั้งในส่วนผู้ปกครองเองและในส่วนของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ในส่วนด้านตัวพระภิกษุประพฤติผิดพระธรรมวินัย ติดบริโภคนิยม เกิดสังฆกรรมปฏิรูป ในส่วนปัญหาด้านการปกครองในเชิงโครงสร้างของ พ.ร.บ.สงฆ์ ที่มีลักษณะรวบอำนาจ ไม่มีการกระจายอำนาจ ทำให้การปกครองไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ถูกครอบงำด้วยอำนาจรัฐพระสงฆ์อยู่ในระบบราชการ และปัญหาที่เกิดจากภายนอกองค์กร เช่น ภัยคุกคามที่เกิดจากศาสนิกอื่นที่เข้ามาทำลายองค์กรสงฆ์ เป็นต้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมโดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง ในขณะนี้นักปณิธานผู้วิจัยจะได้แยกประเด็นถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและจากบทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ ปัญหาของพระสงฆ์

(๑) พระภิกษุประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย

พระสงฆ์ในปัจจุบันนี้เน้นพัฒนาการทางด้านวัตถุมากเกินไป ไม่ค่อยเน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจ ไม่ประพฤติตามพระธรรมวินัยไม่ได้ศึกษาให้ครบหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อตนเองไม่ศึกษาให้ครบหลักไตรสิกขาแล้ว เมื่อรับกุลบุตรเข้ามาบวชก็ไม่สามารถที่จะแนะนำในหลัก

ของไตรสิกขาได้ เมื่อผู้ที่มาบวชแล้วเมื่อไม่สามารถที่จะทำให้สมบูรณ์ในไตรสิกขา ก็ไม่สามารถที่จะเข้าถึงหลักสัจธรรมความจริงได้ จึงประพฤติน้อยหย่อนในเมื่อธรรมวินัยผิดศีลผิดธรรม ทำให้ศาสนามีความอ่อนแอ เพราะอยู่ที่พระสงฆ์เองไม่ยึดในหลักการไม่ยึดในหลักที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้จึงทำให้เกิดปัญหาพระพุทธรูปในปัจจุบันนี้

ปัจจุบันนี้ บ้านเมืองเจริญมากขึ้นทำให้พระสงฆ์น้อยหย่อนในทางประพฤติปฏิบัติ สิ่งยั่วยวนมีมากขึ้น มีทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ตและอื่นๆ สิ่งที่ไม่ควรได้ดูได้เห็นก็ได้ดูได้เห็น ฉะนั้นการปฏิบัติพระธรรมวินัยจึงน้อยหย่อนลงไป ไม่อยากสนใจในการศึกษาเล่าเรียน ไม่ได้สนใจงานพระศาสนา อยู่ไปวันๆ รอวันตาย^{๔๔} การที่พระสงฆ์ประพฤตินอกกรอบพระธรรมวินัย จึงทำให้เสียภาพพจน์ ทำให้ศาสนาเราเสื่อมถอยไปง่ายๆ เพราะอยู่ที่ความประพฤติของพระสงฆ์^{๔๕}

ปัญหาการปกครองในปัจจุบันส่วนภูมิภาค คือ

๑. พระสงฆ์เองที่บวชมาแล้วใช้โอกาสเข้ามาทำมาหากินมากกว่าที่จะเจริญสมณธรรม ประพฤติบกพร่องนอกรอยไม่อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยเพราะขาดศรัทธา ในส่วนนี้คณะสงฆ์เองก็ไม่สามารถที่จะสร้างมาตรการในการแก้ปัญหาให้เด็ดขาดได้

๒. มีผู้มีอิทธิพลเข้ามาหนุนหลังพระ เช่น ผู้ใหญ่ในบ้านเมือง ทหารที่ระดับนายพล นักการเมืองใหญ่ ข้าราชการผู้ใหญ่ ปัญหาเกิดขึ้นกับคณะสงฆ์แก้ไขลำบาก บางที่เจ้าคณะจังหวัดก็แก้ไม่ได้ เจ้าคณะภาคก็แก้ปัญหาไม่ได้ เพราะใช้กฎหมายอย่างเดียวไม่ได้คำนึงถึงพระธรรมวินัย^{๔๖}

ปัญหาการปกครองในปัจจุบันในระดับวัดนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปมี ๒ ประการ คือ

๑. ผู้ที่เข้ามาบวชมีปัญหา เพราะมาจากสมาชิกของสังคมภายนอก ซึ่งปัจจุบันนี้ต้องยอมรับว่าเป็นสังคมวัตถุนิยมสูงแล้วก็ติดระบบสื่อสารมวลชนหรือโซเชียลมีเดีย มักจะเป็นคนที่มิอุปนิสัยที่เรียกว่า มักจะ คี้อยกตนเทียมท่าน พระใหม่ก็ไม่ค่อยยำเกรงพระเก่า

๒. คนที่บวชอยู่ในวัดคือพระเก่า มีค่านิยมไปตามกระแสทางโลกมากเกินไป ขาดการสำรวมในพระธรรมวินัย ทำให้ผู้ใหม่ที่เข้ามาไม่เกรงใจ ทำตัวหละหลวมทำให้เขาตำหนิได้^{๔๗}

ปัญหาอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทยปัจจุบันคือ มีอยู่เรื่องเดียวคือความไม่มีสำนึกในความเป็นภิกษุ ไม่ใช่ปัญหาที่รูปแบบหรือผู้บริหาร พระไม่เหมือนชาวบ้าน คือชาวบ้านไม่มีพระธรรมวินัยเป็นกรอบในการวัดความเป็นสมณะ ปัญหาอยู่ที่ตัวผู้บวชเองไม่มีความรับผิดชอบในความเป็นพระ

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบติ (พีร์ สุขาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญญา, ป.ธ.๘, พธ.ด.), รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาภิรม ราชวรวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลุตโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระเมธาวิญญู (สุเทพ ปสิริโก, น.ธ.เอก, ป.ธ.๔, ผศ.ดร.), รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร., ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

อย่าง พ.ร.บ. สงฆ์ต่างๆ นั้นมันเป็นเพียงองค์ประกอบย่อย องค์ประกอบเสริมเท่านั้นเอง ต่อให้มีรูปแบบสมบูรณ์แบบอย่างใดก็ตามก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ องค์ประกอบหลักคือความเป็นพระและความรับผิดชอบในความเป็นพระเรียกว่า มีสมณสัญญา^{๔๘}

(๒) คณะสงฆ์ไม่ได้นำหลักพระธรรมวินัยมาแก้ปัญหาวาทิตถ์อย่างจริงจัง

การปกครองสงฆ์ได้มีพัฒนาการมาโดยลำดับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองอย่างเห็นได้ชัด จึงทำให้ผู้ปกครองละเลยในการนำหลักของพระธรรมวินัยมาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ส่วนมากมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์และกฎหมายอาญา การแก้ไขปัญหาวาทิตถ์ของพระสงฆ์ล่าช้าไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ^{๔๙} เมื่อกล่าวโดยสรุปปัญหามี ๒ ประการ คือ

๑. ปัญหาวาทิตถ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ ส่วนมากไม่ได้นำเอาหลักของพระธรรมวินัยมาเป็นหลักในการพิจารณา คือ ไม่ได้ใช้หลักของอริยสัจ ๔ ในการตัดสินคดีหรือระงับอริยสัจ

๒. ส่วนผู้ที่กระทำความผิดก็ไม่ยอมรับตามความผิดที่ตนได้กระทำไว้ จึงทำให้การปกครองมีปัญหาอุปสรรคมากขึ้น^{๕๐}

สมัยพุทธกาลเครื่องมือไม่ได้ละเอียดหรือสลับซับซ้อนอะไรมาก เมื่อเกิดอริยสัจเกิดปัญหาก็ใช้อริยสัจเป็นเครื่องมือในการระงับความขัดแย้ง แต่พอมาถึงปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันแม้จะมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์รองรับ แต่ไม่เกิดการหลอมรวมหรือนำหลักการในสมัยพุทธกาลมาใช้อย่างจริงจัง เช่น กฎนิคหกรรมมีชัดเจนอยู่แล้วซึ่งเป็นที่มาของการปกครองที่เรียกว่าให้คุณให้โทษ แต่ไม่เอามาใช้ ถึงใช้ก็ไม่จริงจัง ปัญหาและอุปสรรคในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องดูทั้งสองฝ่าย คือ ๑. พระสงฆ์ที่ปกครอง ๒. พระสงฆ์ที่อยู่ใต้ปกครอง^{๕๑}

(๓) ความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์วัตรกับสังฆิทธิวัตรย่อหย่อน

ในปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยประสบปัญหาในด้านคุณภาพของพระอุปัชฌาย์ อีกทั้งพระเถระระดับพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ มักไม่มีเวลาเวลาทุ่มเทในการอบรมดูแลสังฆิทธิวัตรและทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์ตามหลักการในพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้อง เพราะต้องใช้เวลาโดยมากไปกับการบริหารงานในทางการปกครองคณะสงฆ์ พระภิกษุที่บวชเข้าแล้วส่วนมากก็ไม่ได้พำนักอยู่ในวัดเดียวกันกับพระอุปัชฌาย์ เนื่องจากในตำบลหนึ่งมักจะมีพระอุปัชฌาย์เพียงรูปเดียว คือ เจ้าคณะ

^{๔๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์ ศ.พิเศษ จานงค์ ทองประเสริฐ (ราชบัณฑิต), ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล ฐานวุฑโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐.

ตำบล “ในความเป็นจริงผู้ที่อุปสมบทตามประเพณีในระยะสั้นจะได้พบพระอุปัชฌาย์แค่เพียง ๒ วันเท่านั้น คือวันที่ได้รับการอุปสมบท และจะพบพระอุปัชฌาย์อีกครั้งก็เมื่อวันที่ไปลาพระอุปัชฌาย์ในตอนที่ดินจะทำการลาสมณเพศเท่านั้น”^{๕๒} การทำหน้าที่ระหว่างอุปชฌาย์วัตรกับสัทธิวิหาริกวัตรจึงไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่ และสัทธิวิหาริกก็ไม่ค่อยได้ใส่ใจเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนตามพระธรรมวินัย บวชไปเพื่อรวันสีกหรือบางท่านอยู่ต่อแต่ไม่ใส่ใจในการประพฤติปฏิบัติ จึงทำให้กุลบุตรที่เข้ามาบวชจึงไม่มีคุณภาพ

ปัญหาของพระอุปัชฌาย์ในการปฏิบัติหน้าที่ประมวลได้ดังนี้ สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม) ได้วิเคราะห์ปัญหาของพระอุปัชฌาย์ในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้^{๕๓}

๑. ปัจจุบันพระอุปัชฌาย์มุ่งจะได้สัทธิวิหาริกมากๆ แข่งขันการบวชแล้ว ไม่ได้พิจารณาว่าเหมาะสมถูกต้องกับกฎระเบียบ และไม่คอยตรวจตราความประพฤติของ สัทธิวิหาริก
๒. พระอุปัชฌาย์ไม่มีการสังวรระมัดระวังในการให้การบรรพชาอุปสมบท ไม่ตรวจสอบภูมิหลังหรือประวัติของผู้จะบวชอย่างชัดเจน
๓. พระอุปัชฌาย์เน้นไปในทางลาภสักการะ
๔. พระอุปัชฌาย์ไม่เอาใจใส่สัทธิวิหาริก บวชแล้วปล่อยปละละเลย ไม่ค่อยดูแลสุขทุกข์ตลอดถึงความประพฤติและไม่ค่อยว่ากล่าวตักเตือนสัทธิวิหาริก

อุปชฌาย์วัตรกับสัทธิวิหาริกวัตรไม่สมบูรณ์ พระอุปัชฌาย์บวชพระเข้ามาแล้วต้องเป็นภาระของของท่านที่ต้องอบรมสั่งสอน หมายความว่า บวชให้ ๑ รูปมีภาระ ๑ รูป บวช ๒ รูปมีภาระ ๒ รูป ปัญหาในปัจจุบันไม่ค่อยได้ถือวัตรปฏิบัติต่อกัน ระยะมันห่างกันมาก ปัญหาที่เกิดกับพระสงฆ์ผู้ปกครองหรือปัญหาที่เกิดกับพระสงฆ์ได้ปกครอง^{๕๔}

สรุปความว่า ระบบการกลั่นกรองตรวจสอบในปัจจุบันนี้หละหลวมจึงทำให้เกิดปัญหาขึ้น การบวชแบบเป็นประเพณี สมัยนี้แต่ละตำบลจะมีพระอุปัชฌาย์ได้เพียงรูปเดียวและปีหนึ่งๆ ต้องดูแลพระเป็นร้อยรูป ไม่มีเวลาดูแลสั่งสอน เจ้าอาวาสก็ไม่มีความรู้ และไม่สนใจที่จะดูแลด้วยมัวแต่ไปออกกิจนิมนต์ คนที่บวชมาแล้วไม่ได้รับการอบรมกล่อมเกลาก็เลยอยู่สบายกินสบาย เอาแต่นั่งๆ นอนๆ เอาแต่หาเงิน ติดเกมส์ ติดโทรศัพท์ และเสพสื่อต่างๆ กิจวัตรพระเณรก็บกพร่อง ไม่ศึกษาเล่าเรียนหรือ ไปเรียนเพื่อให้ครบเวลาที่บางสำนักเรียนกำหนดไว้ บวชตามประเพณีไม่ได้บวชด้วยศรัทธา

^{๕๒} ฌโท นาควัชระ, “บทบาทและหน้าที่ ของพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๗๖.

^{๕๓} สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม), “ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์” ในเอกสารการประชุมสัมมนาพระอุปัชฌาย์, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙๗-๑๙๘.

^{๕๔} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐.

อยู่ไปวันๆ เพื่อรอวันสัก หากก็จะมีคำถามว่า เป็นเพราะอะไร ก็ตอบว่า เพราะไม่มีบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตตาม จึงทำให้คุณภาพพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันตกต่ำลง

(๔) ลัทธิบริโภคนิยมหรือทุนนิยมครอบงำ

พุทธศาสนาถือว่าเป็นหลักคำสอนที่เน้นปัญญาเพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดนั้นก็คือมรรคผลนิพพาน แต่ภิกษุผู้บวชในพระธรรมวินัยนี้ไม่ได้ศึกษาคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ จึงแนะนำญาติโยมไปในทางที่ผิด แทนที่จะเน้นเรื่องปัญญาแต่กลับไปมัวเมาให้ญาติโยมหลงยึดติดอยู่กับวัตถุ มุ่งเน้นแต่ที่จะให้เขาร่ำรวยโดยไม่ได้มุ่งเน้นให้ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิต บางทีก็หลอกลวงชาวบ้านให้มาศรัทธาตน โดยการชักชวนให้ญาติโยมทำบุญเรียกว่าทำบุญเยอะๆ ก็จะได้บุญเยอะๆ บางทีให้โยมบูชาพระราหู พระพิฆเนศ บูชาเทพต่างๆ อีกมากมาย เพื่อเน้นได้มาซึ่งปัจจัยเงินทองโดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่ถูกต้อง

ในยุคปัจจุบัน เป็นไปในทางเสื่อมลงเราจะเห็นได้ง่ายๆ พวกปลุกเสก เลขยันต์ ปลุกผีหรือปลุกคนตายขึ้นมาขายกิน หลวงพ่อนั้น หลวงพ่อนี้ ขายกันไปเป็นพุทธพาณิชย์^{๕๕} บริโภคนิยมหรือทุนนิยม ทำให้บั่นทอนคณะสงฆ์ที่เข้ามาคัดกรองความเป็นสมณะ ความเป็นบรรพชิต ที่มองไม่เห็นพระที่เป็นชาวามีเรื่องราวอื้อฉาว หรือแม้แต่วัตรธรมกาย ก็เป็นบริโภคนิยม พุทธพาณิชย์ เรื่องเงินเรื่องทอง แม้แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงก็เป็นผลมาจากบริโภคนิยม^{๕๖}

(๕) สัทธรรมปฏิรูป

การบิดเบือนแนวคิดใหม่ลงไปเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น การรวมศาสนาหรือตั้งตนเป็นศาสดา หรือ นิยายลัทธิใหม่ภายใต้พระพุทธศาสนา โดยใช้หลักคำสอนผสมผสานกับแนวคิดของตนเอง ก่อเกิดปฏิรูปเป็นแบบแผนใหม่ หรืออาจจะปฏิวัติหลักคำสอนใหม่ โดยคำสอนนั้นเป็นไปเพื่อลาภ สักการะยศ สรรเสริญ เน้นให้คนทำทาน แต่ไม่ค่อยได้เน้นให้คนได้รักษาศีลปฏิบัติธรรม มีการสอดแทรกเอาความคิดของตนไปปนกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงเหตุที่ทำให้เกิดสัทธรรมปฏิรูป ในสมัยหนึ่งที่ท่านพระมหากัสสปะเข้าไปทูลถามถึงเหตุที่ทำให้เกิดเสื่อมไปแห่งพระสัทธรรม พระองค์ทรงแสดงว่า เมื่อใดสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้นสัทธรรมย่อมเสื่อมสูญไป ทรงอุปมาเหมือนกับทองคำปลอมยังไม่เกิดขึ้นในโลกตราบดี ตรานั้นทองคำแท้ก็ยังไม่หายไป และเมื่อใดทองคำปลอมเกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้นทองคำแท้จึงหาย ชาติดิน ชาติน้ำ ชาติไฟ ชาติลม ทำสัทธรรมให้เสื่อมสูญไปไม่ได้ ที่แท้โมฆบุรุษในโลกนี้ ต่างหากเกิดขึ้นมาย่อมทำให้สัทธรรมเสื่อมสูญไป เปรียบเหมือนเรือจะอับปางก็เพราะต้นหนเท่านั้น สัทธรรมย่อมไม่เสื่อมสูญไปด้วยประการฉะนี้ หลังจากนั้นพระองค์ได้ทรงแสดงถึงเหตุฝ่ายต่ำที่เป็นไปเพื่อความเลือนหาย ความเสื่อมสูญไปแห่งสัทธรรมมี ๕ ประการ คือ

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบดี (พีร์ สุขาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

๑. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา
๒. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ไม่เคารพยำเกรงในพระธรรม
๓. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ไม่เคารพยำเกรงในพระสงฆ์
๔. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ไม่เคารพยำเกรงในสิกขา
๕. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ไม่เคารพยำเกรงในสมาธิ^{๕๗}

พุทธบริษัท ๔ นี้แหละที่จะทำให้ศาสนาเสื่อม ไม่ศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอน^{๕๘} ไม่มีความเข้าใจถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างชัดเจน และไม่มีความสามัคคีกัน สนิมเกิดแต่เหล็ก ภัยย่อมเกิดมาแต่ภายในก่อนทั้งนั้น^{๕๙} ภัยข้างนอกไม่น่ากลัวมาก กลัวภัยข้างในมากกว่า ภัยข้างในหมายความว่าพวกเราเองๆ ย่อหย่อนในการศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติ คือ ถ้าเราเคร่งครัดใส่ใจ เรื่องการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมนี้คือการรักษาพระศาสนา และการปฏิบัติก็คือการปฏิบัติตามคำสอน ถ้าเราแข่งแกร่ง ภัยข้างนอกที่จะเจาก็ลำบาก ชาวพุทธทุกคนต้องรักษาฐานที่มั่นของตัวเองเป็นหน้าที่ของทุกคน พระก็ตามฆราวาสก็ตาม ฝ่ายบ้านเมืองก็ตามต้องช่วยกัน ภัยภายนอกไม่น่ากลัวเท่ากับภัยภายใน คือ สนิมมันเกิดจากเหล็กจากตัวของมันเอง มันผุร่อนได้ก็เพราะมันเกิดจากตัวของมันเองนี่แหละ^{๖๐} ปัญหาอุปสรรคในการปกครองของสงฆ์ไทยในปัจจุบัน หลักๆ ก็คือ ๑. ประเพณีนอกพระธรรมวินัย ๒. การสอนธรรมโดยเป็นสัทธรรมปฏิรูป คือ สอนนอกธรรมนอกวินัย ๓. เกิดจากผู้ที่ไม่ลุ่มลึกในพุทธศาสนา^{๖๑}

๓.๓.๒ ปัญหาด้านโครงสร้างระบบการปกครอง

(๑) พ.ร.บ. คณะสงฆ์ มีลักษณะเป็นอำนาจนิยม

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้ เป็นการปกครองที่มีการรวมศูนย์อยู่ที่มหาเถรสมาคม ถึงแม้ว่าจะมีพระวินัยและกฎหมายเป็นเครื่องมือในการปกครองสงฆ์ แต่ก็ไม่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ปลอบโยนให้ปัญหาเรื้อรังดังที่ปรากฏให้เห็นดังเช่นทุกวันนี้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ยังมีจุดอ่อนที่ควรปรับปรุงแก้ไข เพราะการปกครองที่รวมศูนย์ที่มหาเถรสมาคมขณะนี้ มีลักษณะที่ปิดแคบและขาดการมีส่วนร่วม ทำให้การทำหน้าที่ของมหาเถรสมาคมขาดความเชื่อมั่นและความชอบธรรม

^{๕๗} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๕๖/๒๖๒-๒๖๓.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล ฐานวุฑฺโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระราชปัญญาลุสสี (อุทัย ญาณทโย, ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ วัดสร้อยทอง (พระอารามหลวง), ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญโญ, ป.ธ.๘, พธ.ด.), รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาารามราชวรวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

บรรดากรรมการมหาเถรสมาคมล้วนเป็นพระมหาเถระมีอายุเกิน ๖๐ ปีแล้ว ถ้าในระบบราชการทางโลกก็เป็นผู้ที่เกษียณอายุจากราชการแล้ว แต่ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ก็ยังให้ท่านต้องทำงานต่างๆ ที่บางท่านหรือหลายท่านมีอายุเกือบ ๘๐ ปีหรือเกิน ๙๐ ปีแล้ว ท่านเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิและวิญญูเป็นผู้มีประสบการณ์มาก เป็นพระมหาเถระที่ตั้งอยู่ในฐานะครูฐานีบุคคล การที่ให้พระมหาเถระในวัยนี้เป็นการกรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรบริหารสูงสุด ตามระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยก็เป็นสิ่งเหมาะสม แต่งานที่ท่านต้องทำควรเป็นงานระดับนโยบาย งานให้คำปรึกษาชี้แนะและงานวินิจฉัยตัดสิน ในระดับสูงสุด ไม่ควรเป็นงานระดับปฏิบัติการที่ต้องพิจารณาถ่วงถ่วงหาแนวทางหรือวิธีดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ที่เหมาะสมในการดำเนินการ งานระดับปฏิบัติการควร เป็นงานขององค์กรระดับรองจากมหาเถรสมาคมที่จะต้องใช้เวลากำลังงานและเวลาในการพิจารณาถ่วงถ่วง ให้เสร็จสิ้นแล้วจึงเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติเป็นขั้นตอนสุดท้าย^{๖๒}

เกี่ยวกับระบบการปกครองสงฆ์ในสมัยก่อนใช้ พ.ร.บ. ๒๔๘๔ มีสังฆสภา สังฆมนตรีวินัยธร ที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยมาก การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ สาธารณูปการ ทำงานเป็นระบบ จังหวัดถ่ายทอดคำสั่งมาอำเภอ อำเภอก็ถ่ายทอดคำสั่งมาตำบล ตำบลถ่ายทอดคำสั่งมาที่ระดับวัด ส่วนปัจจุบัน พ.ร.บ. ๒๕๐๕ เป็นระบบของเผด็จการ ขึ้นอยู่กับคนๆ เดียวจอมพลสฤษดิ์ได้เปลี่ยนแปลงระบบทั้งหมด เป็นเผด็จการ อะไรๆ ก็ขึ้นกับหัวหน้าคนเดียว เลยทำให้ระบบการปกครองสงฆ์หย่อนไป ดูแลไม่ทั่วถึง ตอนนี้จังหวัดดูแลหมด แล้วจะไปดูแลอะไรไหว เพราะไปยึดการปกครองแบบชาวบ้าน^{๖๓}

พ.ร.บ. ๒๕๐๕ มีความล้าหลัง ต้องมีการปฏิรูปอ่านกฎหมายให้ครบและออกกฎหมายลูกให้ครบ โครงสร้างเดิมใช้ได้อยู่ เช่น กฎหมายของมหาวิทยาลัย เขียนกรอบวางไว้สั้นๆ ถ้าเขียนหมดก็กฎหมายแต่ละฉบับก็ ๓๐๐-๔๐๐ หน้า ฉะนั้น ที่เขียนไว้เพื่อให้ออกกฎหมายลูก อย่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปัจจุบันที่ใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่ไม่ได้แก้ไขเรื่องการปกครองบางมาตรา เช่น มาตรา ๑๙ ก็สามารถที่จะออกกฎหมายลูกได้อีก แต่ก็ไม่ได้ทำกัน ช่องโหว่มีมาก พ.ร.บ.สงฆ์ ในปัจจุบันในถือว่าเป็นการรวบอำนาจ^{๖๔} ทางโลกเป็นแบบประชาธิปไตยแต่ทางวัดกลับมา

^{๖๒} สุนทร ฦ รัชชี, “การปกครองคณะสงฆ์ : อดีต ปัจจุบัน อนาคต ”, วารสารพุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๓๙) : ๑๘.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบดี (พีร์ สุขาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สณฺเฑโธ, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

เป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์มันก็เลยมีปัญหาอยู่ในปัจจุบันนี้ ปกครองแบบรวมอำนาจที่มหาเถรสมาคม
ไม่มีการกระจายอำนาจ^{๖๕}

กฎหมายคณะสงฆ์ โดยเฉพาะ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ จะต้องเป็นฐานรองรับให้พระธรรมวินัย
ปรากฏโดดเด่นขึ้นมาเป็นหลักของพระพุทธศาสนา และเป็นเครื่องกำกับให้พระภิกษุสามเณรที่บวช
เข้ามาแล้วได้เจริญ งามงามในศีล สมาธิ ปัญญา ตามหลักไตรสิกขา สามารถสั่งสอนธรรมนำ
ประชาชนให้พัฒนาชีวิตและสังคม ประเทศชาติสู่ความเจริญมั่นคงและประโยชน์สุขที่แท้จริงยั่งยืน
พูดอย่างสั้นว่า พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ต้องเป็นฐานรองรับพระธรรมวินัย กำกับพระเณรให้เจริญใน
ไตรสิกขา และทำวัดให้เป็นแหล่งแผ่ธรรมขยายปัญญาสู่ชุมชน^{๖๖}

แนวโน้มในอนาคตลักษณะการปกครองที่อยู่ปัจจุบันนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก
เพราะว่าไม่ค่อยได้มีประสิทธิภาพและไม่เป็นที่ยอมรับมากขึ้น ระบบของมหาเถรสมาคมต้องปรับอยู่
ไม่ได้หรอก แก่ปัญหาอะไรไม่ได้เลย เช่น กรณีธรรมกาย กรณียันตระ กรณีเณรคำ ก็ทำให้คนมองว่าไม่
มีน้ำยาอะไรเลย ทำอะไรไม่ได้สักอย่าง มหาเถรสมาคมสมาคมต้องปรับสถานะตนเองอยู่ไม่ได้อยู่แล้ว
ถ้าอยู่ก็เป็นเหมือนเสือกระดาษ ในที่สุดคนไม่กลัว ไม่ฟัง ไม่เห็นว่ามีน้ำยา^{๖๗} ข้อเสีย ของ พ.ร.บ.
คณะสงฆ์ฉบับนี้ก็คือ คณะสงฆ์เติบโตโดยปราศจากการถ่วงดุลและการตรวจสอบทั้งจากภาค
ประชาชนและภาครัฐ ประชาชน และพระสงฆ์ชั้นผู้น้อยไม่มีสิทธิ์เสียงในการตรวจสอบการใช้อำนาจ
ในคณะสงฆ์ในกิจการพระพุทธศาสนาทั้งปวง ส่งผลให้ผู้มีอำนาจในคณะสงฆ์มีอำนาจขึ้นอย่างเห็นได้ชัด
แต่พระเถระผู้มีอำนาจซึ่งส่วนใหญ่ชราภาพแล้ว ไม่อาจแก้ปัญหาภายในของคณะสงฆ์ รวมทั้ง
ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาทั้งจากภายในและจากภายนอกได้เลย ส่งผลกระทบให้พระพุทธศาสนา
โดยรวมเสื่อมถอยลงเป็นลำดับ^{๖๘}

การบริหารงานของคณะสงฆ์ตั้งแต่มหาเถรสมาคมลงมาจนถึงระดับเจ้าอาวาส ควรมีการ
ปรับปรุงอย่างแท้จริง เพื่อให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น ไม่ใช่รอแต่คำสั่งจากผู้บังคับบัญชา
อย่างเดียว จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่ระดับล่างได้แสดงความคิดเห็นบ้างและมีผลต่อการทำงาน
ระดับบนด้วย เพราะการปกครองแต่ละพื้นที่แตกต่างกันทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ
ในด้านการบริหารควรกระจายออกจากส่วนกลางมาสู่ระดับท้องถิ่นให้มากขึ้น และควรทำงานเป็น
ระบบคณะกรรมการให้มากขึ้นเพื่อช่วยการช่วยกันบริหารกิจการพระพุทธศาสนา

^{๖๕} สัมภาษณ์ ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ (ราชบัณฑิต), ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาการนับถือศาสนาของคน, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓,
(กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๗๖.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๘} ผศ.ดร. ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, “พ.ร.บ. คณะสงฆ์กับอนาคตพระพุทธศาสนาของไทย”, หน้า ๘.

(๒) การพระศาสนาทั้ง ๖ ด้านไม่มีประสิทธิภาพ

งานบริหารกิจการพระศาสนา ๖ ด้าน คือ ๑. ด้านการปกครอง ๒. ด้านการศาสนศึกษา ๓. ด้านการเผยแผ่ ๔. ด้านการสาธารณูปการ ๕. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์ ที่ต้องมีการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจมีแผนงานใหม่ๆ โครงการใหม่ๆ เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของพระพุทธศาสนาของสังคมไทยและเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก ควรเป็นงานขององค์กรระดับรองจากมหาเถรสมาคมที่บริหารโดยพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิและมีวิสัยอยู่ในวัยทำงานและการปฏิบัติงานควรเป็นไปในรูปของคณะกรรมการ ส่วนมหาเถรสมาคมควรมีหน้าที่เพียงกำหนดและควบคุมนโยบาย ให้คำปรึกษาหรือชี้แนะแก่องค์กรระดับรอง มีมติอนุมัติหรือไม่อนุมัติวินัยชี้ขาดสิ่งที่องค์กรระดับรองเสนอขึ้นมา ถ้าสามารถทำได้ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาก็จะดีขึ้น^{๖๙}

ในปัจจุบันที่ทางคณะสงฆ์มีการขับเคลื่อนเรื่องการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนโดย ๖ ด้าน ๖ ภาระงาน + ๑ ก็คือ พุทธมณฑล ก็เกี่ยวเนื่องกับการที่ สนช.^{๗๐} ได้มีนโยบายในการที่จะปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา แต่ไม่ได้ปฏิรูปพระพุทธศาสนา แต่ว่าปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คือส่วนที่มีการขับเคลื่อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองของคณะสงฆ์ ก็มีการขับเคลื่อนแล้วก็มีการใช้นโยบาย มีแผนงาน มีแผนแม่บท ซึ่งในปัจจุบันนี้ใช้แผนแม่บทในการปกครองนั้น ฉบับที่ ๒ โดยมีแผนแม่บทนั้น อยู่ในระยะ ๕ ปี คือ ปี ๖๐ ถึง ๖๔ นี่คือแผนแม่บท เรียกว่าตามฉบับที่ ๑๒ ของกิจการของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับทางโลกนั้น ซึ่งในการปฏิรูปในครั้งนี้ ก็ใช้ ๑) ก็คือพระธรรมวินัยเป็นหลัก ๒) ใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์และ ๓) ใช้จารีต ประเพณี^{๗๑}

ปัญหาและอุปสรรคของกิจการพระพุทธศาสนาแต่ละด้าน มีดังต่อไปนี้

๑) ด้านการปกครอง ขาดหลักธรรมาภิบาล ไม่มีการกระจายอำนาจในการปกครองสงฆ์ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการแต่ละระดับชั้นไม่มีการคัดสรรกันในเขตของตนเอง ส่วนมากมักจะส่งตรงมาจากส่วนกลางโดยไม่ได้อยู่ในพื้นที่จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด และคณะสงฆ์ไม่มีสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองถาวร จึงทำให้การปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ล่าช้าและไม่ต่อเนื่อง เมื่อเปลี่ยนเจ้าคณะผู้ปกครองสำนักงานก็เปลี่ยนที่ไปตาม

ระบบรวมศูนย์ยังเป็นระบบที่ไม่โปร่งใส จึงเป็นช่องทางแห่งความไม่สุจริต เนื่องจากอำนาจการตัดสินใจนั้นอยู่ในมือของคนเพียงไม่กี่คนหรือเพียงคนเดียว ระบบเช่นนี้เอื้อให้การวิ่งเต้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว เช่น เพื่อเลื่อนสมณศักดิ์หรือเพื่อมีตำแหน่งในคณะสงฆ์ อาทิ ด้วยเหตุนี้จึงเปิดโอกาสให้พระที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมสามารถขึ้นมาเป็นพระราชาคณะและพระสังฆาธิการ

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สญฺญโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๗๐} สนช. คำเต็มคือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ๒๕๕๗.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญโญ, ป.ธ.๘, พธ.ด.), รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

ระดับต่างๆ ได้อย่างสะดวก และดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจในระยะหลังจะพบว่าพระที่ก่อเรื่องอื้อฉาวมักเป็นพระราชาคณะและพระสังฆาธิการ ในทำนองเดียวกันระบบบรมครูที่เอื้อต่อการวิงวอนนี้ ยังทำให้พระนอกวัดจำนวนมากสามารถลอยนวลได้^{๗๒}

๒) ด้านการศาสนศึกษา ปัจจุบันรัฐแยกเอาผู้มีโอกาสดีกว่ามาให้การศึกษาเอง แต่ยังปล่อยผู้ด้อยโอกาสให้อยู่ในความดูแลของสถาบันสงฆ์ ทั้งที่สถาบันสงฆ์ได้ถูกยกออกไปไว้ในนอกระบบการศึกษาของรัฐแล้ว ซึ่งเป็นปัญหายิ่งใหญ่ถึงขั้นความเป็นความตายของพระพุทธศาสนาทีเดียว^{๗๓} ระบบการศึกษาคณะสงฆ์เก่ามาก ล้าสมัยมาก ต้องมีการปรับปรุง^{๗๔} ทางด้านบาลี ต้องปรับอีกมาก ถ้าจะให้ ป.ธ.๙ ต้องเป็นปริญญาเอก เพราะเมื่อก่อนนี้ คำว่าเปรียญเอก ก็คือ ปริญญาเอกทางศาสนา เรานำมาตลอดแต่อยู่มาๆ การศึกษามันล้าหลังสุดๆ ประโยค ๙ เทียบแค่ปริญญาตรี ต้องปรับหลักสูตรให้เข้ากับโลก^{๗๕}

ตอนหลังการศึกษาแผนกธรรมและบาลีด้อยลง กำลังคนที่เป็นพระเถรพรมี แต่ว่าศึกษาน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด มีคนแต่ไม่ยอมเรียนแต่ไปเรียนวิชาการทางโลกเทียบได้ ม.๑-๒-๓ หรือเรียนปริยัติสามัญวิชาการทางโลก^{๗๖} ในส่วนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ผู้เรียนมีพอสมควร แต่ในด้านความประพฤติปฏิบัติตนไม่ค่อยเรียบร้อยมุ่งเน้นที่การศึกษาอย่างเดียว กิริยามารยาทการพูดการเจรจาไม่มีการสำรวม และที่สำคัญได้มีบุคคลที่มีความเบี่ยงเบนทางเพศมาบวชเรียนมากขึ้น ในบางที่การบริหารก็ไม่มีหลักธรรมาภิบาลไม่มีความโปร่งใส มีการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กร

๓) ด้านการเผยแผ่ พระธรรมทูตในประเทศไทย การปฏิบัติงานยังไม่ต่อเนื่องขาดระบบการติดตามวัดผล ไม่มีโรงเรียนฝึกนักทูตนักเทศน์ประจำจังหวัด หัวหน้าพระธรรมทูตแต่ละสายไม่ได้เป็นเจ้าของคณะภาคในเขตนั้น จึงทำให้การบริหารไม่คล่องตัว การทำงานของพระธรรมทูตไม่สอดคล้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในส่วนของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ไม่มีแผนการพัฒนากการเผยแผ่ในเชิงรุก ถึงแม้จะมีการอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศก็ตาม ไม่สามารถที่จะให้ชาวต่างชาติที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ ได้เข้ามาบวชเป็นศาสนทายาทได้ ส่วนมากก็ไปเผยแผ่ให้กับคนไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ จึงทำให้ไม่สามารถเผยแผ่พุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๗๒} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มทางออกจากวิกฤต, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ วิพริทธิ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๙.

^{๗๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลุตโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระราชปัญญานุสสี (อุทัย ญาณทโย, ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ วัดสร้อยทอง (พระอารามหลวง), ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

๔) ด้านการสาธารณสุข การขาดหลักธรรมาภิบาลไม่มีระบบที่ดี ไม่โปร่งใส จึงทำให้มีการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กร เช่น ปัญหาเกี่ยวกับเงินทอง จนต้องเป็นคดีความกัน พระบางรูปก็ต้องถูกดำเนินคดีจนต้องลาสิกขาไป ส่วนฆราวาสที่ทำผิดก็ต้องถูกดำเนินคดีให้ออกราชการไป

๕) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป เช่น โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโรงเรียนการกุศลของวัด ในปัจจุบันยังมีน้อยยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการ บางแห่งที่เคยจัดการเรียนการสอนมาก็ปิดลงเพราะไม่มีผู้นำที่จะมาสานงานต่อ

๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ งานที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ในส่วนของการรับบริจาคสิ่งของเพื่อนำไปสงเคราะห์แก่ประชาชนนั้นได้มีบุคคลเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ตรงส่วนนี้ จึงทำให้ขาดหลักธรรมาภิบาล ไม่โปร่งใส มีการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กร

(๓) ถูกครอบงำด้วยอำนาจรัฐ

ปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน การปกครองของเรามีความเกี่ยวเนื่องกับฝ่ายรัฐ การปกครองคณะสงฆ์ที่สร้างความวุ่นวายเพราะทางฝ่ายอาณาจักรมากำก่ายเก้นไป ในทางที่เหมาะสมควรมาสนับสนุนกิจการพระศาสนา สิ่งใดก็ตามที่เห็นว่าไม่ถูกต้องก็ควรจะถามทางคณะสงฆ์หรือพระเถระที่มีอำนาจในการปกครอง บางทีปัญหาเกิดขึ้นจากเรื่องเล็กๆ ก็กลายเป็นเรื่องใหญ่จากควรที่จะหายไปด้วยการพูดคุยกัน ก็เลยเป็นข่าวใหญ่โต ทำให้การปกครองดูเหมือนเสียหายมาก สมัยอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันมีความซับซ้อนมากขึ้น การที่จะออกกฎหมายต่างๆ มาใช้กับพระสงฆ์ก็ควรที่จะไตร่ตรองรอบคอบมันมีทั้งผลดี ผลเสีย^{๗๗} ในสมัยนี้คณะสงฆ์มีความซับซ้อนมากขึ้นแล้วก็มีปัจจัยภายนอกเข้ามากำหนดพระสงฆ์มากขึ้น โดยเฉพาะฝ่ายรัฐ ทำให้ต้องมีอะไรเพิ่มมากขึ้น เช่น พระธรรมวินัยไม่พอ เดียวนี้มันก็ต้องมีเรื่องของกฎระเบียบ มีกฎหมายเข้ามากำกับมากขึ้น มีปัญหาเรื่องโครงสร้างคณะสงฆ์ที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาและความเป็นจริงในปัจจุบัน อำนาจของรัฐเข้าไปกำหนดระบบของคณะสงฆ์เยอะ คณะสงฆ์เข้าไปอยู่ใต้อำนาจของฝ่ายรัฐ คณะสงฆ์ก็เอาระบบราชการมาครอบการปกครองคณะสงฆ์^{๗๘}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปัจจุบันก็เป็นเครื่องมือในปกครองให้กับพระสงฆ์โดยตรง ไม่ได้เป็นปัญหาอะไร ถ้าจะเป็นปัญหาก็คือว่า มีความเข้าใจทุกมาตราหรือเปล่า ทุกหมวดบังคับใช้ครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ การบังคับใช้ทุกวันนี้ในตัวพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีปัญหาในแง่ที่ว่าทับซ้อนกันไม่มีความกระจ่าง คือ ๑. ผู้บังคับใช้ไม่แข็งแรง ๒. ความเข้าใจ ระหว่าง พ.ร.บ.สงฆ์กับกฎหมาย

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระราชปัญญาสุธี (อุทัย ฉาโณทโย, ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ วัดสร้อยทอง (พระอารามหลวง), ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

ฝ่ายบ้านเมือง ต้องเอามาสังคายนาใหม่หมด อย่าให้ทับซ้อนกันกับพระธรรมวินัย^{๗๙} ปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันนี้เกี่ยวกับระบบโครงสร้างการปกครองสงฆ์ที่ทับซ้อนกันระหว่างอำนาจรัฐกับคณะสงฆ์ที่ยังไม่ลงตัว^{๘๐}

การที่คณะสงฆ์พึ่งความอุปถัมภ์จากรัฐมากเกินไป ทำให้เหินห่างจากสังคม สำหรับวัดในระดับหมู่บ้าน การร่วมมือและสนองตอบนโยบายของรัฐตั้งแต่ระดับอำเภอขึ้นไป หมายถึงการที่วัดจะได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่รัฐในกิจการต่างๆ ของวัด เพื่อเป็นโอกาสในการเสนอขอเลื่อนสมณศักดิ์ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ได้รับการตอกย้ำด้วยระบบรวมศูนย์ที่ทุกอย่างกำหนดจากส่วนกลาง โดยมีสมณศักดิ์และตำแหน่งบริหารเป็นรางวัล ดังนั้นพระสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไปจึงมักจะใส่ใจกับนโยบายจากผู้ปกครองระดับบนยิ่งกว่าจะคำนึงถึงความเป็นไปในหมู่บ้าน^{๘๑}

(๔) องค์การสงฆ์ไม่มีหน่วยงานปกครองที่ถาวร

การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคแบ่งเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด แยกกันตามนิกายให้มีสำนักงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ทุกระดับ การบริหารองค์กรสงฆ์ทุกระดับชั้น ควรตั้งทีมคณะกรรมการบริหารและทีมที่ปรึกษา คือพระต้องเปิดใจแล้วต้องเปิดใจรับฟังความเห็นคนนอก คณะสงฆ์ควรกระจายอำนาจมากขึ้น การกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ต้องมีสภาของสงฆ์ในระดับตำบล หรือมีสภาสงฆ์ในระดับประเทศ มีตัวแทนจากพระสงฆ์ส่วนต่างๆ มามีส่วนร่วม อันนี้ก็เหมือนกับเป็นกลไกที่ช่วยทำให้การปกครองรับรู้ปัญหาและข้อคิดเห็นของพระสงฆ์ต่างๆ^{๘๒}

การปกครองคณะสงฆ์ในระดับส่วนภูมิภาคระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด ยังไม่มีสำนักงานสังฆสภาประจำ เมื่อเปลี่ยนเจ้าคณะผู้ปกครองใหม่ สำนักงานก็ย้ายไปตามเจ้าคณะนั้นไป แม้แต่เลขานุการก็ต้องเปลี่ยนไปตามเจ้าคณะนั้น การทำงานคณะสงฆ์จึงไม่ต่อเนื่องขาดประสิทธิภาพ การบริหารองค์กรควรตั้งทีมคณะกรรมการบริหารและทีมที่ปรึกษา เช่น เจ้าคณะภาคเป็นประธาน โดยตำแหน่ง กรรมการที่เป็นพระ ๙ รูป ขรവാสนัก ๒ คน ระดับจังหวัดก็เหมือนกันควรมีการประชุมกันให้ล้อยกกับมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมประชุมแล้ว หลังจากนั้นก็ประชุมระดับภาค แล้วส่งนโยบายต่อไประดับจังหวัด อำเภอ ตำบล ในทุกระดับชั้นจนถึงเจ้าอาวาส^{๘๓}

^{๗๙} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล ฐานวุฑโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๘๑} พระไพศาล วิสาโล, (1 พ.ย.2553) “เมืองไทยในอนาคต : อนาคตไทยในวงการสงฆ์”, **มติชนรายวัน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.visalo.org/article/matichon254311.htm> [20 พ.ค. 60].

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

๓.๓.๒ ปัญหาจากภายนอกองค์กร

ในอดีตในช่วงเวลาที่คณะสงฆ์กำลังอ่อนแอลงนั้น ก็พอดีกองทัพชนชาติอาหรับและเตอร์กเข้ารุกรานเป็นระลอกๆ และทำลายพุทธศาสนาลงจนหมดทุกแห่งของอินเดียในช่วงประมาณ พ.ศ. ๑๗๐๐ โดยวิธีฆ่าพระสงฆ์ ทำลายสถาบันและสิ่งก่อสร้างโดยเผาผลาญวัดวาอารามและมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาทุกแห่ง เผาคัมภีร์และตำรับตำราพระพุทธศาสนา^{๘๔} ประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ภัยพระพุทธศาสนาไม่ได้แต่ภัยภายในอย่างเดียว แต่เกิดจากภายนอกที่เป็นศาสนิกอื่นที่เข้ามาทำลายพระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ ในประเทศไทยปัจจุบันนี้ก็กำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับศาสนิกอื่นด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้แยกประเด็นไว้เป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

(๑) แทรกแซงด้านกฎหมาย

ต่างศาสนาที่รุกรานแทรกแซงในฝ่ายบ้านเมืองและคณะสงฆ์โดยตรงและโดยอ้อมในปัจจุบันนี้ อย่างเช่น ถ้ามุสลิมมีอำนาจในที่ใด เขาจะใช้อำนาจลิดรอนสิทธิทางศาสนาของผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมในที่นั้นทันที ด้วยข้ออ้างที่ว่า ถ้าเขาทำไม่ได้คนอื่นก็ไม่ควรทำเช่นเดียวกัน เช่น เมื่อครั้งที่มุสลิมคนหนึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ท่านก็ให้เอาพระพุทธรูปเก่าแก่ออกจากห้องทำงานรัฐมนตรี พระพุทธรูปองค์นั้นประดิษฐานมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย หรือเมื่อสมัยที่ผู้บัญชาการทหารบกท่านหนึ่งเป็นมุสลิม เมื่อไปเยี่ยมหน่วยทหาร การรวมพลฟังโอวาทที่ศาลาหอพระ ต้องเอาผ้ามา่านมาชิงบังพระพุทธรูปไว้ เพราะถ้าเห็นพระพุทธรูปอยู่ตรงนั้นมันขัดต่อหลักศาสนาของท่าน คนไทยไม่เคยก่อความแตกแยกกับศาสนาไหนๆ ที่มาเผยแพร่และที่มีอยู่ในประเทศไทย มีแต่ศาสนาไหนๆ เท่านั้นที่มาก่อเหตุแตกแยกกับเรา เช่น ในพิธีประดับยศ ทหารไทยเคยตั้งพระพุทธรูป ก็สั่งไม่ให้ตั้งพระพุทธรูปประจำหน่วยราชการเคยอยู่ตรงนั้น ก็สั่งให้เอาไปไว้ที่อื่น ด้วยข้ออ้างว่ามีมุสลิมเข้ารับพระราชทานและร่วมอยู่ในพิธีด้วย โตะหมูปูชาและพระสงฆ์สวดมนต์ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม^{๘๕} ภัยภายนอกขึ้นที่เกิดขึ้น คือ พวกลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ลัทธิอิสลามที่เบียดเบียนศาสนาพุทธมาก^{๘๖}

ศาสนาต่างๆ ที่มารุมเร้าพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้จากการที่เราได้สัมผัสแล้วก็ได้ทราบข้อมูลจากโซเชียลต่างๆ หรือแม้แต่กฎหมายต่างๆ ที่มีในปัจจุบันเพื่อเบียดเบียนพระพุทธศาสนาโดยใช้กฎหมายบ้านเมืองเป็นเครื่องขึ้นำ เช่น การออกกฎหมายเพื่อสนับสนุนลัทธิอื่น เมื่อพิจารณาดูเหมือนจะไม่มีอะไร แต่ว่ากฎหมายที่ออกมาแล้วเกื้อหนุนแต่เขามาควบคุมในส่วนของเรา ทั้งๆ

^{๘๔} พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺญโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๖๔.

^{๘๕} นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย, (4 ก.พ. 2559), “มองพุทธมณฑลปัตตานี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://tungdmctv.blogspot.com/2016/02/blog-post.html> , [20 ต.ค. 60].

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบติ (พีร์ สุชาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

ที่ประชาชน ๙๕ % เป็นของชาวพุทธ พวกเขานิดเดียวแต่จะสามารถใช้กฎหมายออกมาแล้วก็ใช้งบประมาณสำนักพุทธศาสนาไปเกื้อหนุนลัทธิของเขา^{๔๗}

เราจะเห็นได้ว่า อำนาจนี้แหละคือมาตรการที่ศักดิ์สิทธิ์ในการรื้อไล่ศาสนาอื่นและสถาปนาศาสนาของตนขึ้นแทน เวลานี้มีการดำเนินการหลายอย่างโดยพี่น้องมุสลิมเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในทางการเมืองซึ่งเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เมื่อใดที่รัฐสภาของไทยมีสมาชิกที่เป็นมุสลิมมากขึ้น ถึงตอนนั้นประเทศไทยจะต้องมีนายกรัฐมนตรีที่เป็นมุสลิม อะไรจะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ถึงตอนนั้นเมืองไทยจะมีกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ให้ศาสนาอิสลาม แต่แฝงไว้ด้วยอำนาจที่ลิดรอนสิทธิประโยชน์ของชาวพุทธออกมาอย่างชัดเจน

(๒) การส่งศาสนิกอื่นเข้ามาในองค์กร

มีการปลอมตัวเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา แล้วทำตัวให้เสื่อมเสีย ทำให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระภิกษุสงฆ์ เรื่องนี้มีหลายกรณีมากราบ สื่อมวลชนก็ทราบ แต่ไม่ออกข่าวถึงออกก็ออกแค่ว่า พระมั่วสีกา พระดื่มเหล้า พระดูหนังโป๊ ฯลฯ จริงๆ เป็นแผนเพื่อทำลาย แต่รัฐไม่เคยคิดปกป้องพระพุทธศาสนา ชาวบ้านเองนี่ เราลองตั้งข้อสังเกตว่า เรื่องพระอยู่กับผู้หญิงนั้น ชาวพุทธทุกคนก็รู้ว่าเป็นสิ่งที่ผิดกันทั้งนั้น ถ้าคนพุทธจริงเขาไม่กล้าทำชั่วออกสื่อประจานตนและศาสนาของตน เช่นนี้หรือ พวกที่ทำแล้วถ่ายรูปเปิดเผยประจานเพื่อให้พระสงฆ์และพุทธศาสนาเสื่อมเสียอย่างนี้ เห็นได้ว่าเป็นการเจตนาออกสื่อเพื่อทำลายศาสนาพุทธ อย่างรุนแรงหวังผล ส่วนภยันนอกศาสนาที่เขาพยายามแสวงหาช่องทางต่างๆ เพื่อที่จะทำให้เขาโดดเด่นขึ้นมาในปัจจุบันก็มีมากขึ้น เพราะฝ่ายบ้านเมืองของเราอ่อนแอ ภัยต่างลัทธิศาสนาจึงมีมากขึ้นและรุกคืบอย่างรุนแรง^{๔๘}

ในปัจจุบันนี้ มีการส่งคนที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาโดยการเข้ามาทำงานในองค์กรชาวพุทธเพื่อทำลายความมั่นคง และนำข้อมูลที่เป็นข้อบกพร่องนั้นมาเป็นเครื่องมือในการทำลายความเชื่อมั่นของพุทธศาสนิกชน เช่น

๑. ใช้สื่อโฆษณาเพื่อทำลายภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์
๒. ใช้สตรีเข้ามาทำลายพระให้เสียหาย
๓. หม่ำพระโดยการวางยาพิษพระที่เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง^{๔๙}

ภัยที่เกิดจากบุคคลที่อยู่ต่างศาสนานั้น ถือว่า เป็นภัยรองมาจากภัยที่เกิดจากบุคคลภายในที่มีความอ่อนแอ ย่อหย่อนในพระธรรมวินัย และไม่ศึกษาหลักคำสอนให้มีความเข้าใจและ

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปณฺโณ, ป.ธ.๘, พธ.ด.), รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาภิรม ราชวรวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลฺยโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระเทพวิสุทธิโสภณ (เฉลา เตชวณฺโณ, ป.ธ.๙, พธ.ด.), รองเจ้าคณะภาค ๒ เจ้าอาวาสวัดราชคฤห์วรวิหาร, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

นำไปปฏิบัติให้ถูกต้อง จึงทำให้เป็นช่องทางให้ศาสนิกอื่นได้โอกาสในการจะเข้ามาทำลายศรัทธาของชาวพุทธในรูปแบบต่างๆ บางทีบุคคลภายนอกศาสนาปลอมเข้ามาบวชเพื่อทำลายพระพุทธศาสนา, เข้ามาในทางระบบของกฎหมายเพื่อเป็นการควบคุมแทรกแซงการปกครองสงฆ์ใช้สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ในทางลบที่เกี่ยวกับพระสงฆ์เพื่อทำลายศรัทธาของชาวพุทธ เป็นต้น^{๙๐}

ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้มีอยู่มากมายทั้งภายในองค์กรของเราเอง โดยที่พระสงฆ์ไม่ประพฤติตามพระธรรมวินัย ส่วนในด้านของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ยังมีจุดบกพร่องที่ต้องมีการปฏิรูประบบการปกครองให้เข้ากับยุคสมัยและทันต่อเหตุการณ์ในการแก้ปัญหา การครอบงำด้วยอำนาจรัฐโดยใช้พระเป็นเครื่องมือในการปกครองรัฐ และภัยจากภายนอกที่เกิดจากศาสนิกอื่น ผู้วิจัยได้นำเสนอเพื่อให้มองเห็นภาพถึงสิ่งที่บกพร่องและแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

ปัญหาของพระสงฆ์	แนวทางแก้ไข
๑. พระภิกษุประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย ๒. ไม่ได้นำหลักพระธรรมวินัยมาใช้แก้ปัญหา ๓. ความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์วัตรกับ สังฆิวิหริกวัดร่อยหล่อน ๔. ลัทธิบริโภคนิยมหรือทุนนิยมครอบงำ ๕. สัทธรรมปฏิรูป	๑. พระสงฆ์ต้องศึกษาพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง ๒. พระสงฆ์ต้องปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๓. มีระบบการคัดกรองสมาชิกสงฆ์ที่ดี ๔. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์วัตรกับ สังฆิวิหริกวัดให้สมบูรณ์
ปัญหาด้านโครงสร้างระบบการปกครอง	แนวทางแก้ไข
๑. พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เป็นลักษณะอำนาจนิยม ไม่กระจายอำนาจ ๒. การพระศาสนาทั้ง ๖ ด้านไม่มีประสิทธิภาพ ๓. การครอบงำด้วยอำนาจรัฐ ๔. องค์กรสงฆ์ไม่มีหน่วยงานปกครองที่ถาวร	๑. กระจายอำนาจการปกครองสงฆ์ ๒. แต่งตั้งคณะกรรมการสังฆสภาบริหารกิจการ คณะสงฆ์รองจากมหาเถรสมาคม ๓. แต่งตั้งพระสังฆาธิการที่คัดสรรกันในเขตนั่นๆ แล้วเสนอตามลำดับชั้น ๔. ตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองที่ถาวร
ปัญหาจากภายนอกองค์กร	แนวทางแก้ไข
๑. การแทรกแซงด้านกฎหมาย ๒. การส่งศาสนิกอื่นเข้ามาในองค์กรเพื่อทำลาย พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ	๑. สร้างศาสนทายาท ๒. มีกฎหมายอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา ๓. สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

แผนภาพที่ ๑๑ ปัญหาและอุปสรรค/แนวทางแก้ไขการปกครองสงฆ์

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล ฐานวุฑฺโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

๓.๔ บทสรุป

การปกครองสงฆ์ไทยได้พัฒนาการมาโดยลำดับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ในสมัยกรุงสุโขทัยแบ่งการปกครองสงฆ์ออกเป็น ๒ คณะใหญ่ๆ คือ ๑. คามวาสี ๒. อรัญญวาสี สมัยกรุงศรีอยุธยา ยังคงถือแบบอย่างสมัยกรุงสุโขทัย แต่เพิ่มขึ้นมาอีกคณะหนึ่งก็คือ “คณะป่าแก้ว” จึงได้แบ่งออกเป็น ๓ คณะใหญ่ๆ คือ ๑. คณะคามวาสีฝ่ายขวา (คณะป่าแก้ว) ๒. คณะอรัญญวาสี ๓. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้นี้ เป็นการจัดรูปแบบโครงสร้างแบบรวบอำนาจสูงสุดไว้ที่พระมหากษัตริย์ ทรงมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงพระองค์เดียวในการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ ส่วนในสมัยกรุงธนบุรีการปกครองสงฆ์นั้นไม่แตกต่างจากสมัยกรุงศรีอยุธยามากนัก

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีการออกกฎหมายคณะสงฆ์ ๑๐ ฉบับ ที่ทรงบังคับใช้ โดยไม่มีมาตรา ไม่มีบทหรือ ตอนใดๆ พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ คณะสงฆ์เพิ่มขึ้นมี ๔ คณะ คือ คณะเหนือ, คณะใต้, คณะกลาง, คณะอรัญญวาสี และในรัชกาลที่ ๓ นี้ได้มีคณะของธรรมยุติกนิกายเกิดขึ้น โดยผู้ก่อตั้งนิกายคือ พระวชิรญาณภิกขุ พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๘ ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์เกิดขึ้นอีก โดยคณะรัฐบาลปฎิวัติ ซึ่งมี พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ก็พยายามแก้ไข พ.ร.บ.เก่า และต้องการจะรวมนิกายทั้ง ๒ คือ มหานิกายกับธรรมยุติกนิกายเข้าด้วยกัน สถาปนาได้ออกกฎหมายสงฆ์เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๘๔ นั่นคือ “พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔” มี ๖๐ มาตรา ไม่มีมาตราใดแบ่งแยกการปกครอง พ.ร.บ.ฉบับนี้ประกอบด้วย คณะสังฆมนตรี สังฆสภา พระธรรมธร (อัยการ) พระวินัยธร (ผู้พิพากษา) เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส อำนาจสูงสุดอยู่ที่สมเด็จพระสังฆราช

ในสมัยรัชกาลที่ ๙ ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์เกิดขึ้นอีก เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ สมัยที่ พณฯ จอมพล ส.ถนธรัตน์ เป็นนายกรัฐมนตรี(รัฐบาลปฎิวัติ) ต้องการให้ใช้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์เป็นไปอย่างรวดเร็วทันการ รัฐบาลจึงยกเลิก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ๒๔๘๔ เสีย และให้ออก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ๒๕๐๕ แทนโดยให้อำนาจเด็ดขาดกับฝ่ายปกครอง (เจ้าหน้าที่บ้านเมือง) และพระผู้ปกครองมากขึ้น โครงสร้างของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ๒๕๐๕ เป็นการรวบอำนาจภายในคณะสงฆ์ไว้ที่ “มหาเถรสมาคม” ซึ่งเป็นกลุ่มพระราชาคณะอาวุโสที่ได้รับการแต่งตั้งจำนวน ๒๐ กว่ารูป โดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประมุขสูงสุด ทำหน้าที่ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการควบกันไป ปกครองพระภิกษุสงฆ์ทั่วประเทศ นับเป็นการปกครองในระบอบ “คณาธิปไตย” พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับตามลำดับจนถึง พ. ศ. ๒๕๓๕ เป็นเวลา ๓๐ปี จึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ. ศ. ๒๕๓๕ เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น หลังจากนั้นก็มีแก้ไขเพิ่มเติมมาโดยลำดับจนถึงปัจจุบัน

ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้มีอยู่มากมายทั้งภัยภายในขององค์กรของเราเอง โดยที่พระสงฆ์ไม่ประพฤติตามพระธรรมวินัย บริโภคนิยมโดยมุ่งเน้นทางด้านวัตถุมากกว่าทางด้านจิตใจ เกิดสังฆธรรมปฏิรูปปลอมแปลงหลักธรรมคำสอนเพื่อเข้าข้างตนเองเพื่อให้ได้มาซึ่งลาภสักการะ ส่วนในด้านของพ.ร.บ.คณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ล้าหลังมาก ต้องมีการปฏิรูปให้เข้ากับยุคสมัยและทันต่อเหตุการณ์ในการแก้ปัญหา การครอบงำด้วยอำนาจรัฐโดยใช้พระเป็นเครื่องมือในการปกครองรัฐ และภัยจากภายนอกที่เกิดจากศาสนิกอื่นที่เข้ามาในองค์กรสงฆ์เพื่อทำลายศรัทธาของชาวพุทธ เช่น ปลอมตัวเข้ามาบวช เป็นต้น ผู้วิจัยได้นำเสนอมาพอเป็นสังเขปเพื่อให้มองเห็นภาพถึงสิ่งที่บกพร่องในปัจจุบันนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นในอนาคต ผู้วิจัยจะได้นำเสนอรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ในบทที่ ๔ ต่อไป

บทที่ ๔

รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้มีอยู่มากมายทั้งภายในองค์กรของสงฆ์เอง โดยที่พระสงฆ์ไม่ประพฤติตามพระธรรมวินัย เกิดสังฆกรรมปฏิรูปปลอมแปลงหลักธรรมคำสอนเพื่อเข้าข้างตนเอง ส่วนในด้านของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ยังมีจุดบกพร่องที่ต้องมีการปฏิรูประบบการปกครองให้เข้ากับยุคสมัยและทันต่อเหตุการณ์ในการแก้ปัญหา การครอบงำด้วยอำนาจรัฐโดยใช้พระเป็นเครื่องมือในการปกครองรัฐ และภัยจากภายนอกที่เกิดจากศาสนิกอื่น ผู้วิจัยได้นำเสนอเพื่อให้เห็นภาพถึงสิ่งที่บกพร่องและแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคตที่ได้วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผลจากการวิเคราะห์จะได้นำเสนอเรื่องการปฏิรูปพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงภายในองค์กร ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต แนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต และแนวโน้มการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต โดยลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ การปฏิรูปพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงภายในองค์กร

สังคมสงฆ์เป็นชุมชนที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นตามหลักการ มีความมุ่งหมายที่จะให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างสำหรับผู้ครองชีวิตโดยชอบธรรม โดยใช้หลักพระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือในการปกครองสงฆ์ การปกครองสงฆ์ไทยก็ต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย ดังนั้นทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนการปกครอง นั่นก็คือพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและทรงบัญญัติไว้แล้ว และหลักกฎหมายต่างๆ เช่น พ.ร.บ.สงฆ์ ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๓๕ และแก้ไขมาจนถึงปัจจุบัน กฎหมายเกี่ยวกับบ้านเมือง กฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ กฎหมายเกี่ยวกับกระทรวงศึกษาธิการ และจารีตประเพณีอันดีงามของสังคมของสังคมไทย ที่พระสงฆ์จะต้องพึงปฏิบัติตามเพื่อให้มีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัยที่เป็นไปโดยธรรม โดยยึดหลักของมหาปเทศ ๔ เป็นเกณฑ์ในการตัดสิน พระผู้มีพระภาคได้ประทานมหาปเทศไว้ ๔ ข้อ คือ

๑. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้น อนุโลมเข้ากับสิ่งที่ไม่ควรขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร

๒. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้น อนุโลมเข้ากับสิ่งที่ควรขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร

๓. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร ถ้าสิ่งนั้น อนุโลมเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร
ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร

๔. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร ถ้าสิ่งนั้น อนุโลมเข้ากับสิ่งที่ควร
ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร^๑

หลักเกณฑ์ในการตัดสินทั้ง ๔ ประการนี้ ถือว่าเป็นต้นแบบในการพิจารณาข้อบัญญัติของ
พระธรรมวินัยกับบทบัญญัติทางฝ่ายบ้านเมืองให้มีความสอดคล้องกันโดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย
เพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามชุมชนนั้นๆ เพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่
เป้าหมายของสังคมนั้นๆ ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในที่นี้จะได้แสดงหลักการปฏิรูปพระสงฆ์
เพื่อให้เกิดความมั่นคงภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ศึกษาพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยส่วนมากแล้ว ได้แสดงความคิดเห็นว่า
สิ่งที่สำคัญที่สุดในการปกครองสงฆ์นั้นก็คือ หลักของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและ
บัญญัติไว้ เพื่อเป็นหลักปฏิบัติในการปกครอง พระพุทธเจ้าทรงมอบอำนาจให้สงฆ์เป็นใหญ่ใน
สังฆกรรมโดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นผู้นำเข้าหมู่สงฆ์ และทรงบัญญัติพระวินัยโดยสมควรแก่เหตุ^๒นั้นๆ
เพื่อเป็นเครื่องกำจัดธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะทั้งหลาย มีประโยชน์ต่อพระสงฆ์ ต่อพระศาสนาและ
พระสาวกที่มีศีลเป็นที่รัก ที่มีศรัทธามาบรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ซึ่งภิกษุสงฆ์เหล่านี้ต่างก็
มาจากตระกูลที่ต่างกันมีความประพฤติที่ต่างกัน และมีความเชื่อที่ต่างกัน เมื่อมาอยู่ร่วมกันยากนักที่
จะให้เป็นระเบียบได้ การบัญญัติพระวินัยก็เพื่อวางกรอบระเบียบให้พระสงฆ์สาวกทั้งหลายได้
ปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน เพื่อป้องกันความวุ่นวายอันอาจจะเกิดขึ้น ทรงวางโทษไว้เป็นพุทธอาณัติ
ด้วยการปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่โทษแก่ผู้ที่ล่วงละเมิด เพื่อป้องกันความประพฤติ
เสียหาย พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ^๓ แยกเป็นข้อๆ ตามสิกขาบทมี ๒๒๗ ข้อ คือ ปาราชิก ๔
สังฆาติเสส ๑๓ อนียต ๒ นิสสัคคีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนีย์ ๔ เสขยวัตร ๗๕ อธิกรณสมณะ ๗

พระสงฆ์ต้องศึกษาพระธรรมวินัยให้ถูกต้องแล้วกระจายความรู้ รู้เท่า รู้ทัน รู้ทั่วพระวินัย
ก็จะช่วยป้องกันภัยภายในได้มาก^๔ ศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจอย่าง
ชัดเจน แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึงสัจธรรมแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เรียกว่า ปรีชาปฏิบัติ ปฏิบัติ
ปฏิเวธ เมื่อทำได้ดังนี้ ความเข้มแข็งและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาก็จะมีขึ้น^๕ ควรเน้น

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๕/๑๓๙-๑๔๐.

^๒ ดูรายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๔๕-๕๗.

^๓ สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สอนโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ),
๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล ฐานวุฑโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

หลักพระธรรมวินัย หลักการบริหารให้มีการบริหารตามลำดับชั้น ให้พุทธบริษัทและฝ่ายบ้านเมืองมีความสอดคล้องกัน ให้สนับสนุนโดยไม่มียศ^๕ พระภิกษุสามเณรต้องมีคุณภาพทั้งความรู้และการปฏิบัติ ๒ ส่วน การจะรักษาพระศาสนาไว้ได้ คันถุระเรียนอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีวิปัสสนาธุระด้วย ๒ ส่วนต้องเคียงคู่กันไปจึงจะรักษาศาสนาไว้ได้และต้องสนับสนุนทั้งสองส่วน เมื่อเราเข้มแข็งภัยข้างนอกยากที่จะเจาะเราได้^๖

พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงมอบให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นศาสดาแทนพระองค์ แต่ทรงเน้นย้ำให้ยึดเอาพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงแสดงแล้วบัญญัติแล้วนั้นแหละ จะเป็นตัวแทนของพระองค์เมื่อพระองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคตก็มีหลักของพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองสงฆ์ ถ้าพระภิกษุไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแล้วกลายเป็นบุคคลผู้ทุศีล เน่าใน รกชู้ เป็นผู้ที่ไม่มีความเจริญงอกงามในพระธรรมวินัยของพระตถาคตเจ้า ไม่สามารถจะบรรลุผลอันสูงสุด กล่าวคือ มรรค ผล นิพพาน ในทางพระพุทธศาสนาได้

๔.๑.๒ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

เมื่อได้ศึกษาเรียนรู้หลักพระธรรมวินัยแล้ว ประการต่อมาก็ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนนั้นเพื่อให้เกิดผลอันสูงสุด ก็คือ ปฏิเวธ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงหลักการและเหตุผลไว้แล้วว่า ถ้าเรามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนาและปฏิบัติตามธรรมของพระองค์ก็ย่อมจะได้รับผลแห่งการปฏิบัติ และสามารถแนะนำให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามและรู้เห็นแจ้งตามธรรมนั้น เพราะธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว พระองค์ทรงแสดงเหตุที่เป็นไปเพื่อความไม่เลือนหาย ไม่เสื่อมสูญไปแห่งพระสัทธรรมมีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้มีเคารพยำเกรงในพระศาสดา
๒. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้มีเคารพยำเกรงในพระธรรม
๓. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้มีเคารพยำเกรงในพระสงฆ์
๔. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้มีเคารพยำเกรงในสิกขา
๕. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้มีเคารพยำเกรงในสมาธิ^๗

เมื่อพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา มีความเคารพยำเกรงในพระศาสดา พระธรรม พระสงฆ์ สิกขา และสมาธิแล้ว ก็เป็นหลักประกันได้ว่า จะไม่มีสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้นแน่นอน ความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรมก็จะมีขึ้น แต่ถ้าพุทธบริษัท ๔ ของเราไม่เข้มแข็ง อ่อนแอ

^๕ สัมภาษณ์ พระเทพวิสุทธิโสภณ (เฉลา เตชวณโฑ, ป.ธ.๙, พธ.ด.), รองเจ้าคณะภาค ๒ เจ้าอาวาส วัดราชคฤห์วรวิหาร, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ พระราชปัญญาสุธี (อุทัย ฉาโนทโย, ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ วัดสร้อยทอง (พระอารามหลวง), ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๗ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๕๖/๒๖๓-๒๖๔.

ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ละทิ้งหน้าที่ของตนไม่เน้นการสร้างเหตุแห่งความสุขให้แก่ใจตนเอง มุ่งเน้นแต่บริโภควัตถุนิยม ไม่อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เมื่อนั้นจะถึงคราวอวสานแห่งพระสัทธรรม พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย แล้วก็ช่วยกันนำธรรมะไปเผยแผ่เพื่อให้ อุบาสกอุบาสิกาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกันมากขึ้น นี่แหละจะเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา^๘ ต้องสร้างสมณสัญญาให้ได้ ถ้ายังสร้างพระให้เป็นพระไม่ได้ คณะสงฆ์ไทยก็รอวันถอยลงเสื่อมลง สร้างพระให้เป็นพระด้วยปริยัติและปฏิบัติ ภัยภายในเกิดขึ้นเพราะพระไม่รู้ปริยัติ เมื่อไม่รู้ปริยัติ ปฏิบัติก็เหลว รู้ปริยัติคือรู้พระธรรมวินัย ปฏิบัติก็คือปฏิบัติให้เหมาะสมกับความเป็นพระนั่นเอง^๙ ควรให้การศึกษากับพุทธบริษัททั้งปริยัติปฏิบัติ มีระบบการปกครองที่เป็นธรรมาภิบาลและทันสมัย และส่งเสริมความเข้มแข็งภายในระบบ^{๑๐}

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับหลักธรรมที่จะช่วยสนับสนุนการ ปกครองสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ทุกท่านได้แสดงความคิดเห็นถึงหลักธรรมที่มีความจำเป็นหลายหมวดด้วยกันที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม คือ อคติ ๔,^{๑๑} พรหมวิหาร ๔,^{๑๒} สาราณียธรรม ๖,^{๑๓} อปริหานิยธรรม ๗,^{๑๔} สปัปปีสธรรม ๗^{๑๕}

พระราชบัญญัติ ร่องเจ้าคณะภาค ๑๑ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมที่ผู้ปกครองควร มีอยู่ประจำใจ คือ^{๑๖}

๑. ปกครองแบบพอปกครองลูก เมื่อเกิดปัญหาที่เรียกมาพูดคุยตักเตือนให้สติกัน
๒. การปกครองแบบความมีเมตตาธรรม มีเรื่องอะไรก็เกื้อกูลกัน ผู้ปกครองพอที่จะมี กำลังสนับสนุนได้ก็ควรสนับสนุนให้กำลังใจพระที่ปฏิบัติภาวนาสนาจะได้มีกำลังใจ
๓. ใช้พระเดช เมื่อทำผิดเป็นอาชญา ตักเตือนแล้วก็ไม่ฟัง ต้องใช้พระเดชต่อเมื่อพูดกับคน พาลไม่รู้เรื่อง จึงต้องใช้กฎหมายคณะสงฆ์แล้วก็กฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

^๘ สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบติ (พีร สุชาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๙ สัมภาษณ์ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จันทสาโร), รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร., ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑} ดูรายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๕๘.

^{๑๒} ดูรายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๕๘.

^{๑๓} ดูรายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๕๙.

^{๑๔} ดูรายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๖๐.

^{๑๕} ดูรายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๖๐-๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระราชบัญญัติ (อุทัย ญาณโทโย, ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ วัดสร้อยทอง (พระอารามหลวง), ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

๔.๑.๓ มีระบบการคัดกรองสมาชิกสงฆ์ที่ดี

บุคคลผู้ที่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของพระสงฆ์ ต้องเป็นคนไม่มีปัญหาด้านร่างกายและจิตใจ มีความพร้อมในการที่จะเข้ามาฝึกหัดพัฒนาตนเองจากความเป็นปุถุชนก้าวขึ้นสู่ความเป็นอริยชน พระอุปัชฌาย์จะต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติของสมาชิกสงฆ์ เช่น มีอายุครบหรือไม่ มีโรคประจำตัวร้ายแรงหรือไม่ มีหนี้สินติดตัวหรือไม่ เป็นนักโทษที่มีคดีอาญาหรือไม่ มารดาบิดาอนุญาตหรือยัง เป็นต้น ถ้าเห็นว่ามีคุณสมบัติที่ครบบริบูรณ์แล้วจึงจะให้อุปสมบทได้ แต่ถ้าไม่พร้อมก็บวชให้ไม่ได้ ในสมัยก่อนอุปัชฌาย์มักจะรู้จักผู้ที่บวช เพราะถ้าไม่ใช่คนบ้านเดียวกันก็เคยเห็นหน้ากันเนื่องจากอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน บางครั้งก็เป็นญาติกันด้วยซ้ำ หากไม่เคยเป็นเด็กวัดมาก่อน ก็จะรู้จักอุปนิสัยใจคอดีว่าสมควรบวชให้หรือไม่ บางกรณีแม้จะไม่รู้จักเป็นส่วนตัวแต่ก็คุ้นเคยกับผู้ที่พามาบวช จึงเท่ากับมีผู้รับรองหรือคำประกันหลายๆ นอกเหนือจากการเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่บวช^{๑๗} ลักษณะการตรวจสอบความพร้อมของผู้ที่เข้ามาบวช มีดังต่อไปนี้

๑. การตรวจสอบคุณสมบัติของสมาชิกสงฆ์ตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก^{๑๘}

๒. ผู้ที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาต้องมาอยู่วัดกับพระอุปัชฌาย์อย่างน้อย ๗ วัน เพื่อตรวจสอบคุณสมบัติ ถ้าไม่ผ่านก็ต้องอยู่ต่อจนกว่าจะแน่ใจได้ว่า ผู้นั้นมีคุณสมบัติที่เหมาะสม

๓. ผู้ที่จะเข้ามาบวชต้องท่องคำขอบรรพชาอุปสมบทได้

๔. ผู้ที่จะเข้ามาบวชต้องมีบุคคลรับรองอย่างชัดเจน

๔.๑.๔ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์วัตรกับสัทธิวาริกวัตร

วัตร คือ ธรรมเนียมอันพระสงฆ์ปฏิบัติให้เป็นแบบเดียวกันและสม่ำเสมอ ควรประพฤติในกาลนั้นๆ ในกิจนั้นๆ แก่บุคคลนั้น แสดงถึงฐานะและความเป็นเอกภาพความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่บุคคลผู้พบเห็นซึ่งมีอยู่ ๑๔ ประการ วัตรทั้ง ๑๔ ประการนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญโดยเฉพาะวัตรปฏิบัติของพระอุปัชฌาย์วัตรกับสัทธิวาริกวัตร^{๑๙} ระบบการปกครองสมัยก่อนนี้ก็คือ อุปัชฌาย์ กับ สัทธิวาริก ปกครองแบบพ่อปกครองลูก ลูกศิษย์ต้องอยู่กับอาจารย์ ๕ ปี ต้องถือนิสสัยจึงจะออกไปโดยลำพังได้^{๒๐} ในที่นี้จะแสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์กับสัทธิวาริกในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

^{๑๗} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ วิพริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๗.

^{๑๘} ทุกรายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๒๒-๒๖.

^{๑๙} รายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๓๗-๔๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบดี (พีร์ สุขาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

๑) การแก้ปัญหาโดยคณะสงฆ์

การแก้ปัญหาของการไม่ถือนิสสัยของพระภิกษุ นั้น ควรทำอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่มีการออกคำสั่งจากมหาเถรสมาคมองค์กรหลัก เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามลำดับชั้น ดังต่อไปนี้

๑. คณะสงฆ์ควรมีการจัดตั้งโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาสำหรับการฝึกอบรมพระสังฆาธิการที่เป็นพระอุปัชฌาย์อย่างเป็นระบบประจําจังหวัดทุกจังหวัด มีหลักสูตรการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก่อนที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ เพื่อปรับปรุงคุณภาพและคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ให้มีความถูกต้องดีงามตามหลักแห่งพระธรรมวินัย

๒. คณะสงฆ์ควรมีการประเมินผลตรวจสอบอย่างเป็นรูปธรรมในการทำงานของพระอุปัชฌาย์ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ไปแล้วในแต่ละเดือนว่ามีการปฏิบัติตามตรงตามเจตนารมณ์ของพระธรรมวินัยหรือไม่ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ มาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

๒) การแก้ปัญหาโดยพระอุปัชฌาย์

การปกครองในสมัยนี้ของพระสงฆ์ไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร เพราะได้กลายมาเป็นการปกครองแบบใช้อำนาจ พระลูกวัดจะมีความรู้สึกต่อเจ้าอาวาสแบบเป็นปฏิปักษ์ อย่างน้อยก็รู้สึกว่า เป็นผู้ขัดขวางผลประโยชน์ที่ต้องการ แล้วใจก็ไม่รับ ความสัมพันธ์ที่ดีก็ไม่มี ถ้าจะให้การปกครองได้ผลที่พึงประสงค์จะต้องรู้ตระหนักในหลักการ กล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้

๑. พระอุปัชฌาย์ต้องให้สหวิริยาริกศึกษาเล่าเรียนเป็นหลัก “การปกครองเป็นเครื่องมือรับใช้การศึกษา คือเป็นการจัดระบบความเป็นอยู่ความสัมพันธ์และสภาพแวดล้อมให้อื้อต่อการศึกษา เพื่อพัฒนาชีวิตให้เข้าถึงความดีงามและประโยชน์สุขที่สูงขึ้นไป เมื่อครูอาจารย์ปกครองลูกศิษย์ ก็เป็น การปกครองด้วยการศึกษา และเพื่อการศึกษา”^{๒๑}

๒. พระอุปัชฌาย์ต้องคอยสอดส่องดูแลประพฤติกกรรมของสหวิริยาริกอย่างใกล้ชิด เป็นผู้แก้ปัญหาของคณะสงฆ์ในเรื่องการประพฤติดิฉิพระธรรมวินัยของพระนวกะอันเป็นสหวิริยาริกของตน “ถ้าหากพระอุปัชฌาย์ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดและมีศักยภาพ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นตัวช่วยหนุนนำให้พระอุปัชฌาย์ได้แนวทางปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง เรื่องการประพฤติดิฉิพระธรรมวินัยของพระสงฆ์และเรื่องเลวร้ายต่างๆ ที่มักจะเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาก็คงจะเกิดขึ้นได้โดยยาก”^{๒๒}

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *นิติศาสตร์แนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวายจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕๑.

^{๒๒} พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภังกร), “การพัฒนาศักยภาพของพระอุปัชฌาย์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

๓. พระอุปัชฌาย์ต้องไม่รับนิมนต์บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรที่ไม่ได้เคยพบเห็นมาก่อน ต้องให้เจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองนำกุลบุตรผู้ขอบรรพชาอุปสมบทพบพระอุปัชฌาย์ด้วยตนเองก่อนอย่างน้อย ๑๕ วัน เพื่อให้พระอุปัชฌาย์ได้สอบสวนให้ต้องตามกฎหมายเถรสมาคม พระอุปัชฌาย์ต้องมีรูปแบบการคัดกรองบุคคลผู้เข้ามาบวชและเรียนรู้เท่าทันยุคสมัย^{๒๓}

๔. พระอุปัชฌาย์ต้องจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้พระนวกะให้มีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับทั่วไปเหมือนการเรียนการสอนนักธรรม บาลี ปริยัติสามัญ หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์อาจเป็นหลักสูตร ๑๕ วัน ๑ เดือน หรือ ๓ เดือนเป็นต้น ต้องมีการศึกษาทั้ง ๒ ระบบ คือ ทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระ เพื่อให้ได้วิชาและจรณะ

๕. พระอุปัชฌาย์นับว่าเป็นตัวจักรอันสำคัญ ต้องทำหน้าที่ ๓ อย่าง คือ ๑. สร้างเสริมได้แก่ ช่วยสร้างเสริมพุทธจักรให้เจริญรุ่งเรือง คือ หน้าที่การอบรมบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ๒. ดูแลรักษา ได้แก่สิ่งที่สร้างเสริม แล้วให้พระอุปัชฌาย์คอยดูแลรักษา เป็นการสร้างครั้งเดียวแต่ต้องดูแลรักษาจนตลอดชีวิตของพระอุปัชฌาย์ ๓. กำจัดปิดเป่า ได้แก่คอยกำจัดปิดเป่าสิ่งที่เปื้อนพิษเป็นภัยแก่พุทธจักร เพื่อสร้างพัฒนาสภาพแก่พระศาสนา^{๒๔}

๓) การแก้ปัญหาโดยสัทธินิหาริก

๑. สัทธินิหาริกผู้ที่บวชมาแล้วต้องอยู่กับพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ให้ครบ ๕ พรรษา ถ้าปฏิบัติอยู่กับครูบาอาจารย์ไม่ครบ ๕ พรรษา จะไปไหนตามอำเภอใจที่ไหนไม่ได้เด็ดขาด เพราะยังไม่พ้นนิสสัยพระผู้บวชใหม่

๒. สัทธินิหาริกผู้ที่บวชมาแล้วต้องตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนตามพระธรรมวินัยและปฏิบัติอุปัชฌาย์วัตรให้สมบูรณ์

๓. สัทธินิหาริกผู้ที่บวชมาแล้วให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักของมรรค ๘ เพื่อให้เกิดมีคุณธรรมขึ้นภายในจิตใจ กล่าวคือ มรรค ผล นิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

๔.๒ ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

การปกครองสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นการปกครองแบบการรวบอำนาจ มีการสั่งงานจากส่วนบนลงล่างอย่างเดียว ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่สามารถที่จะเสนอแนวคิดขึ้นสู่เบื้องบนได้ การปกครองสงฆ์ควรจะปรับให้เป็นแบบเดิม คือ นำกฎหมายเดิม พ.ร.บ.ปี ๒๔๘๔ เอามาประยุกต์ใช้ แต่ไม่ได้แก้ทั้งหมด เอามาบูรณาการกับ พ.ร.บ. ๒๕๐๕ มาปรับให้มันเข้ากัน เพื่อเป็นการ

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมอาจารย์ (ประสาร จันทสาโร), รองอธิการบดีรองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร., ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๔} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น), ธรรมโมวาท เล่มที่ ๒: โอวาทและคำบรรยายพิเศษในการฝึกซ้อมอบรมและสอบความรู้พระอุปัชฌาย์, (กาญจนบุรี: สหทัยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

กระจายอำนาจ^{๒๕} พ.ร.บ.คณะสงฆ์ต้องทันสมัยเอื้อต่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรการเผยแผ่และการอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา^{๒๖} ควรมีการปฏิรูปเพื่อให้มีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมมากขึ้นไม่ใช่แต่เพียงรอคำสั่งอย่างเดียว มหาเถรสมาคมก็ควรมีหน่วยงานที่เป็นระดับรองลงมาจากมหาเถรสมาคมเพื่อช่วยกลั่นกรองงาน เพื่องานคณะสงฆ์จะได้ดำเนินไปอย่างมีระบบและไม่ล่าช้า การแต่งตั้งพระสังฆาธิการระดับต่างๆ ก็ควรมีการปฏิรูปเพื่อให้พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตนั้นๆ ได้มีโอกาสคัดเลือกผู้นำของตนได้มากขึ้น การพิจารณาหรือตัดสินอธิกรณ์ของสงฆ์ก็ควรมีหน่วยงานที่ความรู้แตกฉานพระธรรมวินัยและกฎหมายต่างๆ โดยเน้นการตัดสินอธิกรณ์ตามอธิกรณ์สมณะ ๗ เป็นหลักในการพิจารณา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ การกระจายอำนาจการปกครองสงฆ์

การปฏิรูประบบการปกครองสงฆ์ถือว่ามีความสำคัญมาก ในอนาคตการปกครองต้องกระจายอำนาจให้มากขึ้น มหาเถรสมาคมก็ต้องมีการปฏิรูปเพื่อสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และมีหน่วยงานที่เข้ามาช่วยงานของมหาเถรสมาคมที่อยู่ในรูปแบบของสังฆสภา เป็นพระเถระที่ทรงคุณวุฒิอายุในช่วงระหว่าง ๔๕-๗๕ ปี และการแต่งตั้งเจ้าคณะผู้ปกครองในระดับต่างๆ โดยให้พระที่อยู่ในเขตปกครองได้มีส่วนได้คัดเลือกผู้นำของตนได้อย่างมีเอกภาพ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในภายหลัง แล้วนำเสนอตามลำดับชั้น โดยแยกเป็นการปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ดังต่อไปนี้

(๑) การปกครองส่วนกลาง

๑) สมเด็จพระสังฆราช องค์ประมุขสูงสุดของคณะสงฆ์ ดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎหมายมหาเถรสมาคม ควรให้มีสำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช ทำหน้าที่การเลขานุการให้มีเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช ๒ รูปทำหน้าที่กำกับดูแลสำนักงานเลขานุการของสมเด็จพระสังฆราช

๒) กรรมการมหาเถรสมาคม มีจำนวนไม่เกิน ๒๑ รูป ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงเป็นประธานโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะ เจ้าคณะใหญ่ ประธานกรรมการสังฆสภา และรองประธานกรรมการสังฆสภา เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงตั้งเป็นกรรมการ กรรมการซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบดี (พีร์ สุขาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จันทสโร), รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร., ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

๓) คณะกรรมการสังฆสภา มีจำนวนไม่เกิน ๓๐ รูป มหาเถรสมาคมแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ ผู้ที่เป็นกรรมการสังฆสภาโดยตำแหน่ง คือเจ้าคณะภาคทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ถ้าในกรณีที่เจ้าคณะภาครูปใดได้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมแล้วก็ให้แต่งตั้งรูปอื่นให้ครบ ๓๐ รูป ส่วนผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสังฆสภาอย่างน้อยต้องเป็นพระราชาคณะชั้นราชขึ้นไป

(๒) การปกครองส่วนภูมิภาค

การปกครองส่วนภูมิภาค ควรมีการกระจายอำนาจมากขึ้น การแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ควรให้มีการกระจายอำนาจโดยให้พระที่อยู่ในเขตปกครองนั้นๆ ได้มีส่วนคัดเลือกผู้นำของตนได้อย่างมีเอกภาพแล้วเสนอตามลำดับชั้น เพราะผู้อยู่ในพื้นที่สามารถจะเข้าใจปัญหาและเข้าใจบริบททางสังคมได้ดี และควรมีการตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองอย่างถาวร เพื่องานของพระศาสนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีโครงสร้างรูปแบบการปกครองสงฆ์อย่างเป็นระบบ

๔.๒.๒ การแต่งตั้งคณะกรรมการสังฆสภาบริหารกิจการคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปัจจุบันที่ใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ อย่างมาตรา ๑๙ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมหาเถรสมาคมประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม^{๒๗} จากข้อความที่กล่าวไว้ในมาตรา ๑๙ มหาเถรสมาคมควรมีคณะกรรมการสังฆสภาทำหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ เพื่อช่วยรองงานและแบ่งเบาภาระให้กับมหาเถรสมาคม คณะกรรมการสังฆสภา มีจำนวนไม่เกิน ๓๐ รูป มหาเถรสมาคมแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ ผู้ที่เป็นกรรมการสังฆสภาโดยตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาคทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จำนวน ๒๖ รูป มาเป็นคณะสงฆ์มนตรี ผู้บริหารที่เป็นที่मानของคณะกรรมการเข้ามาช่วยทำงานใน ๖ ด้าน หรือ ๗ หรือ ๘ ก็ได้ เพื่อระดมสมองช่วยกันบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่ใช่ต่างคนต่างไปทำในภาคของตน ถึงแม้จะทำงานร่วมกันอยู่ก็จริง แต่ก็ทำเหมือนกับรอรับคำสั่งจากเจ้าคณะใหญ่ หาโอกาสยามที่ได้แสดงความคิดเห็น นอกจากเจ้าคณะภาคจะมาเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมเท่านั้น^{๒๘} ระเบียบการทำงานของสังฆสภา มีดังต่อไปนี้

^{๒๗} พระราชธรรมมาภรณ์ (ฉลอง สุภาจาโร), กฎหมายสงฆ์ คู่มือเจ้าคณะพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท พีเพรส จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๘๗.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สยุดโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

๑. คณะกรรมการสังฆสภาคัดเลือกประธานกรรมการสังฆสภา ๑ รูป และเป็นรองประธานกรรมการสังฆสภา ๒ รูป

๒. การแต่งตั้ง ถอดถอน และอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสังฆสภาและระเบียบบริหารในแต่ละองค์การให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

๓. ควรให้เลขานุการสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขานุการมหาเถรสมาคมและเลขานุการคณะกรรมการสังฆสภาโดยตำแหน่ง

๔. หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการลงนิคมกรรมและการลงโทษทางด้านการปกครองสำหรับพระภิกษุสามเณรที่ประพฤติเสื่อมเสีย ขั้นตอนการวินิจฉัยการลงนิคมกรรมให้เป็นอันยุติในคณะกรรมการสังฆสภา ในกรณีที่เจ้าคณะภาคทำผิดก็ให้มหาเถรสมาคมเป็นผู้วินิจฉัย

ทางคณะสงฆ์ได้มีการพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นการปกครองรูปแบบบูรณาการ คือทั้ง ๖ ด้านนี้ ไม่ใช่คอยฟังคำสั่งอย่างเดียว จะเป็นการกระจายอำนาจจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง ทางส่วนผู้ได้บังคับบัญชา ตั้งแต่ระดับพระธรรมดาทั่วไปจนถึงเจ้าอาวาส ตำบล อำเภอ จังหวัด จะมีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ปัจจุบันนี้ก็จะเป็นการกระจายอำนาจสู่เบื้องล่างเมื่อเบื้องล่างรับมาปฏิบัติ ปฏิบัติแล้วสิ่งไหนที่มันไม่เข้ากับในจังหวัดนั้นๆ หรือว่าในสังคมนั้นๆ ผู้ที่ปฏิบัติงานก็สามารถที่จะมีส่วนในการเสนอย้อนกลับไปหาพระเถระข้างบนได้ นี่คือรูปแบบในการปกครองคณะสงฆ์ในอนาคตซึ่งจะเป็นการบูรณาการได้^{๒๔}

คณะกรรมการสังฆสภาทำหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเหมือนอย่างที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีต จากเดิมมี ๖ องค์การ ควรเพิ่มอีก ๒ องค์การ คือ องค์การวิปัสสนา และองค์การศาลสงฆ์ ให้คณะกรรมการสังฆสภาคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถมาทำหน้าที่สังฆมนตรีว่าการองค์การ และรองสังฆมนตรีว่าการองค์การ เพื่อบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้มีความประสิทธิภาพมากขึ้น ที่ทำการของสังฆสภาควรตั้งอยู่ที่พุทธมณฑล ศาลายา จังหวัดนครปฐม และให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา รายละเอียดของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ทั้ง ๘ ด้าน มีดังต่อไปนี้

(๑) องค์การปกครอง

ด้านการปกครองของสงฆ์ก็อาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลัก และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) ๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เป็นประชาธิปไตยและเอื้อต่อการกระจายอำนาจ ให้พระสังฆาธิการทุกภาคส่วนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ ในส่วนการปกครองระหว่างธรรมยุติกนิกายกับมหานิกายให้แยกกันปกครองตามนิกายโดยให้ขึ้นตรงต่อเจ้าคณะของตนตามลำดับชั้นจนถึงเจ้าคณะใหญ่ เพื่อสะดวกแก่การปกครองดูแลเพื่อ

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระเทพสุวรนเมธี (สุชาติ กิตติปัญโญ, ป.ธ.๘, พธ.ด.), รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาาราม ราชวรวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

ไม่ให้เกิดปัญหาในด้านการปกครอง องค์การการปกครองต้องประกอบไปด้วยหลักธรรมาภิบาล คือ ๑. หลักนิติธรรม ๒. หลักคุณธรรม ๓. หลักความโปร่งใส ๔. หลักการมีส่วนร่วม (ทั้งพระสงฆ์และชุมชน) ๕. หลักความรับผิดชอบ ๖. หลักความคุ้มค่า

(๒) องค์การศาสนศึกษา

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้โดยหลักก็มีการศึกษานักธรรมและบาลี เป็นหลักอยู่แล้ว ส่วนผู้ที่มีความสามารถอาจจะไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้ คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนด้านการศึกษาคควรเน้นให้พระเถระเรียนให้ครบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าจัดการปกครอง จัดระเบียบพระสงฆ์และวัดวาอารามให้เป็นเครื่องกำกับหรือเกื้อหนุนให้พระเถระได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมั่นใจได้ว่า พระเถระเหล่านั้นจะเจริญงอกงามในศีล สมาธิ ปัญญา และสามารถมาสอนประชาชนให้รู้เข้าใจประพฤติปฏิบัติในทาน ศีล สมาธิ ปัญญา ดำเนินชีวิตให้ดีงาม และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมได้ ก็พูดได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์และการจัดตั้งวางระเบียบการคณะสงฆ์นั้นประสบความสำเร็จ^{๓๐} ในส่วนการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยควรปรับปรุงให้ดีขึ้น ทั้งหลักสูตรและวิธีการวัดผล และเพิ่มการศึกษาเรียนรู้ให้ครบไตรสิกขา การปฏิรูปการศึกษานักธรรม บาลี และปริยัติสามัญของคณะสงฆ์ ดังนี้

๑) นักธรรม แม่กองธรรมสนามหลวง

ในส่วนนักธรรมนั้น หลักสูตรที่อยู่แล้วก็เพียงพอสำหรับเป็นพื้นฐานในการศึกษาเรียนรู้ได้ในระดับหนึ่งแล้ว คงไม่ต้องปรับปรุงอะไร เพียงแต่การเรียนการสอนควรให้เอาใจใส่กันอย่างจริงจัง และการสอบนักธรรมและธรรมศึกษาควรเข้มงวดให้เคร่งครัดในการสอบเพื่อไม่ให้มีการทุจริต เพราะการเรียนธรรมถ้าผู้เรียนทำการสอบได้มาอย่างทุจริต ก็ไม่สมกับเป็นนักเรียนธรรมะ ยิ่งถ้าเป็นพระภิกษุด้วยแล้วได้มาอย่างทุจริต ก็ไม่สมกับเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณในการสั่งสอนคน

ถ้าจะเอาพระศาสนาไว้อย่างจริงจัง ต้องหันมาสนับสนุนให้กำลังใจผู้ที่ทำงานตั้งแต่เบื้องบนได้แก่ เจ้าสำนักเรียน ครู นักเรียน บางทีต่างคนต่างทำ วัดใดมีศักยภาพก็สนับสนุนการศึกษาได้ แต่วัดใดเจ้าสำนักเรียนท่านอยากจะทำก็จริงแต่ว่าศักยภาพไม่ถึง บุคลากรครูสอนหรืองบประมาณต้องหาเอง จริงๆ แล้วอาศัยกำลังศรัทธาประชาชนเป็นหลัก รัฐช่วยได้น้อยไม่พอ เบื้องต้นต้องสนับสนุนการศึกษาแผนกธรรมและบาลีเป็นหลัก นี่ก็คือสาระแก่นพระศาสนาที่จะรักษาไว้ได้^{๓๑} การศึกษาคณะสงฆ์ ควรให้วัดแต่ละวัดให้การสนับสนุนอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทั่วถึงอย่างเพียงพอใน

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาการนับถือศาสนาของคน, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๓.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระราชปัญญาลูซี่ (อุทัย ฉาโนทโย, ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ วัดสร้อยทอง (พระอารามหลวง), ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสร้างบุคลากรทางศาสนา โดยเฉพาะเจ้าอาวาสต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้ให้มาก บางคนเรียนต้องใช้ทุนของตัวเอง เป็นส่วนมาก^{๓๒}

๒) บาลี แม่กองบาลีสนามหลวง

ด้านการศึกษาภาษาบาลีในปัจจุบันนี้ตั้งแต่ประโยค ๑-๒ จนถึงประโยค ป.๕.๙ หลักสูตรที่ใช้ปัจจุบันนี้ส่วนมากก็นำมาจากบทประพันธ์ของพระพุทโธชาจารย์เป็นส่วนมากก็ถือว่าเป็นหลักสูตรที่ดี เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนภาษาบาลีได้แปลได้อย่างชำชอง ทำให้ผู้ศึกษาสามารถในการที่จะนำไปใช้ในการอ่านพระไตรปิฎกหรือการแปลพระไตรปิฎกได้ ด้านศึกษานั้นก็ต้องปรับอีกเยอะ อย่างเช่น ป.๕.๙ ต้องเป็นปริญาเอก ต้องปรับหลักสูตรให้เข้ากับโลก อาจจะมีหน่วยกิต หรือจะมีเรียนอะไรเพิ่มให้มันหุตาขว้างขวางขึ้น เรียนบาลีต้องเอาบาลีมาใช้ประโยชน์ให้ได้เพราะในบาลีมีครบถ้วนทุกสาขาวิชา อย่างเช่น ทางด้านจิตวิทยา สังคมศาสตร์ ศาสตร์อื่นๆ มีอยู่ในบาลีในพระไตรปิฎกหมดแล้ว พระพุทธเจ้าท่านเป็นนักวิจัยคนแรกของโลก ฉะนั้นการศึกษาจะให้เข้าใจจริงมันต้องทำงานวิจัย พระองค์ก็บอกหลักการวิจัยไว้แล้ว อย่างเช่น โพชฌงค์ ๗ เป็นองค์แห่งความรู้การวิจัยต้องมีสติ ฌัมมวิยะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมานิ อุเบกขา ครอบถ้วน คนที่จะทำวิจัยให้ได้ความรู้จริงต้องมีโพชฌงค์ ๗ เอามาใช้ให้ถูกต้อง^{๓๓}

๓) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงดังต่อไปนี้

๑. รัฐบาล ควรจัดหาทรัพยากรสำหรับการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในโรงเรียนให้กระจายอย่างเท่าเทียมทั่วประเทศไทย

๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ควรร่วมมือกันในการบริหารดูแล โรงเรียนพระปริยัติธรรมโดยร่วมกันวางแนวทางการใช้รูปแบบที่สามารถปฏิบัติได้จริง

๓. ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ควรสอดส่องดูแลในด้านความประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียนให้มีความสำรวมและเรียบร้อย และกำกับดูแลและคัดกรองผู้ที่เข้ามาบวชเรียนไม่ให้มีความเบี่ยงเบนทางเพศมากเกินไป เพื่อให้เหมาะสมกับสมณสาธูป

๔. องค์การศาสนศึกษาต้องประกอบไปด้วยหลักธรรมาภิบาล คือ ๑. หลักนิติธรรม ๒. หลักคุณธรรม ๓. หลักความโปร่งใส ๔. หลักการมีส่วนร่วม (ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ๕. หลักความรับผิดชอบ ๖. หลักความคุ้มค่า

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระเมธาวิเชียร (สุเทพ ปสิวิโก, น.ธ.เอก, ป.๕.๔, ผศ.ดร.), รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มจร., ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สกนโต, ป.๕.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

(๓) องค์การเผยแผ่

องค์การเผยแผ่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกด้านทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ต้องกำหนดนโยบายและจัดการทำแผนงานให้เหมาะสมกับยุคสมัย แล้วก็ควรเน้นไปที่การปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อให้ครบศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพ โดยการปฏิรูประบบการทำงานพระธรรมทูตทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

๑) งานพระธรรมทูตในประเทศไทย

สายงานพระธรรมทูตในปัจจุบันนี้ แม่กองงานพระธรรมทูตได้จัดแบ่งพื้นที่การปฏิบัติงานออกเป็น ๙ สาย ด้วยกัน คือ

สายที่ ๑ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑ ภาค ๑๔ มี ๗ จังหวัด

สายที่ ๒ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒ ภาค ๓ มี ๗ จังหวัด

สายที่ ๓ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔ ภาค ๕ มี ๘ จังหวัด

สายที่ ๔ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๖ ภาค ๗ มี ๘ จังหวัด

สายที่ ๕ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘ ภาค ๙ มี ๑๐ จังหวัด

สายที่ ๖ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ มี ๑๐ จังหวัด

สายที่ ๗ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๒ ภาค ๑๓ มี ๘ จังหวัด

สายที่ ๘ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๔ ภาค ๑๖ มี ๗ จังหวัด

สายที่ ๙ ปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๗ ภาค ๑๘ มี ๑๑ จังหวัด^{๓๔}

งานพระธรรมทูตทั้ง ๙ สายที่ปฏิบัติงานในปัจจุบันนี้ สิ่งที่ต้องปฏิรูปเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็คือ

๑. ตั้งโรงเรียนนักพุดนิกเทศน์ประจำจังหวัด

๒. พัฒนาการใช้การเผยแผ่ทางสื่อสารสนเทศให้มากขึ้น

๓. หัวหน้าพระธรรมทูตแต่ละสาย ควรเป็นเจ้าของคณะภาคในสายนั้นๆ พระธรรมทูตสายละ ๒ ภาค ก็ให้รูปหนึ่งเป็นหัวหน้า และอีกรูปหนึ่งเป็นรอง เพื่อช่วยต่อการสั่งการและควบคุมดูแลและให้งานนั้นดำเนินไปได้อย่างสะดวก

๔. การทำงานของพระธรรมทูตควรทำงานให้สอดคล้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีอยู่จำนวนประมาณ ๑,๕๑๐ สำนัก เพื่อให้งานเป็นไปในทิศทางอันเดียวกัน อย่างที่ทำในปัจจุบันนี้ งานพระธรรมทูตกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่างคนต่างทำและไม่สอดคล้องกัน

^{๓๔} กรมการศาสนา, รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

จุดมุ่งหมายจริงๆ ก็เพื่ออบรมจริยธรรมแก่นักเรียน ข้าราชการ ประชาชนทั่วไป งานเผยแผ่จะได้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน

๒) งานพระธรรมทูตต่างประเทศ

งานพระธรรมทูตสายต่างประเทศอยู่ในการกำกับดูแลขององค์การเผยแผ่ สิ่งที่ต้องปรับปรุงเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็คือ

๑. มีการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ เพื่อคัดกรองบุคคลากรที่มีความสามารถไปทำงานเผยแผ่พระศาสนา

๒. การบริหารงานต้องประกอบไปด้วยหลักธรรมาภิบาล คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม (ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า

๓. มีการพัฒนาเชิงรุก โดยการเผยแผ่ให้ชาวต่างชาติที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ ได้เข้ามาบวชเป็นศาสนทายาทมากขึ้น เพื่อที่จะให้คนในประเทศนั้นๆ สามารถไปเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมือนกับพระธรรมทูตสายของหลวงพ่อบุญ เป็นต้น

(๔) องค์การสาธารณูปการ

งานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เช่น การดูแล บำรุงรักษา สาธารณสมบัติของวัด การดูแลการก่อสร้างอาคารสถานที่ เป็นต้น การพัฒนาวัดนั้น วัดต่างๆ ได้ทำกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอยู่แล้ว ส่วนวัดพระอารามหลวงนั้น การซ่อมแซมบูรณะปฏิสังขรณ์ ต้องคงรูปแบบเดิม ถ้าต้องการต่อเติมหรือก่อสร้างใหม่ต้องแจ้งให้กรมศิลปากรได้รับทราบ ไม่อย่างนั้นอาจมีปัญหาฟ้องร้องกันเป็นคดีความได้ อันนี้ต้องระมัดระวังดำเนินการอย่างรอบคอบเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในภายหลัง ซึ่งงานสาธารณูปการคณะสงฆ์ได้ทำอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว เพียงแต่โครงการดังกล่าวนี้ต้องประกอบไปด้วยหลักธรรมาภิบาล คือ ๑. หลักนิติธรรม ๒. หลักคุณธรรม ๓. หลักความโปร่งใส ๔. หลักการมีส่วนร่วม (ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ๕. หลักความรับผิดชอบ ๖. หลักความคุ้มค่า

(๕) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป เช่น โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโรงเรียนการกุศลของวัด เป็นต้น ซึ่งงานศึกษาสงเคราะห์คณะสงฆ์ได้ทำอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าโครงการดังกล่าวนี้ต้องประกอบไปด้วยหลักธรรมาภิบาล คือ ๑. หลักนิติธรรม ๒. หลักคุณธรรม ๓. หลักความโปร่งใส ๔. หลักการมีส่วนร่วม (ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ๕. หลักความรับผิดชอบ ๖. หลักความคุ้มค่า

(๖) องค์การสาธารณสงเคราะห์

งานที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ เช่น โครงการวัดช่วยวัด โครงการส่งเสริมอาชีพเด็กจรจัดและคนด้อยโอกาส โครงการสัจจะสะสมทรัพย์ประจำหมู่บ้าน โครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งงานสาธารณสงเคราะห์

คณะสงฆ์ได้ทำอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว เพียงแต่โครงการดังกล่าวนี้ต้องประกอบไปด้วยหลักธรรมาภิบาล คือ ๑. หลักนิติธรรม ๒. หลักคุณธรรม ๓. หลักความโปร่งใส ๔. หลักการมีส่วนร่วม (ทั้งพระสงฆ์และชุมชน) ๕. หลักความรับผิดชอบ ๖. หลักความคุ้มค่า

(๗) องค์การวิปัสสนา

การศึกษาเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ ปรัชยัสถธรรม ปฏิบัติ สัทธิธรรม และปฏิเวธสัทธิธรรม เมื่อเราศึกษาเรียนรู้ทางด้านหลักของวิชาการแล้วต้องนำไปสู่ภาคการปฏิบัติ เมื่อเราปฏิบัติแล้วผลของการปฏิบัตินั้นก็คือปฏิเวธ ผลของการปฏิบัติคือมรรค ผล นิพพาน อันเป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบันนี้ก็เพราะอาศัย การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนี้แหละ ถ้าเปรียบเหมือนกับบุคคลที่ศึกษาแต่เพียงแผนที่ไม่แต่ไม่ออกเดินทางก็ไม่สามารถไปถึงจุดหมายได้ หรือศึกษาแต่ตำราของยาว่าคนเป็นโรคนี้อย่างนี้ต้องใช้ยาอย่างนี้รักษาจึงจะหาย แต่ไม่ทำการรักษาจึงทำให้ไม่สามารถรักษาโรคได้ การศึกษาปฏิบัติแล้วลงมือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญ ในปัจจุบันนี้คณะสงฆ์ให้ความสำคัญเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานน้อยมาก เห็นมีก็เฉพาะหนกลางเท่านั้นที่ให้ความสำคัญตรงส่วนนี้ ควรให้พระสังฆาธิการ และพระภิกษุทุกรูปได้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทั่วกันทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพราะในปัจจุบันนี้ ยังไม่ทั่วไป มีเฉพาะบางจังหวัดบางหนเท่านั้น อันนี้แหละจะเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง^{๓๔} คณะสงฆ์ควรจะมีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจังโดยออกเป็นระเบียบปฏิบัติให้พระสงฆ์ทั่วประเทศปฏิบัติวิปัสสนาและให้การสนับสนุนอย่างจริงจังเพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ในปัจจุบันนี้คณะสงฆ์ให้ความสำคัญเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานน้อยมาก ควรตั้งเป็นแม่กองวิปัสสนาขึ้นมาแล้วสังกัดองค์การวิปัสสนา ทำให้เป็นวาระแห่งชาติที่ต้องให้ความสำคัญตรงส่วนนี้ ควรตั้งเป็นโรงเรียนวิปัสสนาประจำอำเภอและประจำจังหวัดทั่วประเทศ สำหรับพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนกันอย่างจริงจัง เพื่อสร้างบุคลากรทางศาสนาเกี่ยวกับอาจารย์ สอนด้านวิปัสสนา ส่วนรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๑. ด้านหลักสูตรที่ใช้เรียน คือ วิสุทธิมรรค ภาค ๑-๓, และหลักธรรมที่เรียน คือ สติปัฏฐาน ๔, อธิบาป ๔, สัมมปัชฌาน ๔, อินทรีย์ ๕, พละ ๕, โพชฌงค์ ๗, มรรคมืองค์ ๘ เป็นต้น

๒. แบ่งการเรียนเป็น ๓ ระดับ คือ ว.ป. ตรี, ว.ป. โท, ว.ป. เอก

๓. เกณฑ์การสอบผ่านของแต่ละชั้นมีดังนี้

-ว.ป. ตรี เมื่อสอบผ่านทางด้านทฤษฎีแล้ว ปฏิบัติวิปัสสนา จำนวน ๓๐ วัน

-ว.ป. โท เมื่อสอบผ่านทางด้านทฤษฎีแล้ว ปฏิบัติวิปัสสนา จำนวน ๔๕ วัน

-ว.ป. เอก เมื่อสอบผ่านทางด้านทฤษฎีแล้ว ปฏิบัติวิปัสสนา จำนวน ๖๐ วัน

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล ฐานวุฑโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

๔. การสอบภาคทฤษฎีให้มีการสอบในช่วงหลังปีใหม่ ๑ อาทิตย์ ส่วนการปฏิบัติวิปัสสนาให้กำหนดปฏิบัติวันมาฆบูชาเป็นต้นไป วันประกาศผล คือ วันวิสาขบูชาของทุกปี ในด้านการวัดผลของการปฏิบัติต้องมีพระวิปัสสนาจารย์คอยสอบอารมณ์เป็นระยะๆ และมีการประเมินผลการปฏิบัติ

๕. เมื่อจบหลักสูตรนี้แล้ว นักเรียนสามารถจะไปศึกษาต่อปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เลย

ปัจจุบันสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด มีจำนวนกว่า ๑,๕๑๐ สำนัก แบ่งเป็นมหานิกาย ๑,๓๓๙ สำนัก และธรรมยุต ๑๗๑ สำนัก กระจายอยู่ในทุกจังหวัดในประเทศไทย โดยมีส่วนการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลักที่รับสนองงานการดำเนินงานสนับสนุนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ของมหาเถรสมาคมในปัจจุบัน^{๓๖} สำนักปฏิบัติธรรมเหล่านี้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ควรตั้งเป็นโรงเรียนวิปัสสนาประจำอำเภอและประจำจังหวัดทั่วประเทศ สำหรับพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนกันอย่างจริงจัง

(๘) องค์การศาลสงฆ์

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ และ มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้น ผู้วิจัยมองว่ามีความชัดเจนอยู่แล้วสำหรับการลงนิคหกรรมสำหรับผู้กระทำความผิด ในลักษณะ ๒ ผู้มีอำนาจในการลงนิคหกรรม ที่มีการลงนิคหกรรมกันตามลำดับขั้นเพื่อไม่ให้เรื่องบานปลายไปในสังคมกว้างจนเป็นข่าวทางด้านหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และสื่อต่างๆ มาตรฐานของศาลสงฆ์ ควรจะมีนิติกรสงฆ์นิติกรกลางประกอบด้วยพระภิกษุที่มีความสามารถในด้านพระธรรมวินัย และให้ฆราวาสเป็นผู้ให้เหตุผลประกอบทางด้านกฎหมายทางโลก นิติกรกลางอยู่ในส่วนกลางของคณะกรรมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่รองลงมาจากมหาเถรสมาคม คณะกรรมการกลางนิติกรกลางจะเข้าไปดูงานตรงนั้นเลยและที่สำคัญจะได้ช่วยปกป้องเจ้าอาวาสด้วย คณะกรรมการกลางนิติกรกลางนั้นต้องสามารถที่จะทำงานได้ทั่วประเทศ^{๓๗} และต้องแยกการปกครองให้ชัดเจน นิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ตุลาการ วินัยธร จะได้เป็นอิสระในการวินิจฉัย วินัยธรต้องเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารโดยไม่ถูกครอบงำ^{๓๘}

๑) จุดมุ่งหมายการตั้งศาลสงฆ์

จุดมุ่งหมายในการตั้งศาลของสงฆ์เพื่อให้ความเป็นเอกเทศไม่ถูกครอบงำด้วยอำนาจรัฐ แต่ให้รัฐเป็นผู้ช่วยเหลือในกรณีที่มีการร้องขอจากทางคณะสงฆ์ อย่างในสมัยพุทธกาล เช่น กรณีของ

^{๓๖} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น พุทธศักราช ๒๕๕๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘๙.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลฺยโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

ภิกษุณีมารดาของพระกุมารกัสสปะที่ตั้งครรภ์ขึ้น^{๓๙} เป็นต้น ถ้าถูกรอบงำด้วยอำนาจของรัฐหรือได้ให้บุคคลที่เข้ามาช่วยเหลืองานพระศาสนาที่ไม่เข้าใจเรื่องของพระก็จะทำให้การปฏิบัติไม่ถูกต้อง อย่างเช่น กรณีอำมาตย์ของพระเจ้าอโศกฆ่าพระ^{๔๐} เป็นต้น อำนาจของรัฐเข้าไปกำหนดระบบของคณะสงฆ์มาก คณะสงฆ์เข้าไปอยู่ใต้อำนาจของฝ่ายรัฐ คณะสงฆ์ก็เอาระบบราชการมาครอบการปกครองคณะสงฆ์ ถ้าไม่เอาพระธรรมวินัยมาเป็นตัวตั้ง ฝ่ายรัฐปฏิบัติต่อพระสงฆ์เหมือนชาวบ้าน ไม่ได้ปฏิบัติต่อพระสงฆ์เหมือนพระสงฆ์เป็นพระ เวลานำกฎหมายบังคับใช้ ไม่ได้เลือกว่าพระหรือว่าเป็นโยมเพราะว่าเป็นคนเท่ากัน ถ้าอย่างนั้นต้องแยกระหว่างกฎหมายคณะสงฆ์ออกจากอำนาจรัฐแบบนี้ต้องทำเหมือนกฎหมายทหาร เวลาทหารมีเรื่องอะไรขึ้นศาลทหารก่อน สงฆ์ก็ควรมีสถาสนสงฆ์^{๔๑} ถ้าสมเด็จพระมหาธีรราชย์ วัดชนะสงคราม ยังไม่มรณภาพ จะตั้งพระวินยาธิการเป็นระดับกองปราบทั่วประเทศทุกจังหวัด เหมือนเป็นการตั้งศาลสงฆ์^{๔๒}

การทำความผิดของพระสงฆ์ ถ้าพระรูปใดทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ทางบ้านเมืองเข้าจัดการภิกษุรูปนั้นก่อน เมื่อศาลฟ้องว่าผิดอย่างไรแล้ว คณะสงฆ์จึงจะจัดการกันในภายหลัง แต่ดูว่าตรงนี้ยังขัดกันอยู่ ที่จริงต้องให้คณะสงฆ์จัดการกันก่อนตามพระธรรมวินัยแล้วจึงให้ทางบ้านเมืองจัดการทีหลัง ที่มีปัญหากันในปัจจุบันนี้ ถ้าเข้าสู่กระบวนการของทางบ้านเมืองแล้วคณะสงฆ์ก็จะเฉย แต่ผู้ที่ไม่หวังดีก็หาว่า คณะสงฆ์ละทิ้งหน้าที่ ตามหลักควรให้คณะสงฆ์จัดการตามพระธรรมวินัยให้ทำเหมือนกับทหาร ก็ยังมีศาลทหาร คณะสงฆ์ควรมีสถาสนสงฆ์ อันนี้คือสิ่งที่ควรทำ^{๔๓} การปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยหลักจะมีพระธรรมวินัยเป็นบท แต่สถานะที่แท้จริงในปัจจุบันมีปัจจัยภายนอกเข้ามา มีบทบาทมากขึ้น เช่น พ.ร.บ.สงฆ์ และฝ่ายรัฐบาล สงฆ์เองยังเกี่ยวพันเกี่ยวข้องกับฝ่ายบ้านเมือง ไม่มีอิสระที่จะปกครองตนเอง เมื่อสงฆ์ทำงานต้องขึ้นกับฝ่ายการเมืองปัญหาก็จะซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ต้องเป็นเอกเทศเป็นอิสระเหมือน กกต. ศาล เป็นต้น^{๔๔}

๒) การตั้งศาลสงฆ์ประจำจังหวัด

การตั้งศาลสงฆ์เพื่อพิจารณาคดีในกรณีที่เกิดในวัด เจ้าอาวาสไม่สามารถตัดสินได้ เรื่องเกิดในตำบล เจ้าคณะตำบลไม่สามารถตัดสินได้ เรื่องเกิดในอำเภอ เจ้าคณะอำเภอไม่สามารถ

^{๓๙} พ.ร.บ. (ไทย) ๒/๑๕๙/๑๓๖.

^{๔๐} วิ.อ. (ไทย) ๑/-/๖๙.

^{๔๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบติ (พีร์ สุขาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระเทพวิสุทธิโสภณ (เหลา เดชชวนโต, ป.ธ.๙, พธ.ด.), รองเจ้าคณะภาค ๒ เจ้าอาวาส วัดราชพฤกษ์วรวิหาร, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมจารย์ (ประสาร จันทสโร), รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร., ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ตัดสินได้ เป็นต้น และในกรณีที่เห็นคติความใหญ่ศาลสงฆ์ประจำในที่นั้นๆ อาจจะร้องขอไปที่นิติกรกลางของพระสงฆ์ที่อยู่ในส่วนกลางในระดับคณะกรรมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่รองลงมาจากมหาเถรสมาคม ที่มีสังฆมนตรีว่าการองค์การศาลสงฆ์ และรองสังฆมนตรี พร้อมด้วยเลขานุการที่จัดตั้งเป็นทีมงานของนิติกรกลาง ให้เข้ามาช่วยในการพิจารณาตัดสินคดีความที่เกี่ยวกับพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม และกฎหมายบ้านเมือง การตั้งศาลสงฆ์ประจำจังหวัด มีลักษณะดังนี้

๑. การตั้งศาลสงฆ์ประจำจังหวัด ให้สังฆมนตรีว่าการองค์การศาลสงฆ์เป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการศาลสงฆ์ประจำจังหวัด

๒. ให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานโดยตำแหน่ง

๓. แต่งตั้งพระวินัยธรประจำจังหวัดที่มีความสามารถในการวินิจฉัยตัดสินคดีความที่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม

๔. อาจมีที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายทางโลกด้วย

๕. ศาลสงฆ์ประจำจังหวัดอยู่ในสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดที่ตั้งขึ้นเหมือนกับศาลจังหวัด

๖. ในกรณีที่ในพื้นที่บางอำเภอที่มีวัดอยู่มาก อาจจะมีการตั้งเป็นศาลสงฆ์ประจำอำเภอด้วยก็ได้ตามความเหมาะสม

๗. ในกรณีที่ศาลสงฆ์ประจำจังหวัดไม่สามารถวินิจฉัยตัดสินคดีความได้ก็ให้ร้องขอไปที่นิติกรกลางของพระสงฆ์ที่อยู่ในส่วนกลางในระดับคณะกรรมการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๓) วิธีวินิจฉัยอธิกรณ์

ถ้าอธิกรณ์เกิดในวัดเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส แต่ถ้าเกิดขึ้นกับเจ้าอาวาสก็ต้องระงับที่เจ้าคณะตำบล ตามลำดับชั้น เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ต้องระงับตามลำดับชั้นอย่าปล่อยอธิกรณ์ลุกลาม แต่ที่สำคัญที่มีปัญหาทุกวันนี้ไม่ปฏิบัติตามขั้นตอน เพราะทุกคนลัดขั้นตอนบางที่มีปัญหาระดับตำบล อำเภอ แต่ฟ้องมาที่ภาค ฟ้องมาที่หนแล้ว บางทีเรื่องไม่ใหญ่โตอะไร เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เรื่องไม่พอใจกัน ต้องปฏิบัติตามขั้นตอน เช่น วัด ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาคและหน ถ้าปฏิบัติตามนี้ได้ปัญหาต่างๆ ก็จะลดลง^{๔๕} เมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้นควรใช้หลักของอธิกรณ์สมณะ ๗ ในการตัดสินคดีหรือระงับอธิกรณ์ ควรมีการตั้งศาลสงฆ์ในการพิจารณาคดีก่อนว่าผิดพระวินัยข้อไหน และอาบัติหนักหรืออาบัติเบาควรตัดสินอย่างไร เมื่อพิจารณาตามความผิดทางพระวินัยแล้วก็ปรับตามความผิด ถ้าผิดกฎหมายบ้านเมืองก็ให้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง เพราะพระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง และจารีตประเพณีอันดีงามในประเทศนั้นๆ^{๔๖}

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระราชปัญญานุสสี (อุทัย ฉาโนทโย, ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ วัดสร้อยทอง (พระอารามหลวง), ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล ฐานวุฑฺโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

คณะสงฆ์ต้องทำตามหลักพระธรรมวินัยในเรื่องของอธิกรณสมณะ ๗ ในการกำจัดอธิกรณอย่างจริงจัง คือ ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน แล้วก็ต้องมีคณะกรรมการที่เป็นพระสงฆ์ในการวินิจฉัยจัดการเรื่องอธิกรณภายในวัดให้เด็ดขาด คือเจตนารมณ์ในการแก้ปัญหาความเสียหายของพระสงฆ์พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้จบอยู่ในหมู่ใดหมู่หนึ่ง เพื่อไม่ให้กระจายจนเสียภาพลักษณ์ ปัจจุบันมีเรื่องเกิดขึ้นเอาไปพูดข้างนอกกันกระจายจนเกิดความเสียหาย แล้วนำไปออกสื่อโฆษณาอีก พวกสื่อจะมีอคติมีอคฤศครอบงำอยู่แล้ว^{๔๗}

ในการแก้ไขอธิกรณที่เกิดขึ้นควรให้ฝ่ายคณะสงฆ์ตั้งศาลสงฆ์วินิจฉัยก่อนว่า ผิดมากน้อยอย่างไร เช่น อาบัติเบา ควรปรับอย่างไร อาบัติหนักควรปรับอย่างไร เรามีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องตรวจสอบอยู่แล้ว ถ้าผิดกฎหมายบ้านเมืองจึงให้ทางฝ่ายบ้านเมืองจัดการ ถ้าผิดถึงขั้นปาราชิกก็ให้ลาสิกขาไป การที่เราจะให้พระรูปใครรูปหนึ่งลาสิกขาต้องมีกระบวนการที่รัดกุมและละเอียดอ่อนที่สุดอย่างเช่น ในสมัยก่อน กรณีของพระพิมลธรรม เป็นต้น ^{๔๘} พระที่ต้องอาบัติและเป็นคดีอาญาต้องรับโทษทางบ้านเมืองด้วย อาบัติรุนแรง เช่น ปาราชิก เป็นต้น ต้องถูกจับสึก และ ถูกปรับ หรือ ตีตักก ควรต้องรับโทษคดี เพราะว่ามันจะเป็นช่องว่างให้คนหน้าด้าน ก็เหมือนกับในสมัยพระอโศกมหาราชพอจับได้ว่าเป็นพระปลอมก็ให้สึกหมดแล้วก็ลงโทษด้วย หรือแม้แต่ในต้นๆ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็มี พระที่เป็นอาบัติแรงๆ ก็จะถูกลงโทษ ถูกเขียนด้วย เป็นต้น^{๔๙}

๔.๒.๓ แต่งตั้งพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์นั้น ถือว่าเป็นการปกครองที่เป็นระบบปกครองกันตามลำดับชั้นมี เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัด และภิกษุสามเณรในนิกายนั้น แต่ส่วนกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการยังมีข้อบกพร่องอยู่ อย่างเช่น กรณีของการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ที่เป็นกรณีตัวอย่าง จากแหล่งข่าวคมชัดลึกรายงานว่า ร้อง “สังฆราช” วินิจฉัยมติ มส.ตั้งเจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทราไม่ชอบ สำนักพุทธฯส่งหนังสือถึง “สมเด็จพระสังฆราช” ให้ทรงวินิจฉัย หลัง มส. แต่งตั้ง “พระปริยัตสุนทร” ผช.เจ้าอาวาสวัดโสธรวร เป็นเจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทราเหตุประพฤติดิจริยาสังฆาธิการ การประชุมมหาเถรสมาคม (มส.) วันที่ ๒๐ ก.ค. ๖๐ ที่มีสมเด็จพระวันรัต เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศ และกรรมการ มส.ทำหน้าที่เป็น

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระเมธาวันยรส (สุเทพ ปลิวโก, น.ธ.เอก, ป.ธ.๔, ผศ.ดร.), รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มจร., ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์ ศ.พิเศษ จานงค์ ทองประเสริฐ (ราชบัณฑิต), ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระเมธาวันยรส (สุเทพ ปลิวโก, น.ธ.เอก, ป.ธ.๔, ผศ.ดร.), รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มจร., ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

ประธานการประชุมแทนสมเด็จพระสังฆราช เนื่องจากมีพระอาการประชวร โดยในที่ประชุมสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร กรรมการ มส.ในฐานะเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ได้เสนอวาระเร่งด่วนต่อที่ประชุมแจ้งรายงานของพระเทพรัตนมุนี เจ้าคณะภาค ๑๒ ว่า พระธรรมปริยัติมุนี วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎ์ เจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นที่พักษาเจ้าคณะภาค ๑๒ เป็นเหตุให้ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดว่างลง เจ้าคณะภาค ๑๒ จึงเสนอขอแต่งตั้งพระราชปริยัติสุนทร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโสธรวราราม และเจ้าคณะอำเภอมือง จ.ฉะเชิงเทรา ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดแทน โดยที่ประชุม มส.มีมติเห็นชอบตามที่มีการเสนอ^{๕๐}

จากกรณีดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ระเบียบและคุณสมบัติต่างๆ ที่มีอยู่ในหมวด ๒ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการมีความสมบูรณ์อยู่แล้วประมาณ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ควรต้องปฏิรูปเพิ่มเติมเพื่อให้มีการกระจายอำนาจ โดยให้พระที่อยู่ในเขตปกครองได้มีส่วนได้คัดเลือกผู้นำของตนได้อย่างมีเอกภาพเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในภายหลัง แล้วนำเสนอขึ้นตามลำดับชั้น ดังต่อไปนี้

๑) กรรมการมหาเถรสมาคมที่ได้รับแต่งตั้ง ควรมาจากการเลือกสรรจากหนต่างๆ นำเสนอกรรมการมหาเถรสมาคมที่เป็นอยู่แล้วโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน

๒) การแต่งตั้งเจ้าคณะหน ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งควรเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมที่เป็นโดยตำแหน่งหรือกรรมการมหาเถรสมาคมที่ได้รับการแต่งตั้ง โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน เมื่อเจ้าคณะใหญ่หนต่างๆ อยู่ในกรรมการมหาเถรสมาคม กิจการพระศาสนาและนโยบายต่างๆ ที่ต้องจัดตั้งทำก็มีทิศทางที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและนำไปขยายต่อในหนของตนได้อย่างต่อเนื่อง (กรณีเจ้าคณะใหญ่หนใต้ในปัจจุบันไม่ได้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม)

๓) การแต่งตั้งเจ้าคณะภาค ควรคัดสรรพระภิกษุในภาคนั้นๆ โดยให้เจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยที่เจ้าคณะหนเป็นประธานและมีเจ้าคณะภาคที่อยู่ในหนนั้นสัก ๒ รูปเป็นอนุกรรมการในการคัดเลือกนั้นด้วย แล้วให้เจ้าคณะหนนำเสนอมหาเถรสมาคมต่อไป

๔) การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัด ควรให้รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยที่มีเจ้าคณะภาคนั้นเป็นประธานและมีเจ้าคณะจังหวัดที่อยู่ในภาคนั้นสัก ๒ รูปเป็นอนุกรรมการในการคัดเลือกด้วย แล้วให้เจ้าคณะภาคนำเสนอตามลำดับชั้นต่อไป

๕) การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอ ควรให้รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและรองเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยที่มีเจ้าคณะจังหวัดนั้นเป็นประธานและมีรอง

^{๕๐} ขาวทั่วไป, (26 ก.ค. 2560), “ร้อง “สังฆราช”วินิจฉัยมติส.ตั้งเจ้าคณะจ.ฉะเชิงเทรามิชอบ”, **คมชัดลึก**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/news/regional/289381>. [15 ส.ค. 60].

เจ้าคณะจังหวัดหรือ เจ้าคณะอำเภอที่อยู่ในจังหวัดนั้นสัก ๒ รูปเป็นอนุกรรมการในการคัดเลือกด้วย แล้วให้เจ้าคณะจังหวัดนำเสนอตามลำดับชั้นต่อไป

๖) การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบล ควรให้เจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสในตำบลนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยมีเจ้าคณะอำเภอนั้นเป็นประธานและมีเจ้าคณะตำบลที่อยู่ในอำเภอนั้นสัก ๒ รูปเป็นอนุกรรมการในการคัดเลือกด้วย แล้วให้เจ้าคณะอำเภอนำเสนอตามลำดับชั้นต่อไป

๗) การแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ให้พระในวัดนั้นๆ และญาติโยมในชุมชนนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยมีเจ้าคณะตำบลนั้นเป็นประธานและมีเจ้าอาวาสที่อยู่ในตำบลนั้นสัก ๒ รูปเป็นอนุกรรมการในการคัดเลือกด้วย แล้วให้เจ้าคณะตำบลนำเสนอตามลำดับชั้นต่อไป ในส่วนการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เป็นไปตามระเบียบของกฎหมายอาณัติ

ในการพิจารณาแต่งตั้งรองเจ้าคณะต่างๆ ก็ในคณะกรรมการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นตามลำดับชั้นคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับจากพระสงฆ์ในเขตนั้นๆ เพราะบุคคลที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นรองเจ้าคณะนั้น ก็เหมาะที่จะได้เป็นเจ้าคณะผู้ปกครองต่อไป

ส่วนพระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่ทั่วประเทศ ต้องได้รับการปฏิบัติธรรมจึงจะมีโอกาสได้รับการแต่งตั้งได้ โดยให้เจ้าคณะหนแต่ละหนกำกับดูแลและสั่งการไปที่เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดดูแลให้เป็นไปตามระบบนี้ เช่น

๑. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสใหม่ ปฏิบัติวิปัสสนา จำนวน ๓๐ วัน
๒. พระอุปัชฌาย์ใหม่ ปฏิบัติวิปัสสนา จำนวน ๓๐ วัน
๓. เจ้าคณะผู้ปกครองระดับต่างๆ จนถึงเจ้าคณะภาค ปฏิบัติวิปัสสนา จำนวน ๓๐ วัน

การจัดให้พระสังฆาธิการใหม่และเจ้าคณะผู้ปกครองได้มีโอกาสได้รับการปฏิบัติวิปัสสนาก็เพื่อที่จะให้ท่านเหล่านั้นเป็นผู้นำที่ได้รับการฝึกหัดพัฒนาตนได้อย่างสมบูรณ์และสามารถที่จะแนะนำกุลบุตรที่เข้ามาสู่ในพระธรรมวินัยในภายหลังได้ ถ้ามีการศึกษาเฉพาะด้านปริยัติธรรมอย่างเดียวไม่มี การปฏิบัติก็ไม่สามารถที่จะได้รับผลอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือมรรค ผล นิพพานได้ การปฏิบัติวิปัสสนาคือความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

๔.๒.๔ ตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองที่ถาวร

สำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครอง ควรตั้งอยู่ที่ศูนย์กลางของพื้นที่ในเขตนั้นๆ และเป็นพื้นที่ของศาสนสมบัติกลาง โดยที่ฝ่ายรัฐเป็นผู้อุปถัมภ์โดยขึ้นกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ การไปตั้งสำนักงานที่วัดใดวัดหนึ่ง ถ้าเกิดว่ากาลเวลามานไปเจ้าอาวาสที่นั่นๆ ไม่เห็นด้วย อาจจะขอพื้นที่คืนก็ได้ ส่วนบุคคลที่เข้ามาทำงานอยู่ประจำ คือ

๑.ข้าราชการประจำที่ได้รับการบรรจุจากบุคคลที่ความรู้ทางศาสนา โดยสังกัดในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีคุณสมบัติ คือ ต้องมีการศึกษา น.ธ.เอก และปริญญาตรีทางพระพุทธศาสนาจาก มจร.หรือ มมร. ขึ้นไปจำนวน ๒ ท่านหรือมากกว่านั้นตามความเหมาะสมของพื้นที่การปกครอง

๒. พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งจากสังฆสภาในเขตปกครองนั้นๆ โดยมีคุณสมบัติ คือ ต้องมีการศึกษา น.ธ.เอก และปริญญาตรี ทางพระพุทธศาสนาจาก มจร.หรือ มมร. ขึ้นไปจำนวน ๒ ท่านหรือมากกว่านั้นตามความเหมาะสมของพื้นที่การปกครอง

(๑) สำนักงานสังฆสภาประจำอำเภอ

การมีสำนักงานสังฆสภาประจำอำเภอนั้น ก็เพื่อกิจการพระศาสนานั้นไม่ขาดช่วงขาดตอน เพราะมีคนดูแลอยู่ตลอด อย่างในปัจจุบันนี้ถ้าพระสังฆาธิการรูปใดเป็นเจ้าคณะอำเภอ สำนักงานก็อยู่ที่วัดนั้น เมื่อพระสังฆาธิการรูปนั้นเกษียณอายุ มรณภาพ หรือลาออกจากตำแหน่ง สำนักงานเจ้าคณะอำเภอก็ย้ายตามพระสังฆาธิการรูปใหม่ต่อไปอีก แต่ถ้าเรามีสำนักงานประจำ พระสังฆาธิการรูปใดเป็นเจ้าคณะอำเภอก็มาทำงานที่สำนักงานสังฆสภาประจำอำเภออันนั้น

บอร์ดผู้บริหารของคณะสงฆ์ประจำอำเภอ คือ

๑. เจ้าคณะอำเภอ

๒. รองเจ้าคณะอำเภอ

๓. เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ

๔. เจ้าคณะตำบลทุกตำบลในอำเภอนั้น

๕. เลขาธิการเจ้าคณะตำบลทุกตำบลในอำเภอนั้น

๖. เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน คือ พระภิกษุ ๒ รูป หรือมากกว่านั้นที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับการบรรจุ ๒ ท่าน หรือมากกว่า

๗. นายอำเภอ สำนักพุทธอำเภอ วัฒนธรรมอำเภอ เป็นกรรมการ

คณะกรรมการสงฆ์อำเภอมีหน้าที่เสนอนโยบายและแผน ให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่เจ้าคณะอำเภอ เสนอเจ้าคณะอำเภอแต่งตั้งพระสังฆาธิการทำหน้าที่เป็นผู้แทนองค์การของกิจการพระศาสนาครบทั้ง ๘ ด้าน คือ (๑) ปกครอง (๒) ศาสนศึกษา (๓) เผยแผ่ (๔) สาธารณูปการ (๕) ศึกษาสงเคราะห์ (๖) สาธารณสงเคราะห์ (๗) วิปัสสนา (๘) ศาสดสงฆ์ เพื่อสนองงานขององค์การต่างๆ ในระดับอำเภอให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

(๒) มีสำนักงานสังฆสภาประจำจังหวัด

การมีสำนักงานสังฆสภาประจำจังหวัดนั้น ก็เพื่อกิจการพระศาสนานั้นไม่ขาดช่วงขาดตอน เพราะมีคนดูแลอยู่ตลอด อย่างในปัจจุบันนี้ถ้าพระสังฆาธิการรูปใดเป็นเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานก็อยู่ที่วัดนั้น เมื่อพระสังฆาธิการรูปนั้นเกษียณอายุ หรือมรณภาพไป หรือลาออกจากตำแหน่ง

สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดก็ย้ายตามพระสังฆาธิการรูปใหม่ต่อไปอีก แต่ถ้าเรามีสำนักงานประจำพระสังฆาธิการรูปใดเป็นเจ้าคณะจังหวัดก็มาทำงานที่สำนักงานสังฆสภาประจำจังหวัดอันนั้น

บอร์ดผู้บริหารของคณะสงฆ์ประจำจังหวัด คือ

๑) เจ้าคณะจังหวัด

๒. รองเจ้าคณะจังหวัด

๓. เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัด

๔. เจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดนั้น

๕. เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดนั้น

๖. เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน คือ พระภิกษุ ๒ รูป หรือมากกว่านั้นที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับการบรรจุ ๒ ท่าน หรือมากกว่า

๗. ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักพุทธจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด เป็นกรรมการ

คณะกรรมการสงฆ์จังหวัดมีหน้าที่เสนอนโยบายและแผน ให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่เจ้าคณะจังหวัด เสนอเจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งพระสังฆาธิการทำหน้าที่เป็นผู้แทนองค์การของกิจการพระศาสนาครบทั้ง ๘ ด้าน คือ (๑) ปกครอง (๒) ศาสนศึกษา (๓) เผยแผ่ (๔) สาธารณูปการ (๕) ศึกษาสงเคราะห์ (๖) สาธารณสงเคราะห์ (๗) วิปัสสนา (๘) ศาสนสงฆ์ เพื่อสนองงานขององค์การต่างๆ ในระดับจังหวัดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๔.๓ แนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต

ภัยในทางพระพุทธศาสนามีทั้งภัยภายในและภัยภายนอก มีทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและยังจะมีต่อไปในอนาคต เพราะเป็นไปตามหลักสังขธรรม พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้เหมือนกันว่าในอนาคตภัยจะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ ๒๒ มีใจความโดยย่อว่า^{๕๑}

ภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่จักเกิดขึ้นในกาลต่อไป ภัยเหล่านั้นเธอทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้นเสีย ภัยในอนาคต ๕ ประการ คือ

๑. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อให้กุลบุตรเหล่าอื่นอุปสมบท ก็จักไม่สามารถแนะนำกุลบุตรเหล่านั้นในอริศีล อริจิต และอริปัญญาได้ เมื่อไม่เจริญแล้วให้กุลบุตรเหล่าอื่นอุปสมบทอีก ก็จักไม่สามารถแนะนำกุลบุตรเหล่านั้นได้ โดยนัยนี้ ทั้งธรรมและวินัยจึงเลอะเลือน

๒. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อให้ินสยแก่กุลบุตรเหล่าอื่น ก็จักไม่สามารถแนะนำกุลบุตรเหล่านั้นในอริศีล อริจิต และอริปัญญาได้

^{๕๑} คุรยลละเอียดยใน อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔-๑๔๖.

เมื่อไม่เจริญแล้วให้นิสัยแก่กุลบุตรเหล่านั้นอีก ก็จักไม่สามารถแนะนำกุลบุตรเหล่านั้นได้
โดยนัยนี้ ทั้งธรรมและวินัยจึงเลอะเลือน

๓. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อไม่เจริญ
แล้วแสดงอภิธัมมกถา เวทลลกถา ถาลงสู่ธรรมดาก็จักไม่รู้ตัว โดยนัยนี้แล ทั้งธรรมและวินัย
จึงเลอะเลือน

๔. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อผู้อื่น
กล่าวสูตรที่ตถาคตตรัสไว้ ล้าลึก มีเนื้อความลึกซึ้ง เป็นโลกุตตรธรรม ประกอบด้วยความว่าง
ภิกษุเหล่านั้นไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่เงี่ยโสตสดับ ไม่ตั้งใจใฝ่รู้ และไม่ให้ความสำคัญธรรมว่าควร
เรียนควรท่องจำให้ขึ้นใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ทวนผู้เขี้ยวชาญได้รจนาไว้เป็นบทกวีมีอักษร
วิจิตร มีพยัญชนะวิจิตรภายนอก เป็นสาวกภาษิต ภิกษุเหล่านั้นกลับตั้งใจฟังด้วยดี เงี่ยโสตสดับ
ตั้งใจใฝ่รู้ และให้ความสำคัญธรรมว่าควรเรียน ควรท่องจำให้ขึ้นใจ โดยนัยนี้แล ทั้งธรรมและ
วินัยจึงเลอะเลือน

๕. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อไม่เจริญ
กาย ศีล จิต ปัญญา ภิกษุผู้เถระก็จักเป็นผู้มักมาก เป็นผู้ย่อหย่อน เป็นผู้นำในอิกกมนธรรม
ทอดธุระในปวิเวก จักไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ
เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมู่คนรุ่นหลังก็จักพากันตามอย่างพวกภิกษุเถระ
เหล่านั้น โดยนัยนี้แล ทั้งธรรมและวินัยจึงเลอะเลือน

พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นอยู่แล้วว่า ในอนาคตจะมีภัยภายในที่เกิดขึ้นโดยที่พระองค์เอง
เป็นผู้ที่ละเลยคำสอนของพระองค์ ไม่ใส่ใจในการศึกษาประพฤติตนย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้
มักมาก ไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา ไม่ปรารภความเพียรในการปฏิบัติ
วิปัสสนากรรมฐานจึงทำให้ภายในของเราเปราะบาง ไม่มีความเข้มแข็ง จึงเป็นเหตุให้ภัยภายนอกเข้า
มาเพื่อหาทางทำลายได้อย่างง่ายดาย แนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ สร้างศาสนทายาท

การสร้างศาสนทายาทในทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ถ้ายังมี
พระสงฆ์สามเณรอุปาสกอุปาสิกศึกษาเรียนรู้หลักธรรมคำสอน และนำเอาไปปฏิบัติก็จะทำให้ศาสนา
มั่นคงเข้มแข็งศาสนาอื่นก็ไม่สามารถเข้ามาย่ำยีได้ จึงควรมีการเผยแผ่หลักธรรมด้านปฏิบัติให้มากขึ้น
เพื่อสร้างศรัทธาให้เข้าถึงหลักธรรมที่แท้จริง^{๕๐} คณะสงฆ์ต้องร่วมมือกันสามัคคีกันในการทำงานในด้าน

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระเทพวิสุทธิโสภณ (เฉลา เดชชนโต, ป.ธ.๙, พธ.ด.), รองเจ้าคณะภาค ๒ เจ้าอาวาส
วัดราชคฤห์วรวิหาร, วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

เชิงรุกให้มากขึ้น และสร้างบุคคลากรทางศาสนาทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตให้มากขึ้นโดยเริ่มที่เยาวชนเป็นลำดับแรก^{๕๓} การสร้างศาสนทายาทมีหลักการปฏิบัติดังนี้

๑. ออกกฎหมายสำหรับผู้ชายที่จะเข้ารับข้าราชการว่า คนที่จะเข้ามาทำงานราชการนั้นต้องบวชสัก ๑ พรรษา ก่อนถึงจะมีการบรรจุได้ และผู้หญิงที่จะเข้ารับข้าราชการต้องปฏิบัติอย่างน้อย ๓ เดือนก่อนถึงจะมีการบรรจุได้ เพื่อเป็นการสร้างผู้นำที่ดีในการรักษาพระศาสนา เหมือนอย่างในสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระองค์ได้ทรงกำหนดให้การบวชเรียนในพระพุทธศาสนาเป็นประเพณีที่ชาวพุทธควรปฏิบัติ สืบต่อกันมาให้อุ่นชุนยุคหลัง ถึงกับทรงกำหนดให้ผู้ที่จะเป็นขุนนางมีศถาบรรดาศักดิ์ต้อง เป็นผู้ผ่านการบวชเรียนมาเท่านั้น จึงจะทรงแต่งตั้งตำแหน่งหน้าที่ให้ ^{๕๔} แต่ในปัจจุบันการบวชเพียง ๗ - ๑๕ วัน ไม่ค่อยได้รู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่าไร เหมือนกับเดินผ่านวัดแต่ไม่ได้ชิมชั้บเอาสิ่งที่ติดกลับไป

๒. จัดบวชสามเณรและเนกขัมมจาริณี ในช่วงปิดเทอมอย่างจริงจัง เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้ามาฝึกหัดพัฒนาตน และมีได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา

๓. ส่งเสริมให้มีการบรรพชาสามเณรในการศึกษาพระธรรมวินัย อาจจะตั้งเป็นโครงการหนึ่งหมู่บ้าน ๑ มหาเปรียญก็ได้ หรือจะให้เจ้าคณะตำบลส่งบุคคลที่มีความสนใจมาเรียนนักธรรมบาลีในสำนักที่มีความเอาใจใส่ในการศึกษาและปฏิบัติก็ได้

๔. ผู้ที่เข้ามาบวชเป็นศาสนทายาทได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้เรียนฟรีจนกว่าจะจบปริญญาเอกในมหาวิทยาลัยที่คณะสงฆ์กำหนด

๕. ให้มีวันหยุดราชการตรงกับวันโกน-วันพระ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสเข้าวัดและใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากขึ้น

๔.๓.๒ มีกฎหมายอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธถือว่าเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทยเรามาอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี มาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ บรรพบุรุษของเราตั้งแต่ราชามหากษัตริย์ ข้าราชการบริวาร พ่อค้า ประชาชน ได้เสียเลือดเสียเนื้อเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อปกป้องแผ่นดินนี้และพระพุทธศาสนาเอาไว้ เพื่อให้พวกเราที่เกิดมาในภายหลังได้มีสมบัติอันล้ำค่าก็คือ พระพุทธศาสนา แต่เพราะในปัจจุบันนี้พระสงฆ์และพระพุทธศาสนาในเมืองไทยถูกยำยีมาก และไม่ค่อยมีหน่วยงานที่เข้ามาคุ้มครองอย่างจริงจัง ปลอ่ยให้ศาสนิกอื่นย่ำยีทางสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ จึงทำให้เกิดความเสียหาย ควรมีพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา เป้าหมายก็เพื่อรักษาพระศาสนา

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล ฐานวุฑโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๔} กองพุทธศาสนศึกษา, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๕.

ให้มั่นคง^{๕๕} ควรให้รัฐออกกฎหมายในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และมีแนวทางแก้ไข และป้องกัน โดยมีหน่วยงานและเครือข่ายร่วมทำการป้องกันและแก้ไขการบ่อนทำลายทุกรูปแบบ อนาคตข้างหน้าพระพุทธศาสนาจะถูกบ่อนทำลายได้ง่าย บางทีโดยไม่ต้องมาล้อมวัด ก็คืออาจจะมี การแอบตั้งกลองวงจรรปัด หรือตั้งกลองแอบไว้ แล้วก็หลอกล่อให้พระที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ไปทำในสิ่งที่ ผิดพลาดหรือถูกหลอกทำให้เกิดความเสียหายได้^{๕๖}

แนวทางปฏิบัติในการที่จะให้รัฐออกกฎหมายอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ ศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนบัญญัติ และศาสนพิธี เพื่อป้องกันภัยคุกคามจากศาสนิกอื่นอันจะเกิดขึ้น ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) กฎหมายอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

๑. รัฐควรให้การอุปถัมภ์ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรในการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจนกว่าจะจบปริญญาเอกในมหาวิทยาลัยที่คณะสงฆ์กำหนด

๒. รัฐควรให้การอุปถัมภ์สำนักงานของเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับที่ตั้งขึ้นเป็นระบบคณะกรรมการสงฆ์ระดับต่างๆ

๓. รัฐควรให้การอุปถัมภ์อุดหนุนสำนักเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสถานศึกษาวิชา พระพุทธศาสนาซึ่งคณะสงฆ์รับรองและอยู่ในกำกับดูแลของคณะสงฆ์ พร้อมด้วยสำนักปฏิบัติธรรม และอุดหนุนกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ อย่างเพียงพอ

๔. รัฐควรให้การสนับสนุนบำรุงศาสนสถาน ศาสนวัตถุหรือสิ่งปลูกสร้างอันใดที่มีความสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาหรือทางประวัติศาสตร์ ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงอยู่เสมอ

๕. รัฐควรให้มีงบประมาณให้ชาวพุทธทุกคนที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มี โอกาสไปนมัสการสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ในประเทศอินเดีย โดยรัฐออกให้ครั้งหนึ่ง และให้ผู้ที่จะไปออก อีกครั้งหนึ่ง ถ้าผู้นั้นไม่มีพอสามารถกู้ยืมรัฐได้ แล้วใช้คืนในภายหลัง

๖. รัฐควรให้มีงบประมาณให้คณะสงฆ์ทุกจังหวัดได้สร้างพุทธมณฑลประจำจังหวัดเพื่อ เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของแต่ละจังหวัด โดยการก่อสร้างเน้นธรรมชาติและเหมาะสมสำหรับเป็น สถานที่ปฏิบัติธรรม

(๒) กฎหมายคุ้มครองพระพุทธศาสนา

ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ร.บ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๓๕ นั้น ในมาตรา ๔๔ ตรี มีใจความว่า “ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์หรือคณะสงฆ์อื่นอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความ

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สญฺญโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระเมธาวิญญู (สุเทพ ปลิวโก, น.ธ.เอก, ป.ธ.๔, ผศ.ดร.), รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร., ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

แตกแยก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”^{๕๗} ควรมีการกำหนดรายละเอียดโทษใส่ความคณะสงฆ์เพิ่มเติม ในบทกำหนดโทษประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ผู้ใดใส่ความ มหาเถรสมาคม คณะกรรมการสังฆสภาหรือคณะสงฆ์อื่นมีโทษทางอาญา
๒. ผู้ใด กระทำ หรือแสดงให้ปรากฏแก่ประชาชนด้วยการใส่ความ เผยแพร่ข้อมูลหรือด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือการกระทำใด ๆ ทำให้เกิดความเสื่อมเสีย ต่อพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคม คณะกรรมการสังฆสภา หรือคณะสงฆ์ มีโทษทางอาญา
๓. ผู้ใดนำชื่อเฉพาะหรือคำที่ใช้ในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะไปใช้เป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดมีโทษทางอาญา
๔. ผู้ใดแต่งกายเลียนแบบพระสงฆ์เพื่อการแสดงตลกคะนอง หรือทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์เสียหาย มีโทษทางอาญา

โทษใส่ความคณะสงฆ์ดังกล่าวมานี้ ให้ถือว่าเลขาธิการสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้เสียหายและมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามความในข้อ ๑-๒-๓-๔ ได้

กำหนดให้รัฐคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญ ประเด็นดังต่อไปนี้^{๕๘}

ให้ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรส่วนท้องถิ่น พุทธศาสนิกชน มีหน้าที่คุ้มครองพระพุทธศาสนา ร่วมกับคณะสงฆ์

ให้ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรส่วนท้องถิ่น พุทธศาสนิกชน ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ สนับสนุน ในการดำเนินงานเพื่อความเรียบร้อยดีงามทางการปกครองของคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการ และวัด

ให้ความคุ้มครองแก่คณะสงฆ์ พระสังฆาธิการ และวัด ที่ถูกจ้วงจาบ ล่วงเกิน ละเมิด และใส่ร้าย โดยไม่เป็นธรรมและเลื่อนลอย

ให้ความคุ้มครองที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ ที่วัดร้าง ที่ศาสนสมบัติกลาง มิให้ถูกบุกรุกหรือละเมิด สิทธิจากบุคคลหรือหน่วยงานราชการหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรอื่น

ห้ามดื่มสุรา เล่นการพนัน เสพยาเสพติด ก่อความวุ่นวาย ภายในบริเวณวัดหรือในศาสนสถาน

ห้ามมิให้ผู้ใดนำพระพุทธรูปหรือศาสนวัตถุอื่นใดซึ่งเป็นที่เคารพนับถือกราบไหว้ของพุทธศาสนิกชน ตั้งหรือวางไว้ในที่ไม่เหมาะสมเป็นที่น่ารังเกียจหรือก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธา

ห้ามมิให้นำคำพิพากษาในพระพุทธศาสนา เช่น ศัพท์ธรรมะ หรือชื่อของตำแหน่งต่างๆ หรือศัพท์อื่นใดที่รู้โดยทั่วไปว่า เป็นศัพท์ที่ใช้เฉพาะในวงการพระพุทธศาสนาไปใช้อันอาจทำให้พุทธศาสนิกชนหรือบุคคลทั่วไปเกิดความเข้าใจผิดต่อพระพุทธศาสนา

^{๕๗} พระราชธรรมนูญ (ฉลอง สุภาจาโร), กฎหมายสงฆ์ คู่มือเจ้าคณะพระสังฆาธิการ, หน้า ๙๑.

^{๕๘} สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เกี่ยว อุปเสณมหาเถระ), หลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสำนักพิมพ์อนันตะ, ๒๕๕๘), หน้า ๓๓-๓๕.

๔.๓.๓ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

ในหมู่คณะใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตต้องมีการบริหารองค์กรที่เข้มแข็งและเป็นระบบโดยทุกฝ่ายในองค์กรต้องร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อให้้องค์นั้นๆ สามารถดำเนินกิจการไปได้ อย่างปราศจากปัญหาอุปสรรคต่างๆ องค์กรสงฆ์ในเมืองไทยก็เหมือนกันต้องร่วมมือกันปกป้องพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษได้เสียสละเลือดเนื้อป้องกันศัตรูที่เข้ามารุกรานแผ่นดินเพื่อปกป้องพื้นแผ่นดินที่มีพระพุทธศาสนาอันมายาวนานจนถึงปัจจุบัน คณะสงฆ์ถือว่าเป็นองค์กรที่มีความสำคัญ ต้องมีการความพร้อมเพรียงกันในการประชุมกันเนืองนิตย์ และพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม ให้ความเคารพยำเกรงพระเถระผู้ใหญ่ในสงฆ์ ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้แล้ว

พระสงฆ์ต้องมีความสามัคคีกันในการปกป้องพระพุทธศาสนาจากภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้น ถ้าต่างคนต่างถือว่าไม่ใช่ธุระ ต่างคนต่างทำไม่ร่วมมือกัน เห็นผู้ใดทำผิดแทนที่จะช่วยกันแก้ไขให้ดีขึ้น แต่กลับซ้ำเติม เป็นการเอาดีใส่ตัว เอาชั่วใส่คนอื่น ถ้าเป็นอย่างนี้ก็จะรื้อวันล่มสลายของพระพุทธศาสนาในเมืองไทย พระสงฆ์ต้องมีหลักการที่ทำให้ระบบการปกครองสงฆ์ประสบความสำเร็จ คือ มีความรู้ มีองค์กรมีระบบที่ดี มีความสามัคคี^{๕๙} คณะสงฆ์ต้องตื่นตัวสามัคคีกันมากขึ้น หนามยอกเอาหนามบ่ง หากผู้กล้าผู้นำคณะสงฆ์ที่มีคุณภาพแก้ไขปัญหา^{๖๐}

วิธีการป้องกันภัยภายนอกก็คือ สร้างสามัญสำนึกให้เกิดขึ้นกับผู้บริหารบ้านเมืองไทย ผมไปดูงานที่อินโดนีเซีย บุโรพุทโธ ในศตวรรษที่ ๗ นั้นพระพุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุด เพราะว่าพระมหากษัตริย์นั้นเป็นพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนสร้างบุโรพุทโธยิ่งใหญ่แล้วก็เจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ มาศตวรรษที่ ๑๕ เปลี่ยนผู้นำประเทศเป็นมุสลิมเท่านั้นเองก็หมด เมื่อผู้นำเป็นมุสลิม คนที่เป็นข้าทาสบริวารก็ต้องเปลี่ยนศาสนาไปด้วย ขึ้นอยู่ที่ผู้นำประเทศ^{๖๑} เพราะฉะนั้น หลักธรรมที่จะช่วยป้องกันและแก้ไข ก็คือ ปธาน ๔ คือ ๑. สังวรปธาน เป็นตัวป้องกันระวังภัย ๒. ปหานปธาน เมื่อมีภัยเกิดขึ้นเราก็กวาดทางแก้ไขและขจัดให้หมดไป ๓. ภavanaปธาน เราต้องพัฒนาตัวเองอยู่เรื่อยๆ และกระบวนการในการบริหารต้องมีการพัฒนา ๔. ออนุรักษนาปธาน ต้องรักษาทั้งคนและสิ่งที่ทำดีๆ ไว้ให้ได้ รักษาพระสงฆ์รักษาอุบาสกอุบาสิกาให้มั่นคงอย่าให้เขาเปลี่ยนใจไปนับถือศาสนาอื่นเสีย อันนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ยุทธศาสตร์แห่งความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาจะต้องมี ๔ กลยุทธ์นี้แหละ^{๖๒}

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จันทสโร), รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร., ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระเทพวิสุทธิโสภณ (เฉลิม เตชวโนโต, ป.ธ.๙, พธ.ด.), รองเจ้าคณะภาค ๒ เจ้าอาวาสวัดราชคฤห์วรวิหาร, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญโญ, ป.ธ.๘, พธ.ด.), รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

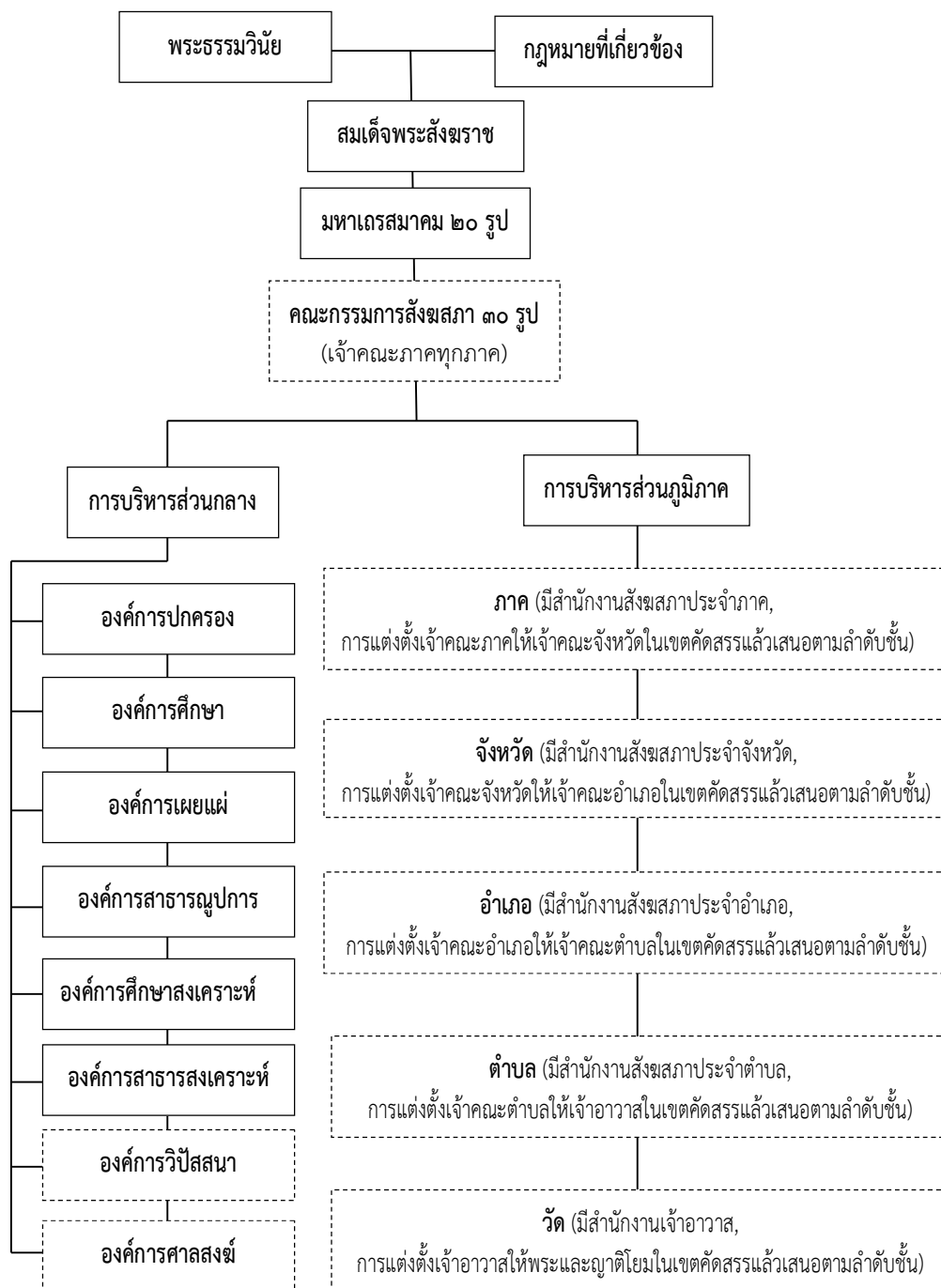
^{๖๒} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สณฺเฑโธ, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบันนี้ ต้องได้รับความร่วมมือทั้งคณะสงฆ์และพุทธบริษัท เพื่อให้กิจการของพระศาสนาดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับการบริหารองค์กรภายในให้มีคุณภาพ พัฒนาองค์การสู่การเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อบริหารกิจการพระศาสนาให้มีความยั่งยืน โดยมีแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๑๒ แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๑๒ รูป/คน จึงทำให้ได้โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ไทยในอนาคตดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๑๓ โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ไทยในอนาคต

รูปแบบและโครงสร้างการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคตที่ผู้วิจัยนำเสนอมาก็เป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีอีกหลายประเด็นก็ได้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทางด้านเอกสารต่างๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ทั้งธรรมยุติและมหานิกาย พร้อมทั้งนักวิชาการทางด้านศาสนา จึงได้นำมาวิเคราะห์และนำเสนอเพื่อให้มองเห็นภาพและสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงในเชิงรูปธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงนามธรรมหรือจินตนาการเอาเอง ถ้าคณะสงฆ์ได้นำรูปแบบการปกครองที่นำเสนอมาไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ ก็จะเป็นไปเพื่อความเจริญและความดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนาในอนาคต

๔.๔ แนวโน้มการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

ปัญหาหลักๆ ของการปกครองสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีดังนี้

๑. ปัญหาของพระสงฆ์ ขาดการศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
๒. ปัญหาด้านโครงสร้างระบบการปกครอง มีลักษณะเป็นการรวบอำนาจ ไม่มีการกระจายอำนาจ ขาดหลักธรรมาภิบาล
๓. ปัญหาจากภายนอกองค์กร ที่เกิดจากศาสนิกอื่นที่เข้ามาในองค์กรเพื่อทำลายพระพุทธศาสนา

แนวโน้มการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคตที่ควรจะเป็น คือ พระสงฆ์ควรศึกษาหลักพุทธธรรมและปฏิบัติตามหลักของพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง ส่งเสริมการฝึกสมาธิ การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ระบบการปกครองควรมีการกระจายอำนาจ มีหลักธรรมาภิบาล และสร้างความสามัคคีในองค์กรและพุทธบริษัท ๔ เพื่อความเจริญของงามดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

๔.๔.๑ การบริหารองค์กรด้วยหลักธรรมาภิบาล

คณะสงฆ์ควรมีธรรมาภิบาลมากขึ้น การปกครองในระดับวัดการปกครองทุกระดับไม่ค่อยมีธรรมาภิบาล ไม่มีความโปร่งใส อย่างเช่น การเงินในวัดต้องโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และการตัดสินใจต้องโปร่งใส การตัดสินใจต้องรู้ว่าเหตุผลคืออะไร ไม่ใช่ว่ามีแต่มติแต่ไม่มีเหตุผลว่าทำไมถึงตัดสินใจ^{๖๓} การบริหารองค์กรด้วยหลักธรรมาภิบาลประกอบด้วยหลัก ๖ ประการ คือ

๑. หลักนิติธรรม (ไม่ผิดกฎหมาย) ฝ่ายรัฐและฝ่ายสงฆ์ ในปัจจุบันนี้เราแยกไม่ออกแล้ว เพราะว่า พระเป็น คนพระเป็น คนไทยพระถือกฎหมาย ๒ ชุด กฎหมายพระคือพระธรรมวินัย และกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่งของบ้านเมือง พระต้องขึ้นทะเบียนว่าเป็นคนไทยอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญไทย เวลาเกิดปัญหาในวงการสงฆ์ รัฐก็ต้องเข้ามายุ่งเกี่ยว ถ้าพระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าก็ให้อนุวัตรตามบ้านเมือง พระธรรมวินัยต้องเชื่อมโยงกับชาวบ้าน

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

ถ้าทำผิดกฎหมายบ้านเมืองต้องให้ฝ่ายบ้านเมืองจัดการก่อน หลังจากนั้นจึงใช้หลักของพระธรรมวินัย หรือจะใช้หลักของพระธรรมวินัยก่อนแล้วจึงมากฎหมายบ้านเมือง หรือจะทำคู่ขนานไปก็ได้^{๖๔}

๒. หลักคุณธรรม เป็นหลักสำคัญของพระสงฆ์ที่เป็นบุคคลต้นแบบในการทำมาความดี อยู่แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อความรู้ยิ่ง

๓. หลักความโปร่งใส การใช้จ่ายเงินของวัดเพื่อไปทำการบูรณะซ่อมแซม เพื่อการศึกษา พระปริยัติธรรม เพื่อการเผยแผ่ ดำเนินกิจกรรมทางศาสนา และอื่นๆ ต้องมีความโปร่งใส มีรายรับ รายจ่าย ที่สามารถตรวจสอบได้ เพราะวัดเป็นองค์กรที่อยู่ได้ด้วยศรัทธาของญาติโยม ไม่ใช่องค์กรที่ทำเพื่อหวังผลกำไร อย่างพวกบริษัท ห้างร้านต่างๆ พระสงฆ์ก็มีหลักของพระวินัยเป็นกรอบอยู่แล้ว ในการปฏิบัติ

๔. หลักการมีส่วนร่วม (ทั้งพระสงฆ์และชุมชน) เช่น การตั้งสภาสงฆ์ที่มีเจ้าคณะภาค ทุกภาคทั้งธรรมยุติและมหานิกายเข้ามาเป็นคณะกรรมการสังฆสภาเข้ามาบริหารองค์กรที่รองลงมาจาก มหาเถรสมาคม, การตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองประจำอำเภอและประจำจังหวัด โดยมีคณะสงฆ์ และหน่วยข้าราชการ พร้อมทั้งผู้นำชุมชนในที่นั้นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์, การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ โดยให้พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตนั้นๆ ได้มีโอกาสคัดเลือก ผู้ปกครองผู้นำของตนที่มีคุณธรรม เป็นต้น

๕. หลักความรับผิดชอบ (ใช้คนให้เหมาะกับงาน) การบริหารบุคลากรนั้นเป็นสิ่งที่ยาก มากเพราะเกี่ยวกับบุคคล ต้องใช้คนให้ถูกกับงาน ถ้าใช้คนไม่เหมาะกับงานก็ทำให้งานนั้นสะดุดไม่ ต่อเนื่องและอาจทำให้ล่าช้าได้ แต่ถ้าเราเอาพระฝ่ายปฏิบัติเป็นผู้ปกครองมันไม่ได้ ในสมัยสุโขทัย แยกคามวาสี อรัญวาสี คามวาสีต้องการให้พระอยู่กับเมืองอย่างเข้าใจเมือง แต่เป็นพระอรัญญวาสีก็ ต้องไปอยู่ป่าปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส แต่ไม่ได้หมายความว่าพระที่อยู่ในเมืองจะไม่บรรลุนิพพาน แต่ต้อง มีความเชี่ยวชาญพิเศษ ถ้าใช้เมตตามากเกินไปมันก็ไม่ไปไหน เครื่องมือจะดีแค่ไหนก็ตาม ถ้าตัวบุคคล ไม่ดีไม่เอาด้วยไม่เด็ดขาดในการกระทำของแต่ละบุคคลเอง การปกครองก็มีปัญหา^{๖๕}

๖. หลักความคุ้มค่า การบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เป็นไปตามพระวินัยบัญญัติ การบริโภค ปัจจัย ๔ พระองค์ทรงให้พิจารณาโดยอุบายอันแยบคายก่อนจึงบริโภค เพราะภิกษุต้องอาศัยผู้อื่น เลี้ยงชีพเราควรทำตัวให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุดแก่ส่วนรวม และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

^{๖๔} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐.

๔.๔.๒ ความสัมพันธ์กันในพุทธบริษัท ๔

การรักษาพระพุทธศาสนาไม่ใช่เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์อย่างเดียว แต่เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทที่ต้องช่วยเหลือกัน ถ้าคอยหวังพึ่งพระสงฆ์อย่างเดียวคงลำบาก พระสงฆ์เป็นผู้ที่ศึกษาตามหลักพระธรรมวินัยและประพฤติปฏิบัติตาม หลังจากนั้นก็นำสั่งสอนญาติโยมอุบาสกอุบาสิกา ส่วนอุบาสกอุบาสิกา เป็นฝ่ายสนับสนุนในด้านปัจจัย ๔ เป็นผู้มีส่วนในการเผยแผ่ศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ในปัจจุบันนี้อุบาสกอุบาสิกาสนใจในการปฏิบัติธรรมมากขึ้น และยังมีการทำบ้านเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติธรรมอีกด้วย^{๖๖} การสร้างวัดในสมัยพุทธกาลนั้นพระจะไม่สร้างวัดเอง จะเป็นเรื่องของอุบาสกอุบาสิกาที่มาสร้างวัดให้ เป็นผู้ให้การนับถือและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา^{๖๗} พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับอุบาสกอุบาสิกาไม่น้อยไปกว่า ภิกษุ ภิกษุณี ทรงตั้งเอตทัคคะในส่วนของพุทธบริษัทที่เป็นฆราวาส เพื่อช่วยกันขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา อุบาสก อุบาสิกาถือว่าเป็นหลักเหมือนกัน เมื่อใดพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครอง นับถือพระพุทธศาสนา ก็จะมีส่วนให้พสกนิกรเป็นพุทธศาสนิกด้วย^{๖๘}

สงฆ์กับคฤหัสถ์มีความสำคัญต่อพระศาสนาถึงขั้นที่พระพุทธองค์ทรงตั้งพระทัยว่าจะไม่ทรงปรินิพพาน จนกว่าฝ่ายสงฆ์คือภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัท กับฝ่ายคฤหัสถ์คือ อุบาสกบริษัทและอุบาสิกาบริษัทมีความรู้ความเข้าใจในคำสอนสามารถปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตน เผยแพร่แนะนำแก่ผู้อื่นได้ รวมทั้งสามารถป้องกันศาสนามีให้ผู้ใดมาจ้วงจาบทำลายได้ ความสัมพันธ์อันเกื้อกูลระหว่างสงฆ์กับคฤหัสถ์ เป็นเรื่องหนึ่งที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญมาก ถึงกับจัดวางความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ไม่ให้แยกขาดจากคฤหัสถ์ เช่น มีข้อกำหนดให้พระต้องฝากท้องไว้กับญาติโยม ไม่สามารถหุงหาอาหารกินเอง หรือเก็บอาหารค้างคืนได้ จำต้องบิณฑบาตเป็นประจำ และพำนักไม่ไกลจากชุมชน เพื่อจะได้ฟังปาและเกื้อกูลญาติโยมไปพร้อมกัน ส่วนคฤหัสถ์ก็มีหน้าที่อุปถัมภ์ส่งเสริมให้พระสงฆ์ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย^{๖๙}

๔.๔.๓ การดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยของเราเป็นดินแดนที่มีพระพุทธศาสนาเป็นเวลามายาวนาน ๒,๐๐๐ กว่าปี ได้ฝังรากหยั่งลึกในแผ่นดินนี้ ก็ด้วยอาศัยบรรพบุรุษของเราจากรุ่นสู่รุ่นได้สืบทอดมรดกอันล้ำค่านี้เป็นลำดับมา ถึงแม้ว่าจะมีภัยที่เกิดขึ้นทั้งภายในคือศาสนิกของเราเองประพฤติด้อยหย่อนพระธรรมวินัย

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบดี (พีร์ สุขาโต, ป.ธ.๕, M.A.), ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลยโต, ป.ธ.๙, Ph.D.), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญญา, ป.ธ.๘, พธ.ด.), รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๙} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มทางออกจากวิกฤต, หน้า ๓๒๙.

และภัยภายนอกที่มาจากศาสนิกอื่นที่คอยมุ่งร้ายทำลายพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังคงอยู่รอดมาจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันนี้ก็มีภัยที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกที่เข้ามารุมเร้า และท้าทายต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอยู่เป็นระยะๆ สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นในเมืองไทยนั้น พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำต้องมีความเข้มแข็งและดำรงมั่นอยู่ในพระธรรมวินัย เปรียบเสมือนกับเป็นพีใหญ่ที่ต้องคอยดูแลน้องๆ คือ อุบาสก อุบาสิกา ให้ช่วยกันรักษามรดกอันล้ำค่านี้ให้อยู่ยาวนานเท่านั้น

๔.๕ บทสรุป

รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต แนวทางในการแก้ปัญหาการปกครองสงฆ์ไทย ด้วยการบริหารองค์กรด้วยหลักธรรมาภิบาล มีการปฏิรูปพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงภายในองค์กร โดยอาศัยหลักใหญ่ใจความสำคัญที่สุดก็คือ พระธรรมวินัย พระสงฆ์ต้องศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง ถ้าขาดเสียซึ่งพระธรรมวินัยเสียแล้ว ก็เหมือนกับต้นไม้ที่ขาดรากแก้วไม่ว่าต้นไม้นั้นก็จะตาย ส่วนผู้บวชก็เช่นกันไม่สามารถจะบรรลุผลอันสูงสุดกล่าวคือ มรรค ผล นิพพานได้ คณะสงฆ์ต้องมีระบบการคัดกรองสมาชิกสงฆ์ที่ดีเพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลที่ไม่มีคุณภาพเข้ามาสร้างความเสียหาย และคณะสงฆ์ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอุปชฌาย์กับสิทธิวิหาริกเสมือนบิดากับบุตร

คณะสงฆ์โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมต้องมีการปฏิรูประบบการปกครองให้มีการกระจายอำนาจ เพื่อสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และมีหน่วยงานที่เข้ามาช่วยงานของมหาเถรสมาคมที่อยู่ในรูปแบบของสังฆสภาทำหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ เพื่อช่วยกรองงานและแบ่งเบาภาระให้กับมหาเถรสมาคม โดยออกกฎหมายลูกในมาตรา ๑๙ ให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ซึ่งเป็นพระเถระที่ทรงคุณวุฒิอายุในช่วงระหว่าง ๔๕-๗๕ ปี เป็นคณะกรรมการของสังฆสภามีจำนวนไม่เกิน ๓๐ รูป มหาเถรสมาคมแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ ผู้ที่เป็นกรรมการสังฆสภาโดยตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาคทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จำนวน ๒๖ รูป ถ้าในกรณียังไม่ครบ ๓๐ รูป ก็ให้แต่งตั้งรูปอื่นให้ครบกิจการพระพุทธศาสนาจากเดิมมี ๖ องค์การ ควรเพิ่มอีก ๒ คือ องค์การวิปัสสนา องค์การศาลสงฆ์ ให้คณะกรรมการสังฆสภาคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถมาทำหน้าที่สังฆมนตรีว่าการองค์การ และรองสังฆมนตรีว่าการองค์การ ที่ทำการของสังฆสภาควรตั้งอยู่ที่พุทธมณฑล ศาลายา จังหวัดนครปฐม และให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเป็นที่ทำการส่วนกลางของคณะสงฆ์

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการตั้งแต่กรรมการมหาเถรสมาคมที่ได้รับแต่งตั้งไปจนถึงระดับเจ้าอาวาสควรมีการปฏิรูปเพื่อเป็นการกระจายอำนาจและให้พระสงฆ์ในเขตนั้นๆ ได้คัดเลือกผู้ปกครองของตนเอง และให้ผู้ปกครองในเขตนั้นๆ เป็นประธานและรองประธานในการคัดเลือกแล้วเสนอผู้ปกครองตามลำดับขั้นเพื่อแต่งตั้งต่อไป ในส่วนเรื่องการตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองที่ถาวรก็เพื่อกิจการพระศาสนานั้นไม่ขาดช่วงขาดตอนเพราะมีคนดูแลอยู่ตลอด สำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองในปัจจุบัน ถ้าพระสังฆาธิการรูปใดเป็นเจ้าคณะผู้ปกครอง สำนักงานก็อยู่ที่วัดนั้น เมื่อพระสังฆาธิการ

รูปนั้นเกษียณอายุ หรือมรณภาพไป หรือลาออกจากตำแหน่ง สำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองก็ย้ายตาม พระสังฆาธิการรูปใหม่ต่อไปอีก แต่ถ้าเรามีสำนักงานสังฆสภาประจำ พระสังฆาธิการรูปใดเป็น เจ้าคณะผู้ปกครองก็มาทำงานที่สำนักงานสังฆสภาที่ถาวรนั้น สำนักงานสังฆสภาควรตั้งอยู่ที่ศูนย์กลางของพื้นที่ในเขตนั้นๆ และเป็นพื้นที่ของศาสนสมบัติกลาง โดยที่ฝ่ายรัฐเป็นผู้อุปถัมภ์ โดยขึ้นตรงกับ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

แนวทางการป้องกันภัยของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีภัยทั้งภายในและภายนอก ที่ทำให้พระพุทธศาสนาในเมืองไทยตกอยู่ในภาวะที่ต้องคอยเฝ้าระวังตลอด ต้องคอยหาทางป้องกัน ภัยที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น ส่วนที่เกิดขึ้นแล้วก็หาทางแก้ไขให้ดีขึ้น ลักษณะการป้องกันภัยคณะสงฆ์ ต้องมีกระบวนการในการสร้างศาสนทายาทอย่างเป็นระบบโดยมีนโยบายทำเป็นวาระแห่งชาติ เพื่อสร้างบุคคลากรที่ดีของพระพุทธศาสนา ฝ่ายรัฐต้องออกกฎหมายอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความมั่นคงในองค์กร และเพื่อป้องกันภัยอันจะเกิดมีจากลัทธิภายนอก พุทธบริษัทต้องสร้างความสามัคคีในหมู่คณะให้เกิดขึ้น

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต โดยได้วิเคราะห์สังเคราะห์จากข้อมูลที่เป็นปฐมภูมิและเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นทุติยภูมิ พร้อมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๑๒ รูป/คน สัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการวิเคราะห์ ในเชิงการพรรณนา ในเชิงอุปนัย ในเชิงตีความ โดยการโยงแผนภาพให้เห็นข้อมูลอย่างครอบคลุมอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต จึงสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ผลการวิจัยพอสรุปได้ ๓ หัวข้อใหญ่ๆ ดังนี้

(๑) รูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระไตรปิฎก องค์การสงฆ์เกิดขึ้นมาในสังคมอินเดียมีระบบวรรณะที่ปลูกฝังความเชื่อมาنان ระบบวรรณะมีทั้งนักบวชนอกศาสนา ระบบการเมืองการปกครอง การถือวรรณะทั้ง ๔ ในอินเดียมีลักษณะผิดแปลกจากการถือวรรณะในสังคมประเทศอื่นๆ จึงทำให้คนในสังคมแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน พระพุทธเจ้าทรงพยายามแก้ปัญหาสังคมในเรื่องวรรณะ ทรงตั้งสังคมาธิหรือสังคมสงฆ์ สังคมสงฆ์เป็นชุมชนที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นตามหลักการ มีความมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มสงฆ์เป็นแบบอย่างสำหรับผู้ครองชีวิตโดยชอบธรรม รูปแบบการปกครองสงฆ์นั้นส่วนมากปรากฏในพระวินัยปิฎกที่เกี่ยวกับความประพฤติของเหล่าพระสงฆ์ทั้งภิกษุและภิกษุณี หลังจากที่มิสงฆ์ไม่บริสุทธิ์ในเมื่อมีผู้กระทำผิดพระธรรมวินัย พระองค์จึงทรงผ่อนคลายให้ภิกษุสงฆ์กระทำอุโบสถและยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดงกันเอง และมีการประชุมสงฆ์เพื่อบัญญัติสิกขาบท การบัญญัติพระธรรมวินัยนั้น เมื่อภิกษุได้เห็นความประพฤติอันไม่เหมาะสมของภิกษุด้วยกันก็ดำหนิตติเตียนโดยประการต่างๆ แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบก็รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ทรงบัญญัติพระวินัยโดยสมควรแก่เหตุนั้นๆ และทรงวางโทษไว้เป็นพุทธอาณัติด้วยการปรับอาบัติก็มีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่โทษแก่ผู้ที่ล่วงละเมิด

วิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาในการปกครองสงฆ์สมัยพุทธกาลนั้น ในทางการปกครองสงฆ์เรียกว่า นิคคหกรรม คือ การลงโทษตามสมควรแก่ความผิด การลงโทษในทางวินัยนั้นถ้าเป็นความผิด

ที่ไม่รุนแรง พอที่จะแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมใหม่ให้ดีขึ้น เรียกว่า สเตกิจฉา ถ้าเป็นความผิดที่ร้ายแรง แก้ไขไม่ได้ เรียกว่า อเตกิจฉา ในทางปฏิบัติถ้าผิดอย่างเบาาก็ให้วิธีแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ ผิดอย่างกลางก็ให้ประพตฺวิภูฐานวิธี คือวิธีปฏิบัติสำหรับผู้จะเปลื้องตนออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ผิดอย่างหนักก็ต้องอาบัติปาราชิกไม่สามารถจะประพตฺวิภูฐานอยู่ต่อไปได้ ก็ต้องลาสิกขาออกไปเป็นคฤหัสถ์หรือตั้งอยู่ในภูมิของสามเณรก็สามารถที่จะบรรลุนิพพานได้ ถ้ามีอธิกรณ์เกิดขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ที่ปรารภถกเถียงกันเรื่องของธรรมวินัย เป็นต้น ก็จะใช้หลักของอธิกรณ์สมณทั้ง ๗ เป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ทั้ง ๔ ถือว่าเป็นกระบวนการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แก้ปัญหาได้เหมาะสมที่สุด

ในกาลบางคราวที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายบ้านเมือง ก็ต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมืองที่เป็นไปโดยธรรม แต่ในขณะเดียวกันฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องเอื้อเฟื้อต่อพระวินัยด้วย ในการปกครองสงฆ์ก็ยังมีหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาก็ช่วยส่งเสริมและเกื้อกูลแก่การปกครองทำให้การปกครองนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น อคติ ๔ สาราณียธรรม ๖ อปริหานิยธรรม ๗ เป็นต้น รูปแบบการปกครองสงฆ์สมัยพุทธกาล ในระยะแรกพระองค์ทรงปกครองด้วยพระองค์เอง ต่อมาให้พระอัครสาวกและพระผู้ใหญ่แบ่งภาระหน้าที่ เมื่อพระสงฆ์มากขึ้นจึงทรงมอบหมายให้พระอุปัชฌาย์ดูแลแทน แต่พระองค์ก็ทรงให้ความเคารพและปฏิบัติตามมติของสงฆ์ทุกประการ เพื่อให้หมดติของสงฆ์มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตาม และเป็นการฝึกฝนให้ภิกษุทั้งหลายคุ้นเคยกับการปกครองในระบบสามัคคีธรรม มีการประชุมพิจารณาแก้ไขปัญหา ตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการของสงฆ์ร่วมกันเคารพความคิดเห็นกันและกันโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก ดังปัจฉิมโอวาทที่ได้ตรัสว่า อานนท เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว ธรรมและวินัยนั้นแหละ จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย

(๒) ปัญหาและอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทย ประเทศไทยก็ได้รับเอาพระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียโดยเฉพาะการส่งคายนาคั้งที่ ๓ เมื่อเสร็จการส่งคายนมาแล้ว ได้มีการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ ๙ สายด้วยกัน ในสายที่ ๘ พระโสณะและพระอุตตระได้นำมายังดินแดนสุวรรณภูมิ สังคมสงฆ์ก็เกิดขึ้นเป็นองค์กรหนึ่งที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นจนถึงปัจจุบัน ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองสงฆ์มาโดยลำดับเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยในขณะนั้นๆ โดยที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้และทรงบัญญัติไว้

ในสมัยสุโขทัยการปกครองสงฆ์นั้นแบ่งออกเป็น ๒ คณะใหญ่ๆ ก็คือ คณะคามวาสี พระสงฆ์ฝ่ายคันถธุระหรือศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม, คณะอรัญวาสี พระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระหรือฝ่ายที่เน้นบำเพ็ญสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน ในสมัยกรุงศรีอยุธยาการปกครองสงฆ์นั้นแบ่งออกเป็น ๓ คณะใหญ่ๆ ก็คือ คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คณะของพระสงฆ์ในภิกขาจารที่มิมาตั้งแต่แรกสถาปนากรุงสุโขทัย, คณะอรัญวาสี คณะที่สืบต่อประเพณีพระสงฆ์ลังกาวงศ์ของสุโขทัย, คณะคามวาสีฝ่ายขวา คณะสงฆ์ในภิกขาจารที่ไปบวชแปลงที่ลังกาในสมัยอยุธยาแล้วกลับมาตั้งคณะใหม่ที่รู้จักกันทั่วไปว่า

คณะปาแก้ว, ส่วนในสมัยกรุงธนบุรีการปกครองสงฆ์นั้นไม่แตกต่างจากสมัยกรุงศรีอยุธยามากนัก เพราะการทำนุบำรุงสั่งสมมณฑลอยู่ในระยะอันสั้นเพียง ๑๕ ปีเท่านั้น แต่สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงมีพระวิริยะอุตสาหะฟื้นฟูให้ดีขึ้น ทรงสนับสนุนให้มีการคัดลอกคัมภีร์ที่ขาดหายไป อีกทั้งให้เสาะหาคัมภีร์ตามหัวเมืองต่างๆ นำมารวบรวมไว้ที่เมืองหลวง แต่ก็เกิดเหตุวิบัติ การคณะสงฆ์จึงกลับทรุดลงอีกตอนปลายรัชกาล

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ นั้น ก็คงแบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ และคณะอรัญวาสี ที่มีเพิ่มเติมขึ้นมาก็คือ รัชกาลที่ ๑ ทรงตรากฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์เป็นครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ มีจำนวน ๑๐ ฉบับ เพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์พอมายังสมัยรัชกาลที่ ๓ คณะสงฆ์เพิ่มขึ้นมี ๔ คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง คณะอรัญวาสี และในรัชกาลที่ ๓ นี้ คณะธรรมยุติกนิกายเกิดขึ้น โดยผู้ก่อตั้งคือ พระวชิรญาณภิกขุ ขณะผนวชอยู่ต่อมาได้ทรงลาสิกขาแล้วเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๔ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นระยะที่กิจการทุกส่วนของประเทศได้รับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากระบบเก่าสู่ระบบใหม่ ด้านศาสนา ก็เช่นเดียวกันมีการปฏิรูป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ในปี ๒๔๔๔ ขึ้น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมวินัยให้สอดคล้องกับการปกครองบ้านเมือง กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่ ๔ คณะ กับพระราชาคณะที่เป็นรองเจ้าคณะทั้ง ๔ รวมเป็น ๘ รูป เป็น “กรรมการมหาเถรสมาคม” ทำหน้าที่ถวายคำปรึกษาในการพระศาสนาและปกครองคณะสงฆ์แด่พระมหากษัตริย์ พ.ร.บ.ฉบับนี้ กำหนดให้มีสมเด็จพระสังฆราชองค์เดียวเป็นผู้บัญชาเด็ดขาดเป็นประธานของมหาเถรสมาคม การปกครองแบ่งออกเป็น มณฑล เมือง แขวง และวัด

ในสมัยรัชกาลที่ ๘ ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์เกิดขึ้นอีก โดยคณะรัฐบาลปฎิวัติ ซึ่งมี พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ก็พยายามแก้ไข พ.ร.บ.เก่า และต้องการจะรวมนิกายทั้ง ๒ คือมหานิกายกับธรรมยุตินิกายเข้าด้วยกัน สถาผู้แทนได้ออกกฎหมายสงฆ์เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๘๔ นั่นคือ “พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔” มี ๖๐ มาตรา ไม่มีมาตราใดแบ่งแยกการปกครอง พ.ร.บ.ฉบับนี้ประกอบด้วย คณะสังฆมนตรี สังฆสภา พระธรรมธร (อัยการ) พระวินัยธร (ผู้พิพากษา) เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส อำนาจสูงสุดอยู่ที่สมเด็จพระสังฆราช นอกนี้ยังแบ่งส่วนในคณะสังฆมนตรีออกเป็นองค์การใหญ่ๆ ๔ องค์การ คือ องค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๙ ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์เกิดขึ้นอีก เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ สมัยที่ พณฯ จอมพล ส.ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี (รัฐบาลปฎิวัติ) ต้องการให้ใช้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์เป็นไปอย่างรวดเร็วทันการ รัฐบาลจึงยกเลิก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ๒๔๘๔ เสีย และให้ออก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ๒๕๐๕ แทนโดยให้อำนาจเด็ดขาดกับฝ่ายปกครอง (เจ้าหน้าที่บ้านเมือง) และพระปกครองมากขึ้น การบริหาร

คณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ และตามกฎหมายมหาเถรสมาคมที่ออกตามกฎหมายคณะสงฆ์นี้ ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูป กรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง พระราชาคณะมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๔ รูป ไม่เกิน ๘ รูป เป็นกรรมการโดยสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง การปกครองเป็นไปตามลำดับชั้น คณะใหญ่ทั้ง ๕ คือ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าคณะใหญ่หนใต้ และเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย และมีการปกครองตามภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และ วัด ตามลำดับ

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้ ตามพ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ และก็มีแก้ไขเพิ่มเติมมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีความล้าหลังมากยังมีข้อบกพร่องที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขอยู่มาก เพราะการปกครองที่รวมศูนย์ที่มหาเถรสมาคมขณะนี้ มีลักษณะที่ปิดแคบและขาดการมีส่วนร่วมไม่มีการกระจายอำนาจ ไม่มีหลักธรรมาภิบาล ปัญหาและอุปสรรคของการปกครองสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีดังนี้

- ๑) พระภิกษุประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย
- ๒) คณะสงฆ์ไม่ได้นำหลักพระธรรมวินัยมาแก้ปัญหาอธิกรณ์อย่างจริงจัง
- ๓) ความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์วัดกับสัทธิวิหาริกวัดย่อหย่อน
- ๔) มหาเถรสมาคมมีลักษณะเป็นอำนาจนิยมไม่กระจายอำนาจ
- ๕) กิจการพระศาสนาทั้ง ๖ ด้านขาดประสิทธิภาพ
- ๖) ถูกครอบงำด้วยอำนาจรัฐ รัฐเข้าไปกำหนดบทบาทของคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายรัฐ
- ๗) เกิดสัทธิธรรมปฏิบัติ การบิดเบือนคำสอน คณะสงฆ์ติดลัทธิบริโภคนิยม
- ๘) ภัยคุกคามจากศาสนิกต่างศาสนา

(๓) รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการปกครองสงฆ์ไทยด้วยการบริหารองค์กรด้วยหลักธรรมาภิบาล ไว้ดังนี้

๑) การปฏิรูปพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงภายในองค์กร การปกครองสงฆ์หลักใหญ่ใจความสำคัญที่สุดก็คือ พระธรรมวินัย พระสงฆ์ต้องศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง ถ้าขาดพระธรรมวินัยเสียแล้วก็เหมือนกับต้นไม้ที่ขาดรากแก้วไม่นานต้นไม้นั้นก็ตาย ผู้บวชก็ไม่สามารถที่จะเจริญงอกงามในพระธรรมวินัยได้แล้วกลายเป็นผู้ทุศีล เน่าใน น่ารังเกียจ ไม่มีความเจริญงอกงามในพระธรรมวินัย ไม่สามารถจะบรรลุผลอันสูงสุดกล่าวคือ มรรค ผล นิพพาน คณะสงฆ์ต้องมีระบบการคัดกรองสมาชิกสงฆ์ที่ดี และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอุปัชฌาย์กับสัทธิวิหาริก

๒) การกระจายอำนาจ คณะสงฆ์โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมต้องมีการปฏิรูปเพื่อสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และมีหน่วยงานที่เข้ามาช่วยงานของมหาเถรสมาคมที่อยู่ในรูปแบบ

ของสังฆสภาทำหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ เพื่อช่วยครองงานและแบ่งเบาภาระให้กับมหาเถรสมาคม โดยออกกฎหมายลูกในมาตรา ๑๙ ให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะกรรมการของสังฆสภาเป็นพระเถระที่ทรงคุณวุฒิอยู่ในช่วงระหว่าง ๔๕-๗๕ ปี มีจำนวนไม่เกิน ๓๐ รูป มหาเถรสมาคมแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ ผู้ที่เป็นกรรมการสังฆสภาโดยตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาคทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติ จำนวน ๒๖ รูป ถ้าในกรณีที่ยังไม่ครบ ๓๐ รูป ก็ให้แต่งตั้งรูปอื่นเป็นกรรมการสังฆสภาที่เป็นพระราชาคณะชั้นราชขึ้นไป

๓) **แต่งตั้งคณะกรรมการสังฆสภาบริหารกิจการคณะสงฆ์** จากเดิมมี ๖ องค์การ ถือว่ายังไม่บริบูรณ์ควรเพิ่มอีก คือ องค์การวิปัสสนา องค์การศาลสงฆ์ ให้คณะกรรมการสังฆสภาคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถมาทำหน้าที่สั่งมนตรีกิจการองค์การ และรองสั่งมนตรีกิจการองค์การ เพื่อบริหารกิจการพระศาสนาให้มีความประสิทธิภาพมากขึ้น ที่ทำการของสังฆสภาควรตั้งอยู่ที่พุทธมณฑล ศาลายา จังหวัดนครปฐม และให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธรศาสนาเป็นที่ทำการส่วนกลางของคณะสงฆ์

๔) **แต่งตั้งพระสังฆาธิการ** ตั้งแต่กรรมการมหาเถรสมาคมที่ได้รับแต่งตั้งไปจนถึงระดับเจ้าอาวาสควรมีการปฏิรูปเพื่อเป็นการกระจายอำนาจและให้พระสงฆ์ในเขตนั้นๆ ได้คัดเลือกผู้ปกครองของตนเอง และให้ผู้ปกครองในเขตนั้นๆ เป็นประธานและรองประธานในการคัดเลือกแล้วเสนอผู้ปกครองตามลำดับขั้นเพื่อแต่งตั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. กรรมการมหาเถรสมาคมควรมาจากการเลือกสรรจากหนต่างๆ
๒. การแต่งตั้งเจ้าคณะหน ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งควรเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานในการคัดเลือก
๓. การแต่งตั้งเจ้าคณะภาค ควรคัดสรรพระภิกษุในภาคนั้นๆ โดยให้เจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยที่เจ้าคณะหนเป็นประธาน
๔. การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัด ควรให้รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยที่มีเจ้าคณะภาคนั้นๆ เป็นประธาน
๕. การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอ ควรให้รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและรองเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยที่มีเจ้าคณะจังหวัดนั้นๆ เป็นประธาน
๖. การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบล ควรให้เจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสในตำบลนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยที่มีเจ้าคณะอำเภอนั้นๆ เป็นประธาน
๗. การแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ให้พระในวัดนั้นๆ และญาติโยมในชุมชนนั้นๆ คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยที่มีเจ้าคณะตำบลนั้นๆ เป็นประธาน ส่วนวัดพระอารามหลวงการแต่งตั้งเจ้าอาวาสให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม

๕) **ตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองที่ถาวร** ก็เพื่อกิจการพระศาสนานั้นไม่ขาดช่วงขาดตอนเพราะมีคนดูแลอยู่ตลอด อย่างในปัจจุบันนี้ถ้าพระสังฆาธิการรูปใดเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสำนักงานก็อยู่ที่วัดนั้น เมื่อพระสังฆาธิการรูปนั้นเกษียณอายุ หรือมรณภาพ หรือลาออกจากตำแหน่ง สำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองก็ย้ายตามพระสังฆาธิการรูปใหม่ไปอีก แต่ถ้ามีสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองสังฆสภาประจำ พระสังฆาธิการรูปใดเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองก็มาทำงานที่สำนักงานประจำนั้น สำนักงานควรตั้งอยู่ที่ศูนย์กลางของพื้นที่ในเขตนั้นๆ และเป็นพื้นที่ของศาสนสมบัติกลาง โดยที่ฝ่ายรัฐเป็นผู้อุ้มภักโดยขึ้นกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ การตั้งสำนักงานที่วัดใดวัดหนึ่งเมื่อกาลเวลาผ่านไป หากเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ไม่เห็นด้วย อาจร้องขอพื้นที่คืน

๖) **แนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต** พระพุทธศาสนามีภัยทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้พระพุทธศาสนาในเมืองไทยตกอยู่ในภาวะที่ต้องคอยหาทางป้องกันภัยที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น ส่วนที่เกิดขึ้นแล้วก็หาทางแก้ไขให้ดีขึ้น ลักษณะแนวทางการป้องกัน คือ

๑. คณะสงฆ์ต้องมีกระบวนการสร้างศาสนทายาท
๒. มีกฎหมายอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา
๓. สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรมีงบประมาณจากภาครัฐหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการกำหนดนโยบายให้มีการประชุม สัมมนา อบรม หรือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้แก่พระสังฆาธิการทุกระดับ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการวัด และพัฒนาวัดให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น

๒. ควรให้พระสงฆ์ทั่วประเทศที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการใหม่ทุกระดับชั้นได้มีการปฏิบัติวิปัสสนาอย่างน้อย ๑๕ วัน เพื่อสร้างผู้นำที่มีคุณภาพ

๓. คณะสงฆ์ควรมีหน่วยงานในการทำงานด้านกฎหมายเพื่อดูแลแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาที่มีการฟ้องร้องเกี่ยวกับที่ดินของวัด โดยพระไม่ต้องไปขึ้นศาลหรือดำเนินคดีด้วยตนเอง

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. ควรจัดให้มีการอบรมประชุมเพื่อวางนโยบายในการปกครองร่วมกัน เรื่องกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการวัด

๒. ควรให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้มีส่วนในการกำหนดหรือการออกข้อบังคับในการปกครองเพื่อทำให้เกิดความสมดุลในการบริหารปกครองอย่างเรียบร้อย

๓. การบริหารต้องประกอบไปด้วยหลักธรรมาภิบาล มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง มีความโปร่งใส มีส่วนร่วมทั้งพระสงฆ์และชุมชนในการบริหาร และเน้นความสามัคคี เพราะวัดอยู่ด้วยศรัทธาของประชาชน ไม่ใช่สถานที่เพื่อหาผลประโยชน์หรือหาผลกำไร

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษารูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต เป็นการศึกษาถึงสภาพการณ์ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยอดีต ที่มีความแตกต่างกันทั้งที่ตั้งทางด้านภูมิศาสตร์ประเพณี และวัฒนธรรมกับประเทศไทย ระยะเวลาจากอดีตถึงปัจจุบันวิทยาการต่างๆ เจริญรุดหน้าไปตามยุค โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนไปตามกาลสมัย ดังนั้น ควรศึกษาเพิ่มเติมถึงรูปแบบโครงสร้างขององค์กร คณะสงฆ์ในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน โดยแยกประเด็นต่อไปนี้

๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้ในปัจจุบันนี้ มีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้มากน้อยเพียงใด ?

๒. กฎนิคหกรรมที่ใช้ในปัจจุบัน สอดคล้องกับนิคหกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ มากน้อยเพียงใด ?

๓. การจัดองค์กรทางด้านการเผยแผ่ มีความเหมาะสมกับสังคมไทยปัจจุบันและอนาคต มากน้อยเพียงใด ?

๔. การจัดองค์กรทางด้านการศึกษา มีความเหมาะสมกับสังคมไทยปัจจุบันและอนาคต มากน้อยเพียงใด ?

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย :

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

_____. พระไตรปิฎกแก่นธรรม ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระวินัยปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ราชกิจจานุเบกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ตอนที่ ๑๖/หน้า ๕/๔ มีนาคม ๒๕๓๕.

_____. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๕. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๙/ตอนที่ ๑๐๒ ก/หน้า ๖๖/๘ ตุลาคม ๒๕๔๕.

_____. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๗. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๑/ตอนพิเศษ ๓๔ ก/หน้า ๑/๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๗.

_____. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๔/ตอนที่ ๒ ก/หน้า ๑/๖ มกราคม ๒๕๖๐.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กระจ่าง นันทโพธิ์. มหานิกาย-ธรรมยุต ความขัดแย้งภายในของคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๔๔.

กรมการศาสนา. ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและองค์การศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๔.

_____. รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๖.

กรมศิลปากร. **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๔**. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

กองพุทธศาสนศึกษา. **ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

_____. **ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

_____. **สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดใต้เด่น พุทธศักราช ๒๕๕๕**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

ชาติเมธี หงษา. **ประวัติพระพุทธศาสนาสมัยกรุงศรีอยุธยา : คุณแม่ประดับ โกมุท พิมพ์น้อมถวาย
มูทิตาสักการะพระเทพประสิทธิ์มณต์**, ๒๕๕๗.

ดร. อำนวย วีรธรรม. **พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สายธุรกิจ
โรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดรร ธิธมโม). **สังฆาธิปไตย: ระบบการปกครองสงฆ์**. พะเยา:
กองทุนเพื่อเอกสารตำราทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเมืองพะเยา, ๒๕๕๐.

พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.

_____. **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬา-
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต). **ศัพท์วิเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). **เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด,
๒๕๕๐.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์พลีธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์พลีธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **การพัฒนาการนับถือศาสนาของคน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๕.

_____. **สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิตภัณธ์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๔๘.

พระไพศาล วิสาโล. **พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ วีพริ้นท์, ๒๕๔๖.

พระมหาอุทธาน นรเชฏโฐ. **พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๗.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

พระราชธรรมาภรณ์ (ฉลอง สุภาจาโร). **กฎหมายสงฆ์ คู่มือเจ้าคณะพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท พีเพรส จำกัด, ๒๕๕๗.

พระราชวรมนู (ป.อ.ปยุตฺโต). **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

พระราชปริยัติ (สฤณี สิริธโร). **กระบวนการแก้ไขปัญหาในพระพุทธศาสนาตามหลักอริกธมฺม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วิรัช ธีรพันธุ์เมธี. **พุทธปรัชญาการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข (เล่ม ๑) หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. **วินัยมุข (เล่ม ๓) หลักสูตรนักธรรมชั้นเอก**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. “ **ลักษณะปกครองสงฆ์โดยสังเขป** ” ใน การพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น). **ธรรมโมวาท เล่มที่ ๒: โอวาทและคำบรรยายพิเศษในการฝึกซ้อมอบรมและสอบความรู้พระอุปัชฌาย์**. กาญจนบุรี: สหทัยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปฺเสณมหาเถระ). **หลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสำนักพิมพ์อนันตะ, ๒๕๕๘.

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม). “ **ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์** ” ในเอกสารการประชุมสัมมนาพระอุปัชฌาย์. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

สมเด็จพระยาตำรากราณภาพ. ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา : คณะสงฆ์
วัดพระพิเรนทร์พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพคุณาธาร.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔.

สมิทิตพล เนตรนิมิตร. “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย: วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์”.

รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๓.

สิริวัฒน์ คำวันสา.ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒.

สุชีพ ปุณฺณภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. “ศาสนาประจำชาติ” ใน พระพุทธศาสนาศาสนาประจำชาติไทย.
กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา, ๒๕๒๗.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มхамกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มхамกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๓.

(๒) บทความและวารสาร :

ผศ.ดร. ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. “พ.ร.บ. คณะสงฆ์กับอนาคตพระพุทธศาสนาของไทย”.

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๑) : ๕-๘.

สุนทร ณ รังสี. “การปกครองคณะสงฆ์ : อดีต ปัจจุบัน อนาคต”. วารสารพุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๓
ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๓๙) : ๑๘.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

นกรินทร์ แก้วโชติรุ่ง. “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”. สารนิพนธ์ปริญญา
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๖.

ปกรณ์ มหากันธา. “รูปแบบและกระบวนการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเชิงพุทธบูรณาการ”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ผไท นาควัชร. “บทบาทและหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์ไทย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภังกร). “การพัฒนาศักยภาพของพระอุปัชฌาย์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระยุทธนา รมณียธมโม (แก้วกันหา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาปัญญา ปญญาสิริ (ลักษณะจันทร์). “ศึกษาวิเคราะห์กำเนิดและพัฒนาการของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาวรชัย กลิ่งโพธิ์. “การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

วุฒินันท์ กันทะเตียน. “พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

ไสว จิตเพียร. “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย: ศึกษากรณีปัญหาองค์กรทางตุลาการและวิธีพิจารณาความอาชญากรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

(๔) เว็บไซต์ ออนไลน์ :

พระไพศาล วิสาโล. (26 ก.พ. 2558) “ปฏิรูปสงฆ์ไม่ได้ก็อย่าคิดไปปฏิรูปประเทศ”. โพสต์ทูเดย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.visalo.org/columnInterview/5802PostToday.html>. [2 พ.ค. 60].

พระไพศาล วิสาโล. (1 พ.ย. 2553) “เมืองไทยในอนาคต : อนาคตไทยในวงการสงฆ์”. มติชนรายวัน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.visalo.org/article/matichon254311.htm> [20 พ.ค. 60].

ข่าวทั่วไป. (26 ก.ค. 2560). “ร้อง “สังฆราช”วินิจฉัยมติส.ตั้งเจ้าคณะจ.ฉะเชิงเทรามิชอบ”.

คมชัดลึก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/news/regional/289381>. [15 ส.ค. 60].

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย. (4 ก.พ. 2559). “มองพุทธมณฑลปัตตานี”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://tungdmctv.blogspot.com/2016/02/blog-post.html>. [20 ต.ค. 60].

(๕) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระธรรมปัญญาบดี (พีร์ สุชาติ, ป.ธ.๕, M.A.) ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สญฺญโต, ป.ธ.๙, Ph.D.) เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ),
๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระเทพสุธี (สายชล จานวุฑฺโฒ, ป.ธ.๙, พธ.ม.), เจ้าคณะภาค ๑
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระเทพวิสุทธิโสภณ (เฉลา เตชวฺณโต, ป.ธ.๙, พธ.ด.), รองเจ้าคณะภาค ๒
เจ้าอาวาสวัดราชคฤห์ วรวิหาร, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญโญ, ป.ธ.๘, พธ.ด.), รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
เจ้าอาวาสวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระราชปัญญาสุธี (อุทัย ญาณโทโย, ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ วัดสร้อยทอง
(พระอารามหลวง), ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระเมธาวิญญู (สุเทพ ปสิวิโก, น.ธ.เอก, ป.ธ.๔, ผศ.ดร.) รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร,
๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมจารย์ (ประสาร จันทสาโร), รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่
มจร., ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต จ.ชัยภูมิ, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ (ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน (ป.ธ.๙), อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ (ป.ธ.๙), อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

ภาคผนวก ก

- หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
- หนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๗๔

วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหากษัตริย์ ดร. โน, ผศ. ดร.

ด้วย พระมหาสัณญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview)
ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถามขึ้นมาใหม่
และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม จึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไข
เครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย
สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือ
วิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

พระมหาดนัยพัชร

(พระมหาดนัยพัชร คมกัปปโย, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

พระมหาสัณญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

*ได้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
เรียบร้อยแล้ว ส่งให้บัณฑิตวิทยาลัย
แก้ไขแล้ว ส่งให้บัณฑิตวิทยาลัย
แก้ไขแล้ว ส่งให้บัณฑิตวิทยาลัย
แก้ไขแล้ว ส่งให้บัณฑิตวิทยาลัย*

พระมหากษัตริย์ ดร. โน
๒๒ ธ.ค. ๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๗๔

วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาดิเดช สติวโร, ดร.

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถามขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม จึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาดนัยพัชร คมกริรปัญญา, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ยินดีตรวจสอบเครื่องมือ

๗๐ ม.ค. ๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๗๔

วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.บุญเลิศ โอธสุ

ด้วย พระมหาสัณญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถามขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม จึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์

ฉันคือพระสงฆ์
ขอเรียนขอแก้ไข
พระมหาสัณญา

อินันท์

(พระมหาดนัยพัชร คมภิรปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

พระมหาสัณญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระธรรมปัญญาบดี อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๔๔ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาามา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ได้ให้สัมภาษณ์แล้ว
พระธรรมปัญญาบดี

๑. พันพริศ

(พระมหาดนัยพัชร คมภิรตฺตโน, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๙๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สณฺญโต ป.ธ.๙, Ph.D.) ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนา
แห่งประเทศไทย, เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา
สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา
ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาตามา ณ โอกาสนี้

๑/ผู้ส่งเอกสารนี้ด้วย
เมื่อ ๑๕ มี.ค. ๖๐
[Signature]
(พระมหาสัญญา ขนติธมโม)
๑๕ มี.ค. ๖๐

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

[Signature]

(พระมหาตณัฏฐ์ คมกัปปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระเทพสุธี เจ้าคณะภาค ๑

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๔๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาามา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ดลลดาณีนันท์
พระเทพสุธี
จก-๑

อินันท์
(พระมหาดนัยพัชร คมภิระปัญโญ, ดร.)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหานววุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระเทพวิสุทธิโสภณ, ดร. รองเจ้าคณะภาค ๒

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๔๔ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา
สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา
ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาตามา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระมหาดนัยพัชร คมภิระปณฺโณ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

12 มี.ค. 60

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระเทพสุวรรณเมธี รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
 “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
 ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
 key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
 ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา
 สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา
 ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
 วิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาามา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

อินันท์

(พระมหาดนัยพัชร คมกริปปโย, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนูวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระราชปัญญาสุธี รองเจ้าคณะภาค ๑๑

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๔๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
 “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่าง
 ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
 key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
 ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา
 สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา
 ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
 วิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาตามา ณ โอกาสนี้

ในสัมพันธไมตรี
 พระราชปัญญาสุธี

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ในนามพระ
 (พระมหาตณัฏฐ์ คมกิตฺตมโน, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ ไซติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เรียน พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา
สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา ขนติธมโม
ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาตามา ณ โอกาสนี้

ธิดาธิธมม
m.kuntham
๕ มี.ค. ๖๐

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาดนัยพัชร คมกริตฺตฺโน, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้สัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระเมธีธรรมาจารย์ รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาตามา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระมหาดนัยพัชร คมกัปปโย, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาอนุวัติ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๔๘๒๓๕

พระเมธีธรรมาจารย์

รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่

๒๕/๓/๖๐

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เรียน พระไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๔๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในเมตตาตามา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาดนัยพัชร คมภิรมย์, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://eds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธรรมา โขติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุมัติขอคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาดนัยพัชร คมกริปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศร ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน มหาวิทยาลัยมหิดล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๔๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๔๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาดนัยพัชร คมภิระปัญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ด้วย พระมหาสัญญา ขนติธมโม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๔ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ทางด้านพระพุทธศาสนา สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาขออนุญาตให้ พระมหาสัญญา ขนติธมโม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ฉันทสิริธมม
เพื่อประกอบทำวิจัย

ขอเจริญพร

(พระมหาดนัยพัชร คมกิตฺตปญฺโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

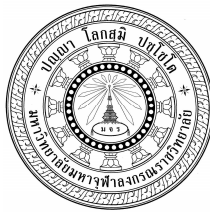
<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๑-๕๒๖๑๘๐๙

พระมหาสัญญา ขนติธมโม โทร. ๐๙๗-๙๗๙๘๒๓๕

ภาคผนวก ข

- แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
- บันทึกคำให้สัมภาษณ์

คำถามปลายเปิด
แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย
เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล.....
 การศึกษา.....
 ตำแหน่ง.....
 สถานที่ทำงาน.....
 วันที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

- (๑). สถานะของพระพุทธเจ้า
- (๒). สถานะของภิกษุภิกษุณี
- (๓). สถานะของอุบาสกอุบาสิกา

๒. ในทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในทัศนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

๓.๒ ในทัศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

๓.๓ ในทัศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

๓.๔ ในทัศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

- (๑). ภัยภายใน
- (๒). ภัยภายนอก

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระธรรมปัญญาบดี (พีร์ สุชาโต, ผ่องสุภาพ)
การศึกษา : ป.ธ.๕, M.A. (Linguistics)
ตำแหน่ง : อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, นายกสภา มจร.
สถานที่ทำงาน : วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ
วันที่สัมภาษณ์ : ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

(๑). สถานะของพระพุทธเจ้า

รูปแบบการปกครองในสมัยพระพุทธเจ้านั้น สอนกันด้วยปาก เรียกว่า มุขปาฐะ เรียนกันตัวต่อตัว อาจารย์ต่อลูกศิษย์ เรียกว่า มุขปาฐะ อย่างปาฏิโมกข์ ใช้ระบบการท่องจำเป็นหลัก ได้แล้วมันลืมยาก ถึงจะคงทน ถาวร คงที่ เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงอยู่มาได้ถึง ๒๕๐๐ กว่าปี เพราะมีการสืบทอดกันมา คนเก่าหมดไป คนใหม่ก็เกิดขึ้น ระบบการปกครองสมัยก่อนนี้ก็คือ อุปัชฌาย์ กับ สัทธีวิหาริก พอปกครองลูก สมัยก่อนนั้นลูกศิษย์ต้องอยู่กับอาจารย์ ๕ ปี ต้องถือนิสสัย จึงจะออกไปโดยลำพังได้

(๒). สถานะของภิกษุภิกษุณี

ในสมัยพุทธกาล ภิกษุภิกษุณีถือว่าเป็นผู้ที่เสียสละความสุขส่วนตนเข้ามาในพระธรรมวินัยนี้เพื่อปฏิบัติขัดเกลากิเลสและมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือมรรคผลนิพพาน เมื่อจบกิจแห่งพรหมจรรย์แล้วยังเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ศาสนาอีกด้วย แบ่งเบาราชการของพระพุทธเจ้าในการดูแลหมู่คณะที่เขามาวงมามากขึ้น

(๓). สถานะของอุบาสกอุบาสิกา

ในสมัยพุทธกาล อุบาสกอุบาสิกา ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็น ๑ ในบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นฝ่ายสนับสนุนในด้านปัจจัย ๔ และเป็นผู้มีส่วนในการเผยแผ่ศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ในปัจจุบันนี้อุบาสกอุบาสิกาสนใจในการปฏิบัติธรรมมากขึ้น และยังมีกรเป็นบ้านเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติธรรมอีกด้วย

๒. ในทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

ในยุคปัจจุบัน เป็นไปในทางเสื่อมลงเราจะเห็นได้ง่ายๆ พวกปลุกเสก เลขยันต์ หากินเอาคนตายแล้วมาปลุก หลวงพ่อนั้น หลวงพ่อนี้ ขายกันไป เป็นพุทธพาณิชย์ไป ไม่ว่าปลุกผีหรือว่าปลุกคนตายขึ้นมาขายกิน

เกี่ยวกับระบบรูปแบบการปกครองสงฆ์ตาม พ.ร.บ. มีปัญหามาก ก็ในทุกวันนี้ก็ พ.ร.บ. นี้แหละ สมัยก่อนก็ใช้ พ.ร.บ. ๒๔๘๔ เขาก็มีธรรมธร วินัยธร ที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยมาก แล้วนี่มาใช้ ๒๕๐๕ เป็นระบบของเผด็จการ อะไรๆ ก็ขึ้นอยู่กับคนๆ เดียว เมื่อก่อนนี้มีสังฆสภา ตอนนั้นใช้แบบของเผด็จการจะทำอะไรก็ขึ้นแต่กับสมภารคนเดียว การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ สาธารณูปการ เมื่อก่อนนี้เขามีสี่ จังหวัดแล้วก็ถ่ายทอดมาอำเภอ สาธารณสงเคราะห์อำเภอ ปกครอง อำเภอ แล้วอำเภอก็ถ่ายทอดไปที่หมู่บ้าน มีตำบล เมื่อก่อนไม่ได้เป็นพระครูได้อย่างนี้ ตำบลหนึ่งมีพระครูองค์เดียว แล้วก็อุปฌาย์ตำบลละองค์ นอกนั้นก็ไม่ได้เป็น มาสมัยสฤษดิ์นี่เอาระบบเก่าเขาไปหมด เป็นเผด็จการ อะไรๆ ก็ขึ้นกับหัวหน้าคนเดียว เลยทำให้ระบบการปกครองหย่อนไป มันดูไม่ทั่วถึง สมัยก่อนนี้ จังหวัดก็ดูแลจังหวัด ศึกษาจังหวัด จังหวัดก็ดูแลจังหวัดของตัวเอง อำเภอก็ดูไปอีกทอดหนึ่งอีก ตำบลเขาก็มี ตำบลเขาก็เข้มงวดลงไปอีก ตอนนี้จังหวัดเอาคนเดียวหมด ดูแลหมด แล้วจะไปดูแลอะไรไหว เพราะเราไปยึดการปกครองแบบชาวบ้านเขา

เดี๋ยวนี้ การบ้านเมือง มันเจริญมากขึ้นทำให้พระเราย่อหย่อน ในทางประเพณีปฏิบัติ สิ่งยั่วยวนอะไรมันก็มากขึ้นมีทั้งวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต สิ่งที่เราไม่ควรได้ดูได้เห็น ก็ได้ดูได้เห็น ฉะนั้นการปฏิบัติพระธรรมวินัย จึงย่อหย่อนลงไป ไม่ค่อยอยากสนใจอะไรในการศึกษาเล่าเรียน ไม่ค่อยได้สนใจงานพระศาสนา อยู่ไปวันๆ รอวันตาย

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในพระคณະของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

ควรจะปรับให้เป็นแบบเดิม เอากฎหมายเดิม พ.ร.บ.ปี ๒๔๘๔ เอามาใช้แต่ไม่ได้แก้ทั้งหมด เอามาบูรณาการ เอา พ.ร.บ. ๒๔๘๔ กับ พ.ร.บ. ๒๕๐๕ มาปรับให้มันเข้ากัน เพื่อเป็นการกระจายอำนาจ

๓.๒ ในพระคณະของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

ถ้าสมเด็จพระมหาธีราจารย์ วัดชนะสงคราม ยังไม่มรณภาพ จะตั้งพระวินยาธิการเป็นระดับกองปราบทั่วประเทศทุกจังหวัด เหมือนเป็นการตั้งศาลสงฆ์ แล้วตำรวจพระดูแล เมื่อก่อนก็มีวินัยธรจังหวัด แล้วก็ให้มีศาลสงฆ์ประจำจังหวัด โดยที่เอาพระจังหวัดนั้นๆ ที่มีความรู้ความสามารถ จังหวัดก็ไปตั้งอำเภอ อำเภอก็ปกครองรับช่วงไปอีก ถ้าไม่สามารถตัดสินได้ ก็ส่งมาจังหวัด จังหวัดพิจารณาแล้ว ส่งมาภาคอีกที ที่นี้ก็หมด ภาคเขาก็คุม นี่คือของเก่าเขา

๓.๓ ในพระคณະของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

ถ้าของพระก็ใช้พระธรรมวินัย พระธรรมวินัยที่พระตถาคตตรัสไว้แล้วนั่นแหละ เอามาเป็นศาสดา อันนี้คือความสำคัญที่สุดที่จะใช้ในการสนับสนุนการปกครองสงฆ์

๓.๔ ในทรรศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

(๑). ภัยภายใน

ก็เหตุการณ์ทุกวันนี้ ภัยภายในก็ส่งช้อย่อย่อนต่อการปฏิบัติ ที่มีฟุ้งร้องลงหนังสือพิมพ์อะไรต่ออะไร พระกับสีกา เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงห้ามเห็น คือ ไม่ให้เห็น ไม่ให้พูด แต่เมื่อจำเป็นจะต้องเห็น หรือต้องพูดด้วย ก็ต้องมีสติไว้ พระองค์ทรงขีดเส้นไว้ถึงขนาดนั้น

ทางแก้ไขก็ทำให้พระเราศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมากขึ้น ญาติโยมพุทธบริษัท ๔ ก็ต้องช่วยกัน

(๒). ภัยภายนอก

ภัยภายนอกก็ศาสนาอิสลาม แล้วก็พวกลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ลัทธิอิสลามที่เบียดเบียนศาสนาพุทธ

แนวทางป้องกัน ที่เกี่ยวกับภัยภายนอก คือ เราก็คงต้องตัวเรานี้ก่อน รักษาตัวให้อยู่ในพระธรรมวินัย แล้วก็ช่วยกันนำเอาธรรมะของพระพุทธเจ้าไปประกาศ แล้วก็ให้ญาติโยมมาปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน นี่เป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา เดียวนี้การปฏิบัติมันไม่มี มันหมดไป สมัยก่อนบวช ๗ วัน ๑๕ วันนั้นก็ไม่มีหรอก อย่างน้อยพรรษาหนึ่งนะครับ แล้วก็ทำกันอย่างเอาจริงเอาจัง แล้วสิ่งแวดล้อมที่เราใจก็ยังไม่มากเหมือนอย่างทุกวันนี้ ทุกวันนี้ก็ให้เห็นแล้วว่าพุทธศาสนามันมีการเปลี่ยนแปลงไปเยอะแล้ว เด็กวัดไม่มี เวลานี้บ้านนอกจะยกบาตร ตะลุ่ม ก็ยังไม่มีเลยบ้านผมในตอนนี้อยู่ญาติโยมบนศาลานั้นแหละมาเป็นลูกศิษย์วัดมันถึงขนาดนี้ ต่อไปก็จะหมด แล้วโรงเรียนเค้าพยายามให้ออกจากวัด เมื่อก่อนเรียนเอาศาลาเรียนเลย ความศรัทธาอะไรก็แน่นแฟ้น อยู่ใกล้ชิดกับวัด พอเป็นแบบนั้น ก็ดีได้ เดียวนี้ดีลูกเขาก็ก็น่าได้ เพราะฉะนั้น ท่านพุทธทาสถึงเห็นว่าการศึกษาเมืองไทยเหมือนกับหมาทางด่วน มันไม่ไ้ดงอกเงยอะไร มันก็อยู่อย่างนี้แหละ เด็กอ่านหนังสือไม่ออก แล้วไปเอาวิชาอะไรต่ออะไรมา ศีลธรรมก็หมด ประวัติศาสตร์ก็หมดไป เดียวนี้เด็กไม่รู้หรือพระนารายณ์มหาราช พระนเรศวรมหาราชคือใคร

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลยโต)
 การศึกษา : ป.ธ.๙, Ph.D.
 ตำแหน่ง : เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ),
 ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
 สถานที่ทำงาน : วัดราชาธิวาสวิหาร
 วันที่สัมภาษณ์ : ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในพระศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

พระพุทธเจ้าเป็นทั้งประมุขและเป็นผู้ปกครองที่เป็นธรรมาธิปไตย เป็นศาสดาทรงค้นพบสัจธรรมด้วยพระองค์เอง เป็นผู้ก่อตั้งศาสนาเป็นที่เคารพของบรรดาสาวกของสาวิกา การปกครองสงฆ์ไม่ยากเนื่องจากพระสงฆ์ในสมัยนั้นเป็นผู้ที่มีความเพียบพร้อมเป็นพระอรหันต์ ในยุคต่อมาพระองค์ได้ทรงบัญญัติพระธรรมวินัยเพื่อเป็นกรอบในการจัดแถวของภิกษุภิกษุณีให้เป็นไปอย่างเรียบร้อยเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา เพราะมีบุคคลที่เข้ามาบวชแล้วประพฤติดนอกรัตนอกลอย

พระภิกษุเป็นแบบอย่างการปฏิบัติ แม้ภิกษุณีที่เข้ามาบวชด้วยศรัทธาจริงๆ โดยการนำของพระนางปชาบดีโคตมี ต่อมาภิกษุภิกษุณีมากขึ้นคนที่เข้ามาในเชิงปริมาณ ส่วนคุณภาพยังไม่ได้กลั่นกรอง กรอบในการดูแล คือ ๑. พระเถระรุ่นเก่าเป็นต้นแบบ ๒.ชาวบ้านคนอินเดียเห็นว่าใครประพฤติดิฉันลูกเขาก็จะร้องเรียนไปถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ทรงแก้ไขได้

อุบาสกอุบาสิกา นั้น หมายถึง ผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย เชื่อมมั่นในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพราะฉะนั้นบุคคลเหล่านี้ ๑.เป็นผู้ศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัย ๒. เป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และพระภิกษุสามเณร การสร้างวัดในสมัยพุทธกาลนั้นพระจะไม่สร้างวัดเอง จะเป็นเรื่องของอุบาสกอุบาสิกาที่มาสร้างวัดให้ เป็นผู้ให้การสนับสนุนและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

๒. ในพระศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

ปัญหาในปัจจุบันนี้ถ้าจะแยกได้ ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ

๑. พระสงฆ์เองที่บวชมาแล้วใช้ออกาสเข้ามาทำมาหากินมากกว่าที่จะเจริญสมณธรรม ประพฤติตนนอกรัตนอกลอยไม่อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยเพราะขาดศรัทธา ในส่วนนี้คณะสงฆ์เองก็ไม่สามารถที่จะสร้างมาตรการในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ให้เด็ดขาดได้ เพราะปัญหามันหลายอย่างเพราะเราต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมือง อย่างเช่นว่า พระเถระดำเนินทางพระธรรมวินัยจบ แต่เขาไปสู้ทางกฎหมายทางคดีโลก ทำให้ชนะคดีความทางโลกไป พระที่เป็นพระสังฆาธิการก็ทำตัวลำบาก

บางทีก็อาจจะถูกฟ้องกลับอีก บางทีคนที่เข้ามาบวชเป็นนักเลงเป็นเจ้าพ่อ เขาไม่กลัวนรกไม่กลัวบาป จะทำอะไรก็ได้ ชาตินี้ขอให้เอาตัวรอดก็พอ

๒. เรื่องของเจ้าพ่อผู้มีอิทธิพลเข้ามาหนุนหลังพระ อย่างเช่น พระทำถูกบ้าง ไม่ถูกบ้าง ทำตัวเป็นเกจิบ้าง ปัญหาเกิดขึ้นกับคณะสงฆ์แก้ไขลำบาก เพราะมีผู้ใหญ่หนุนหลัง หมายถึงผู้ใหญ่ในบ้านเมือง ถ้าเป็นทหารก็ระดับนายพล ถ้าเป็นนักการเมืองก็เป็นนักการเมืองใหญ่ ถ้าพูดถึงข้าราชการก็ข้าราชการผู้ใหญ่อยู่เบื้องหลัง อันนี้บางทีระดับเจ้าคณะจังหวัดก็แก้ไขไม่ได้ เจ้าคณะภาคก็อ้างอิงไม่รู้จะออกอีท่าไหนแก้ปัญหาลงไม่ได้ เพราะเขาจะเล่นเรื่องกฎหมายอย่างเดียวไม่ได้คำนึงถึงพระธรรมวินัย

๓. ผมมองว่ากฎหมายของเราล้าหลัง คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ล้าหลัง อาจจะยังใช้ได้อยู่ ต้องมีการปฏิรูป ต้องดูต้องอ่านกฎหมายให้ครบและออกกฎหมายลูกให้ครบ โครงสร้างเดิมใช้ได้อยู่ ส่วนไหนที่เขาเปิดไว้เราไม่ได้เปิด เช่น กฎหมายของมหาวิทยาลัย เขาเขียนกรอบกว้างไว้สั้นๆ เขียนทั้งหมดไม่ได้แต่ถ้าเขียนหมดก็กฎหมายแต่ละฉบับก็ ๓๐๐-๔๐๐ หน้า ฉะนั้น เขาเขียนไว้เพื่อให้ออกกฎหมายลูก อย่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปัจจุบันที่เราใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่ไม่ได้แก้ไขเรื่องการปกครอง บางมาตรา มาตรา ๑๙ ก็สามารถที่จะออกกฎหมายลูกได้อีกเยอะจริงๆ แต่เราก็ไม่ได้ทำกัน ช่องโหว่มันก็เลยมีเยอะ พ.ร.บ.สงฆ์ ในปัจจุบันถือว่าเป็นการรวบอำนาจ ผมเองเคยเสนอว่าน่าจะใช้คำเป็นว่า “พระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา” เป้าหมายก็เพื่อรักษาพระศาสนาให้มั่นคง

พระราชบัญญัติฉบับนี้ต้องให้กรอบขอบข่ายกว้างขึ้นแล้วค่อยไปออกกฎหมายระเบียบปฏิบัติ อย่างการปกครองอย่างนี้ต้องยกมหาเถรสมาคมเป็นวุฒิสภา ยกให้เป็นผู้ใหญ่ อายุ ๘๐ ๙๐ แล้วไม่น่าจะมานั่งให้คนที่ไม่รู้มาดำเนินคดีขึ้นท้าวว่าร้ายพระเถระ เราก็เคารพกราบไหว้ท่านอยู่แล้ว ถ้าท่านนั่งเป็นที่ปรึกษา มีอะไรหนักหนาให้ท่านช่วยแก้ไข ในฐานะที่ท่านมีประสบการณ์ ให้ท่านเป็นผู้ที่ชี้แนะให้คำแนะนำ พระผู้ที่ปฏิบัติงานนี้ไม่น่าจะเกิน ๘๐ ปี ในความคิดของผมไม่น่าจะเกิน ๗๐ ความคล่องตัวน่าจะมีสูง ระดับ ๔๐-๗๐ ปี เป็นรุ่นทำงาน อย่างเช่น งานปกครอง เผยแผ่ ศึกษา สาธารณูปการ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ หรืออาจจะเพิ่มมาอีกก็ได้และเทคโนโลยีต้องยกระดับให้เป็นกรมขึ้นมาเลย ยุคนี้การสื่อสารต้องทันโลก พระพุทธเจ้าเหนือโลกนำโลกมาตลอดแต่เรามาตามโลก

ด้านศึกษานั้นก็ต้องปรับอีกเยอะ อย่างเช่น ป.ธ.๙ ต้องเป็นปริญญาเอก เพราะเมื่อก่อนนี้คำว่าเปรียญเอก ก็คือ ปริญญาเอก ทางศาสนาเรานำมาตลอดแต่อยู่มาอยู่มา เราให้การศึกษามันล้าหลังสุดๆ ประโยค ๙ ปริญญาตรีแล้วให้สังฆมสังเคราะห์ด้วย ต้องปรับหลักสูตรให้เข้ากับโลก อาจจะมีหน่วยกิต หรือจะมีเรียนอะไรเพิ่มให้มันหูดตาขวางขวางขึ้น เรียนบาลีต้องเอาบาลีมาใช้ประโยชน์ให้ได้ เพราะในบาลีมีครบถ้วนทุกสาขาวิชา อย่างเช่น ทางด้านจิตวิทยา สังคมศาสตร์ ศาสตร์อื่นๆ มีอยู่ในบาลีในพระไตรปิฎกหมดแล้ว พระพุทธเจ้านั้นเป็นนักวิจัยคนแรกของโลก ฉะนั้นการศึกษาจะให้เข้าใจจริงมันต้องทำงานวิจัย พระองค์ก็บอกหลักการวิจัยไว้แล้ว อย่างเช่น โพชฌงค์ ๗ เป็นองค์แห่งความรู้ การวิจัยต้องมีสติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา ครบถ้วนคนที่จะทำวิจัยให้ได้ความรู้จริงต้องมีโพชฌงค์ ๗ เอามาใช้ให้ถูกต้อง

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในพระศนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

ในอนาคตการปกครองต้องกระจายอำนาจให้มากขึ้น ที่จริงเจ้าคณะภาคน่าจะให้มาเป็น คณะรัฐมนตรีก็ได้ เจ้าคณะภาคทั้งสองฝ่ายทั้งธรรมยุตและมหานิกาย ๒๖ ท่าน เอามาเป็น คณะรัฐมนตรีผู้บริหาร เข้ามาเป็นทีมงานของคณะกรรมการเข้ามาช่วยทำงานใน ๖ ด้าน หรือ ๗ หรือ ๘ ก็ได้ ตามความเหมาะสม ถ้าเราระดมสมองจะได้อะไรที่ดีมากกว่านี้ ไม่ใช่ต่างคนต่างไปทำในภาค ของตน แม้เราจะทำร่วมกันอยู่ก็จริงแต่เราก็ทำเหมือนกับรอรับคำสั่งจากเจ้าคณะใหญ่ หาโอกาสยาก มากที่จะมาให้ความความคิดเห็น นอกจากเจ้าคณะภาค จะมาเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ผมเคยนั่ง อยู่มหาเถรสมาคมในคณะทีมงานเลขาสมเด็จพระสังฆราชเป็น ๑๐ ปี แต่ก็ไม่เห็นว่าจะเจ้าคณะภาคจะ พุดอะไร ไม่เสนออะไรเลย รับคำสั่งอย่างเดียว มีแต่เรื่องเข้ามาจากเจ้าคณะใหญ่ก็ส่งไปสำนักพุทธ ศาสนาฯ ก็จัดอันดับเข้าประชุมแสดงความเห็นพื้นฐานมา พระสงฆ์เราก็เข้าไปนั่งเห็นชอบ เห็นชอบ ส่วนมากจะเป็นเรื่องแจ้งเพื่อทราบ ดูวาระการประชุมเยอะหนาเป็นปึกเลย ถ้าว่ากันจริงๆ แล้วต้อง ๔-๕ ชั่วโมง แต่บางที่ท่านประชุมกันไม่ถึงชั่วโมงก็จบแล้ว มีเรื่องเห็นชอบโดยส่วนมาก ถ้าเรื่องไหนไม่ เห็นชอบขัดข้องท่านก็ให้ไปทำใหม่ไปเคลียร์ก่อน ซึ่งผมว่ามันก็ดีตรงที่ประชุมมันไม่ยาก แต่ไม่มีระดม ความเห็นอะไรมา ขึ้นตอนมันมีตั้งแต่องค์ประชุม แล้วก็มามหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ๘ ขึ้นตอนกว่าจะถึง เพราะฉะนั้นในยุคดิจิทัลเราจะต้องให้งานนี้มันกระชับว่องไวเวลาส่งหนังสือควรจะวันเดียวถึงเลย

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการก็ต้องปรับหมดระบบการปกครองให้มีชั้นของวุฒิสงฆ์คือ วุฒิสภาสงฆ์ อย่างเช่น ผมเสนอว่าพุทธมณฑลต้องเป็นศูนย์กลางของการปกครอง อย่างน้อยสภาสงฆ์ ประจำจังหวัดควรมี ให้เป็นศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์ประจำจังหวัด แต่การบริหารจัดการ อย่างไรวินัยก็ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยแล้วเอาสาราณียธรรม ๖ อปทานียธรรมทั้ง ๗ มาเป็นเกณฑ์ ในการบริหารก็ได้แล้วไม่ใช่เรื่องที่เราจะทำลำบากพระพุทธเจ้าทรงวางแบบไว้เป็นแบบอย่างแล้ว

๓.๒ ในพระศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยใน อนาคต ควรเป็นรูปแบบอย่างไร ?

ตอนนี้เลยต้องมีมาตรฐานของศาลสงฆ์ ควรจะมีนิติกรสงฆ์นิติกรกลางประกอบด้วย พระภิกษุที่มีความสามารถในด้านพระธรรมวินัย และให้ฆราวาสเป็นผู้ให้เหตุผลประกอบทางด้าน กฎหมายทางโลก ถ้าเป็นกรณีอย่างบุคคลลูกที่ติดวินัยอย่างนี้ กฎหมายต้องเป็นหลักให้ แล้วก็พระสงฆ์ก็ ไปชี้ทางพระวินัยให้ก็จะได้ประกอบกัน จะได้ไม่ออกไปนอกกรอบ เราต้องอยู่ตามพระราชบัญญัติ อนุชานามิ ภิกขเว ราชนัน อนุตตติ เราต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ แต่ในขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติก็ต้องเอื้อเพื่อต่อพระวินัย และพระวินัยก็ต้องเอื้อเพื่อต่อพระราชบัญญัติ

นิติกรกลางอยู่ในส่วนกลางเลยอยู่ในอันดับคณะกรรมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ รองลงมาจากมหาเถรสมาคม อันนี้หมายถึงตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแล้วที่ยกมหาเถรสมาคมขึ้นเป็น วุฒิสภาสงฆ์ ส่วนมหาเถรสมาคมไม่ต้องมาให้คุณให้โทษ แต่ให้ความคิดเห็นเพื่อไปประกอบในการ ตัดสินใจ ท่านจะยอมหรือเปล่านั้นอยู่ตรงนี้แหละท่านจะเอาศาสนาหรือจะเอาอำนาจของตัวเองไว้ ถ้าอยากจะให้ศาสนาอยู่ได้เราก็ต้องยอมเสียสละอะไรบ้าง ถ้ายังทำอยู่อย่างนี้ ต่อไปมันไม่เข้ากับยุคมัน มันอยู่กับสังคมไม่ได้เขาไม่ยอมรับ เพราะในปัจจุบันนี้เราจะเห็นได้ว่า มหาเถรสมาคมถูกยำยีมาก

ความจริงเรื่องมันไม่ใช่เกิดระดมมาทุกที่พร้อมกัน ปีหนึ่งอาจจะเกิดสัก ๒-๓ เรื่องที่แรงๆ คณะกรรมการกลางนิติกรกลางจะเข้าไปดูงานตรงนั้นเลยและที่สำคัญจะได้ช่วยปกป้องเจ้าอาวาสด้วย คณะกรรมการกลางนิติกรกลางนั้นต้องสามารถที่จะทำงานได้ทั่วประเทศ

๓.๓ ในพระศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทย ในอนาคต ?

โดยหลักพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า พระธรรมวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว จะเป็นศาสนาของเธอทั้งหลายเมื่อเราล่วงลับไปแล้ว เราจะทิ้งไม่ทำไม่ได้ ถ้าเป็นหลักธรรมก็มีสัก ๓ หัวข้อ คือ พรหมวิหาร ๔ สาราณียธรรม ๖ และอธิปไตยธรรม ๗

๓.๔ ในพระศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

ภัยภายในเราก็ต้องช่วยกัน ถ้าเรากระจายความรู้รู้เท่ารู้ทันทั่วถึงพระวินัยก็จะช่วยป้องกันภัยภายในได้เยอะ ถ้าจะให้หมดมันเป็นไปไม่ได้หรอก แม้แต่ในสมัยของพระพุทธเจ้าภัยภายในก็มีเกิดขึ้นมีภัย พระเวทัตต์ เป็นต้น

ภัยภายนอก คือ

๑. ต่างศาสนาเป็นตัวยุทธ

๒. อำนาจบ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญเหมือนกัน ในครั้งพุทธกาลเราเห็นว่า อำนาจบ้านเมืองพระองค์จะให้ความสำคัญมาก ให้เป็นไปตามอำนาจของบ้านเมืองเราจะไปฝืนก็ไม่ได้ อาจจะเป็นภัยแก่ตัวเองได้ ส่วนภัยนอกศาสนาเขาพยายามแสวงหาอะไรก็ตามที่จะทำให้เขาโดดเด่นขึ้นมา ในปัจจุบันก็มีมากขึ้นบ้านเมืองเราอ่อนแอ ภัยต่างลัทธิศาสนาจึงมากขึ้นและลูกคืออย่างรุนแรง

เพราะฉะนั้นภัย ๒ ประการนี้ยังอยู่ต่อไป แต่เราจะทำอย่างไรที่จะแก้ไขสิ่งที่มันเกิดขึ้น หลักธรรมที่จะช่วยก็คือว่า ปธาน ๔ เราต้องเอามา apply ประยุกต์ใช้ คือ ๑. สังวรปธาน เป็นตัวป้องกันระวังภัย ๒. ปหานปธาน เมื่อมีภัยเกิดขึ้นเราก็หาทางแก้ไขและขจัดให้หมดไป ๓. ภวนาปธาน เราต้องพัฒนาตัวเองอยู่เรื่อยๆ และกระบวนการในการบริหารต้องมีการพัฒนา ๔. ออนุรักขนาปธาน ต้องรักษาทั้งคนและสิ่งที่ดีๆ ไว้ให้ได้ รักษาพระสงฆ์รักษาอุบาสกอุบาสิกาให้มันคงอย่าให้เขาเปลี่ยนใจไปนับถือศาสนาอื่นเสีย อันนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ยุทธศาสตร์แห่งความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาจะต้องมี ๔ กลยุทธ์นี้แหละ ผมเชื่อว่าศาสนาพุทธนั้นยังอยู่กับสังคมไทยได้ ถ้าหากว่าเราพร้อมที่จะจะไปตามนี้

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระเทพสุธี (สายชล จานวุฑโฒ)

การศึกษา : ป.ธ. ๙ , พธม.

ตำแหน่ง : เจ้าคณะภาค ๑

สถานที่ทำงาน : วัดชนะสงคราม

วันที่สัมภาษณ์ : ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

ในระยะแรกพระพุทธเจ้าทรงปกครองครองด้วยพระองค์เอง ต่อมาให้พระอัครสาวกแบ่งภาระหน้าที่ในการปกครองครอง เมื่อพระสงฆ์มากขึ้นจึงทรงมอบหมายให้พระอุปัชฌาย์ดูแลแทน ทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีรับไตรสรณคมน์ หลังจากนั้นทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีอุทฺตัจจุตถกรรม พระองค์ทรงบริหารจัดการองค์กรด้วยการกระจายอำนาจให้มีผู้รับผิดชอบ โดยพระองค์ทรงมอบอำนาจในการตัดสินใจให้แก่คณะสงฆ์เป็นผู้พิจารณาตัดสินในการบริหารจัดการหมู่คณะ และทรงกำหนดหน้าที่ของผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง โดยยึดหลักธรรมาธิปไตย มีการประชุมพิจารณาแก้ไขปัญหาตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการของสงฆ์ร่วมกัน เคารพความคิดเห็นกันและกันโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก แม้ว่ารูปแบบการปกครองสงฆ์จะมีรูปแบบเฉพาะแต่ก็ยังคงคล้อยตามฝ่ายบ้านเมืองในเรื่องที่ขอบธรรมกึ่งพึงคล้อยตาม แต่ไม่พึงคล้อยตามใครๆ ในเรื่องที่ไม่ขอบธรรม พระองค์ตรัสอนุญาตไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คล้อยตามพระราชา”

๒. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

การปกครองสงฆ์ได้มีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสังคมไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด คือ

๑. ปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันนี้เกี่ยวกับระบบโครงสร้างการปกครองสงฆ์ที่ทับซ้อนกันระหว่างอำนาจรัฐกับคณะสงฆ์ที่ยังไม่ลงตัว

๒. ปัญหาอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนมากไม่ค่อยได้นำเอาหลักของพระธรรมวินัยมาเป็นหลักในการพิจารณา เมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้นไม่ได้ใช้หลักของอธิกรณ์สมณะ ๗ ในการตัดสินคดีหรือระงับอธิกรณ์

๓. ส่วนผู้ที่กระทำความผิดก็ไม่ยอมรับตามความผิดที่ตนได้กระทำให้ จึงทำให้การปกครองมีปัญหาอุปสรรคมากขึ้น

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในทรรศนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรมีลักษณะดังนี้ คือ

๑. ควรเน้นพระธรรมวินัยเป็นหลัก ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า “อานนท์ ธรรมและวินัยที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”

๒. ควรให้วัดทุกวัดได้มีการปฏิบัติตามหน้าที่ที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น คือ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ ๖) การสาธารณสงเคราะห์

๓. ควรให้พระสังฆาธิการและพระภิกษุทุกรูปได้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทั่วกันทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพราะในปัจจุบันนี้ยังไม่ทั่วไป มีเฉพาะบางจังหวัดบางหนเท่านั้น อันนี้แหละจะเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง

๓.๒ ในทรรศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอริกรรมของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอริกรรมของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต คือ เมื่อเกิดอริกรรมขึ้นควรใช้หลักของอริกรรมสมถะ ๗ ในการตัดสินใจหรือระงับอริกรรม ควรมีการตั้งศาลสงฆ์ในการพิจารณาตัดสินก่อนว่าผิดพระวินัยข้อไหน และอาบัติหนักหรืออาบัติเบาควรตัดสินอย่างไร เมื่อพิจารณาตามความผิดทางพระวินัยแล้วก็ปรับตามความผิด ถ้าผิดกฎหมายบ้านเมืองก็ให้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง เพราะพระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง และจารีตประเพณีอันดีงามในประเทศนั้นๆ

๓.๓ ในทรรศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ สารานียธรรม ๖ อปริหานิยธรรม ๗

๓.๔ ในทรรศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

(๑). ภัยภายใน ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก คือ พุทธบริษัท ๔ ของเราด้วยกันเองนี้แหละที่จะทำให้ศาสนาเสื่อม คือ ไม่มีความเข้าใจถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างชัดเจน และไม่มี ความสามัคคีกัน สนินิยมเกิดแต่เหล็ก ภัยย่อมเกิดมาแต่ภายในก่อนทั้งนั้น

วิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยภายในของพระพุทธศาสนา คือ พุทธบริษัท ๔ ของเราต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจอย่างชัดเจน แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึง สัจธรรมแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เรียกว่า ปรียติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เมื่อทำได้อย่างนี้ ความเข้มแข็ง และความมั่นคงของพระพุทธศาสนาก็จะเกิดขึ้น

(๒). ภัยภายนอก อันนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญรองลงมา เมื่อพุทธบริษัท ๔ ของเราไม่เข้าใจเรื่องของพระพุทธศาสนา ก็จะมีสิ่งแปลกปลอมเข้ามาในพระพุทธศาสนา เช่น บุคคลภายนอก ศาสนาปลอมเข้ามาบวชเพื่อทำลายพระพุทธศาสนา, บุคคลภายนอกศาสนาเข้ามาในทางระบบของกฎหมายเพื่อเป็นการควบคุมแทรกแซงการปกครองสงฆ์, ใช้สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ในทางลบที่เกี่ยวกับพระสงฆ์เพื่อทำลายศรัทธา เป็นต้น

วิธีป้องกันภัย คือ คณะสงฆ์ต้องร่วมมือกันสามัคคีกันในการทำงานในด้านเชิงรุกให้มากขึ้น สร้างบุคคลากรทางศาสนาทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตให้มากขึ้นโดยเริ่มที่เยาวชนเป็นลำดับแรก

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระเทพวิสุทธิโสภณ (เฉลา เตชวโนโต)
การศึกษา : ป.ธ. ๙, พธด.
ตำแหน่ง : รองเจ้าคณะภาค ๒
สถานที่ทำงาน : วัดราชคฤห์วรวิหาร
วันที่สัมภาษณ์ : ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในพระศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

รูปแบบการปกครองในสมัยที่พระเจ้าได้วางรูปแบบเอาไว้หลังจากพระองค์ตรัสรู้แล้ว มี ๓ ประการ คือ ๑ การไม่ทำบาปทั้งปวง ๒. ทำกุศลให้ถึงพร้อม ๓. ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว หลังจากนั้นเมื่อพระสารีบุตรได้กราบทูลถามพระองค์ว่าพระพุทธศาสนานั้นจะมีความดำรงมั่นได้นานเท่าใด พระองค์จึงทรงได้ตรัสเรื่องโอวาทตั้งที่กล่าวไว้ หลังจากนั้นเมื่อมีการวางหลักฐานไว้นั้นก็คือพระวินัย เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นาน จะเห็นได้ว่าเมื่อภิกษุได้ทำอะไรผิดพลาดขึ้นมา ยกตัวอย่างเช่น พระสุทินได้เสพเมถุนกับภรรยาเก่าของตนเอง เมื่อพระองค์ทรงทราบก็ตรัสให้ประชุมสงฆ์แล้วก็ได้ประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า การเสพเมถุนนั้นเป็นอาบัติปาราชิก ต่อมาพระสงฆ์บางพวกมีการทำล่วงละเมิดพระบัญญัติ พระองค์ได้ทรงเพิ่มอนุบัญญัติอีก แล้วบัญญัติสิกขาบทอื่นๆ อาบัติ ๗ กอง มีสังฆาภิเสก เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นการณ์ไกลจึงทรงบัญญัติพระธรรมวินัยเอาไว้ พระธรรมเปรียบเหมือนพระคุณ วินัยเปรียบเหมือนพระเดช เพื่อควบคุมพระสงฆ์ให้เรียบร้อยไปด้วยดีเพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่น ตามอรรถกถาได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาจะคงอยู่ถึง ๕,๐๐๐ ปี พระองค์ได้ทรงวางหลักไว้อย่างนี้ พระองค์ก่อนที่จะปรินิพพานได้ตรัสไว้กับพระอานนทว่า ธรรมและวินัยอันใดที่เราได้ตรัสไว้แล้ว บัญญัติไว้แล้ว หลังจากเราล่วงลับไปแล้วพระธรรมวินัยจะเป็นศาสดาของเธอ

๒. ในพระศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

การปกครองของคณะสงฆ์ไทยเท่าที่สังเกตดูในสมัยสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก สมัยสุโขทัยรวมคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็โดยอาศัยพระสงฆ์ที่เป็นแกนนำ ถ้าไม่ได้อาศัยพระสงฆ์ก็ไม่สามารถที่จะรวมประเทศเป็นประเทศสยามได้ เพราะเจ้าเมืองในสมัยสุโขทัยนั้นเป็นผู้ที่ฉลาดจะทำอะไรก็ตามให้ยึดหลักเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก พระสงฆ์ในสมัยนั้นเป็นผู้ที่ส่วนช่วยในการปกครองบ้านเมือง พระองค์ส่งเสริมพระสงฆ์ให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยในครั้งนั้นท่านได้ส่งพระสงฆ์ไปศึกษาหาความรู้ในประเทศศรีลังกาเรียนจบทั้งพระไตรปิฎกทั้งอรรถกถาฎีกา เจ้าเมืองในสมัยนั้นให้แต่งตั้งภิกษุขึ้น เช่น ปัญญาสาตก เป็นต้น ปัญหาอุปสรรคในครั้งนั้นมีทั้งข้าศึกภายในและ

ภายนอก ข้าศึกภายในก็คือ หัวเมืองต่างๆ ที่ไม่ได้ขึ้นกับกรุงสุโขทัยก็เข้ามาตีแก่งแย่งเอาเมือง ส่วนข้าศึกภายนอกก็คือ ประเทศต่างๆ ที่เข้ามาเพื่อหวังให้เป็นเมืองขึ้นของเขา พระพุทธศาสนาก็พลอยได้รับผลกระทบไปด้วย การเผยแผ่ศาสนาก็สะดุดเป็นช่วงๆ ไป

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็เหมือนกันก็ต้องอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมรวมคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปัญหาอุปสรรคในครั้งนั้นเมื่อมีทั้งข้าศึกภายในและภายนอก ข้าศึกภายในก็คือ เกิดการแย่งชิงกันในราชวงศ์ต่างๆ ส่วนข้าศึกภายนอกก็คือ การเสียกรุงครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ให้แก่องค์ทัพพม่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็พลอยได้รับผลกระทบสะดุดเป็นช่วงๆ ไป

ในสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินพร้อมด้วยบริวารได้เข้ามาครอบงำกลับมาจากพม่าหลักจากนั้นได้ตั้งใจทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ในช่วงนี้ได้มีการแยกการปกครองสงฆ์ออกเป็นมหานิกาย และ ธรรมยุติกนิกาย พอมาถึงรัชกาลที่ ๔ พระองค์ได้ทรงมองเห็นว่าวงการคณะสงฆ์ยังไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร จึงมอบให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น และได้ตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น ๒ แห่ง คือ มหาธาตุวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุ มหามกุฏวิทยาลัย ที่วัดบวรนิเวศ ในรัชกาลที่ ๖ และ ๗ ก็ดำเนินมาโดยลำดับ พอถึงรัชกาลที่ ๘ ได้ยกเลิกการปกครองสงฆ์ตาม พ.ร.บ. ร.ศ. ๑๒๑ และได้มาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์เป็น พ.ร.บ. ๒๔๘๔ โดยลักษณะการปกครองที่สมเด็จพระสังฆราช ทรงบัญญัติสังฆานัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารการคณะสงฆ์ทางคณะสังฆมนตรี ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร พอถึงรัชกาลที่ ๙ ได้ยกเลิกการปกครองสงฆ์ตาม พ.ร.บ. ๒๔๘๔ มาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์เป็น พ.ร.บ. ๒๕๐๕ การปกครองก็ดำเนินมาโดยลำดับ พอถึงปี ๒๕๓๕ ก็ได้มีแก้ไขเพิ่มเติม

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในทรรศนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

การปกครองในอนาคตตามความเห็นของผม การปกครองในยุคปัจจุบันนี้ก็ถือว่าเป็นอยู่เหมือนกัน การคณะสงฆ์ประชุมเพื่อลงมติตามมหาเถรสมาคมแล้วสั่งการลงมา ถือว่าเป็นรูปธรรมที่ดี แต่ที่เป็นปัญหาเพราะว่า สิ่งทำให้เกิดปัญหาความวุ่นวายขึ้น ก็คือมีตัวแทรก มีทั้งภายนอกและภายในที่มองเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ของเราผู้ที่ประพฤตินอกกริตนอกรอยไม่อยู่ในพระธรรมวินัย คณะสงฆ์เราก็พยายามทำแต่ยังไม่ค่อยกำชับรัดกุมนัก

คณะสงฆ์จึงได้วางหลักการบริหารไว้ ๖ ด้าน เจ้าอาวาสก็ยึดหลักการปกครองทั้ง ๖ ด้านมาบริหารวัด ถือว่าเป็นโครงสร้างการบริหาร คือ

๑. ด้านการปกครอง	๒. ด้านการศึกษา	๓. การเผยแผ่
๔. ด้านสาธารณูปการ	๕. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์
- การปกครองเราก็ตั้งคณะผู้ปกครองขึ้นตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช – เจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ คน – เจ้าคณะภาค – คณะจังหวัด – เจ้าคณะอำเภอ – เจ้าคณะตำบล - ลงไปถึงเจ้าอาวาส ตามลำดับ

๓.๒ ในพระศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรีรูปแบบอย่างไร ?

คณะสงฆ์อยู่ภายใต้กฎของ ๑. กฎหมายรัฐธรรมนูญ ๒. กฎมหาเถรสมาคม ๓. กฎจริยาของพระสงฆ์ (พระสังฆาธิการ) ๔. กฎวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม

การทำความผิดของพระสงฆ์ ถ้าพระรูปใดทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ทางบ้านเมืองเขาจะจัดการภิกษุรูปนั้นก่อน เมื่อศาลฟ้องว่าผิดอย่างไรแล้ว คณะสงฆ์จึงจะจัดการกันในภายหลัง แต่ดูว่าตรงนี้ยังขัดกันอยู่ ที่จริงต้องให้คณะสงฆ์จัดการกันก่อนตามพระธรรมวินัยแล้วจึงให้ทางบ้านเมืองจัดการทีหลัง ที่มีปัญหากันในปัจจุบันนี้ ถ้าเข้าสู่กระบวนการของทางบ้านเมืองแล้วคณะสงฆ์ก็จะเฉย แต่ผู้ที่ไม่หวังดีก็หาว่า คณะสงฆ์ละทิ้งหน้าที่ ตามหลักควรให้คณะสงฆ์จัดการตามพระธรรมวินัยให้ทำเหมือนกับทหาร ก็ยังมีศาลทหาร คณะสงฆ์ควรมี ศาลสงฆ์ อันนี้คือสิ่งที่ควรทำ

๓.๓ ในพระศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

พรหมวิหาร ๔, ไม่มีอคติ ๔, อปรีหานิยธรรม

๓.๔ ในพระศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

(๑). ภัยภายใน

หลักบริหารทั้ง ๖ ด้าน พระสงฆ์บริหารยังไม่ได้เท่าที่ควร ไม่เข้มงวดกวดขัน พระสงฆ์ประพฤติชั่วยอหย่อนผิดพระธรรมวินัย

วิธีป้องกันเน้นหลักพระธรรมวินัย การบริหารให้มีการบริหารตามลำดับขั้น ให้พุทธบริษัทฝ่ายบ้านเมืองให้มีความสอดคล้อง ให้สนับสนุนโดยไม่มีอคติ

(๒). ภัยภายนอก

ต่างศาสนาที่รุกรานแทรกแซงในฝ่ายบ้านเมืองและคณะสงฆ์โดยตรงและโดยอ้อม เช่น

๑. ทางด้านกฎหมาย

๒. ให้คนปลอมเข้ามาบวช

๓. ใช้สื่อโฆษณาเพื่อทำลายภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์

๔. ใช้สตรีเข้ามาทำลายพระให้เสียหาย

๕. ฆ่าพระโดยการวางยาพิษพระที่เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง

วิธีป้องกันภัยภายนอก คือ

๑. คณะสงฆ์ต้องตื่นตัวสามัคคีกัน

๒. หนามยอกเอาหนามบ่ง หาผู้กล้าผู้นำคณะสงฆ์ที่มีคุณภาพแก้ไข้ปัญหา

๓. เผยแผ่หลักธรรมในด้านปฏิบัติให้มากขึ้น เพื่อสร้างศรัทธาให้เข้าถึงหลักธรรมที่แท้จริง

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปญโญ)
การศึกษา : ป.ธ. ๘ , พธด.
ตำแหน่ง : รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
สถานที่ทำงาน : วัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร
วันที่สัมภาษณ์ : ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

(๑). สถานะของพระพุทธเจ้า

ในรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นพระภิกษุสงฆ์มีจำนวนยังไม่มาก การปกครองก็จะยึดเอาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลัก เป็นต้นแบบ ในสมัยต้นพุทธกาล ตอนกลาง และตอนปลาย กฎ ระเบียบ ต่างๆ นั้น ถือว่าพระองค์เป็นผู้บัญญัติ อาจจะเป็นโดยการเสนอแนะจาก คณะสงฆ์ หรือว่า พระรูปใดรูปหนึ่งบ้าง หรืออาจจะเปรียบเทียบกับกฎหมายบ้านเมืองต่างๆ เช่น ทางบ้านเมืองตามฤดูกาลบ้าง

(๒). สถานะของภิกษุภิกษุณี

ในสมัยของพระพุทธเจ้านั้น นอกจากพระพุทธองค์เป็นหลัก หรือว่าเป็นพระศาสดาแล้ว พระองค์ยังมอบหมายภาระงานไปให้แก่คณะสงฆ์ อย่างเช่น มอบหมาย คือ ตั้งเขตหัตถะต่างๆ เช่น ตั้งพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก เป็นอัครสาวกเบื้องขวา ตั้งพระมหาโมคคัลลานะ ผู้มีฤทธิ์มาก เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ภิกษุณีก็เช่นกัน นั้นแสดงให้เห็นว่า การตั้งเขตหัตถะ ในรูปแบบต่างๆ ก็ถือว่าเป็นการแบ่งงานคณะสงฆ์ว่า ใครจะทำงานอะไร อยู่ในลักษณะของการตั้งเขตหัตถะ

(๓). สถานะของอุบาสกอุบาสิกา

สำหรับอุบาสกอุบาสิกา นั้น นอกจากเป็นผู้ที่ให้ความอุปถัมภ์แล้วเป็นหนึ่งในผู้ที่เป็เสาหลักของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับอุบาสกอุบาสิกาไม่น้อยไปกว่า ภิกษุ ภิกษุณี ทรงตั้งเขตหัตถะในส่วนของพุทธบริษัทที่เป็นฆราวาส เพื่อช่วยกันขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา อุบาสกอุบาสิกาซึ่งถือว่าเป็นหลัก ตัวชูโรงด้วยซ้ำไป เมื่อใด พระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครอง นับถือพระพุทธศาสนา ก็จะมีส่วนให้พสกนิกร หรือว่า ข้าทาส บริวาร เป็นพุทธศาสนาไปด้วย

๒. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

ในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ สืบเนื่องมาจากเมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพาน พระพุทธองค์ก็มอบให้พระสงฆ์นั้นดูภายใต้พระธรรมและวินัย การปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตถึง

ปัจจุบันก็ยังยึดหลักของพระธรรมวินัย อย่างเช่น ในการกระบวนกรขับเคลื่อนเกี่ยวกับเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งทางฝ่าย สนช ได้เสนอรูปแบบของการปฏิรูป

อย่างในปัจจุบันที่ทางคณะสงฆ์มีการขับเคลื่อนเรื่องการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนโดย ๖ ด้าน ๖ ภาระงาน + ๑ ก็คือ พุทธมณฑล ก็เกี่ยวเนื่องกับการที่ สนช ได้มีนโยบายในการที่จะปฏิรูปกิจการพุทธศาสนา แต่ไม่ได้ปฏิรูปพุทธศาสนา แต่ว่าปฏิรูปกิจการพุทธศาสนา คือส่วนที่มีการขับเคลื่อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองของคณะสงฆ์ ก็มีการขับเคลื่อนแล้วก็มีการใช้นโยบาย มีแผนงาน มีแผนแม่บท ซึ่งในปัจจุบันนี้ใช้แผนแม่บทในการปกครองนั้น ฉบับที่ ๒ โดยมีแผนแม่บทนั้น อยู่ในระยะ ๕ ปี คือปี ๖๐ ถึง ๖๔ นี้คือแผนแม่บท เรียกว่าตามฉบับที่ ๑๒ ของกิจการ พุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับทางโลก ซึ่งในการปฏิรูปนี้ ก็ใช้

๑) ก็คือพระธรรมวินัย เป็นหลัก

๒) ใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์และ

๓) ใช้จารีต ประเพณี

ปัญหาหรืออุปสรรค การปกครองในปัจจุบันนี้ ที่เราพบในปัจจุบัน ปัญหาหลักๆ ก็คือ ประเพณีนอกพระธรรมวินัย อันนี้คือหลักเลย อย่างที่ ๒ คือ การสอนธรรมโดยเป็นสัทธรรมปฏิรูป คือ สอนธรรมนอกธรรมนอกวินัย และอย่างที่ว่า ๓ คือ เกิดจากผู้ที่ไม่ลอมบวชในพุทธศาสนา อันนี้ ๓ หลักใหญ่ๆ ถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคในการปกครองของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในทหระสนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

การปกครองในอนาคตซึ่งจะมีต่อไปในปัจจุบันนี้ ทางคณะสงฆ์ได้มีการพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์นั้นให้เป็นการปกครองรูปแบบบูรณาการ ทั้ง ๖ ด้าน ไม่ใช่คอยฟังคำสั่งอย่างเดียว ในอนาคตที่จะมีขึ้นในปีนี้ หรือปีหน้า ต่อๆ ไปนี้ ก็จะเป็นการกระจายอำนาจจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง ก็ปัจจุบันทำเป็นแผนแม่บทในการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ก็อยู่ในปัจจุบันนี้ทั้ง ๖ ด้านนี้ ทางส่วนรากหญ้าตั้งแต่ระดับพระธรรมดาทั่วไประจนถึงเจ้าอาวาส ตำบล อำเภอ จังหวัด จะมีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ปัจจุบันนี้ก็จะเป็นการกระจายอำนาจสู่เบื้องล่าง เมื่อเบื้องล่างรับมาปฏิบัติ ปฏิบัติแล้วสิ่งไหนที่มันไม่เข้ากับในจังหวัดนั้นๆ หรือว่าในสังคมนั้นๆ ผู้ที่ปฏิบัติงานก็สามารถที่จะมีส่วนในการเสนอย้อนกลับไปหาพระเถระข้างบนได้ นี่คือรูปแบบในการปกครองคณะสงฆ์ในอนาคตซึ่งจะเป็นการบูรณาการได้ คือทำภาระงานเป็นหลัก แล้วก็ทางฝ่ายพระเถระผู้ใหญ่ก็จะเป็นผู้ควบคุมดูแลเฉยๆ แต่ว่าผู้ทำงานก็คือระดับล่างๆ ระดับจังหวัดลงมา อันนี้คือการปกครองที่จะมีในอนาคต อันนี้คือที่จะมีในอนาคตไม่ใช่ทหระสนะที่จะมีในอนาคต แต่จะมีในอนาคตจริงๆ อันนี้คือแผนแม่บทการปกครอง

ในทหระสนะของผมอย่างนี้ก็ดี อย่างนี้ก็เป็นสิ่งที่ดี ซึ่งจะเป็นระบบ ระเบียบ แต่ถ้าถามว่าถ้าถ้าจะย้อนโดยมากพระหนุ่มเราจะย้อนไปถึง พ.ร.บ. ๒๔๘๔ ซึ่งเป็นการบริหารระบบ สังฆมนตรี มีการเลือกตั้ง ซึ่งถามว่าดีไหม ก็อาจจะดีในส่วนหนึ่ง ซึ่งจะทำให้มีบทบาททุกคนมีบทบาท แต่ถ้าทำแล้วบูรณาการ ซึ่งทางคณะสงฆ์ในปัจจุบันกำลังทำอยู่ในขณะนี้ถือว่าใช้ได้ เป็นการบูรณาการให้

ทุกภาคส่วน มีส่วนต้องรับผิดชอบร่วมกัน ใครที่ชำนาญด้านการปกครองก็ปกครอง ที่ชำนาญการ เผยเผยแผ่ก็เผยแผ่ ฯลฯ เรียกว่าการบูรณาการครบทั้ง ๖ ด้าน

๓.๒ ในทรรศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอริกรรมของคณะสงฆ์ไทย ในอนาคต ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอริกรรมของคณะสงฆ์ คือต้องให้ความรู้แก่บุคคล ๒ ประเภท คือ (๑) ให้ความรู้แก่พระสงฆ์ (๒) ให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชน

จริงๆ แล้ว วิธีการป้องกันเรื่องอริกรรม คือ เรื่องของพระธรรมวินัย คณะสงฆ์เราต้องยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก ส่วนเรื่องของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ และกฎหมายอาญาเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะกฎหมายอาญานั้นจะต้องออกโดยไม่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัยและก็ต้องไม่ขัดแย้งกับกฎหมายบ้านเมืองด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าเรายึดพระธรรมวินัย แล้วก็ยึดกฎหมายอาญาเป็นหลัก คือทุกอย่างจะไม่มีปัญหา มันจะไปด้วยกันได้ดี

๓.๓ ในทรรศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทย ในอนาคต ?

หลักธรรมที่สำคัญก็คือ พระธรรมวินัย ถือว่าเป็นแม่บทหลักของการปกครองคณะสงฆ์ เพราะว่าถ้าคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน อนาคต ถ้าขาดพระธรรมวินัย ใช้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นกฎหมายอะไรต่างๆ ต้องยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก กฎหมายอันอื่นเป็นเครื่องประกอบทั้งนั้นแหละ

๓.๔ ในทรรศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

(๑). ภัยภายใน ก็คือเรื่องที่เราจะต้องอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย ด้านนอกกรอบพระธรรมวินัยมันก็จะเกิดภัย ในส่วนของภาพพจน์ต่างๆ อะไรที่จะทำให้ศาสนาเราเสื่อมถอยไปเรื่อยๆ เพราะว่าอยู่ที่ความประพฤติของเรา

(๒). ภัยภายนอก ศาสนาต่างๆ ที่มารุมเร้าพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้จากการที่เราได้สัมผัส แล้วก็ได้ทราบข้อมูลจากโซเชียลต่างๆ หรือแม้แต่กฎหมายต่างๆ ที่มีในปัจจุบันนี้ก็คอยบีบพุทธศาสนาเราโดยใช้กฎหมายบ้านเมืองเป็นเครื่องขึ้น่า เช่น ออกกฎหมายนั้น นี่มา ดูเหมือนไม่มีอะไร แต่ว่ากฎหมายที่เขาออกมาแล้วเกื้อหนุนแต่เขา เขามาควบคุมในส่วนของเราต่างๆ ที่ประชาชน ๙๕ % เป็นของเรา พวกเขานิดเดียวแต่จะสามารถใช้กฎหมายออกมาแล้วก็ใช้งบประมาณสำนักพุทธไปเกื้อหนุนของเขา

เพราะฉะนั้นวิธีการป้องกันก็คือ เราจะสร้างสามัญสำนึกให้เกิดขึ้นกับผู้บริหารบ้านเมืองไทย อันนี้คือสิ่งสำคัญผมไปดูงานที่อินโดนีเซีย บรูไน ในศตวรรษที่ ๗ นั้นพระพุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุด เพราะว่าพระมหากษัตริย์นั้นเป็นพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนสร้างบุโรพุทโธยิ่งใหญ่ แล้วก็เจริญเติบโตมาจนถึง ๗-๘ ศตวรรษด้วยกัน มาศตวรรษที่ ๑๕ เปลี่ยนผู้นำประเทศเป็นมุสลิมเท่านั้นเองทั้งหมด เมื่อผู้นำเป็นมุสลิม คนที่เป็นข้าทาสบริวารก็ต้องเปลี่ยนศาสนาไปด้วย คือนายเป็นยังงี้ ลูกน้องเป็นยังงั้น อยู่ที่ผู้นำประเทศ

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระราชปัญญาสุธี (อุทัย ฌาโนทโย)
 การศึกษา : ป.ธ. ๙
 ตำแหน่ง : รองเจ้าคณะภาค ๑๑
 สถานที่ทำงาน : วัดสร้อยทอง
 วันที่สัมภาษณ์ : ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

คณะสงฆ์สมัยพุทธกาลส่วนมากก็จะเคารพกัน โดยยึดอาวุโส ยึดกันแต่ ยึดพรรษาเป็นหลัก มีความเคารพพระเถระผู้อุปสมบทก่อน มีความรู้ ความสามารถปกครอง เหมือนพ่อปกครองลูก และอีกอย่างหนึ่ง พระสงฆ์ก็ยังไม่มากเท่าไรหรอก การปกครองการสอดส่องดูแลก็ตรวจตราได้ง่าย คือว่า ประพฤติผิดอะไรต่างๆ ไม่แน่ใจว่าถูกพระธรรมวินัยหรือเปล่า เขาจะมีการสอบถามพระเถระ ก็จะนำไปสู่การหาทางออกแก้ไข ปรับปรุง ก็เป็นเหตุให้มีการบัญญัติสิกขาบทต่างๆ บัญญัติพระวินัย เพื่อป้องกัน ป้องปรามและห้ามไม่ให้ละเมิดอีก ถ้าละเมิดก็เกิดความรังเกียจ ก็จะไปขอขมา คือ สารภาพผิดต่อไปจะไม่ทำอีก

สมัยโบราณ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ก็ถือว่าเป็น ๔ หลัก ภิกษุภิกษุณีก็ถือว่าเป็น ศาสนทายาทสืบต่อปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ อุบาสก อุบาสิกา มี ๒ ส่วนคือ สนับสนุนกิจกรรมของพระศาสนาให้ความอุปถัมภ์ แล้วก็ประพฤติตาม คำสั่งสอนของพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าตามจารีตที่วางไว้

๒. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

ปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน การปกครองของเรามีความเกี่ยวเนื่องกับ ฝ่ายรัฐ ของเราเรียกว่าศาสนจักร ศาสนจักรหมายเอาการปกครองทางคณะสงฆ์ไทย การปกครองทาง อาณาจักร คือฝ่ายบ้านเมือง บางอย่างที่มีนัยเกิดความวุ่นวายเพราะทางฝ่ายอาณาจักรมากว่าฝ่าย เกินไป จริงๆ แล้ว อาณาจักรควรมาสนับสนุนกิจกรรมพระศาสนา สิ่งใดก็ตามที่ถือว่าไม่ถูกต้องก็ควร จะถามทางคณะสงฆ์ หรือพระเถระที่มีอำนาจในการปกครอง ไม่สนับสนุนก็คล้ายๆ เหมือนกับจะย้าย ไปเลย บางทีเกิดปัญหาเกิดขึ้น จากเรื่องเล็กก็เป็นเรื่องใหญ่ จากควรที่จะหายไปด้วยการพูดคุยกัน มันก็เลยเป็นข่าวเป็นอะไรต่างๆ ทำให้การปกครองดูเหมือนเสียหายเยอะ

การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยส่วนหนึ่ง การปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมอันนี้เป็นหน้าที่ ของพระที่จะต้องทำและก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของบ้านเมืองด้วย กฎหมายบางอย่างที่ออกมาที่ เกี่ยวกับคณะสงฆ์ก็ควรที่จะถามพระเถระที่มีส่วนเกี่ยวข้องปรึกษาหารือท่านก่อนก็ได้ พอไม่ได้ถามก็เกิด

ปัญหาขึ้นคือเขาก็คิดว่าเจตนาดีนั่นแหละ แต่ว่าบางทีปฏิบัติจริงๆ ปฏิบัติยาก แต่พอออกมาเป็นกฎหมายทุกคนต้องปฏิบัติตาม ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็เป็นความผิด แม้ว่าจะเป็นมติมหาเถรสมาคมก็ตาม คำสั่งของมหาเถรสมาคมก็ตาม ถ้าออกมาแล้วใครไม่ปฏิบัติตามก็มีความผิด เหมือนกับทุกวันนี้มีปัญหาดังๆ เกิดขึ้นและซับซ้อนเยอะ แล้วโลกสมัยอดีตกับปัจจุบันไม่เหมือนกันมันมีความซับซ้อนมากขึ้นการที่จะออกกฎหมายหรืออะไรต่างๆ มาใช้กับคนหรือพระสงฆ์ก็ควรที่จะไตร่ตรองรอบคอบมันมีทั้ง ผลดี ผลเสีย

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในพระศนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

รูปแบบการครองสงฆ์ที่จะให้มีประสิทธิภาพที่จริงแล้วมี ๒ ส่วนด้วยกัน คือ

๑. กระจายอำนาจ มีการกระจายจากเบื้องบน สู่เบื้องล่างอันเป็นส่วนหนึ่ง เพราะการปฏิบัติงานอะไรต่างๆ บางทีไม่กระจายอำนาจ เช่น พระเถระที่ปฏิบัติงานทำหน้าที่อยู่ต่างจังหวัดเป็นครูสอนเป็นอะไรต่างๆ บางทีเบื้องบนไม่ค่อยทราบ อยากให้พระเถระระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค มีส่วนสนับสนุนหมายความว่าให้อำนาจท่าน ให้กำลังใจทำงาน บางท่านทำงานหนักอยู่ต่างจังหวัด เช่น การพิจารณาสมณศักดิ์ ถ้ามีผลงานสร้างไม่ได้ถึงล้านหรือสองล้านบางทีก็ไม่ให้ อันนี้ต้องกระจายให้ทั่วถึงกันเพื่อเป็นกำลังใจ

๒. ให้ความศึกษา ควรจะส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติเพื่อให้พระศาสนาอยู่ได้ ปรีติธรรม คือ แผนกธรรมและบาลี ตอนหลังการศึกษาแผนกธรรมและบาลีด้อยลง กำลังคนที่เป็นพระเถรพรมมีแต่ว่าศึกษาน้อยลงเห็นได้ชัด มีคนแต่ไม่ยอมเรียนแต่ไปเรียนวิชาการทางโลกเทียบได้ ม.๑-๒-๓ หรือปริยัติสามมหาวิทยาลัยทางโลก ถ้าจะเอาพระศาสนาไว้จริงๆ ต้องหันมาสนับสนุนให้กำลังใจผู้ที่ทำงานตั้งแต่เบื้องบนได้แก่ เจ้าสำนักเรียน ครู นักเรียน บางทีก็คล้ายๆ ต่างคนต่างทำสำนักใดก็ตามวัดใดก็ตามมีศักยภาพก็พอจะสนับสนุนการศึกษาได้ แต่วัดใดก็ตามที่ใจท่านอยากจะทำก็จริงอยู่แต่ว่าศักยภาพไม่ถึง บุคลากรครูหรืองบประมาณอะไรต่างๆ ต้องหาเอง คือหลักๆ จริงๆ แล้วอาศัยกำลังศรัทธาประชาชนเป็นหลัก รัฐช่วยได้น้อยไม่พอ เบื้องต้นต้องสนับสนุนการศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีเป็นหลัก นี่ก็คือสาระแก่นพระศาสนาที่จะรักษาไว้ได้

๓.๒ ในพระศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอริกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรจะมีรูปแบบอย่างไร ?

อริกรณ์ เบื้องต้นมันเกิดที่ไหนก่อน สมมุติว่า ถ้าอริกรณ์เกิดในวัตรธรรมดาเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส แต่ถ้าเกิดขึ้นกับเจ้าอาวาสก็ต้องระงับที่เจ้าคณะตำบล ตามลำดับชั้น เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด มันต้องระงับตามลำดับชั้นตอนอย่าปล่อยอริกรณ์ลุกลามแต่ที่สำคัญที่มันมีปัญหาทุกวันนี้ไม่ปฏิบัติตามขั้นตอน เพราะทุกคนลัดขั้นตอนบางทีมีปัญหาระดับตำบล อำเภอ แต่ฟ้องมาที่ภาค ฟ้องมาที่หนแล้ว นี่คือการไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนบางทีเรื่องไม่ใหญ่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เรื่องไม่พอใจกันในพื้นที่ฟ้องข้ามขั้นตอน ต้องปฏิบัติตามขั้นตอน คือมีความรับผิดชอบอยู่ระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาคและหน ถ้าปฏิบัติตามนี้ได้ปัญหาต่างๆ มันก็จะลดลง เรื่องเกี่ยวกับผิดกฎหมาย และเกี่ยวกับผิดวินัยด้วย บางอย่างผิดพระธรรมวินัยแต่ไม่ได้ผิดกฎหมาย บางอย่างผิดพระธรรมวินัยเล็กน้อยแต่ผิดกฎหมายบ้านเมืองเยอะ อันนี้ก็ต้องดู บางทีผิดอาบัติเล็กน้อยก็มี บ้านเมืองก็ไม่เยอะ

๓.๓ ในพระศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทย ในอนาคต ?

๑. ปกครองพ่อปกครองลูก หมายความว่า ถ้ามันมีปัญหาอะไรต่างๆ เจ้าคณะผู้ปกครองส่วนต่างๆ การปกครองระดับสูงจากหนมาภาค จากภาคมาจังหวัด จากจังหวัดมาอำเภอ จากอำเภอมาตำบล จากตำบลมาเจ้าอาวาส จากเจ้าอาวาสมาลูกวัด เมื่อเกิดปัญหาเมื่อไรก็ตามเรียกมาพูดคุย ตักเตือนให้สติกันเหมือนพ่อปกครองลูก คือบางทีเขาทำผิดอาจเพราะ ๑. เพราะไม่รู้ก็ได้ ๒. รู้แต่ฝืนทำก็ได้ มีเรื่องเล็กน้อยก็เรียกมาคุยให้สติให้กำลังใจ เรื่องเหล่านี้อาจจะไม่บานปลายต่อไปอาจจะเป็นบุคลากรที่ดี

๒. การปกครองอีกอย่างหนึ่งที่มีผลมากก็คือความเมตตาธรรมๆ ก็หมายความว่า มีเรื่องอะไรก็เกื้อกูลกัน บางทีอาจจะมีความขาดแคลน วัดในต่างจังหวัดบางที่เป็นพระที่ตีมากๆ ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตั้งใจสั่งสอนประชาชน สอนหนังสือในโรงเรียน บางที่ขาดแคลนอุปกรณ์เหล่านี้ ผู้ปกครองพอที่จะมีกำลังสนับสนุนได้ก็ควรสนับสนุนให้กำลังใจพระที่ปฏิบัติภาวนาจะได้มีกำลังใจ

๓. ใช้พระเดช หมายความว่า ทำผิดเป็นอาชญา ตักเตือนแล้วก็ไม่ฟัง คือ การปกครองแบบพ่อกับลูกและเมตตาธรรมแล้ว บางที่ต้องใช้พระเดช พระเดชจะใช้ก็ต่อเมื่อพูดกับคนพาลไม่รู้เรื่อง ๒ ข้อบนไว้พูดกับบัณฑิตหรือคนธรรมดา แต่พวกคนพาลบางที่ใช้พระคุณอาจจะไม่พอเพราะบางครั้งอาจต้องเดินตามกฎหมายเรียกว่าพระเดช จึงต้องใช้กฎหมายคณะสงฆ์แล้วก็กฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

๓.๔ ในพระศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

ภัยพุทธศาสนาจริงๆ ภัยข้างนอกไม่น่ากลัว กลัวภัยข้างในมากกว่า ภัยข้างในหมายความว่า พวกเราเอง ย่อหย่อนในการศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติ คือถ้าเราเคร่งครัดใส่ใจเรื่องการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมนี้คือการรักษาพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติ ก็คือการปฏิบัติตามคำสอน ถ้าเราแข่งแกร่ง ภัยข้างนอกที่จะเจาะก็ลำบาก ชาวพุทธทุกคนต้องรักษาฐานที่มั่นของตัวเองเป็นหน้าที่ของทุกคน พระก็ตามฆราวาสก็ตาม ฝ่ายบ้านเมืองก็ตาม ต้องช่วยกัน ภัยภายนอกไม่น่ากลัวเท่าภัยภายใน คือสนิมมันเกิดจากเหล็กจากตัวของมันเอง มันผุร้อนได้ก็เพราะมันเกิดจากพวกเรานี้แหละ

ทำไมถึงเน้นให้เรียนพระเราต้องมีคุณภาพทั้งความรู้และการปฏิบัติ ๒ ส่วน การจะรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้ คันถุระเรียนอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีวิปัสสนาธุระด้วย ๒ ส่วนต้องเคียงคู่กันไปมันจึงจะรักษาศาสนาไว้ได้และต้องสนับสนุนทั้งสองส่วน เมื่อเราเข้มแข็งแบบนี้ ภัยข้างนอกยากที่จะเจาะเราได้ แม้กระทั่งคณะสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา พุทธบริษัทและฝ่ายบ้านเมืองต้องสนับสนุนด้วย ที่จริงแล้วฝ่ายบ้านเมืองที่เป็นข้าราชการควรที่จะให้ความสำคัญเรื่องพระพุทธศาสนาไม่ควรจะย้ายเข้าเต็มควรที่จะปกป้องในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ อันไหนก็ตามที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาก็ควรที่จะปรึกษาผู้ใหญ่ ปรึกษาเจ้าคณะผู้ปกครองว่าจะหาทางออกอย่างไรกันดีเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นปัญหาต่างๆ ก็จะไม่ลุกลาม

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระเมธาวิญญู (สุเทพ ปสิวิโก) พุทธจรรยา
การศึกษา : น.ธ.เอก, ป.ธ.๔, พ.ม.(สังคมศึกษา), ศน.บ. (เกียรตินิยม),
ศน.ม., (วิทยานิพนธ์ดีเด่น) M. Phil, Ph. D. (Buddhist Studies)
and Ph.D. (Public Administration)
ตำแหน่ง : รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร.
สถานที่ทำงาน : สำนักงานอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร.
วันที่สัมภาษณ์ : ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในพระคณาของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

(๑). สถานะของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าเป็นประธานหรือเป็นประมุขของคณะสงฆ์หรือองค์กรที่ทรงมีการกิจนำในการกำหนดนโยบายซึ่งก็หมายถึงว่า สิ่งที่ทำให้คณะสงฆ์เกิดความเรียบร้อย แล้วก็นำไปในการปฏิบัติตามนโยบายนั้นๆ ถ้าจะพูดอย่างเป็นครอบครัวก็ต้องอาจจะบอกว่าพระพุทธเจ้าเป็นเหมือนพ่อที่ปกครองดูแลให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกา

(๒). สถานะของภิกษุภิกษุณี

ภิกษุภิกษุณีเป็นสมาชิกขององค์กรฝ่ายบรรพชิตที่มีภารกิจเฉพาะด้าน คือช่วยพระพุทธเจ้าในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แล้วก็นำไปในการปฏิบัติตามนโยบายหรือคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงวางไว้ ก็ต้องถือว่าพระภิกษุภิกษุณีเป็นสมาชิกขององค์กรระดับแนวหน้า ถ้าจะเปรียบพระพุทธเจ้าเหมือนกับผู้จัดการบริษัท ภิกษุภิกษุณีก็เป็นผู้บริหารระดับรองลงมา ที่จะต้องช่วยรับผิดชอบใกล้ชิด หรือถ้าจะเปรียบพระพุทธเจ้าเป็นพ่อ ภิกษุภิกษุณี ก็ต้องถือว่าเป็นลูกคนโตลูกสาวลูกชายคนโตที่จะต้องช่วยรับผิดชอบภาระของพ่อ

(๓). สถานะของอุบาสกอุบาสิกา

อุบาสกอุบาสิกา ต้องถือว่าเป็นสมาชิกขององค์กรเหมือนกันที่เป็นพุทธบริษัท เป็นสมาชิกในฝ่ายของชาวบ้านที่มีภารกิจเฉพาะด้านเหมือนกัน ภารกิจเฉพาะด้านของอุบาสกอุบาสิกา คือ เป็นฝ่ายสนับสนุนอุปถัมภ์ค้ำชูภิกษุภิกษุณีสมาชิกฝ่ายบรรพชิตให้มีกำลังในการที่จะใช้ชีวิตโดยมีปัจจัย ๔ อย่างสมบูรณ์ ก็เปรียบเหมือนกับในมหาวิทยาลัยนี้ก็มีฝ่ายวิชาการกับฝ่ายสนับสนุน คือ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายห้องสมุด เป็นต้น

๒. ในพระคณาของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

๑. ผู้ที่เข้ามาบวชมีปัญหา เพราะว่าผู้ที่เข้ามาบวชมาจากสมาชิกของสังคมภายนอก ซึ่งปัจจุบันนี้ต้องยอมรับว่าเป็นสังคมวัตถุนิยมสูงแล้วก็ติดระบบสื่อสารมวลชนหรือโซเชียลมีเดีย มักจะเป็นคนที่มีอุปนิสัยที่เราเรียกว่า มักจะ คือยกตนเทียมนาน พระใหม่ก็ไม่ค่อยยำเกรงพระเก่า จึงทำให้เกิดปัญหาในการปกครอง พระเก่าๆ ที่ไม่ได้เรียนหนังสือหรือว่า ไม่มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น ไม่เป็นเกจิ ไม่ได้เป็นพระผู้ใหญ่ที่มีญาติโยมเยอะๆ ที่มีบารมีก็จะปกครองพระใหม่ลำบาก ในสมัยก่อนพระจะถูกมองว่า เป็นผู้นำชุมชนเป็นครูเป็นคนดี คนที่เข้ามาบวชก็มักจะยอมรับว่าเป็นอาจารย์อยู่แล้ว แต่ปัจจุบัน พระที่อยู่ในกรุงเทพเราจะเห็นภาพชัดมากเลย คนที่เข้ามาบวชเป็นลูกของคนมีเกดดังค์ ลูกข้าราชการผู้ใหญ่ เป็นต้น บางทีเป็นผู้มีอิทธิพล เป็นผู้อุปถัมภ์วัดอีก เราก็จะปกครองกันยากมาก

๒. คนที่บวชอยู่ในวัดคือพระเก่า บางทีอาจจะหมั่นตัวหรือมีค่านิยมไปตามกระแสทางโลกมากเกินไป เช่น ไปบวชวัตถุนิยม ไปบวชเรื่องทรัพย์สินเงินทอง ไปบวชเรื่องสิ่งที่เป็นวัตถุมาก แล้วก็ขาดการสำรวมในพระธรรมวินัยไม่เคร่งครัด ซึ่งตรงนี้ทำให้ผู้ใหม่ที่เข้ามา เขาก็ไม่ค่อยจะเกรงใจเราอยู่แล้ว แล้วเรายิ่งอยู่เก่า ก็ทำตัวหละหลวมทำให้เขาตำหนิได้ มันก็เลยเกิดปัญหาในการปกครอง

แนวทางแก้ไข

๑. ผู้ที่อยู่เก่าในวัดตั้งแต่สมภารลงมาก็ต้องเคารพในพระธรรมวินัยปฏิบัติกิจวัตรให้เคร่งครัดแล้วก็ทำกันอย่างเป็นระบบจริงจึงมีการลงโทษและการให้คุณกันอย่างชัดเจน

๒. ควรจะคัดเลือกบุคคลที่เข้ามาบวชด้วย แม้แต่เด็กวัดก็ต้องคัดเลือกด้วย เพราะไม่อย่างนั้นแล้วจะเกิดปัญหาที่เราเรียกกันว่า สาวไส้ให้กากิน

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในพระคณาของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

๑. คณะสงฆ์ต้องทำตามหลักพระธรรมวินัยในเรื่องของอธิกรณ์สมณะ ๗ ในการกำจัดอธิกรณ์อย่างจริงจังก็ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน แล้วก็ต้องมีคณะกรรมการที่เป็นพระสงฆ์ในการวินิจฉัยจัดการเรื่องอธิกรณ์ภายในวัดให้เด็ดขาด คือเจตนารมณ์ในการแก้ปัญหาความเสียหายของพระสงฆ์พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้จบอยู่ในหมู่ใดหมู่หนึ่ง เพื่อไม่ให้กระจายจนเสียภาพลักษณ์ ในปัจจุบันนี้มีเรื่องเกิดขึ้นเอาไปพูดข้างนอกกันเลยกระจายจนเกิดความเสียหายแล้วนำไปออกสื่อโฆษณาอีก พวกสื่อจะมีอคติอยู่แล้ว มีกุศลครอบงำแล้วก็ประโคมกันใหญ่เลย

๒. พระที่ต้องอาบัติและเป็นคดีอาญาต้องรับโทษทางบ้านเมืองด้วย อาบัติรุนแรง เช่น ปาราชิก เป็นต้น ต้องถูกจับสึก และ ถูกปรับ หรือ ติดคุก ควรต้องรับโทษคดีทางโลกด้วย เพราะว่าไม่อย่างนั้นแล้วมันจะเป็นช่องว่างให้คนหน้าด้าน ก็เหมือนกับในสมัยอโศกมหาราชพอจับได้ว่าเป็นพระปลอมก็ให้สึกหมดแล้วก็ลงโทษด้วย หรือแม้แต่ในต้นๆ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็มี พระที่เป็นอาบัติแรงๆ ก็จะถูกลงโทษ ถูกเขียนด้วย เป็นต้น

การศึกษาคณะสงฆ์ แนวทางการแก้ไขปัญหา ควรให้วัดแต่ละวัดให้การสนับสนุนอย่างเป็นระบบเพื่อทั่วถึงอย่างเพียงพอในการสร้างบุคลากรทางศาสนา โดยเฉพาะเจ้าอาวาสต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้ให้มาก บางคนเรียนต้องใช้ทุนของตัวเอง เป็นส่วนมาก

๓.๒ ในพระสนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นรูปแบบอย่างไร ?

ควรทำเป็นรูปแบบคณะกรรมการสงฆ์ดำเนินการทั้งหมด โดยให้มีผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการดำเนินการแก้ไขและป้องกันอิทธิพล

โดยกรรมการที่ตั้งมาอาจจะเป็นพระที่น่าเชื่อถือได้ เช่น เมื่อพระ ก.มีอิทธิพลถูกกล่าวหา ถ้าเรื่องเกิดในวัด คณะสงฆ์ในวัดนั้นต้องตั้งคณะกรรมการดำเนินการ โดยให้มีผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละด้าน เช่น เป็นต้น เกี่ยวกับการกฎหมายก็ต้องมีผู้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการกฎหมาย เป็นต้น มาร่วมเป็นผู้ให้คำปรึกษาคณะกรรมการชุดนี้ดำเนินการแก้ไขและป้องกันอิทธิพล เปรียบเหมือนกับสภามหาวิทยาลัย จะมีกรรมการเป็นพระสงฆ์เป็นผู้บริหารของมหาวิทยาลัยส่วนหนึ่ง แล้วเป็นพระเถระอีกส่วนหนึ่งของคณะสงฆ์ แล้วจะมี ๒ ส่วนเป็นฆราวาส หนึ่งก็คือตัวแทนจากหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับมหาวิทยาลัย เช่น กระทรวงศึกษา สำนักงานการอุดมศึกษา เป็นต้น และก็จะให้มีฆราวาสอีกส่วนหนึ่ง เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการบริหารจัดการ เป็นต้น มาเป็นที่ปรึกษาด้วย มันจะไม่เกิดปัญหาแล้วมันจะทำให้เกิดความสิ้นเปลืองเกิดความเป็นเหตุเป็นผลในการจัดการ อันนี้คือสิ่งที่ผมอยากจะให้เป็นแล้วชาวบ้านแล้วก็ได้ รับได้ สักคมก็รับได้

๓.๓ ในพระสนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

สัปปริสธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ผู้นำต้องมีการปกครอง
อภิธานียธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่ทำให้แคว้นลิจฉวีรุ่งเรืองแข็งแกร่ง และหลักธรรมนี้
ช่วยสนับสนุนผู้บริหารผู้ปกครองผู้บริหารทุกชาติแต่ละประเทศได้ดีมาก

๓.๔ ในพระสนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

อนาคตข้างหน้าพระพุทธศาสนาจะถูกบ่อนทำลายได้บางทีโดยไม่ต้องมาล้อมวัด ก็คือ อาจจะมีแอบตั้งกล้องวงจรปิด หรือตั้งกล้องแอบไว้ แล้วก็หลอกล่อให้พระเราที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ไปทำในสิ่งที่ผิดพลาดหรือถูกหลอกโดยทำให้เกิดความเสียหายได้

แนวทางแก้ไข คือ มีการหมั่นประชุมกันแล้วก็ยกปัญหาขึ้นมาปรึกษาหารือหาทางแก้ไข และป้องกันและยกประเด็นปัญหาที่เป็นตัวอย่างของที่อื่นซึ่งเกิดขึ้นมาว่าถ้าเราเจอแล้วทำอย่างไร

มีหน่วยงาน และเครือข่ายร่วมทำการป้องกันและแก้ไขการบ่อนทำลายทุกรูปแบบ และฝ่ายรัฐต้องให้การคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระเมธีธรรมมาจารย์ (ประสาร จันทสโร)
การศึกษา : ปริญญาโท
ตำแหน่ง : รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร.
สถานที่ทำงาน : มจร. วังน้อย อยุธยา
วันที่สัมภาษณ์ : ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

(๑). สถานะของพระพุทธเจ้า

เป็นศาสดาวางรูปแบบการปกครองสงฆ์

(๒). สถานะของภิกษุภิกษุณี

เป็นสมาชิกในพุทธบริษัท ๔ จึงต้องมีการปกครองตามพระธรรมวินัย

(๓). สถานะของอุบาสกอุบาสิกา

เป็นสมาชิกในพุทธบริษัท ๔ จึงมีข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้อุปถัมภ์สนับสนุนปัจจัย ๔ และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

๒. ในทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

การปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยหลักจะมีพระธรรมวินัยเป็นบท แต่สถานะที่แท้จริงในปัจจุบันมีปัจจัยภายนอกเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เช่น พ.ร.บ.สงฆ์ และฝ่ายรัฐบาล สงฆ์เองยังเกี่ยวพันเกี่ยวข้องกับฝ่ายบ้านเมือง ไม่มีอิสระที่จะปกครองตนเอง เมื่อสงฆ์ทำงานต้องขึ้นกับฝ่ายการเมืองปัญหาก็จะซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ต้องเป็นเอกเทศเป็นอิสระเหมือน กกต. ศาล เป็นต้น

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในทัศนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

๑. พ.ร.บ.คณะสงฆ์ต้องทันสมัยเอื้อต่อการศึกษาศาสนาของพระภิกษุสามเณร การเผยแผ่และการอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา

๒. สามารถปกครองกันเองได้ภายใต้พระธรรมวินัย

๓. ก้าวทันโลกที่เปลี่ยนไปในเรื่องตัวบุคคลและองค์กร

๓.๒ ในพระศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรีรูปแบบอย่างไร ?

๑. พระอุปัชฌาย์ต้องมีรูปแบบการคัดกรองบุคคลผู้เข้ามาบวชและเรียนรู้เท่าทันยุคสมัย
๒. ระบบวัดต้องมีการศึกษาที่ดีกำหนดเป็นหลักสูตรให้สำหรับผู้จะบวช ๕ วัน ๗ วัน หรือบวชตลอดไป
๓. การศึกษาโดยรวมของคณะสงฆ์ ต้องเื้อื้อต่อคนที่เข้ามาบวช
๔. วิธีป้องกันอิทธิพลต้องถูกต้องเป็นไปตามพระธรรมวินัย

๓.๓ ในพระศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

๑. พรหมวิหารธรรม
๒. ธรรมโลกบาล
๓. เวสาร์ชักรณธรรม
๔. สัมปยุตธรรม

๓.๔ ในพระศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

(๑). ภัยภายใน

๑. ให้การศึกษาพุทธบริษัททั้งปรัยัติปฏิบัติ
๒. มีระบบคือการปกครองที่เป็นธรรมาภิบาลและทันสมัย
๓. ส่งเสริมความเข้มแข็งภายในระบบ

(๒). ภัยภายนอก

๑. มีความรู้
๒. มีองค์กรที่ดี (สามัคคี)
๓. มีระบบที่ดี
๔. มีความสามัคคี

สรุป มีความรู้ดี มีองค์กรที่มีประสิทธิภาพมาก มีระบบป้องกันตัวที่ดี มีความสามัคคี มีความแก้แค้น

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระไพศาล วิสาโล
การศึกษา : ป.ตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต
สถานที่ทำงาน : วัดป่าสุคโต, วัดป่ามหาวัน
วันที่สัมภาษณ์ : ๒ เมษายน ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

สถานะของพระพุทธเจ้า

๑. พระสงฆ์สมัยพุทธกาลอาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลัก
๒. พระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นพระอริยบุคคล กว่าจะมีพระวินัยคือสิกขาบทข้อแรกผ่านไป ๑๒ พรรษาหลังที่ทรงตรัสรู้ เพราะว่าพระส่วนใหญ่ท่านเป็นพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
๓. พระพุทธเจ้าทรงเป็นประธาน เป็นแบบแผนที่เราควรจะไปประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

สถานะของภิกษุภิกษุณี

ภิกษุภิกษุณีสมัยพุทธกาลจะไม่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่เท่ากับสมัยนี้ สมัยโน้นนี้ พุทธศาสนาเกิดในท่ามกลางความเชื่อที่แตกต่าง หลายคนในสมัยนั้นก็รู้จักว่าภิกษุภิกษุณีคือใคร แล้วก็อาจจะไม่ได้มีความเคารพนับถือ เพราะว่าไม่ได้เป็นชาวพุทธ เพราะว่าคนในสมัยนั้นนับถือพวกนิครนถ์และเดียรถีย์

ภิกษุภิกษุณีในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับ และได้รับความเคารพจากบุคคลภายนอกคณะสงฆ์มากกว่าสมัยพุทธกาล

สถานะของอุบาสกอุบาสิกา

สำหรับวงการชาวพุทธในเวลานั้นอุบาสกอุบาสิกาส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและได้รับการยอมรับ อุบาสกอุบาสิกาหลายท่านก็เป็นพระอริยบุคคล

ปัจจุบันนี้อุบาสกอุบาสิกามีความหลากหลายแล้วก็ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนก็เยอะ เพราะฉะนั้นก็จะมีอะไรแตกต่างจากคนที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาที่ได้

๒. ในพระศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

ในสมัยนี้คณะสงฆ์มีความซับซ้อนมากขึ้นแล้วก็มีปัจจัยภายนอกเข้ามาเข้ามากำหนดพระสงฆ์มากขึ้น โดยเฉพาะฝ่ายรัฐ ตรงนี้ทำให้ต้องมีอะไรเพิ่มมากขึ้น เช่น พระธรรมวินัยไม่พอ เดียวนี้มันก็ต้องมีเรื่องของกฎระเบียบ มีกฎหมายเข้ามากำกับมากขึ้น

๑. มีปัญหาเรื่องโครงสร้างคณะสงฆ์ที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาและความเป็นจริงในปัจจุบัน
๒. ระบบการศึกษาคณะสงฆ์เก่ามาก ล้าสมัยมาก ต้องมีการปรับปรุง
๓. อำนาจของรัฐเข้าไปกำหนดระบบของคณะสงฆ์เยอะ คณะสงฆ์เข้าไปอยู่ใต้อำนาจของฝ่ายรัฐ คณะสงฆ์ก็เอาระบบราชการมาครอบการปกครองคณะสงฆ์

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในพระศนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

๑. คณะสงฆ์ควรกระจายอำนาจมากขึ้น การกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนท้องถิ่น

๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ยกตัวอย่างเช่น ต้องมีสภาสงฆ์ ในระดับตำบล หรือ มีสภาสงฆ์ในระดับประเทศๆ นี่ก็มีตัวแทนจากพระสงฆ์ส่วนต่างๆ มา อันนี้ก็เหมือนกับเป็นกลไก ที่ช่วยทำให้กลไกปกครองรับรู้ปัญหาและข้อคิดเห็นของพระสงฆ์ต่างๆ

๓. คณะสงฆ์ควรมีธรรมาภิบาลมากขึ้น การปกครองในระดับวัดการปกครองทุกระดับไม่ค่อยมีธรรมาภิบาล ไม่มีความโปร่งใส อย่างเช่น การเงินในวัดต้องโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และการตัดสินใจต้องโปร่งใส การตัดสินใจต้องรู้ว่าเหตุผลคืออะไร ไม่ใช่ว่ามีแต่มติแต่ไม่มีเหตุผลว่าทำไมถึงตัดสินใจ

แนวโน้มในอนาคตลักษณะการปกครองที่อยู่ปัจจุบันนี้มันจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะว่าไม่ค่อยได้มีประสิทธิภาพและก็ไม่เป็นที่ยอมรับมากขึ้น ระบบมหาเถรสมาคมต้องปรับอยู่ไม่ได้หรอก แก่ปัญหาอะไรไม่ได้เลย เช่น กรณีธรรมกาย กรณียันตระ กรณีเนรค่า ก็ทำให้คนมองว่าไม่มีน้ำยาอะไรเลย ทำอะไรไม่ได้สักอย่าง มหาเถรสมาคมสมาคมต้องปรับสถานะตนเองอยู่ไม่ได้อยู่แล้ว ถ้าอยู่ก็เป็นเหมือนเสือกระดาษ ในที่สุดคนไม่กลัว ไม่ฟังไม่เห็นว่ามีน้ำยา

ความเป็นไปได้เกี่ยวกับเรื่องของนิกายจะมีมากขึ้น เพราะว่ามหาเถรสมาคมไม่เป็นคำตอบ คนก็จะแยกมาเป็นอิสระมากขึ้น มหาเถรสมาคมก็ไม่มีน้ำยาที่จะไปไล่จับควบคุมกำกับ ก็จะมีไฟขึ้นมาเรื่อยๆ ทั้งทำลายโดยตรงอย่างสันติอโศก หรือว่าเนียนแบบธรรมกาย หรือว่าทำหลายๆ ซ่อนๆ

เป็นไปได้ที่ทั้งสองนิกายจะรวมกันเป็นนิกายเดียวกันอย่างเดียวกันมีความเป็นไปได้ แต่ว่าธรรมาธรรมชาตินิกายทุกๆ นิกาย ทุกศาสนาไม่สามารถรวมกันได้เลย มีแต่จะแยกไปเรื่อยๆ ความแตกต่างของธรรมยุตินิกายกับมหานิกายในปัจจุบัน โดยส่วนมากแตกต่างกันน้อยมาก

๓.๒ ในพระศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรีรูปแบบอย่างไร ?

ต้องแยกปกครองให้ชัดเจน นิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ตุลาการ วินัยธร ต้องแยกให้ชัดเจน จะได้เป็นอิสระ วินัยธรต้องเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารโดยไม่ถูกครอบงำ

๓.๓ ในพระศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

อภิธานิยธรรม สามัคคีธรรม ทศพิธราชธรรม

๓.๔ ในพระศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

(๑). ภัยภายใน

๑. พุทธบริษัทไม่ศึกษาหลักคำสอน

๒. พุทธบริษัทไม่ปฏิบัติตามหลักคำสอน

(๒). ภัยภายนอก

๑. การครอบงำจากอำนาจรัฐ

๒. บริโณณียมหรือทุนนิยม ทำให้บ้นทอนคณะสงฆ์ที่เข้ามาคัดกรองความเป็นสมณะ ความเป็นบรรพชิต เราก็มองไม่เห็น พระที่เป็นข่าวคราวเป็นเรื่องราวอื้อฉาว หรือแม้วัตรธรมกาย นี้ ก็บริโณณียม พุทธพาณิชย์ เรื่องเงินเรื่องทอง แม้แต่เรื่องผู้หญิงก็เป็นผลมาจากบริโณณียม

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ นามสกุล : ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ
การศึกษา : ป.ธ. ๙ , พุทธศาสตรบัณฑิต (รุ่นแรก) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๔๙๗
M.A. in Philosophy and South East Asia Studies Yale University, USA. ๒๕๐๔
ตำแหน่ง : กรรมการสภาผู้ทรงคุณวุฒิ สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วันที่สัมภาษณ์ : ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

การปกครองสงฆ์ในสมัยพระพุทธเจ้าทรงปกครองสงฆ์ด้วยการใช้พระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือในการปกครองสงฆ์ ดังที่พระองค์ทรงตรัสไว้ก่อนปริณิพพานกับพระอานนท์ว่า โย โว อานนท มยา ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญโต โส โว มมจฺเยน สตถา.แปลว่า ดูกรอานนท์ ธรรมและวินัยใดที่เราได้แสดงแล้วและบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย ในเมื่อเราล่วงลับไป พระพุทธเจ้าตรัสแสดงให้เคารพทั้งธรรมและวินัยทั้ง ๒ ประการ เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและแก่หมู่ชน ความสุขแก่ตนจักมีได้เพราะพระธรรม ก็คือ สมณวิปัสสนากรรมฐานอันที่เป็นที่พึ่งแห่งจิต ความสุขแก่หมู่ชนจักมีได้เพราะพระวินัย ก็คือ ศีล การรักษา กาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่เบียดตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน

พระองค์ทรงปกครองคณะสงฆ์โดยยึดหลักของประชาธิปไตย จะสังเกตเห็นได้จากในระยะแรกหมู่สงฆ์ไม่มาก พระองค์ก็ทรงปกครองเอง ต่อมาคณะสงฆ์มีมากขึ้นก็ให้เหล่าสาวกช่วยกันแบ่งเบาภาระช่วยกันบริหารหมู่คณะ เมื่อกาลเวลาผ่านไปหมู่สงฆ์มากขึ้นก็ทรงให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารหมู่คณะ อย่างเช่น การบวช การทำสังฆกรรม ให้ใช้มติสงฆ์เป็นใหญ่ในการตัดสินใจ

๒. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์เริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระราชบัญญัติ ร.ศ. ๑๒๑ ซึ่งมีใช้ขึ้นเป็นครั้งแรกที่บัญญัติขึ้นเป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมาก็มีการเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ร.บ. ๒๔๘๔ เหมือนทางโลกที่มีคณะรัฐมนตรี ของเราก็มีคณะสังฆมนตรีของเขามีรัฐสภา ของเราก็มีสังฆสภาอันนี้ก็ประยุกต์ตามบ้านเมือง ต่อมาเลิกพระราชพระราชบัญญัติแบบประชาธิปไตย พ.ร.บ. ๒๔๘๔ มาเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีมหาเถรสมาคมที่ใช้ในปัจจุบันนี้

พ.ร.บ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๓๕ ทางโลกเขาเป็นแบบประชาธิปไตยแต่ทางวัดกลับมาเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์มันก็เลยมีปัญหาอยู่ในปัจจุบันนี้ การปกครองแบบรวมอำนาจที่มหาเถรสมาคมไม่มีการกระจายอำนาจ การแก้ไขปัญหาวินัยของพระสงฆ์ก็ล่าช้าไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในทรรศนะของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

การปกครองแบบการกระจายอำนาจให้เป็นประชาธิปไตย ต้องมีการปฏิรูประบบการปกครองให้สอดคล้องทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม และต้องปรึกษาร่วมกันทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายรัฐ เพราะในปัจจุบันการที่เราจะแยกออกจากฝ่ายรัฐนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ฉะนั้นการปฏิรูปศาสนาต้องศึกษาร่วมกันทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายพุทธจักร การออกกฎหมายใดๆ ก็ตามต้องไม่ผิดหลักของพระธรรมวินัยคือไม่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาทรงบัญญัติไว้

๓.๒ ในทรรศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอริกธของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

การแก้ไขอริกธที่เกิดขึ้นควรให้ฝ่ายคณะสงฆ์ตั้งศาลสงฆ์วินิจฉัยก่อนว่า ผิดมากน้อยอย่างไร เช่น อาบัติเบา ควรปรับอย่างไร อาบัตินักควรปรับอย่างไร เรามีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องตรวจสอบอยู่แล้ว ถ้าผิดกฎหมายบ้านเมืองจึงให้ทางฝ่ายบ้านเมืองจัดการ ถ้าผิดถึงขั้นปาราชิกก็ให้ลาสิกขาบทไป การที่เราจะให้พระรูปใดรูปหนึ่งลาสิกขาต้องมีกระบวนการที่รัดกุมละเอียดอ่อนที่สุดในวินัยการวินิจฉัยบทบัญญัติและการปรับอาบัติพระเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน อย่างเช่น ในสมัยก่อนกรณีของพระพิมลธรรม ถูกจับสึก และถอดออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาสและสมณศักดิ์ ท่านต้องไปอยู่ในคุกหลายปี เมื่อศาลวินิจฉัยแล้วไม่ผิด ท่านก็กลับมาห่มผ้ากาสาพัชรใหม่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชต้องนำสมณศักดิ์มาคืน เราจะเห็นว่ากฎหมายไม่ใช่สัจธรรม อย่างรัฐธรรมนูญฉีกทิ้งไปหลายฉบับแล้ว

๓.๓ ในทรรศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

พระธรรมวินัยที่พระศาสดาตรัสไว้แล้ว

๓.๔ ในทรรศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

ภัยภายนอกไม่เท่าไร แต่ภัยภายในสำคัญมาก พระต้องศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ประพฤติตามพระธรรมวินัย หมั่นประชุมกันและสามัคคีกันก็สามารถจะทำให้ศาสดาดำรงมั่นอยู่ได้ เมื่อภายในเข้มแข็งแล้ว ภัยอย่างอื่นก็ไม่สามารถมาทำอะไรได้ อย่างเช่น การประกาศศาสนาในครั้งแรก ก็อาศัยบุคคลภายในที่มีความคุณภาพที่จะประกาศศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/นามสกุล : ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน
การศึกษา : ป.ธ.๙, ปริญญาเอก
ตำแหน่ง : อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยมหิดล
วันที่สัมภาษณ์ : ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

พูดถึงในสมัยพุทธกาล การปกครองคณะสงฆ์ไม่ได้เรียกว่าเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นในลักษณะของความสัมพันธ์มากกว่า ในพุทธกาลก่อนที่จะมีพุทธบัญญัติต่างๆ เราก็จะสังเกตเห็นว่า พระพุทธเจ้าตั้งแต่มีภิกษุสงฆ์รูปแรกคืออัญญาโกณฑัญญะ แล้วก็มีปัญจวัคคีย์ มียสสะ มีใครต่อใครเรียกว่า ๖๐ องค์แรกในพุทธศาสนา จุดประสงค์หรือเป้าหมายมีเป้าหมายคือเพื่อต้องการให้ไปโปรดหรือเทศนาให้คนเข้าใจพระพุทธศาสนา เจตนามุ่งหวังครั้งแรกไม่ได้เรียกว่าเป็นรูปแบบอะไรโดยตรง พระพุทธเจ้าทรงใช้พุทธวิธีในการทำให้ทั้งภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา อยู่กันอย่างพัฒนาตัวเอง คิดว่าท่านต้องทำให้ผลประโยชน์เกิดแก่ท่านให้ได้ก็คือการบรรลุธรรม

พระพุทธเจ้าทรงให้อยู่ในระบบหรืออยู่ในเครื่องมือเดียวกันไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปไม่ว่าจะเป็นภิกษุภิกษุณีก็ตาม เครื่องมือชนิดนั้นก็คือธรรม แม้พระพุทธรูปก็ทรงเคารพพระธรรม เพราะฉะนั้น เครื่องมือชนิดเดียวที่ทำให้สถานะพระพุทธรูปเสมอกับสถานะของภิกษุภิกษุณีก็คือธรรม ในพุทธกาลไม่มีเครื่องมือเหมือนสมัยปัจจุบันที่มีกฎหมาย รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือชนิดเดียวที่ทำให้พระพุทธรูป ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ปฏิบัติตาม คือ เครื่องมือชนิดนั้นเป็นเครื่องมือธรรมชาติดอยู่แล้ว

๒. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

พอเราพูดถึงสมัยพุทธกาลแล้ว เราเห็นว่าเครื่องมือไม่ได้ละเอียดหรือสลับซับซ้อนอะไร เมื่อเกิดอธิกรณ์เกิดปัญหา ก็ใช้อธิกรณ์สมถะเป็นเครื่องมือในการระงับความขัดแย้ง แต่พอเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือปัญหาที่เห็นสงฆ์ในยุคปัจจุบัน แม้จะมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์รองรับหรืออะไรต่างๆ ไม่เกิดการหลอมรวมหรือนำหลักการในพุทธกาลมาใช้อย่างแท้จริง เช่น กฎนิคหกรรมมันมีอยู่ชัดเจนอยู่แล้ว ซึ่งเป็นที่มาของการปกครองที่เรียกว่าให้คุณให้โทษ ในปัจจุบันไม่เอามาใช้ ใช้ก็ใช้ไม่จริงจัง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขนิกรรมหรือว่าตชชนิกรรม ปัญหาและอุปสรรคในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องดูทั้งสองฝ่ายคือ ๑. พระสงฆ์ที่ปกครอง ๒. พระสงฆ์ที่อยู่ใต้ปกครอง ก็คือต้องย้อนกลับไปปัญหาและอุปสรรคที่มาจากกลุ่มคนสองกลุ่มนี้ ในทรรศนะของผมๆ

คิดว่าปัญหาต้องมาคู่ที่พระสงฆ์ฝ่ายปกครองกับพระสงฆ์ได้ปกครองอย่าให้มีระยะห่าง ระยะห่างหมายความว่าไกล เข้าหาที่ยาก พูดคุยที่ยาก อย่างอาจารย์จะไปหาเจ้าคณะหน สมเด็จได้หรือเปล่า พระลูกวัดจะไปหาเจ้าคณะอำเภอ หรือพระลูกวัดเข้าไปหาเจ้าอาวาส จริงๆ ไม่มีอะไรซับซ้อน เพียงแต่เพียงแต่ที่ว่าช่องว่างซึ่งอาจจะเกิดจากการสื่อสารอาจจะเกิดจากสาเหตุอื่นๆ

บวชแล้วหมดภาระ คือ อุปัชฌาย์วัตร สัทธีการิกวัตร หายไปหมด หมดเลย พอบวชแล้วหมดภาระมันไม่ใช่ พอบวชนั้นหมายความว่า คุณนะมีภาระแล้วบวช ๑ องค์ มีภาระ ๑ องค์ บวช ๒ องค์ มีภาระ ๒ องค์ ปัญหาคืออย่างนี้ ระยะห่าง แต่จริงๆ แล้วความผิดของพระเราจะสังเกตเห็นว่ามันไม่ใช่เป็นคดีถึงขนาดว่าเป็นอาชญากรรมอาชญากรรมเลย น้อยมากที่จะเป็นคดีความ อย่างเมื่อวานเห็นข่าวพระธุดงค์ไปปักกลดแล้วมีคนเอาไม้ตะพดของท่านเองไปฟาดศีรษะจนพระธุดงค์มรณภาพแล้วจะเอาอะไรล่ะที่นี้ ปัญหาต้องแยกประเภทของปัญหา ปัญหาที่เกิดกับพระสงฆ์ปกครองหรือปัญหาที่เกิดกับพระสงฆ์ได้ปกครอง

ถ้าพูดถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปัจจุบันมันก็เป็นเครื่องมือให้กับพระสงฆ์ปกครองโดยตรง ไม่ได้เป็นปัญหา ถ้าจะเป็นปัญหาก็คือว่า คุณเข้าใจหรือเปล่า ทุกมาตรา ทุกหมวดบังคับใช้ครบถ้วนถูกต้องหรือไม่อย่างไร เมื่อถึงการปฏิบัติ การบังคับใช้ทุกวันนี้ในตัวพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มันมีปัญหาในแง่ที่ว่า มันซ้อนกัน หรือทับกันอย่างไม่มีความกระจ่าง คือ ๑. ผู้บังคับใช้ไม่แข็งแรง ๒. ความเข้าใจ ระหว่าง พ.ร.บ.สงฆ์กับกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ต้องเอามาสังคายนาใหม่ทั้งหมด ถ้ามันอิงไปกฎกระทรวงก็เอากฎกระทรวงมาทาง ถ้าเกี่ยวข้องกับแพ่งก็ไปเอาแพ่งมาตรานั้นมา อย่าให้มันทับมันซ้อนกันกับพระธรรมวินัย ถ้าคุณไม่เอาพระธรรมวินัยมาเป็นตัวตั้ง คุณก็ปฏิบัติต่อพระสงฆ์เป็นชาวบ้าน ไม่ได้ปฏิบัติต่อพระสงฆ์เหมือนพระสงฆ์เป็นพระ ที่พูดกันทุกวันนี้ผมก็ไม่พอใจไม่ชอบใจที่เรียกว่าเวลาเอากฎหมายบังคับใช้ ไม่ได้เลือกว่าพระหรือว่าเป็นโยมเพราะว่าเป็นคนเท่ากัน อย่างนั้นคุณก็แยกระหว่างกฎหมายคณะสงฆ์ออกจากอำนาจรัฐ แบบนี้ต้องทำเหมือนกฎหมายทหารเวลาทหารมีเรื่องอะไรขึ้นศาลทหารก่อน สงฆ์ก็ควรมีสศาลสงฆ์

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในทศวรรษของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

ประเด็นที่เป็นปัญหาในปัจจุบันต้องแยกออกเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างหรือระบบหรือปัญหาที่ตัวบุคคล คือตอนนี้เรากำลังสับสนกันอยู่ในระหว่างสงฆ์ว่า เราจะให้พระฝ่ายปกครองมาเป็นมือกฎหมาย แต่ถ้าเราเอาพระฝ่ายปฏิบัติเป็นผู้ปกครองมันไม่ได้ สมัยสุโขทัยแยกคามวาสี อรัญวาสี คามวาสีต้องการให้พระอยู่กับเมืองอย่างเข้าใจเมือง แต่เป็นพระอรัญวาสีก็ต้องไปอยู่ป่าปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส แต่ไม่ได้หมายความว่าพระที่อยู่ในเมืองจะไม่บรรลุนะ แต่ต้องมีความเชี่ยวชาญพิเศษ ถ้าใช้เมตตามากเกินไปลูบหน้าปะจมูก อันนี้พูดตรงๆ นะมันก็ไม่ไปไหน เครื่องมือจะดีแค่ไหนก็ตาม ถ้าตัวบุคคลไม่ดีไม่เอาด้วยไม่เด็ดขาดในการกระทำของแต่ละบุคคลเอง การปกครองก็มีปัญหา

รูปแบบการปกครองสงฆ์ต้องมองไปในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า ต้องหาคำตอบให้ได้ว่าหน้าตาต้องเป็นแบบไหน อย่างหน้าที่ที่มหาเถรสมาคมให้มา ๖ ด้าน จุดอ่อนอยู่ที่ด้านไหนและควรปรับปรุงอย่างไร และวิเคราะห์ย้อนหลังให้ได้ว่า ๕ ปีที่ผ่านมา เช่น พระปกครองดูแลการศึกษาว่า นักธรรมบาลีได้ประสิทธิภาพไหม เนื้อหา หลักสูตร ประเมินการเรียนการสอน เพียงพอต่อการดำรง

พระพุทธศาสนาหรือไม่ ถ้าต่างคนต่างทำไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ เช่น กรุงโรมอย่างคริสตจักร เหนียวแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกสิ่งทุกอย่างต้องรายงานส่วนกลาง คนที่เป็นเซ็นเตอร์ต้องเข้มแข็งจริงๆ กระบวนการคัดกรอง กระบวนการจัดการต้องมั่งคั่งจริงๆ ไปป้องกันที่แล้วลาออกคิดว่าตัวเองไม่มีศักยภาพพอ ยุโรปที่อยู่ได้เพราะคริสตจักร ในส่วนของเราต้องให้รัฐมาพึ่งเรา ไม่ใช่เราไปเป็นเบี้ยของรัฐ อย่างในปัจจุบันนี้ ฉะนั้นเราต้องไปศึกษาการบริหารจัดการของบาทหลวงของโป๊ป

รูปแบบในทัศนะของผมต้องทำให้การพระศาสนา ๖ ด้านนั้นมีความเข้มแข็งให้ได้ โดยวิเคราะห์ดูถึงหน้าที่ที่กล่าวมา ๖ ด้านว่า มีจุดบกพร่องตรงไหน อยู่ที่เครื่องมือ หลักการ วิธีการ หรือคนที่มาใช้เครื่องมือในการปกครอง ใช้คนให้ถูกงาน แล้วนำเสนอรูปแบบใหม่ให้พัฒนาขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม

๓.๒ ในทัศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

กฎหมายสงฆ์ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ อย่างเช่น พระทำผิดกว่าจะมาถึงมือของคณะสงฆ์ก็ไปอยู่ในคุกตารางเสียแล้ว โดนจับสึกเสียแล้ว อย่างที่พม่าเขาจะมีสังฆสภาตัดสินคดีความที่เป็นคดีระหว่างพระกับพระ คดีความระหว่างพระกับโยม จะมีพระสงฆ์กับคฤหัสถ์มาร่วมกันจัดการให้เรียบร้อย ไม่ต้องไปถึงรัฐ โครงสร้างของพ.ร.บ. ๒๔๘๔ ถือว่าเป็นโครงสร้างที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ พระวินัยธร สังฆนายก สังฆสภา สังฆมนตรี แต่ก็ไม่ได้ไม่ถึงไหนอยู่ได้ไม่กี่ปี ของเราถูกรวบด้วยระบบอาวูโส พระผู้ใหญ่ อยู่ๆ จะให้พระเด็กมาปกครองพระที่มีอายุพรรษามากก็ลำบาก การบริหารจัดการเกี่ยวกับเรื่องคนเนี่ยสำคัญมาก

๓.๓ ในทัศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

เครื่องมือการปกครองหรือหลักการก็ถือว่าเป็นหลักธรรมอยู่ในตัวอยู่แล้ว อยู่ที่คนที่จะใช้เครื่องมือให้เป็นธรรมหรือไม่อันนี้สำคัญ ตามหลักโบราณ คือ อกติ ๔

๓.๔ ในทัศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

เราต้องทำเราเองให้เข้มแข็งเสียก่อน สร้างบุคลาการภายในให้มาก ไม่ต้องกลัวถึงภัยภายนอก พุทธบริษัททั้ง ๔ ต้องยึดมั่นในหลักการของเราให้ชัดเจน ต้องให้คนพุทธเป็นพุทธอย่างแท้จริงไม่ใช่เป็นพุทธแค่ทะเบียนบ้าน ต้องให้เข้าถึงพระรัตนตรัย ให้เชื่อเรื่องบุญเรื่องบาป เมื่อสร้างบุคลาการภายในได้แล้ว ก็สร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ไม่ต้องไปกลัวภัยจากภายนอก ต้องให้พุทธศาสนิกชนคิดว่าเขาได้ก่อน คือได้อะไรจากการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา

บันทึกคำให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประวัติของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/ นามสกุล : ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์
การศึกษา : ป.ธ.๙, พธ.ด.
ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วันที่สัมภาษณ์ : ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”

๑. ในทรรศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอย่างไร ?

(๑). สถานะของพระพุทธเจ้า

สถานะของพระพุทธเจ้าในมุมมองของชาวพุทธเรามักจะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า Perfect สมบูรณ์แบบ เป็นสัพพัญญู แต่ผมอยากจะให้มุมมองต่างนิตินึง ปัญหาบางปัญหาพระพุทธเจ้าแก้ไม่ได้ ในฐานะการปกครองในฐานะผู้บริหารสูงสุด เช่น กรณีภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ทะเลาะกันแก้ปัญหไม่ได้ พระองค์ก็ต้องไปอยู่ป่า ๑ พรรษา เพราะฉะนั้น สถานะของพระพุทธเจ้าไม่ใช่ที่สูงที่สุดมีอำนาจเสร็จเด็ดขาด สิ่งอะไรก็ได้ สรุปให้ตรงประเด็นพระพุทธเจ้ามีรูปแบบการปกครองด้วยการสอนเป็นหลัก ไม่ใช่รูปแบบการปกครองในการใช้อำนาจ อาจจะมอบหมายให้ภิกษุรูปอื่นทำหน้าที่แทนก็เพื่อไปสอน ครบไม่ใช่เพื่อการใช้อำนาจ

(๒). สถานะของภิกษุภิกษุณี

เป็นผู้ฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตามหลักคำสอน ในพุทธกาลไม่มีอะไรมาก อาจจะมีการแบ่งหน้าที่การปกครองเป็นแผนกเพื่อการบริหาร เช่น คอยช่วยงาน ทรงตั้งเป็นเอตทัคคะ มันเป็นลักษณะให้การยกย่อง ยอมรับ ก็เพื่อให้คนรุ่นหลังถือเป็นแบบอย่างในการทำความคิด เรียกว่าบุคคลต้นแบบ เป็นบุคคลตัวอย่าง เช่นการอยู่ป่า คือพระมหากัสสปะ เป็นต้น

(๓). สถานะของอุบาสกอุบาสิกา

เป็นผู้ฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตามคำสอน และเป็นผู้อุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรในด้านปัจจัย ๔ นอกจากนั้นยังทรงตั้งเป็นเอตทัคคะ ยังมีบางพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสให้ดูบุคคลตัวอย่างแล้ว ประพฤติตาม เช่น ในอายาจนสูตร (๒๑/๑๓๖/๒๔๘) มีใจความย่อว่า ภิกษุผู้มีศรัทธาเมื่อปรารภนา โดยขอบฟังปรารภนาว่า ขอให้เราเป็นเช่นกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเถิด, ภิกษุณีฟังปรารภนาว่า ขอให้เราเป็นเช่นกับภิกษุณีเขมาและภิกษุณีอุบลวรรณาเถิด, อุบาสกฟังปรารภนาอย่างนี้ว่า ขอให้เราเป็นเช่นกับจิตตคหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเถิด, อุบาสิกาฟังปรารภนาว่า ขอให้เราเป็นเช่นกับอุบาสิกาขุชุตตราและอุบาสิกาเวฬุกันณทมาเถิด

๒. ในพระคณของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองสงฆ์ไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ?

ปัญหาอุปสรรคการปกครองสงฆ์ไทยปัจจุบันคือ มีอยู่เรื่องเดียวคือความมีสำนึกในความเป็นภิกษุ มันไม่ใช่รูปแบบ มันไม่ใช่ผู้บริหาร รูปแบบดีไม่ดี ผมว่าไม่ใช่เลยไม่เกี่ยวเลย มันไม่เหมือนชาวบ้าน คือชาวบ้านไม่มีพระธรรมวินัยเป็นกรอบในการวัดความเป็นสมณะ ที่นี้ปัญหามันอยู่ที่ตัวผู้บวชเองไม่มีความรับผิดชอบในความเป็นพระแค่ไหน ถ้าท่านมีความรับผิดชอบรูปแบบการปกครองใดก็ใช้ได้หมดเลย อย่าง พ.ร.บ. ต่างๆ นี่มันเป็นเพียงองค์ประกอบย่อยหรือมันเป็นเพียงองค์ประกอบเสริมเท่านั้นเอง ต่อให้มีรูปแบบสมบูรณ์แบบอย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ องค์ประกอบหลักคือความเป็นพระและความรับผิดชอบในความเป็นพระเรียกว่าสมณสัญญา

ความสัมพันธ์ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับฝ่ายรัฐและฝ่ายสงฆ์ ในปัจจุบันนี้เราแยกไม่ออกแล้ว เพราะว่า พระเป็นคนพระเป็นคนไทยพระถือกฎหมาย ๒ ชุด กฎหมายพระคือพระธรรมวินัย และ กฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่งของบ้านเมือง ถ้าเราจะบอกว่าชาวบ้านหรือรัฐอย่ามายุ่งกับพระ แล้วถ้าจะถามว่าแล้วพระไม่ใช่คนไทยหรือ ถ้าจะตัดตัวเองออกจากความเป็นคนไทยโดยจะใช้กฎพระธรรมวินัยอย่างเดียวเป็นไปไม่ได้ครับ เพราะชีวิตพระต้องขึ้นทะเบียนว่าเป็นคนไทยด้วยอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญไทย ปัญหาของคณะสงฆ์ไทยอยู่ตรงนี้ เวลาเกิดปัญหาในวงการสงฆ์บอกว่าเราจะเคลียร์กันเองด้วยความเป็นพระ รัฐไม่ต้องมายุ่ง เราทำอย่างนั้นได้จริงหรือ ในความเป็นจริงเราทำไม่ได้หรอก รัฐก็ต้องมายุ่งถ้าเกิดคุณทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าก็ให้อนุวัตรตามบ้านเมือง พระธรรมวินัยต้องเชื่อมโยงกับชาวบ้าน ถ้าคุณทำผิดกฎหมายบ้านเมืองต้องให้บ้านเมืองเคลียร์ก่อน หลังจากนั้นจึงมาในหลักของพระธรรมวินัย หรือจะใช้หลักของพระธรรมวินัยก่อนแล้วจึงมากฎหมายบ้านเมือง หรือจะทำคู่ขนานไปก็ได้

สรุปก็คือ ๑. พระขาดสมณสัญญา ๒. กฎหมายเราทับซ้อนกัน ซึ่งมันก็แยกไม่ได้ไม่มีทางแยกได้ด้วย จะให้รัฐแยกออกจากศาสนา ศาสนาใช้ธรรมวินัยของคุณกันไปมันเป็นไปไม่ได้แล้ว

๓. เรื่องเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต

๓.๑ ในพระคณของท่าน รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต ควรเป็นอย่างไร ?

ผมคิดว่า อนาคตยังต้องมอบให้รัฐดำเนินการมากกว่านี้ หมายความว่า ในเชิงเกี่ยวกับด้านนิติบัญญัติ ในภาคตุลาการในภาคกฎหมาย ไม่ใช่ในเชิงการบริหาร ภาคการบริหารคณะสงฆ์ดูแลกันเองได้ แต่ถ้าตุลาการ ผมคิดว่าปัญหาใหญ่ของสงฆ์ในอนาคต คือ ภิกษุขาดสมณสัญญายิ่งมาก แล้ววิธีประพฤติผิดมันยิ่งแยบยลขึ้นเรื่อยๆ ประพฤติผิดผ่านอินเทอร์เน็ต ผ่านทาง line ผ่านทาง Facebook คณะสงฆ์ไม่มีอุปกรณ์ไม่มีเครื่องมือตรวจสอบเลยเราตามไม่ทันเลย เราต้องโยนให้บ้านเมืองช่วยหมดในภาคตุลาการ

ผมคิดว่าเรา อาจจะต้องปรับรูปแบบการบริหารให้มีลักษณะเป็นคณะกรรมการมากขึ้นทุกระดับ คือ คณะกรรมการควรจะมีคนนอกมาช่วยเสนอแนะ การบริหารองค์กรส่งทุกระดับขึ้นควรตั้งทีมคณะกรรมการบริหารและทีมที่ปรึกษา คือพระต้องเปิดใจแล้วต้องเปิดใจรับฟังความเห็นคนนอก เช่น เจ้าคณะภาคเป็นประธานโดยตำแหน่ง กรรมการที่เป็นพระ ๙ รูป ขรวาสาส์ก ๒ คน ระดับจังหวัดก็เหมือนกันควรมีการประชุมให้ล้ากับมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมประชุมแล้ว หลังจาก

นั้นก็ประชุมระดับภาค แล้วส่งนโยบายต่อไประดับจังหวัด จริงๆ ถ้ามองดีๆ บอร์ดของภาคควรเป็นเจ้าคณะจังหวัด ประชุมภาคจังหวัดต้องเป็นบอร์ดแล้วก็มีคนนอกเข้ามาร่วม จังหวัดก็ควรจะมีรองจังหวัดเข้าไปเป็นบอร์ดของของภาคด้วย เป็นต้น ในทุกระดับชั้นจนถึงเจ้าอาวาส

๓.๒ ในพระศนะของท่าน วิธีแก้ไขปัญหาและป้องกันอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ควรีรูปแบบอย่างไร ?

ปัญหาภิกษุละเมิดพระธรรมวินัยในอนาคตมันจะซับซ้อนขึ้นจะต้องให้ทางบ้านเมืองช่วยผมคิดว่า กรรมการอีกคนหนึ่งที่มาช่วยบริหารน่าจะเป็นตำรวจหรือคนที่รู้เรื่องกฎหมายเพราะเขาจะมาให้คำแนะนำได้ว่า ในเรื่องนี้ควรยกให้ใครรับผิดชอบดูแล เช่น ตำรวจหรือ DSI ปัญหาที่เกี่ยวกับอิทธิพลเป็นค่าเก่ามาก “ปัญหาพระภิกษุกระทำผิดกฎหมายและผิดพระธรรมวินัย” ในอนาคตมันต้องใช้คำนี้ กฎหมายกับพระธรรมวินัยมันคาบเกี่ยวกันเพราะว่า ถ้าผิดกฎหมายแล้วส่วนใหญ่ก็ผิด พระธรรมวินัยด้วย เช่น การละเมิดลิขสิทธิ์อย่างนี้ ผิดกฎหมายบางทีก็เสี่ยงปราชิกันนะ

๓.๓ ในพระศนะของท่าน มีหลักธรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต ?

หลักธรรมที่สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ไทยผมคิดว่าไม่จำเป็น

๓.๔ ในพระศนะของท่าน ท่านมีแนวความคิดและวิธีป้องกันเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนาในอนาคต อย่างไร ?

(๑). ภัยภายใน

ภัยภายใน ต้องสร้างสมณสัญญาให้เกิดขึ้น ถ้าเรายังสร้างพระให้เป็นพระไม่ได้ คณะสงฆ์ไทยก็รอวันถอยลงเสื่อมลง สร้างภูมิคุ้มกันให้ได้ก่อน สร้างพระให้เป็นพระด้วยปรีชาปฏิบัติ ต้องสร้างครับไม่สร้างก็จบ ภัยภายในที่เกิดขึ้นเพราะพระไม่รู้ปรีชาปฏิบัติก็แย่ เมื่อไม่รู้ปฏิบัติก็เหลว ต้องรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติได้ คำว่าปฏิบัติไม่ได้หมายความว่าต้องไปนั่งสมาธิ คือรู้ปรีชารู้พระธรรมวินัย รู้ทั้งธรรมและวินัย รู้คำสอนรู้ภาคปฏิบัติตามคำสอน ปฏิบัติก็คือปฏิบัติตามความเหมาะสมกับความเป็นพระนะครับ วัตรปฏิบัตินั้นแหละ คือต้องสร้างพระให้เป็นพระ

(๒). ภัยภายนอก

ถ้าพระเป็นพระดีแล้ว คำว่า ทอง ต่อให้เผากี่ครั้งก็เป็นทอง ทำอะไรไม่ได้ถ้าเราไม่มีแผล ภัยเกี่ยวกับศาสนาอื่นไม่มีปัญหา ถ้าเราไม่มีแผลยาพิษเข้าไปได้ ภัยภายนอกเข้ามาไม่ได้ถ้าเราไม่มีแผล แต่เราเนี่ยแผลเต็มตัวเลย ในวัดนั้นแหละพระแต่ละรูป ทั้งวัตรปฏิบัติไม่ถูก ทั้งสอนไม่ได้ รู้ผิดรู้ถูก สอนผิด สอนไม่ได้เยอะแยะไปหมด ทุกจริตคอร์ปชั่นในแวดวงบริหารในแวดวงองค์กร ประพฤติไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย พวกเค้าจะแตะตรงไหนก็ได้ ถ้าคนรู้วังใน นี่เราไปบอกว่าเราจะถูกศาสนาอื่นทำลาย ดูตัวเองก่อนว่าเปราะบางขนาดไหน เพราะเราไม่ได้สร้างพระให้เป็นพระ

ภาคผนวก ค
ประมวลภาพการสัมมนาเชิงลึก

พระธรรมปัญญาบดี อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, นายกสภา มจร.

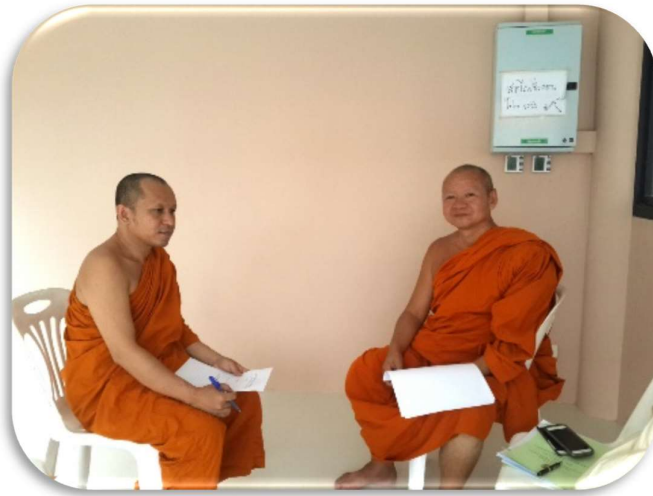
พระธรรมกิตติเมธี เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ)

พระเทพสุธี เจ้าคณะภาค ๑

พระเทพวิสุทธิโสภณ รองเจ้าคณะภาค ๒

พระเทพสุวรรณเมธี รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

พระราชปัญญาสุธี รองเจ้าคณะภาค ๑๑

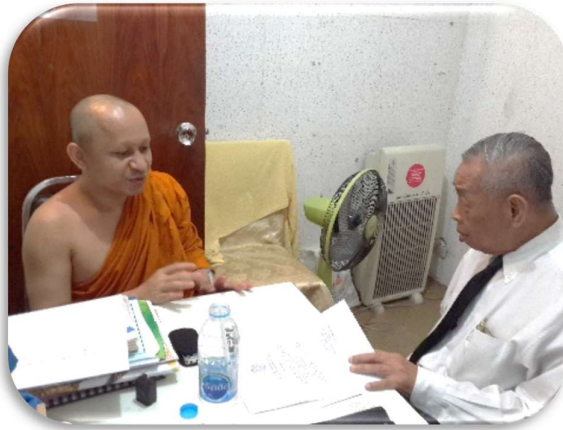
พระเมธาวิเชียรสถ์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร.

พระเมธีธรรมมาจารย์ รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร.

พระไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคโต

ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ

ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน อาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล

ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล พระมหาสัณญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์)
 เกิด ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๗
 สถานที่เกิด ๕ หมู่ ๓ ตำบลमारวิชัย อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 อุปสมบท เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๓๗ ณ วัดอู่สำเภา ตำบลमारวิชัย
 อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 นามพระอุปัชฌาย์ พระครูอรุณธรรมภาณี
 นามพระกรรมวาจาจารย์ พระครูปิยธรรมโฆสิต
 นามพระอนุสาวนาจารย์ พระใบฎีกาสำเริง ธนสมบัติโต

ประวัติการศึกษา

-ทางโลก พ.ศ. ๒๕๔๘ ปริญญาตรี : ครุศาสตรบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
 -ทางธรรม พ.ศ. ๒๕๕๖ เปรียญธรรม ๙ ประโยค สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
 กรุงเทพมหานคร

หน้าที่การงานทางคณะสงฆ์

พ.ศ. ๒๕๔๓ - ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี
 พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร
 พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นเจ้าคณะ ๑๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร
 พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกรรมการสนามหลวงแผนกธรรม

ปัจจุบันจำพรรษาอยู่ที่

๓/๑๕ วัดมหาธาตุ ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร
 กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

หมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้

โทร. ๐๙ ๗๙๗๙ ๘๒๓๕, ๐ ๒๑๖๓ ๓๐๕๖